Gabriel-Cristian Dobrei

Conurbația Deva - Hunedoara.

Studiu de Geografie aplicată

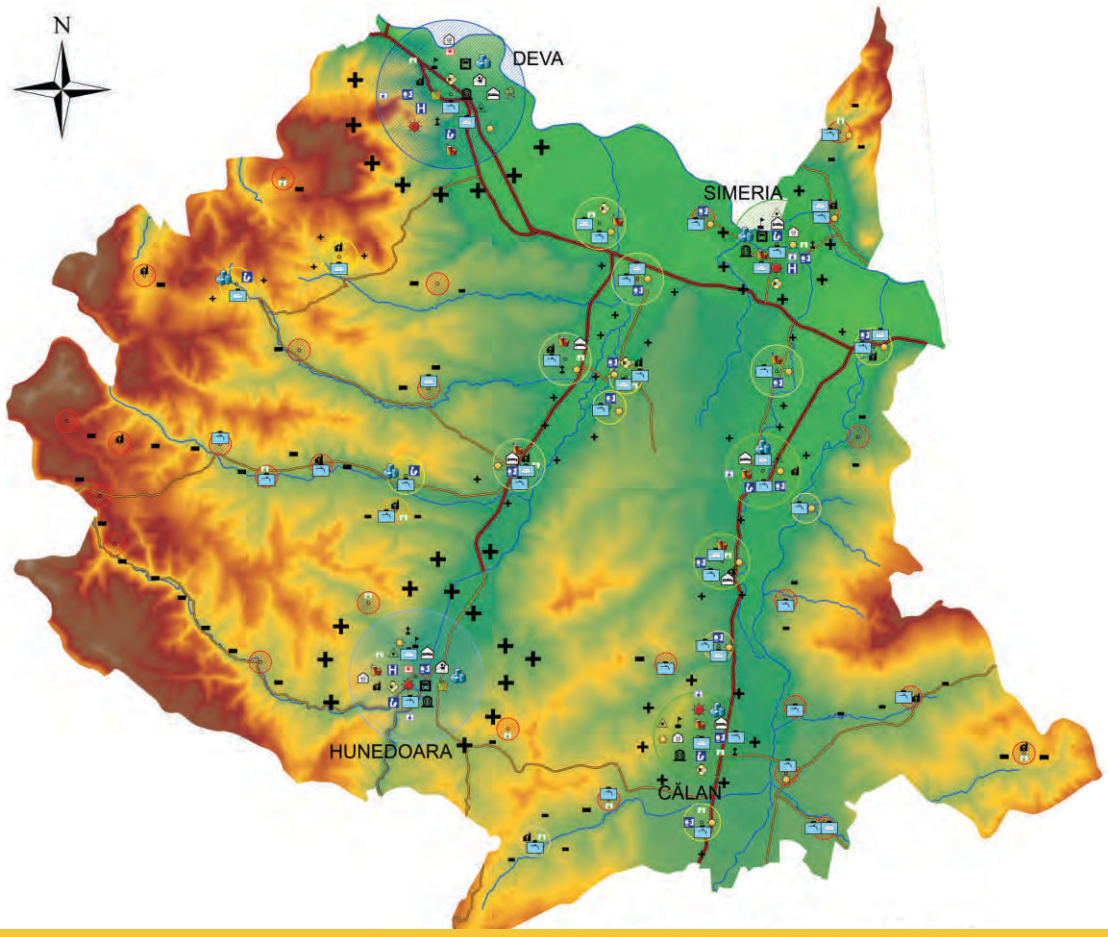

Presa Universitară Clujeană

GABRIEL-CRISTIAN DOBREI

CONURBAȚIA DEVA–HUNEDOARA

STUDIU DE GEOGRAFIE APLICATĂ

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2015

Referenţi ştiinţifici:

Prof. univ. dr. emerit Vasile Surd

Conf. univ. dr. arh. Adrian Iancu

Conf. univ. dr. Octavian-Liviu Muntean

Conf. univ. dr. Constantin Vert

Conf. univ. dr. Vasile Zotic

Coperta I: *Structuri cu rol de loc central în cadrul conurbaţiei Deva–Hunedoara*

ISBN 978-973-595-901-2

© 2015 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parţială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro

CUPRINS

Prefaţă 5

Cap. 1. Bazele teoretice şi metodologice ale organizării spaţiului geografic....7
1.1. Spaţiul geografic şi sistemele de aşezări 7
1.2. Conurbaţia – definiţie, structură şi rol
în cadrul sistemului de aşezări 13

Capitolul 2. Suportul fizico-geografic.....19
2.1. Substratul geologic – suport pentru dezvoltarea conurbaţiei.....19
2.2. Morfologia, geomorfologia şi procesele geomorfologice.....21
2.3. Repartiţia altitudinală, expoziţia şi declivitatea reliefului.....27
2.4. Aspecte climatice 30
2.5. Reţeaua hidrografică 34
2.6. Solurile, vegetaţia şi fauna 39

Cap. 3. Utilizarea terenurilor 42
3.1. Noţiuni generale şi clasificarea utilizării terenurilor.....42
3.2. Schimbări ale utilizării terenurilor în cadrul conurbaţiei 53

Cap. 4. Dinamica populaţiei.....58
4.1. Evoluţia populaţiei 58
4.2. Structura etnică 72
4.3. Densitatea populaţiei 74
4.4. Structura ocupaţională.....76

Cap. 5. Evoluţia teritorială a aşezărilor 80
5.1. Organizarea administrative 87
5.2. Aşezările urbane 96

5.3. Aşezările rurale 116
5.4. Noi zone de extindere teritorială la nivelul conurbaţiei 135

Cap. 6. Căile de comunicaţie în cadrul conurbaţiei 145
6.1. Căile ferate 146
6.2. Căile rutiere 152
6.3. Propuneri de îmbunătăţire a reţelei de transport 157
6.4. Circulaţia în mediul urban 161

Cap.7. Sistemul de aşezări 171
7.1. Distribuţia aşezărilor 171
7.2. Clasificarea aşezărilor 175
7.3. Dotările cu rol central 182
7.4. Ierarhizarea aşezărilor în cadrul conurbaţiei 216
7.5. Zonele de influenţă ale aşezărilor din cadrul conurbaţiei 223
7.6. Structura sistemului de aşezări 246
7.7. Conurbaţia Deva–Hunedoara, structură, funcţie şi polarizare în teritoriu 250

Cap. 8. Dualismul funcţional Deva–Hunedoara 269
8.1. Zonele funcţionale la nivelul conurbaţiei 275

Cap. 9. Strategia de dezvoltare a conurbaţiei Deva–Hunedoara 291
9.1. Model de dezvoltare a conurbaţiei Deva–Hunedoara 303

Concluzii generale 309

Bibliografie 312

Anexe 316

PREFAŢĂ

Procesul intens de urbanizare la care omenirea a asistat în ultimii 200 de ani a creat nenumărate aşezări şi grupuri de aşezări urbane, producând schimbări ireversibile în amenajarea şi organizarea teritoriului. Dintre grupările de aşezări conurbaţiile reprezintă o categorie aparte, o categorie născută din necesitatea de colaborare între două sau mai multe aşezări pentru a oferii condiţii optime de viaţă locuitorilor proprii.

Ignorate sau adesea confundate cu aglomeraţiile urbane sau cu ariile metropolitane, conurbaţiile au fost identificate în toate ţările cu un grad mare de urbanizare. Pentru întâia oară conurbaţiile au fost descrise în Marea Britanie, ţară cu un vast sistem urban, apoi în Franţa, Ţările de Jos, Germania devenind gradual recunoscute la nivel mondial. În România studiul conurbaţiilor s-a lăsat mult aşteptat, reţeaua urbană fiind slab dezvoltată până la începutul aniilor 1950. Industrializarea de tip sovietic a declanşat urbanizarea intensivă din anii 1960-1970 şi a deschis practic poarta către identificarea primelor structuri de tip conurbaţie. Gustav Gusti a fost primul autor care a menţionat zonele Galaţi–Brăila, Iaşi–Roman, Arad–Timişoara şi Deva–Hunedoara drept zone cu potenţial de conurbaţie, deschizând astfel poarta pentru viitoare studii asupra acestor zone.

Lucrarea de faţă îşi propune studierea în detaliu a zonei Deva–Hunedoara, denumită în continuare „Conurbaţia Deva–Hunedoara" pentru a înţelege modul în care aceasta s-a format, funcţionează dar şi cum se va dezvolta. În final mai trebuie menţionat faptul că în procesul de elaborare al acestei lucrări o mare parte a muncii a reprezentat-o culegerea datelor de la diferite instituţii, volumul prezentat fiind unul foarte mare. Nu trebuie neglijat nici faptul că această lucrare nu poate fi încadrată într-un singur domeniu de studiu, nu este nici o lucrare monografică, nici o lucrare statistică, nici un studiu de planificare teritorială sau de geografie regională, reprezintă o împletire a tuturor acestora, devenind o sursă valoroasă de informare pentru specialişti, cercetători, autorităţi locale şi nu în ultimul rând oameni simpli dornici să cunoască locul în care trăiesc.

Acestea fiind spuse consider că lucrarea de faţă reprezintă primul studiu integrat al unei zone cu potenţial de conurbaţie din România, studiu bazat pe ideea că un teritoriu complex trebuie analizat în profunzime din diferite perspective înainte de implementarea oricărei măsuri de planificare teritorială.

Autorul

CAPITOLUL 1

BAZELE TEORETICE ŞI METODOLOGICE ALE ORGANIZĂRII SPAŢIULUI GEOGRAFIC

1.1. Spaţiul geografic şi sistemele de aşezări

Conform D.E.X. – **spaţiu,** *spații,* s. n. 1. (Fil.; la sg.) – *formă obiectivă şi universală a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt cu trei dimensiuni şi exprimă ordinea coexistenței obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma, întinderea lor*. În geografie noţiunea de spaţiu este utilizată în multe ocazii alături de un adjectiv care îi conferă o înţelegere mai bună şi un spectru mai restrâns de percepţie, astfel putem vorbi despre spaţiu urban, rural, agricol, forestier sau montan.

Spaţiul geografic are o multitudine de proprietăţi care îl definesc şi îl fac unic. Ioan Ianoş (1987, pag. 9)[1] consideră că aceste proprietăţi ale spaţiului geografic pot fi împărţite în două categori: *metrice*, care se referă exclusiv la caracteristicile cantitative ale spaţiului exprimate prin unghiuri, distanţe, suprafeţe, volume etc. şi *topologice* cum ar fi multidimensionalitatea, continuitatea, coerenţa, organizarea, toate fiind exprimate calitativ.

Dezvoltând categoriile identificate de către I. Ianoş putem considera următoarele trăsături definitorii pentru toate subtipurile spaţiului geografic: este finit, putând fi determinat prin tehnici de măsurare; este variabil, având o dinamică accentuată; este structurat pe nivele, existând o multitudine de subspaţii cum ar fi cel climatic, geomorfologic, economic etc.; este perfectibil fiind supus unor schimbări continue; este complex, complexitatea fiind determinată de interacţiunea între componentele fizico-geografice şi umane şi nu în ultimul rând poate fi organizat, modelat pentru a îndeplini nevoi specifice.

[1] Ianoş, I. (1987), *Oraşele şi organizarea spaţiului geografic*, Editura Academiei, Bucureşti

Odată cu apariţia omului natura a fost supusă unor transformări profunde în ceea ce priveşte spaţiul terestru. Omul a „modelat" natura după propriile nevoi legate de spaţiu de locuit şi spaţiu pentru practicarea agriculturii, însă aceste „modelări" nu au ţinut cont de toleranţa naturii şi de pagubele aduse acesteia.

V. Surd (2005, pag. 4)[2] consideră că "*organizarea spaţiului de către om s-a realizat odată cu apariţia lui ca fiintă raţională capabilă de a se situa deasupra lumii naturale şi de a-şi modela spaţiile create în raport cu nevoile individuale şi colective*". Întradevăr, orice formă de organizare a spaţiului, oricât de primitivă, poate fi considerată un atribut strict uman.

Odată cu trecerea omului de la etapa de culegător-vânător la etapa de păstor-agricultor au loc o serie de transformări importante în amenajarea şi organizarea spaţiului. Omul devine conştient de spaţiul vast care îl înconjoară şi astfel apar primele încercări de identificare şi delimitare a acestuia. În acelaşi timp o conştientizare a spaţiului şi a unei alte aşezări a dus inevitabil la concurenţă şi la o dorinţă de a stabili aşezarea mai puternică, de *a ierarhiza*. În timp aşezările mai puternice, mai numeroase şi mai bine poziţionate, au devenit primele nuclee de oraşe, adevărate centre de comandă asupra aşezăriilor mai slab dezvoltate.

Viziunea convențională este că orașele s-au format după Revoluția Neolitică, care a adus agricultura şi astfel a permis susţinerea unei populaţii umane mai numeroase, deci posibilitatea dezvoltării primelor oraşe.[3] Descoperirea agriculturii a încurajat populaţiile de vânători-culegători să îşi abandoneze viețile nomande şi să se alăture populaţilor de agricultori care existau deja în oraşe. Densitatea crescută a populației umane, generată de agricultură, a creat condițiile necesare ca o parte a populaţiei să întreprindă activităţi apropiate de cele întâlnite astăzi în oraşe. Astfel o parte a populaţiei a renunţat la agricultură şi a trecut la dezvoltarea de activităţi economice, comerciale şi/sau activităţi culturale, lucru care a permis apariţia primilor gânditori şi dezvoltarea societății umane.

---

[2] Surd, V., Bold, I., Zotic, V., Chira, Carmen, (2005), *Amenajarea teritoriului şi infrastructuri tehnice*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

[3] Bairoch, P. (1988), *Cities and Economic Developement,* University of Chicago Press, Chicago

Un alt punct de vedere interesant care susţine teoria apariţiei oraşelor după apariţia agriculturii sedentare este cel a lui Vere Gordon Childe (citat, P. Bairoch, 1988) care susţine că o aşezare poate fi clasificată ca oraş doar dacă deţine un surplus de hrană pe care apoi să îl folosească în relaţiile de schimb cu alte aşezări pentru obținerea resurselor care nu sunt disponibile pe plan local.

Un punct de vedere cu totul opus, astăzi aproape în totalitate combătut, este acela conform căruia oraşele au precedat agricultura, punct de vedere susţinut de către Jane Jacobs (1969)[4] în cartea "The Economy of Cities". Aceasta susţine ideea conform căreia descoperirea unei resurse naturale valoroase permite formarea unei economii primitive care apoi duce la descoperirea agriculturii.

Oricare ar fi însă modelul după care oraşele au luat naştere oamenii de ştiinţă recunosc momentul ca fiind cea mai importantă schimbare de comportament a strămoşilor noştri, schimbare care a dus la o evoluţie în ştiinţe, religie şi cultură şi care nu ar fi putut avea loc în afara oraşului în comunităţi izolate.

În jurul primelor oraşe gravitau o multitudine de aşezări rurale, permanente sau semipermanente (în funcţie de climat) care prin specificul lor (aşezări de vânători, aşezări de agricultori, cariere, tabere de prelucrare a lemnului) au particularizat spaţiul geografic din apropiere, iar prin modul în care acestea interacţionau cu oraşul (prin schimbul de materii prime) au creat o *pseudo ierarhie* ce poate fi socotită ca precursoare a conceptului de spaţiu geografic funcţional.

I. Ianoş (1987, pag. 15)[5] "*consideră că spaţiul geografic funcţional este conceput ca un spaţiu în care aşezările formează un ansamblu clar ierarhizat şi că interacţiunile care au loc într-o astfel de entitate teritorială sunt orientate spre mai multe puncte nodale de diferite ranguri*". Autorul mai sus citat consideră că în acest cadru, al spaţiului geografic funcţional, sistemul de aşezări nu trebuie privit exclusiv sub aspectul reţelei de aşezări ci mai degrabă trebuie considerat un tot care înglobează relaţiile dintre fiecare aşezare în parte şi teritoriul adiacent. Privită în această manieră reţeaua de aşezări dintr-un anumit teritoriu devine sistem funcţional de bază, ea fiind grefată pe un

[4] Jacobs, Jane (1969), *The Economy of Cities,* Random House Inc, New York

[5] Ianoş, I. (1987), Oraşele şi organizarea spaţiului geografic, Editura Academiei, Bucureşti

spaţiu geografic complex, spaţiu pe care însă îl determină şi îl organizează după nevoile populaţiei, respectând legiile şi principiile de amenajare a teritoriului.

Amenajarea teritoriului şi implicit a sistemului de aşezări trebuie să ţină cont de principiile generale de amenajare a teritoriului şi de nivelele la care acestea se pretează. După V. Surd şi colab.(2005, pag. 11-13)[6] principiile generale ale amenajării teritoriului sunt: principiul economisirii terenului; principiul stabilităţii structurale şi funcţionale a teritoriului; principiul accesului optim la utilităţi; principiul satisfacerii nevoilor umane de bază (hrană, adăpost, instruire); principiul continuităţii spaţiale a utilităţiilor complementare; principiul intervenţiilor şi substituţiilor discrete; principiul distribuţiei şi evidenţierii optime a categoriilor de spaţii cu valoare ecologică şi peisagistică; principiul spaţiu optim-randament maxim; principiul integrării funcţional-teritoriale optime a tuturor componentelor (naturale şi antropice), conform intenţiilor de organizare a spaţiului; principiul corelării optime cu alte niveluri de organizare a teritoriului de acelaşi rang taxonomic şi subordonării ierarhice (din punct de vedere funcţional) în raport cu alte niveluri taxonomice; principiul efectului negativ minim; principiul adaptabilităţii maxime, în viitor, a elementelor natural-teritoriale şi a celor de factură antropică; principiul construcţiei şi reconstrucţiei de spaţii ecologice; principiul armonizării vieţii sociale; principiul prezervării de spaţii adecvate.

În ceea ce priveşte nivelele de organizare şi amenajarea a teritoriului acestea sunt, la modul general, specifice fiecărui stat în parte, iar legile prin care sunt aprobate aceste nivele precum şi modul de organizare sunt considerate printre cele mai importante dintr-o ţară. Nu trebuie omisă evoluţia istorică a ansamblului de asezari, în special acelor urbane, care au definit în timp relaţii speciale de colaborare şi dualităţi funcţionale, ca în cazul nostru.

În România Legea 350 din 6 iunie 2001 (*Legea privind amenajarea teritoriului şi urbanismului*) prezintă nivelurile holarhice ale planurilor de amenajare şi conţinutul acestora, documentaţia fiind împărţită în două categorii distincte: *planurile de amenajare a teritoriului* şi *documentaţiile de urbanism*.

[6] Surd, V., Bold, I., Zotic, V., Chira Carmen (2005), *Amenajarea teritoriului şi infrastructuri tehnice*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

În completarea Legii 350 din 6 iunie 2001 s-a emis Legea 351 din 24 iulie 2001 – *Lege privind amenajarea teritoriului naţional– secţiunea a IV-a – Reţeaua de localităţi*. Această Lege este una extrem de importantă, aceasta stipulând cadrul organizaţional pentru ierarhizarea aşezărilor urbane şi rurale. De asemenea Legea prevede un cadru legal pentru dezvoltarea teritoriului în jurul marilor municipii şi oraşe din România, prin asocierea voluntară, respectiv formarea de entităţi independente însă fără personalitate juridică.

Pentru dezvoltarea unui sistem naţional de aşezări funcţional care să ofere echilibru în organizarea şi amenajarea teritoriului naţional este importantă existenţa unei ierarhizări corecte care să nu ţină cont numai de criteriul administrativ şi demografic. Ideal putem tinde către o ierarhizare bazată pe puterea de concentrare a aşezării exprimată prin instituţii, funcţii şi locuri cu rol central împreună cu o identificare corectă a centrelor de greutate critice în cadrul teritoriului naţional şi centrată pe căile naturale de comunicaţii care să faciliteze accesul populaţiei la cât mai multe bunuri şi servicii.

De-a lungul timpului geografii au creat diferite ierarhizări ale aşezărilor la nivel naţional, după principiile exprimate mai sus, scopul final fiind acela de a surprinde întregul complex teritorial de sisteme de asezari.Printre cele mai complexe modele se numără cel propus de E. Molnar, A. Maier şi N. Ciangă dar şi cel al lui V. Surd.

E. Molnar, A. Maier şi N. Ciangă (1975) menţionează că "*puterea de polarizare a unei aşezări este direct proporţională cu potenţialul socio-economic şi demografic al acesteia şi invers proporţională cu distanţa dintre localităţi*". Aceştia identifică şapte trepte pe care sunt cuprinse centrele de convergenţă, începând de la capitala ţării înspre centrele de comună. Pe de altă parte V. Surd (2003, pag. 174-176) identifică nouă categorii de centre de polarizare a teritoriului naţional pe baza funcţiilor şi dotărilor cu rol de loc central.

Din cele prezentate mai sus observăm că există interes, cel puţin din partea mediului academic, pentru elaborarea şi punerea în aplicare a unor noi ierarhii în vederea corectării deficienţelor sistemului actual de aşezări.

O problemă comună celor trei categorii de ierarhizări exemplificate anterior se referă la statutul, forma şi organizarea structurilor asociative supraorăşeneşti cum ar fi zonele metropolitane, grupările urbane, sistemele

urbane, microregiunile, aglomeraţiile şi conurbaţiile. Problema nu se rezumă la posibilitatea sau imposibilitatea identificări unor astfel de structuri, ci la faptul că legislaţia în vigoare nu oferă posibilitatea acestor structuri de a obţine statut juridic, nu permite înfiinţarea lor şi nici schimbarea actualei structuri organizatorice a ţării.

Crearea unor astfel de structuri este permisă actualmente doar prin înfinţarea de asociaţii de dezvoltare comunitare formate prin participarea consiliilor locale ale unităţilor administrative componente împreună cu consiliul judeţean din care unităţile administrative fac parte. Astfel de demersuri au fost întreprinse în judeţul Cluj unde Consiliul Judeţean Cluj împreună cu consiliile locale din Cluj-Napoca şi 16 comune învecinate au format „Asociaţia de dezvoltare intercomunitară Zona Metropolitană Cluj”[7] sau în judeţul Hunedoara unde Consiliul Judeţean Hunedoara împreună cu consiliile locale Deva, Hunedoara, Simeria, Călan, Băcia, Peştişu Mic şi Cârjiţi au format „Asociaţia de dezvoltare intercomunitară Conurbaţia Corvina”[8].În ambele cazuri asociaţiile formate au personalitate juridică însă acţiunile lor legale sunt limitate şi se referă în principiu la depunerea de proiecte comune pentru toate aşezările, proiecte cum ar fi modernizarea infrastructurii rutiere, alimentarea cu apă, energie electrică şi gaze.

Considerăm că este de o deosebită importanţă modificarea legislaţiei actuale şi introducerea unor noi structuri administrative de genul zonelor metropolitane şi a conurbaţiilor, structuri formate prin libera asociere a localităţilor, decisă prin referendum şi decretate prin lege de către Parlament.

Asemenea structuri ar aduce o serie de avantaje locuitorilor, cum ar fi reducerea numărului de primari şi de consilieri, acces egal şi nemărginit pentru toţi locuitori la toate structuriile şi serviciile oferite de către structura supraorăşenească, o mai bună gestionare a fondurilor pentru dezvoltarea echitabilă a structurii, posibilitatea creării unei reţele de transport în comun pentru toată structura dar şi posibilitatea elaborării de proiecte de dezvoltare cu impact asupra întregii structuri.

Deşi avantajele unor astfel de structuri supraorăşeneşti sunt evidente, există şi o serie de rezerve venite atât din partea autorităţiilor centrale şi

[7] http://www.cjcluj.ro/zona-metropolitana-urbana/

[8] http://www.cjhunedoara.ro/documente/Proiect%20de%20hoarare%20Conurbatie.pdf

locale cât şi din partea populaţiei, cele mai importante fiind legate de schimbarea cuantulului taxelor locale odată cu adoptarea unei noi structuri administrative, lipsa de reprezentativitate a cetăţeanului în consiliul noii structuri, ineficienţa în gestionarea problemelor specifice unor comunităţi locale dar şi pierderea identităţii locale.

Un prim pas către recunoaşterea administrativă a unor noi structuri supraorăşeneşti a fost făcut prin modificările aduse Legii 351/2001 odată cu aprobarea Legii 106/2010. Aceasta, în forma aprobată, nu sprijină neaparat crearea unor noi structuri supraorăşeneşti ci oferă mai de grabă posibilitatea de restructurare administrativă, după cum se arată în articolul 4. alineatul 2^1, conform căruia: *„este posibilă înfiinţarea de municipii noi prin unificarea unuia sau mai multor municipii cu unul sau mai multe oraşe şi/sau mai multe comune din imediata vecinatate"*. Se pune atunci problema ce statut va avea acest municipiu? Ce rang în ierarhia naţională? Ce structură internă? Ce denumire?

Consider că prezenta lege ar fi fost extrem de utilă în contextul în care ar fi definit şi o serie de termeni folosiţi cu succes în studiile de geografie (conurbaţie, zonă metropolitană, sistem urban) şi ar fi oferit cadrul legal pentru înfiinţarea lor. Însă cu toate aceste lipsuri iniţiativa legistlativă este lăudabilă şi oferă posibilitatea de unificare acelor unităţi teritorial-administrative care au o colaborare strânsă şi se află la distanţe îndeajuns de mici una de alta pentru a putea crea un nou municipiu. Un *„nou municipiu*" ar putea fi creat şi prin unificarea municipiilor Deva şi Hunedoara având în vedere distanţa relativ mică de doar 13 kilometri între ele, însă consider că acest "municipiu" este o conurbaţie: „Conurbaţia Deva–Hunedoara".

1.2. Conurbaţia – definiţie, structură şi rol în cadrul sistemului de aşezări

Conform Oxford Dictionary o conurbaţie este *„o zonă urbană extinsă formată din unirea suburbiilor unor oraşe mai mici cu un oraş central mare"*[9]. Etimologia cuvântului provine din latinescul *con* (împreună) şi *urbus* (oraş) însemnând oraşe împreună sau oraşe împreunate, termenul fiind neologism de la începutul secolului 20.

[9] http://oxforddictionaries.com/definition/english/conurbation

Termenul de conurbaţie a fost folosit pentru prima dată de către urbanistul englez Patrick Geddes în cartea sa „Oraşe în evoluţie" (1915, pag. 25-45). În urma studiului asupra evoluţiei sistemului urban de la începutul anilor 1900 din Marea Britanie acesta consideră conurbaţia ca fiind *„o arie extinsă formată din mai multe oraşe de dimensiuni diferite care prin creşterea populaţiei şi extindere teritorială s-au unit ca să formeze o zonă urbană şi industrială continuă"*[10].

Definiţia de mai sus este sugerată de către Geeds în timp ce analizează zona Londrei unde observă cum de-a lungul timpului oraşe mici şi sate s-au cotopit formând un oraş-regiune, *Greater London*. P. Geddes mai impune încă o condiţie a existenţei conurbaţiilor şi anume legătura de transport. Acesta considera, în anul 1915, că este convenabil ca două sau mai multe oraşe să formeze o conurbaţie dacă omul de rând nu risipeşte mai mult de o oră pe zi pentru a ajunge la/de la locul de muncă. În continuare conceptul de conurbaţie a fost dezvoltat de către „Comitetul Interdepartamental pentru Mediul Social şi Dezvoltarea Economică" (Interdepartamental Comitee on Social and Economic Research) care în anul 1931 considera conurbaţia drept: *„o arie urbană construită continuă, ocupată de o serie continuă de clădiri, fabrici, parcuri urbane şi locuri de joacă şi alte construcţii care nu este separată de către terenuri tipice ruralului"*[11]. În scurt timp acest tip de arie a primit numele de „Brick and Mortar", *„zonă cărămidă şi mortar"* datorită efectului vizual puternic pe care îl avea în contrast cu zonele rurale învecinate.

Definiţia conurbaţiei din anul 1931 a fost completată de către Biroul de Recensământ din Marea Britanie în anul 1951 astfel: *„conurbaţia se bazează pe unităţile administraţiei publice locale, cu luarea în considerare a densităţii populaţiei. O localitate poate fi luată în considerare pentru includerea într-o conurbaţie dacă este ataşată puternic de unul din centrele conurbaţiei pentru muncă, cumpărături, învăţământ superior, activităţi sportive sau divertisment".*[12]. Folosirea excesivă a termenului de conurbaţie în Marea Britanie a însemnat în cele din urmă decăderea acestuia şi a atras reticenţa geografilor britanici care în ultimii ani s-au orientat către termeni noi: regiunea policentrică sau oraşul-regiune.

---

[10] Geedes, P.(1915), *Cities in evolution*, Williams & Norgate, London

[11] G. W. S. Robinson, *British Conurbations in 1951,* *** articol scanat, baza de date J Store

[12] John. B. Parr, *Spatial Definitions of the City: Four Perspectives*, Urban Studies, vol 44, February 2007

Revenind la definiţia din 1951 se observă faptul că densitatea populaţiei reprezintă un factor crucial în delimitarea conurbaţiilor datorită existenţei unor diferenţe evidente între populaţia rurală şi populaţia urbană. Populaţia din mediul urban este cea care, datorită stilului de viaţă, influenţează apropierea a două sau mai multe oraşe şi într-un final duce la crearea de conurbaţii.

Importanţa densităţii populaţiei în cadrul conurbaţiei a reprezentat un punct important şi pentru geografia franceză. Jaqueline Bejeau-Garnier (1971, pag. 239)[13] consideră că o conurbaţie poate fi definită doar prin satisfacerea concomitentă a două condiţii: *prima se referă la geneză* (oraşele din cadrul conurbaţiei s-au dezvoltat independent; juxtapunerea având loc ca urmare a nevoii de conlucrare în vederea rezolvării unor probleme de interes reciproc), iar *a doua se referă la o densitate urbană minimă;* ca număr de oraşe şi număr de locuitori (două oraşe mici învecinate, nu au de rezolvat probleme comune deci nu pot forma o conurbaţie).

În România problematica conurbaţiilor a fost dezbătută relativ puţin datorită particularităţilor sistemului urban (dezvoltarea slabă a oraşelor împreună cu numărul mare de oraşe industriale create forţat) astfel că nu este nici o surpriză că prima încercare de a delimita conurbaţii este integrată într-un studiu asupra sistemului naţional de aşezări. Gustav Gusti (1974, pag 114)[14] face referire la *„formaţiuni sistemice macroteritoriale ce se pot constitui fie între subsisteme alăturate, fie între subsisteme care dispun de o relativă complexitate de profil, fie între funcţiile cu acelaşi profil a unor subsisteme monospecializate*". Fără prea multe alte detalii acesta dă exemplu sistemele Galaţi-Brăila şi Deva–Hunedoara ca fiind sisteme complexe cu potenţial mare de cooperare.

În ultimii ani, ca urmare a procesului intensiv de urbanizare, conceptul de conurbaţie a început să îşi piardă sensul strict, fiind transformat şi împins către noile concepte folosite în planificarea urbană. Astfel conceptul de *„regiune urbană policentrică"* este foarte similar celui de conurbaţie, unii autori sugerând chiar că acesta a fost sugerat chiar de către P. Geddes în

[13] Bejeau-Garnier, J., Chabot. G. (1971), *Geografia urbană*, (traducere din l.franceza, V. Garbacea) Editura Ştiinţifică, Bucureşti

[14] Gusti, G. (1974), *Forme noi de aşezare. Studiu prospectiv de sistematizare macroteritorială*, Editura Tehnică, Bucureşti

timp ce încerca să definească termenul de conurbaţie, el folosind termenul de oraş-regiune (city-region).

Termenul de regiune urbană policentrică a câştigat teren în faţa termenului de conurbaţie începând cu anii 1980 când geografii, economiştii şi urbaniştii folosesc termenul pentru a descrie relaţiile interurbane între conurbaţii binecunoscute. Cel mai bun exemplu este dat de către A. Romein (2004)[15] care consideră conurbaţiile din bazinul Rurh precum şi cele din Olanda ca fiind regiuni policentrice. De asemenea Romein consideră că *„noțiunea de policentricitate se referă în principal la existența unui număr de centre urbane într-o anumită zonă. Sensul său derivă totuși din tiparele și dinamica funcțională a interrelațiilor și cooperarea (față de concurență) între aceste centre"*[16].

Considerând cele enunţate anterior se observă că regiunea policentrică (ca şi conurbaţia) se bazează şi există datorită relaţiilor de cooperare dintre centrele urbane, deci putem considera că regiunea policentrică reprezintă evoluţia conceptului de conurbaţie.

Sintetizand conţinutul definiţiilor şi teoriilor anterior prezentate constatăm acelaşi colorar ideatic comun, care constitue suportul elaborării unei definiţii acceptabile şi „acoperitoare" asupra conceptului de conurbaţie. Astfel definim conurbaţia ca fiind *„o arie urbană extinsă, policentrică, aflată în contiguitate teritorială între a cărei componente apar relaţii strânse de colaborare în vederea rezolvării unor nevoi de interes comun, rezultate ca urmare a evoluţiei lor plan-spaţiale şi a distribuţiei diferenţiate, cantitativ şi calitativ a funcţiilor, respectiv a dotărilor cu rol de loc central"*.

În cadrul acestui angrenaj teritorial, dominat de forţe centripete pot fi cuprinse şi aşezări rurale interpuse între polii urbani majori, care contribuie diferenţiat la susţinerea întregului edificiu, ca parte integrantă a acestuia. În definirea unei conurbaţii specificul naţional acţionează cu forţă decisivă (ca în exemplul nostru). În România specificul reţelei naţionale de aşezări în care cel mai important centru urban depăşeşte de puţin 2 milioane de

[15] Romein, A. (2004), *Spatial planing in competitive polycentric urban regions: some practical lessons from Northwest Europre*, in CityFutures –An international conference on globalism and urban change, Chicago

[16] Tradus după *„The notion of polycentricity basically refers to the existence of a number of urban centres in a certain area. It derives its meaning however from the patterns and dynamics of functional interrelations and co-operation (versus competition) between these centres"*

locuitori şi în care marea majoritate a aşezărilor de rangul 2 au sub 100.000 de locuitori este imposibil să definim conurbaţii milionare precum cele din Marea Britanie, Franţa, Germania sau alte state cu potential demografic extrem de ridicat.

În cadrul unei conurbaţii este extrem de important de stabilit structura iniţială, astfel deşi înglobate într-un ansamblu comun oraşele încearcă să îşi păstreze identitatea şi încearcă să ajungă la un echilibru. Jaqueline Bejeau-Garnier (1971) menţionează următorul fapt: *„conurbaţiile se află în echilibru instabil, oraşele păstrându-şi cu greu individualitatea acest lucru fiind o consecinţă directă a apropierii spaţiale şi a amplificării legăturilor de transport în teritoriu"*.

De cele mai multe ori structura conurbaţiei este una bipolară formată din două municipii sau oraşe de mărime apropiată. Cele mai comune exemple de conurbaţii bipolare, citate în literatură, sunt Mineapolis–St. Paul în S.U.A. sau Mannheim–Ludwigshafen în Germania. Există însă şi conurbaţii formate din mai multe nuclee iniţiale cum ar fi Lille–Rubaix–Tourcoing în Franţa, Silezia Superioară în Polonia, Duisburg-Dortmund în bazinul Ruhr din Germania sau conurbaţia Potteries în Marea Britanie.

Un aspect esenţial în ceea ce priveşte formarea conurbaţiilor se referă la cooperarea interurbană în vederea soluţionării unor probleme comune. Bejeau-Garnier consideră că principalele probleme se regăsesc în domeniul transporului, acesta fiind factorul decisiv care întăreşte legătura în cadrul conurbaţiei. Alte probleme se referă la alimentarea comună cu apă, gaz şi electricitate la care se adaugă managementul deşeurilor şi gestiunea spaţiilor ecologice. În actualul context socio-economic global considerăm că este necesară şi abordarea problematici complementarităţii funcţionale. În cazul nostru oraşul Hunedoara are prin excelenţă funcţie industrială, Deva fiind polul administrativ şi cultural al întregului ansamblu.

Geneza şi evoluţia unei conurbaţii este un proces îndelungat. Aceeaşi autoare (Bejeau-Garnier, 1971, pag 242) consideră că: *„oraşele ajung să formeze o conurbaţie pe parcursul dezvoltării lor. În primele stadii, două oraşe pot avea relaţii dar sunt prea îndepărtate pentru a forma o conurbaţie. Dezvoltarea şi rapiditatea transporturilor modern a făcut posibilă apropierea necesară"* şi *„prin dezvoltarea lor, ele tind să se contopească într-un ansamblu urban"*.

Trebuie reţinut şi faptul că în decursul evoluţiei sale o conurbaţie trece prin trei faze distincte (Bejeau-Garnier, 1971, pag 242). În faza iniţială oraşele din conurbaţie sunt îndepărtate, iar relaţiile de comunicare între nuclee sunt sporadice. În faza intermediară legăturile dintre nuclee devin tot mai intense iar, *„...conurbaţia se desfăşoară în lungul drumurilor care leagă elementele acesteia"* (Bejeau-Garnier, 1971, pag 242). Autoarea mai menţionează că *"în timpul acestei apropieri, deseori unul dintre oraşe îşi câştigă întietatea, subordonându-le pe celelalte"*. Referindu-se la ultima fază a evoluţiei aceasta menţionează că *„este imposibil să distingi oraşele iniţiale*". Dacă acceptăm existenţa celor trei faze în geneza unei conurbaţii cazul nostru se află la finalul fazei doi şi începutul fazei a treia când se conturează cu claritate un organism unitar şi complex, Deva adjudecându-şi prioritatea în această competiţie bipolară.

Pe departe, cea mai importantă problemă legată de existenţa unei conurbaţii a fost întotdeauna rolul ei în cadrul sistemului de aşezări. În Marea Britanie conurbaţia a avut a avut inclusive rol administrative, în anul 1951. În România în mod legal conurbaţiile nu există, ultimele modificări ale Legii 351/2001 fiind confuze, iar conceptul pe care îl promovează fiind unul de restructurare a localităţilor, de unire administrativă nu de cooperare funcţională.

În afara rolului definit legal este foarte important de înţeles faptul că o conurbaţie are rol director în regiunea în care aceasta funcţionează, fiind de cele mai multe ori cea mai dezvoltată parte a regiunii din punct de vedere socio-economic. În România conurbaţiile ar putea constitui un factor important în echilibrarea sistemului naţional de aşezări prin crearea de structuri de dimensiunile şi complexitatea unor municipii de rangul I. Acest fapt a fost sugerat chiar de către Gustav Gusti (1974, pag 163) care menţiona că rolul conurbaţiilor ar fi acela de centre polarizatoare cu caracter auxiliar.

CAPITOLUL 2

SUPORTUL FIZICO-GEOGRAFIC

Cunoaşterea potenţialului fizico-geografic al zonei reprezintă un demers important în contextul dezvoltării plan-spaţiale a conurbaţiei, fiind necesară studierea detaliată a întregului ansamblu în vederea elaborării celor mai bune strategii de planificare teritorială.

Diversitatea remarcabilă a zonei în care se dezvoltă ansamblul conurbaţiei reprezintă consecinţa unei interacţiuni a factorilor geologici, morfologici, hidrografici şi climatici. Această interacţiune influenţează direct potenţialul de dezvoltare al aşezărilor din cadrul conurbaţiei şi impune limitările dezvoltării lor plan-spaţiale şi socio-economice. În acest context cunoaşterea factorilor care influenţează pozitiv sau negativ potenţialul de dezvoltare reprezintă o primă premisă a dezvoltării conurbaţiei.

2.1. Substratul geologic – suport pentru dezvoltarea conurbaţiei

Complexitatea substratului geologic pe care se dezvoltă conurbaţia Deva–Hunedoara este dată de interacţiunea dintre *domeniul getic*, *domeniul danubian* şi *magmatismul postorogenic*, interacţiune care a dus la formarea unor structuri geologice inedite în zonă[1] (fig. 1).

Cele mai vechi formaţiuni geologice care apar în arealul conurbaţiei aparţin *Paleozoicului* (540 Ma-255 Ma), fiind reprezentate de subunităţi ale grupului epimetamorfic Poiana Ruscă, cu formaţiuni precum cele specifice seriei de Ghelari atribuită Devonianului Mediu (şisturi sericito-cloritoase, şisturi sericito-grafitoase, calcare şi dolomite), seriei de Padeş atribuită Devonianului Superior (dolomitele formaţiunii de Hunedoara–Luncani) şi Carboniferului Inferior (roci metaeruptive).

Din perioada *Mezozoică* (251 Ma – 65,5 Ma) întâlnim pe teritoriul conurbaţiei strate din Cretacicul Timpuriu: stratele de Chergheş (gresii marnoase cu gasteropode şi amoniţi): stratele de Deva (conglomerate, gresii masive şi marne).

[1] Date compilate din *Harta geologică a R.S.R. Sc. 1:200000, Foaia Deva (cu notă explicativă); Harta geologică a R.S.R. Sc. 1:200000, Foaia Orăştie(cu notă explicativă)*

Din perioada *Paleogenului* (65,5 Ma – 23 Ma) se observă depozite de pietrişuri, conglomerate, gresii şi argile roşcate.

Depozitele din perioada *Miocenului* (23 Ma – 5,3 Ma) reprezintă fundamentul teritoriului actual al conurbaţiei Deva–Hunedoara. Cele mai extinse depozite sunt atribuite Sarmaţianului prin subunităţiile Bessarabian Inferior (bs_1) şi Volhinian (vh), aceste depozite fiind prezente sub diferite forme pe suprafeţe întinse în cadrul conurbaţiei: argile, argile tufacee şi tufuri, gresii şi calcare oolitice, blocuri compacte, nisipuri grosiere şi pietrişuri, argile cu Spiratella şi roci magmatice de tip Uroiu sau de tip Nucet.

Depozitele din *Cuaternar* apar sub diferite forme: depozite deluviale, depozite proviale (conuri de dejecţie) sau depozite fluviale ale diferitelor terase.

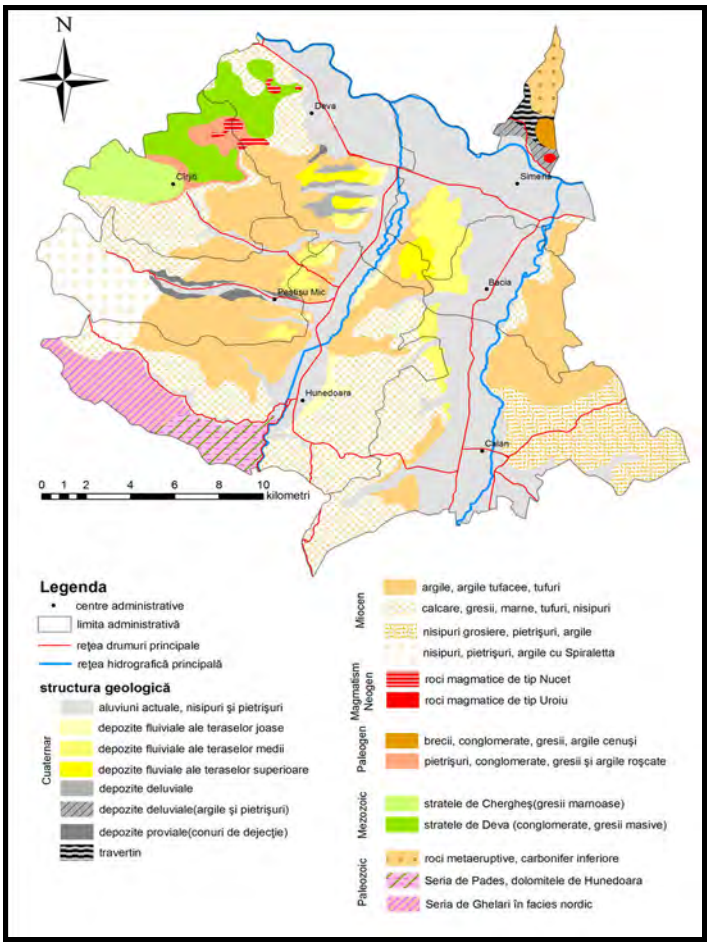

Fig. 1. Structura geologică în cadrul conurbaţiei (prelucrare după harta geologică 1:200000)

2.2. Morfologia, geomorfologia şi procesele geomorfologice

Teritoriul conurbaţiei Deva–Hunedoara este situat la contactul a patru mari unităţi de relief: Munţii Poiana Ruscă, Dealurile Hunedoarei, Culoarul Streiului şi Culoarul Mureşului. Acest contact extraordinar are ca rezultat o variaţie altitudinală mare a reliefului între partea de nord, ocupată de către lunca Mureşului şi partea de sud-vest ocupată de către munţii Poiana Ruscă. În mare parte teritoriul ocupat de conurbaţie coincide cu partea vestică a *Culuarului Depresionar Intramontan al Mureşului, sectorul Sebeş-Deva* şi cu *Depresiunea Strei-Cerna*[2]. În acest context morfologia devine unul din factorii principali ce determină edificarea conurbaţiei prin limitările create.

Conurbaţia este încadrată de patru unităţi montane majore, care creează un ansamblu compact ce comunică cu exteriorul doar prin trei puncte: spre vest, est şi nord prin Culuarul Mureşului, iar spre sud prin Culuarul Streiului. Particularităţile reţelei hidrografice contribuie la accentuarea limitărilor impuse de relief prin condiţionarea intrărilor şi ieşirilor din ansamblu. Astfel, intrările şi ieşirile spre est, vest şi nord sunt condiţionate de prezenţa Mureşului, iar spre sud de cea a Streiului.

Deci, *morfologia constitue primul factor edificator al conurbaţiei Deva–Hunedoara*, prin condiţionarea modului în care structurile antropice sunt grefate pe suportul morfologic.

Din punct de vedere istoric morfologia a reprezentat unul dintre factorii principali ai dezvoltării aşezărilor pe teritoriul conurbaţiei, existând o dublă atracţie: cursuri hidrografice care ofereau posibilitatea transportului de mărfuri şi prezenţa zonelor de deal şi de munte ideale pentru apărare. Prezenţa în partea vestică a conurbaţiei a reliefului de deal creează, prin închiderea sistemului, o dependenţă sporită a aşezărilor rurale de aici faţă de aşezările din zona de luncă situate în centrul conurbaţiei amplificând coeziunea întregului ansamblu.

În partea de sud Culoarul Strei reprezintă singura legătură cu zona bazinului Petroşani, acesta din urmă fiind un factor determinant în dezvoltarea conurbaţiei. Prezenţa resurselor de cărbune în bazinul

[2] Zotic, V.(2007), *Organizarea spaţiului geografic în Culuarul Mureşului, sectorul Sebeş-Deva,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

Petroşani şi posibilitatea construcţiei căii ferate de-a lungul Culoarului Streiului a constituit unul din factorii care a făcut posibilă dezvoltarea conurbaţiei. Dovadă că morfologia reprezintă unul dintre principalii factori edificatori ai conurbaţiei este şi dezvoltarea a două grupuri de aşezări paralele situate în lunciile Cernei şi Streiului. Dealurile Hunedoarei de Est, situate între Cerna şi Strei, reprezintă cel mai mare obstacol orografic în calea dezvoltării conurbaţiei prin izolarea acestor două sisteme de aşezări.

Având în vedere particularităţile reliefului din acest ansamblu, pentru analiza formelor de relief din prezentul studiu se vor folosi următoarele categorii hipsometrice: treptele altitudinale mai mici de 240 de metri – relief de luncă; treptele cuprinse între 241 şi 600 de metri – relief de podiş şi deal; iar treptele situate la mai mult de 600 de metri altitudine – relief de munte.

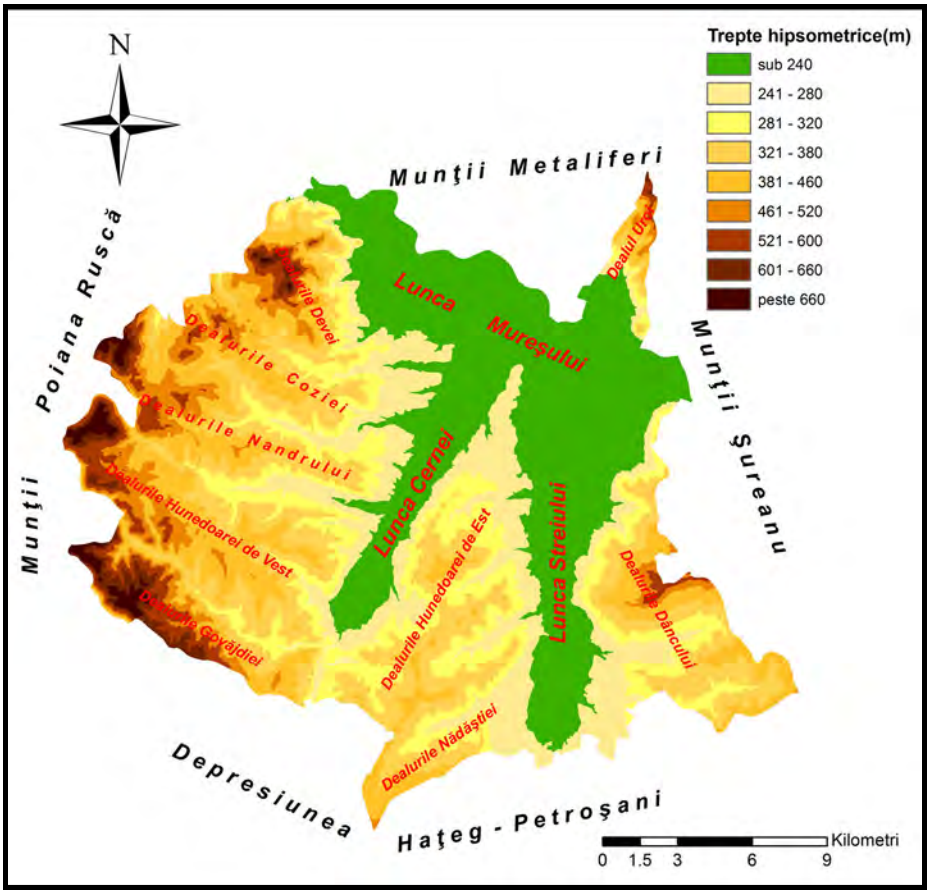

Fig. 2. Conurbaţia Deva–Hunedoara – harta treptelor altitudinale

Lunciile şi terasele. La nivelul conurbaţiei în această categorie morfogenetică se încadrează trei unităţi majore: lunca Mureşului, lunca Cernei şi lunca Streiului.

Lunca şi terasele Mureşului reprezintă cea mai întinsă formă morfogenetică de tip câmpie la nivelul ansamblului, fiind dezvoltată în proporţii variabile pe ambele maluri ale râului Mureş, pe direcţia est-vest, altitudinea medie fiind de 195 metri.

Lunca Cernei este o formă morfogenetică cu dezvoltare relativ restrânsă pe direcţia nord-sud urmând cursul râului Cerna. Limita sudică este reprezentată de către confluenţa râului Cerna cu pârâul Zlaşti unde altitudinea medie a luncii este de 240 de metri.

Lunca Streiului reprezintă o formă de relief de tip câmpie cu dezvoltare pe direcţia nord-sud. Ca şi în cazul luncii Cernei, în partea sudică la intrarea Streiului pe teritoriul conurbaţiei altitudinea este mai mare, fiind situată la 250 de metri altitudine în zona satului Strei. Spre nord ajunge la o altitudine de 220 metri în vecinătatea satului Strei-Săcel unde are un profil transversal de aproximativ 300 de metri. Dezvoltarea luncii preponderent pe partea stângă a râului Strei este o consecinţă a prezenţei pe malul drept a dealurilor Dâncului, acestea fiind formate din pietrişuri şi argile de vârstă miocenă.

Dealurile. În cadrul conurbaţiei dealurile pot fi clasificate după unităţile de relief majore cărora aparţin sau la contactul cărora se află, astfel putem identifica: dealuri aflate la contactul Munţilor Poiana Ruscă cu lunca Mureşului şi lunca Cernei: Devei, Coziei, Nandrului, Hunedoarei şi Govăjdiei; dealuri aflate la contactul Munţilor Metaliferi cu lunca Mureşului: Cărpinişului şi Uroi; dealuri aflate la contactul depresiunii Haţegului cu lunca Streiului: Nădăştiei şi Orăştiei.

Dealurile Devei sunt situate în partea vestică şi sud-vestică a municipiului Deva. În partea de vest Dealurile Devei sunt dispuse pe două şiruri paralele, un şir exterior reprezentând reminiscenţe ale lanţului muntos Poiana Ruscă cu altitudine mare (Viilor–Colţ–Lăcurele–Motor–Rocilor) şi un şir interior mai jos (La Şosea–Cetate–Scoruşului). În partea sudică este consemnat un singur şir dispus de la vest la est (Bejanului–Măgurele–Holumb–Plaiului).

Dealurile Coziei sunt dispuse pe direcţia nord-sud ce se întinde din partea vestică a Dealurilor Devei (şirul exterior) până la culuarul delimitat de pârâul Valea Mănăstiri – pârâul Cristurului şi pot fi împârţite în două grupe distincte: *partea nord-vestică* cu dealuri înalte de peste 400 metri şi *partea sud-estică* cu dealuri joase cu altitudini sub 400 metri.

Dealurile Nandrului sunt dispuse pe un singur şir de la vest la est, cu altitudini mai mari în partea vestică, ajungând până la 500 de metri. Limitele sunt date de către culuarul Pârâul Valea Mănăstiri – pârâul Cristurului în nord, respectiv Pârâul Peştişu în partea sudică.

Dealurile Hunedoarei reprezintă un ansamblu ce înconjuară municipiul Hunedoara, la vest şi est. *Dealurile Hunedoarei de Vest* se învecinează cu dealurile Nandrului în nord, dealurile Govăjdiei în sud, munţii Poiana Ruscă (vf. Cutin) la vest şi râul Cerna la est. *Dealurile Hunedoarei de Est* reprezintă o unitate morfogenetică cu dezvoltare în partea de est a râului Cerna, acesta din urmă reprezentând şi limita vestică. Dealurile sunt mai înalte în partea sudică (peste 400 metri) şi au altitudini mici în partea nordică (240-260 metri).

Dealurile Govăjdiei sunt situate în partea de sud-vest a conurbaţiei la contactul cu Munţii Poiana Ruscă având următoarele limite: la nord Pârâul Zlaşti, la sud Pârâul Govăjdia, la vest Pârâul Arii şi la est Cerna. Aceste dealuri au dispunere de la nord-vest la sud-est, fiind mai înalte în partea de nord-vest şi mai mici în partea de sud-est.

Dealurile Nădăştiei reprezintă ultimele ramificaţii ale contactului Depresiuni Haţegului cu Lunca Streiului. Dealurile sunt situate la sud de Pârâul Nădăştiei şi se dezvoltă pe direcţia sud-vest către nord-est având altitudini cuprinse între 330 şi 410 metri.

Dealurile Dâncului se dezvoltă în partea de sud-est a conurbaţiei, pe malul drept al Streiului, limita nordică fiind reprezentată de către Pârâul Valea Petreni. Acest sistem de dealuri are altitudini de peste 500 de metri în partea de nordică şi de peste 300 de metri în partea sudică.

Dealul Uroi reprezintă un corp andezic izolat din perioada Magmatismului Neogen situat în partea de nord a conurbaţiei. Are o înăţime de 388 metri, la nord de acesta fiind situate dealurile Colţu (418 m) şi Cărpiniş (485 m).

Munţii. Pe teritoriul conurbaţiei Deva–Hunedoara singurul masiv muntos (prezent prin vârfuri izolate) este Poiana Ruscă. Cele mai importante culmi sunt: Chergeş (737 m), vf. Cutinului (732 m), vf. Cerişor (728 m) şi Vişinii (712 m).

Geomorfologia. Cunoaşterea sub aspect geomorfologic a teritoriului conurbaţiei Deva–Hunedoara prezintă o importanţă majoră oferind posibilitatea de a delimita, pornind de la caracteristicile reliefului, posibilităţile de extindere în suprafaţă a zonei urbane. În acelaşi timp manifestarea proceselor şi fenomenelor geomorfologice, având ca rezultat apariţia de noi forme de relief, este însoţită de riscuri geomorfologice care determină constrângeri în dezvoltarea zonei urbane.

Relieful reprezintă o componentă esenţială a mediului înconjurător şi în acelaşi timp suportul celorlalte componente naturale şi al activităţilor antropice. Din acest motiv cunoaşterea lui constituie o premisă importantă pentru dezvoltarea unor programe de amenajare a teritoriului sau de dezvoltare urbană.

Conurbaţia Deva–Hunedoara fiind dezvoltată pe un substrat litologic complex, unde predomină formaţiuni în alternanţă stratigrafică, la care s-au adăugat manifestările variate ale agenţilor externi, din pliocen şi cuaternar, prezintă sub aspectul proceselor geomorfologice trăsături specifice.

Dinamica proceselor actuale este rezultatul conlucrării unor complexe de factori naturali şi antropici. Factorii respectivi au o acţiune generală sau locală în funcţie de caracteristicile oferite de substrat şi/sau de caracteristicile interne ale factorului respectiv. Dintre factorii care influenţează dinamica proceselor geomorfologice actuale se remarcă: litologia, structura, solul, tipul de vegetaţie, clima, scurgerea prin albie şi pe versant, modul de utilizare a terenurilor.

Procesele de scurgere pe versant şi formele asociate. În funcţie de condiţiile locale, apa căzută în urma precipitaţiilor lichide interacţionează cu substratul, determinând într-o primă fază manifestarea proceselor de pluviodenudare, pentru ca apoi în funcţie de cantităţile de precipitaţii să se ajungă la procesul de scurgere pe versant. La rândul său acesta din urmă determină eroziunea în suprafaţă şi eroziunea liniară (rigole, ogaşe, ravene, torenţi) care o continuă pe cea precedentă.

Procesele de eroziune în suprafaţă se întâlnesc pe întreaga suprafaţă a conurbaţiei, dar au o pondere mai mare pe versanţii lipsiţi de un înveliş vegetal forestier, în măsură să asigure o protecţie adecvată. Se remarcă în acest sens versanţii din Dealurile Hunedoarei şi cei despăduriţi din Munţii Poiana Ruscă.

Scurgerea superficială, corelată cu eroziunea în suprafaţă, influenţată şi de cantităţile de precipitaţii medii pe anotimpuri are cea mai mare intensitate primăvara. Acest aspect este argumentat şi de faptul că primăvara şi îndeosebi în anotimpurile de tranziţie învelişul vegetal, în cazul păşunilor, fâneţelor şi a diverselor culturi agricole, este unul efemer sau insuficient dezvoltat.

Eroziunea în suprafaţă, cu toate că este un proces care nu se manifestă spectaculos în timp scurt are consecinţe dintre cele mai negative, pe termen lung, asupra orizonturilor solului, contribuind la îndepărtarea acestora.

Eroziunea liniară se generează în situaţia în care precipitaţiile continuă, iar capacitatea de infiltrare în sol scade. În aceste condiţii se ajunge la concentrarea apei în şiroaie elementare, în rigole şi ogaşe, pentru ca apoi în măsura în care acestea evoluează se ajunge la drenarea apei prin albii permanente de tipul ravenelor şi torenţilor, acestea din urmă fiind cele mai reprezentative forme de relief rezultate în urma scurgerii concentrate. Sunt caracteristice în acest sens ravenele de pe teritoriul localităţilor Almaşu Sec, Archia, Josani, Mânerău, Valea Sângeorgiului, Grid şi Petreni.

Procesele de alunecare. Se înregistrează îndeosebi alunecări superficiale (în brazde şi rar lenticulare) pe teritoriul localităţilor: Cârjiţi, Mânerău, Răcăştia, Nădăştia de Sus, Valea Sângeorgiului, Almaşu Sec şi Sântămăria de Piatră.

Procesele specifice albiilor şi formele asociate. Odată cu permanentizarea scurgerii la nivelul albiilor, acţiunea apei asupra patului aluvial şi a malurilor devine continuă, contribuind la geneza unor forme de relief specifice. Morfodinamica râurilor, îndeosebi a Streiului şi Cernei este influenţată şi de prezenţa lacurilor de acumulare din amonte de conurbaţie, care conduc la realizarea unei scurgeri dirijate la nivelul albiilor. Formele de relief specifice albiilor analizate se află în strânsă corelaţie cu procesele de eroziune şi acumulare specifice malurilor concave şi convexe, în situaţia prezenţei

meandrelor atât la Mureş cât şi la Strei şi într-o măsură mai redusă la Cerna. În categoria formelor de eroziune se remarcă prezenţa abrupturilor de meandru, specifice meandrelor active ale Mureşului şi Streiului. În aceste locuri procesele specifice sunt cele de surpare a malurilor, care de obicei ele antrenează şi vegetaţia specifică, cu un rol stabilizator.

În concluzie procesele geomorfologice din cadrul conurbaţiei, prin amploarea lor redusă, nu sunt în măsură să determine constrângeri evidente în dezvoltarea şi evoluţia ulterioară a conurbaţiei. Comparativ cu procesele geomorfologice, relieful de ansamblu, a fost cel care a determinat actuala configuraţiei a vetrelor de aşezări, a distribuţiei căilor de comunicaţii etc.

2.3. Repartiţia altitudinală, expoziţia şi declivitatea reliefului

Repartiţia altitudinală a reliefului reprezintă un factor important, constituind baza analizei spaţiale a distribuţiei aşezărilor. Datorită particularităţii relierfului conurbaţiei s-a optat pentru o scară cu 10 trepte morfologice prezentată în tabelul 1. Analiza hipsometrică a fost efectuată cu ajutorul ArcGis 9.3., hărţile folosite pentru acest studiu fiind la scara 1:25000, cu echidistanţa curbelor de nivel de 10 metri şi de 5 metri acolo a fost necesar.

La nivelul conurbaţiei relieful de luncă, încadrat până la nivelul altitudinal de 240 metri ocupă un spaţiu generos de 13445 de hectare, echivalentul a 31,06% din suprafaţa totală, aparinând unităţilor lunca Mureşului, Cernei şi Streiului.

Relieful de deal, încadrat între 241 şi 600 metri ocupă 28883 hectare (66,74%) din suprafaţa conurbaţiei, principalele unităţi de relief fiind dealurile Devei, Coziei, Nandrului, Hunedoarei, Govăjdiei, Nădăştiei, Dîncului şi Uroi.

Relieful de munte, încadrat la peste 600 m altitudine ocupă suprafeţe mici, 956 hectare (2,20%) fiind reprezentat doar prin unele vârfuri din Poiana Ruscă.

Tabel 1. *Ponderea formelor de relief în cadrul conurbaţiei Deva–Hunedoara*

Nr ctr.	interval hipsometric(m)	suprafaţa ocupată		categoria de relief şi suprafaţa ocupată		
		hectare	%		hectare	%
1.	sub 200	6670	15,40	câmpie	13445	31,06
2.	201-220	2970	6,86	câmpie		
3.	221-240	3805	8,79	Câmpie		
4.	241-320	12244	28,30	deal	28883	66,74
5.	321-380	7957	18,38	deal		
6.	381-440	5100	11,78	deal		
7.	441-520	3582	7,27	deal		
8.	521-600	1449	3,34	deal		
9.	601-700	873	2,01	munte	956	2,20
10.	peste 700	83	0,19	munte		
11.	Total	43284	100		43284	100

Expoziţia versanţiilor. Procesele de modelare a versanţilor se diferenţiază şi sunt influenţate de către expoziţia versanţilor faţă de punctele cardinale, deci expoziţia versanţilor constituie unul dintre elementele fundamentale în direcţionarea sensului şi intensităţii de lucru a proceselor geomorfologice actuale. Expoziţia versanţilor determină în mod hotărâtor regimul caloric şi umiditatea solului, influenţează procesele de îngheţ-dezgheţ, tipul şi natura depozitelor de cuvertură de pe versanţi şi provoacă deosebiri calitative în desfăşurarea proceselor premergătoare eroziunii. Prin influenţarea cantităţii energiei radiante directe, expoziţia versanţilor determină diferenţieri ale tipului de vegetaţie spontană şi ale culturilor în cadrul versanţilor. Suprafeţele cele mai favorabile sunt acelea cu expoziţie sudică în timp ce suprafeţele cu expoziţie nordică sunt considerate mai puţin favorabile. Expoziţia versanţilor are o însemnătate aparte pentru utilizarea agricolă a terenului fiind unul dintre factorii determinanţi în cantitatea şi calitatea produselor agricole care se pot obţine de pe un anumit teren. La nivelul conurbaţiei şi a zonelor înconjurătoare versanţii sud-vestici au cea mai mică expoziţie, de doar 7,98% în timp ce versanţii nord-estici au cea mai mare expoziţie de 16,13%.

Tabel 2. *Expoziţia versanţiilor*

	N	NE	E	SE	S	SV	V	NV
suprafaţa(ha)	6703	6986	6518	5465	4285	3457	4287	5583
suprafaţa(%)	15,48	16,13	15,05	12,65	9,89	7,98	9,90	12,92

Declivitatea reprezintă caracteristica morfometrică care exprimă gradul de înclinare al suprafeţelor ce intră în componenţa formelor de relief. Declivitatea oferă informaţii preţioase cu referire la modul în care procesele de modelare a reliefului au loc şi oferă informaţi despre condiţiile în care un teren poate fi utilizat.

Valoarea pantelor este utilă pentru măsurile de combatere a eroziunii substratului, în utilizarea diferenţiată a fâşiilor de versant, în stabilirea amplasamentului aşezărilor şi a căilor de comunicaţii, în amplasarea diferitelor obiective antropice.

Declivitatea suprafeţelor în cadrul conurbaţiei Deva–Hunedoara a fost calculată cu ajutorul softului ArcGIS 9.3, categoriile folosite în acest studiu fiind 0-2°; 2,1-5°; 5,1-15°; 15,1-35°; 35,1-55° şi peste 55°. La nivelul conurbaţiei peste 12.000 de hectare de teren se încadrează în categoria *"plan şi foarte puţin înclinat"* (28,88%), practic această categorie corespunzând cu categoria formelor de relief de tip câmpie de la nivelul conurbaţiei a căror suprafaţă totalizează 13445 hectare (31,06%). În ceea ce priveşte celelalte categorii de înclinare a terenului şi acestea corespund în mare parte cu intervalele hipsometrice din tabelul 1, practic categoriile 2,1-5°, 5,1-15° şi 15,1-35° corespund în mare parte reliefului de deal. Aceste categorii de teren sunt ocupate preponderent de către exploataţii agricole cu suprafeţe reduse (de subzistenţă), de păşuni (majoritatea în intervalul 5,1-15°) şi de păduri, în intervalul 15,1-35°. Astfel dacă în categoria de înclinare a reliefului cuprinsă între 2 şi 35° sunt cuprinse 30669 hectare (70,84%) iar în categoria reliefului de deal cuprins între treptele hipsometrice 241 şi 600 m sunt cuprinse 28883 de hectare (66,74%) de teren la nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara.

Tabel 3. *Declivitatea versanţilor în cadrul conurbaţiei*

Declivitatea versanţilor	Suprafaţa	
	Hectare	%
0 – 2°	12502	28,88
2,1 – 5°	7083	16,36
5,1 – 15°	18630	43,04
15,1 – 35°	4956	11,44
35,1 – 55°	113	0,28
peste 55°	-	-
Total	43284	100

În ceea ce priveşte distribuţia spaţială a terenurilor în funcţie de pantă se pot menţiona următoarele: *terenuri cu o înclinare cuprinsă în intervalul 0-2°* sunt întâlnite şi sunt predominante în lunciile Mureşului, Cernei şi Streiului, partea nordică a Dealurilor Hunedoarei de Est şi în luncile pârâurilor Ursului, Cristurului şi Peştişului; *terenuri cu o înclinare cuprinsă în intervalul 2,1-5°* sunt întâlnite la contactul dintre lunciile Mureşului, Streiului şi Cernei şi dealurile din vecinătate; *terenurile cu o înclinare cuprinsă în intervalul 5,1-15°* ocupă suprafeţe importante din Dealurile Coziei, Nandrului, Hunedoarei de Vest, Hunedoarei de Est şi Dîncului; *terenurile cu o înclinare cuprinsă în intervalul 15,1-35°* sunt specifice sistemelor de dealuri înalte cum sunt cele din partea de vest a Dealurilor Devei şi a Dealurilor Coziei iar *terenurile cu o înclinare cuprinsă în intervalul 35,1-55°* sunt specifice abruptelor montane prezente pe teritoriul conurbaţiei.

2.4. Aspecte climatice

Sistemul climatic în cadrul conurbaţiei este rezultatul interacţiunii mai multor factori: radiaţia solară, circulaţia maselor de aer, relieful şi suprafeţele construite. Clima conurbaţiei se înscrie în linii mari în specificul ţării fiind de tip temperat-continental. Influenţa reliefului în modelarea sistemului climatic zonal este vizibilă existând diferenţe de temperatură sau precipitaţii înregistrate în diferite părţi ale conurbaţiei, puând fi identificate microclimate de luncă, deal şi munte.

În cadrul conurbaţiei sistemul climatic este monitorizat de o singură staţie meteorologică, situată în municipiul Deva. Alte măsurători generate automat şi transmise către staţia Deva se efectuează în diferite puncte din Hunedoara, Simeria sau Călan. Aceste măsurători se referă doar la temperatura aerului la nivelul de 2 metri de la sol, fiind date colectate la nivelul fiecărei ore sau la interval de 4-8 ore.

Radiaţia solară este un factor extrem de important, energia solară fiind la baza tuturor fenomenelor atmosferice şi la majoritatea fenomenelor meteorologice. Radiaţia solară directă contribuie cu cantitatea cea mai mare de energie în ecuaţia bilanţului radiativ, dar depinde de latitudinea la care se află suprafaţa pentru care efectuăm calculul. Conurbaţia Deva–

Hunedoara este cuprinsă între 45^0 40' şi 45^0 55' latitudine nordică iar în condiţii ideale fără covor de nori radiaţia directă primită pe teritoriul conurbaţiei este de aproximativ 121 Kcal/cm^2/an.

Circulaţia maselor de aer constitue un factor important generator de climă datorită transportului de mase de aer cu diferite caracteristici (temperatură, umiditate). Zotic V,(2007, pag 8)[3] menţionează că principalele tipuri de circulaţie a maselor de aer prezente la nivelul României, deci inclusiv la nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara sunt: *circulaţia vestică*, specifică României are o frecvenţă de aproximativ 45%, fenomenele principale asociate sunt precipitaţiile frecvente şi umezeala ridicată; *circulaţia polară* cu o frecvenţă de aproximativ 30%, generează răcirile de primăvară, vară şi toamnă şi gerul în timpul iernii; *circulaţia tropicală* cu o frecvenţă de 15%, în perioada rece aceasta generează ierni blânde iar în perioada caldă poate determina perioade lipsite de precipitaţii şi *circulaţia de blocare*, specifică sud-estului Europei are o frecvenţă de aproximativ 10%, duce la vreme închisă şi fără precipitaţii în perioadele reci şi vreme călduroasă, chiar secetoasă în perioada caldă.

Relieful este un factor important în geneza unor microclimate specifice, acestea fiind *microclimate de deal* expuse în permanenţă circulaţiei atmosferice fapt ce determină o omogenizare a temperaturii sau *microclimate de luncă* ferite de mişcarea maselor de aer determină creşterea umidităţii aerului.

Influenţa reliefului asupra sistemului climatic se face resimţită şi prin manifestările dictate de „*legea etajării geografice*" care determină manifestarea diferită a elementelor climatice. Având în vedere desfăşurarea reliefului pe circa 550 de metri în plan vertical putem considera că variaţia factorilor climatici este mare între zonele joase de luncă şi dealurile înalte din Munţii Poiana Ruscă.

[3] Zotic, V.(2007), *Organizarea spaţiului geografic în Culuarul Mureşului, sectorul Sebeş-Deva.*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

Tabel 4. *Temperaturile medii, minime şi maxime înregistrate pe teritoriul conurbaţiei (sursa: Administraţia Naţională de Meteorologie)*

Anul	temperatura medie anuală (^{0}C)	temperatura maximă absolută (^{0}C)	temperatura minimă absolută (^{0}C)
1990	10,0	34,2	-19,4
1991	9,2	33,4	-16,5
1992	10,0	36,7	-16,1
1993	9,5	35,8	-16,0
1994	11,1	38,4	-10,7
1995	10,7	32,6	-15,5
1996	9,7	33,9	-19,6
1997	9,3	32,3	-12,1
1998	9,5	35,1	-20,0
1999	9,9	35,1	-18,8
2000	10,6	38,3	-20,4
2001	10,2	35,0	-18,3
2002	10,9	36,1	-22,0
2003	10,2	36,8	-13,2
2004	10,0	36,5	-21,5
2005	9,4	34,5	-22,3
Media	10,0	35,2	-17,6

Temperatura aerului reprezintă unul din cei mai importanţi parametri ai sistemului climatic, unele fenomene climatice fiind dependente în totalitate de factorul temperatură (de exemplu căderile de zăpadă, îngheţul sau chiciura).

Temperatura medie anuală a aerului reprezintă un indicator general cu utilizare preponderentă în elaborarea predicţiilor pe termen mediu şi lung. În cadrul conurbaţiei temperatura multianuală în perioada 1990-2005 este de 10^{0}C (tabel 4), valoare care se încadrează în specificul zonei. Valori medii mai mici putând fi întâlnite în zonele de deal înalte din partea de sud-vest a conurbaţiei iar valori medii mai mari în zonele joase din Lunca Mureşului datorate tocmai existenţei microclimatelor generate de conlucrarea factorilor enumeraţi anterior. *Temperaturile minime şi maxime absolute.* Temperaturile extreme reprezintă evenimente climatice izolate cu frecvenţă foarte redusă.

Precipitaţiile atmosferice reprezintă un factor cheie în modelarea sistemului climatic, alimentând spaţiul geografic cu apă care este drenată la

nivelul solului şi care întreţine întreg sistemul hidrografic. Precipitaţile atmosferice dar mai ales distribuţia lor sezonieră sunt de o deosebită importanţă şi pentru utilizarea agricolă a terenului. În cadrul conurbaţiei precipitaţile atmosferice se menţin în limitele întâlnite la nivelul României, 500-600 mm/an.

Tabel 5. *Cantitatea medie de precipitaţii pe an şi cantitatea maximă de precipitaţii în 24 de ore pe teritoriul conurbaţiei (sursa date: Administraţia Naţională de Meteorologie)*

Anul	precipitaţii medii pe an (mm)	precipitaţii maxime în 24 de ore (mm)
1990	511,7	23,5
1991	569,1	35,8
1992	437,0	23,2
1993	487,1	24,5
1994	461,7	38,8
1995	628,7	31,8
1996	625,3	38,1
1997	646,5	29,6
1998	615,2	32,5
1999	609,8	31,8
2000	413,8	38,7
2001	746,5	64,2
2002	493,5	32,6
2003	415,0	22,4
2004	752,1	38,6
2005	734,7	35,8
Media	571,7	33,8

Diferenţe în cantitatea de precipitaţii pot apărea ca o consecinţă a *legii etajării* dar şi ca urmare a prezenţei şi persistenţei stratului de zăpadă sau ca urmare a unor episoade excepţionale de precipitaţii atmosferice. Având în vedere că majoritatea conurbaţiei se află sub influenţa reliefului de culuar precipitaţile sub formă de zăpadă sunt în general mai scăzute decât în zonele învecinate acestea topindu-se în general mai repede datorită insolaţiei mai puternice din zonele de luncă. Un indicator important se referă la cantitatea maximă de precipitaţii căzute într-un interval de 24 de ore. Cantitatea de precipitaţii dintr-un interval de 24 ore reprezintă un

indicator important în vederea construirii diferitelor structuri tehnico-edilitare de apărare împotriva viiturilor şi a inundaţiilor spontane (tabel 5).

Vântul reprezintă un factor climatic care pune în mişcare masele de aer fiind caracterizat de direcţie şi viteză. Atât direcţia cât şi viteza vântului sunt influenţate în mod direct de către formele de relief, astfel formele de relief de tip culoar sau depresiune deschisă canalizează vântul după o direcţie mărindu-i viteza pe când formele de relief de tip deal sau munte disipează vântul în mai multe direcţii reducându-i viteza.

Direcţia şi viteza vântului sunt de asemenea influenţate în mod direct şi de prezenţa şi mărimea structurilor antropice din cadrul localităţilor, fiind consemnate două fenomene diametral opuse: concentrarea direcţiei vântului şi mărirea vitezei de-a lungul bulevardelor sau străzilor mărginite de clădiri înalte şi predominanţa calmului atmosferic în zonele în care culuarul de vânt este întrerupt de prezenţa clădirilor înalte.

În cadrul conurbaţiei Deva–Hunedoara direcţiile dominante ale vântului sunt V cu o frecvenţă de 10,6%, NV cu o frecvenţă de 8,5% şi S cu o frecvenţă de 8.5%. Aceste direcţii corespund în linii mari formelor de relief de tip luncă, astfel direcţiile V şi NV le putem asocia cu zona Lunca Mureşului care are o direcţie generală de dezvoltare de la est-vest şi cu Lunca Streiului care are o direcţie generală de dezvoltare nord-sud (tabel 6).

Tabel 6. *Direcţia şi viteza vântului în cadrul conurbaţiei (sursa date: Administraţia Naţională de Meteorologie)*

Direcţia	N	NE	E	SE	S	SV	V	NV	calm atmosferic
Frecvenţa(%)	3,2	1,5	4,6	5,1	8,5	4,8	10,6	8,5	53,2
Viteza(m/s)	2,5	2,2	2,5	2,5	2,2	2,2	3,3	3,4	-

2.5. Reţeaua hidrografică

Reţeaua hidrografică în cadrul conurbaţiei Deva–Hunedoara este în totalitate tributară râului Mureş care prin bazinul său hidrografic (rang hidrografic III) drenează întreaga suprafaţă, reprezentând un total de 432 km^2.

Pe teritoriul conurbaţiei ***Mureşul*** are o lungime de 20,3 kilometri, o pantă medie de 0,49 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,24. Direcţia de curgere în cadrul conurbaţiei este predominant de la SE către NV. Pe o distanţă de 15 kilometri, Mureşul reprezintă limita nordică a acesteia.

Mureşul are trei afluenţi de partea stângă: Streiul, Cerna şi Valea Tâmpa, toţi de ordinul hidrografic IV. Confluenţa Mureşului cu Streiul are loc în amonte de oraşul Simeria, iar confluenţa cu Cerna are loc în dreptul satului Sântuhalm. Pârâul Tâmpa se varsă în Mureş în imediata apropiere a Parcului Dendrologic Simeria. Mureşul colectează direct în propriul bazin apele de pe *Dealurile Devei* de unde colectează doar văi cu regim semipermanent.

Debitul mediu este de 93 m^3/s în amonte de conurbaţie, la Alba Iulia şi de 141 m^3/s în aval de conurbaţie la Brănişca. Considerând aportul pe care Streiul (aproximativ 24 m^3/s) şi Cerna (aproximativ 5 m^3/s) îl au dar şi faptul că până la Brănişca (unde este staţia permanentă de monitorizare a debitului) Mureşul mai colectează două cursuri de apă cu debite de sub 1 m^3/s (Boholtul şi Bejanul) considerăm că debitul de intrare pe teritoriul conurbaţiei este de 105-110 m^3/s.

Bazinul hidrografic al Mureşului este un bazin hidrografic de ordinul III subordonat holarhic bazinului hidrografic al Tisei şi bazinului hidrografic al Dunări. Întreg teritoriul conurbaţiei este inclus în bazinul hidrografic al Mureşului şi reprezintă aproximativ 1,5% din suprafaţa totală a bazinului.

Streiul este afluent de ordinul hidrografic IV al Mureşului, pe terioriul conurbaţiei are dezvoltat cursul inferior pe o lungime de 20,1 kilometri (din totalul de 93 kilometri), are o pantă medie de 2,58 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,16. Deşi are un coeficient de sinuozitate mai mic decât Mureşul meandrele şi despletirile de curs ale Streiului sunt mai vizibile datorită debitului redus dar şi datorită transportului mai mare de sedimente. Streiul drenează partea centrală şi sudică a conurbaţiei colectând în total apele a cinci cursuri hidrografice, două de pe partea stângă (pârâul Nădăştiei şi pârâul Sâncrai) şi trei din partea dreapă (pârâul Luncanilor, Valea Sângiorzului şi pârâul Gridului).

Pârâul Sâncrai este afluent de partea stângă a Streiului, are o lungime de 4,1 kilometri, o pantă medie de 11,4 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,12. Pârâul Sâncrai drenează apele de pe dealul Periilor şi dealul Sâncrai.

Pârâul Nădăştia este afluent de partea stângă a Streiului, are o lungime de 10,2 kilometri, o pantă medie de 12,75 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,2. Pârâul Nădăştia drenează apele de pe *Dealurile Nădăştiei* şi este

cursul principal din cadrul bazinului hidrografic Nădăştia, care este un bazin hidrografic de ordinul V subordonat bazinului hidrografic Strei. Bazinul hidrografic Nădăştia are o suprafaţă de 16,9 km^2 desfăşurată în totalitate pe teritoriul conurbaţiei.

Pârâul Sîngiorgiului este afluent de partea dreaptă a Streiului, are o lungime de 5,6 kilometri, o pantă medie de 6,25 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,24. Pârâul Sîngeorgiu colectează apele de pe dealul Dâncu Mare, dealul Dumbrava, Dealu Măgurii, Dealu Calea Dosului şi Dealu La Udiţă. Pârâul Sîngiorgiului este principalul curs din cadrul bazinului Sîngiorgiu care este un bazin hidrografic de ordinul V subordonat bazinului hidrografic Strei. Are o suprafaţă de 17,9 km^2 desfăşurată în întregime pe teritoriul conurbaţiei.

Pârâul Luncanilor este afluent de partea dreaptă a Streiului, pe teritoriul conurbaţiei are dezvoltată doar partea inferioară pe o lungime de 3 kilometri. Pârâul Luncanilor drenează partea sudică a *Dealurilor Dâncului* şi are un bazin hidrografic de 140 km^2 din care 16,1 km^2 (11,5%) pe teritoriul conurbaţiei.

În afara de cursurile hidrografice permanente Streiul colectează şi o serie de cursuri de apă cu regim semipermanent torenţial de pe *Dealurile Hunedoarei de Est* (partea estică), *Dealurile Govăjdiei* şi *Dealurile Dâncului.*

În amonte de satul Batiz aportul mare de sedimente împreună cu substratul uşor erodabil creează o despletire a cursului Streiului creându-se o albie secundară ce poartă denumirea de *Streiul Mic* sau *Streiul Vechi*. Debitul mediul al Streiului este de aproximativ 24 m^3/s acesta fiind măsurat în dreptul satului Petreni, la aproximativ 7 kilometri de punctul de vărsare în Mureş.

Bazinul hidrografic al Streiului este un bazin de ordinul hidrografic IV subordonat bazinului Mureş. Din suprafaţa totală a bazinului de 1986 km^2 pe teritoriul conurbaţiei se desfăşoară doar 151 km^2 (7,55%) reprezentând o parte din cursul inferior. Pe teritoriul conurbaţiei bazinul hidrografic Strei subordonează bazinele hidrografice de ordinul V Sîngeorgiului, Nădăştiei şi Luncanilor.

Cerna este afluent de ordinul hidrografic IV al Mureşului, are o lungime totală de 65,1 kilometri, din care 22,1 kilometri (34%) pe teritoriul

conurbaţiei. Cerna are o pantă medie de 3,84 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,18 şi drenează partea centrală şi vestică a conurbaţiei, colectând patru cursuri hidrografice de ordinul V, toate situate pe partea stângă (Zlaşti, Peştişu, Cristurului şi Ursului). Cerna drenează şi o serie de pârâuri semipermanente cum ar fi Valea Răcăştiei, Pârâul Mânerău, Valea Viilor şi Valea Hăşdatului.

Pe teritoriul conurbaţiei Cerna drenează apele de pe *Dealurile Govăjdiei*, *Dealurile Hunedoarei de Vest*, *Dealurile Nandrului*, *Dealurile Coziei*, partea de sud a *Dealurilor Devei* şi partea de vest a *Dealurilor de Est*.

În anul 1962 pe râul Cerna a început construcţia barajului Cinciş în amonte de municipiul Hunedoara şi lucrările de regularizare şi de îndiguire a cursului în aval. În amonte şase sate (Cinciş, Cerna, Plosca, Bălana, Moara Ungurului şi Baia Craiului) au fost relocate, iar în aval în municipul Hunedoara Cerna a fost îndiguită şi mutată pentru a face loc construcţiei C.S.H. în partea stângă a actualului curs. Îndiguirea a continuat şi în aval de municipiul Hunedoara însă doar în porţiuni considerate susceptibile la inundaţii. Debitul mediu al Cernei este relativ mic datorită amenajării hidrotehnice Cinciş. Dacă în dreptul satului Teliucu Inferior debitul mediu al Cernei este de 3,5 m^3/s, acesta ajunge la vărsare la aproximativ 5 m^3/s datorită aportului pârâurilor Zlaşti, Peştişu, Cristurului şi Ursului.

Cerna are un bazin hidrografic de ordinul IV, subordonat bazinului hidrografic al Mureşului, cu o suprafaţă totală de 712 km^2. Pe teritoriul conurbaţiei bazinul hidrografic al Cernei are o suprafaţă de 203 km^2 (28,5%) şi subordonează alte 4 bazine hidrografice de ordinul V: Zlaştiului, Peştişului, Cristurului şi Ursului.

Pârâul Zlaştiului este afluent de partea stângă a Cernei, are o lungime totală de 33,1 kilometri din care 13,2 kilometri (39,9%) pe teritoriul conurbaţiei. Are o pantă medie de 10,98 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,32 şi colectează apele de pe *Dealurile Govăjdiei* şi *Dealurile Hunedoarei de Vest*. Bazinul hidrografic al Zlaştiului este un bazin de ordinul V subordonat bazinului Cerna, are o suprafaţă de 78,4 km^2 din care 37,8 km^2 pe teritoriul conurbaţiei.

Pârâul Peştişului este afluent de partea stângă a Cernei, are o lungime totală de 22 kilometri din care 13,8 kilometri (62%) pe teritoriul conurbaţiei.

Are o pantă de 11,9 m/km şi un coeficient se sinuozitate de 1,17. Pârâul Peştişului colectează apele de pe *Dealurile Hunedoarei de Vest* şi *Dealurile Nandrului*. Bazinul Peştişu este un bazin de ordinul hidrografic V subordonat bazinului Cerna şi are o suprafaţă totală de 55 km^2 din care 36,1 km^2 pe teritoriului conurbaţiei.

Pârâul Cristrurului este afluent de partea stângă a Cernei, are o lungime de 14,7 kilometri, o pantă de 18,7 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,47. Pârâul Cristurului colectează apele de pe *Dealurile Nandrului* şi *Dealurile Coziei* şi formează un bazin hidrografic de ordinul V cu o suprafaţă de 37,2 km^2.

Pârâul Ursului este afluent de partea stângă al Cernei, are o lungime de 10,6 kilometri, o pantă de 23,8 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,27. Pârâul Ursului colectează apele de pe *Dealurile Coziei* şi *Dealurile Devei* şi formează un bazin hidrografic de ordinul V cu o suprafaţă de 15,6 km^2.

Pârâul Valea Tâmpa este un afluent de ordinul hidrografic IV al Mureşului, slab dezvoltat având o lungime de 7 kilometri, o pantă de 7,55 m/km şi un coeficient de sinuozitate de 1,32. Colectează apele din partea nordică a *Dealurilor Hunedoarei de Est* şi are un bazin hidrografic de 11,1 km^2 dezvoltat în întregime pe teritoriul conurbaţiei.

Unităţile lacustre au o răspândire redusă la nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara (aproximativ 40 hectare), fiind de trei tipuri: formate în locul unor foste balastiere: suprafaţă de 20 hectare în lunca Mureşului, 10 hectare în lunca Streiului, Balta Săuleşti – 5 hectare; foste iazuri de decantare: Cozia – 4 hectare, Hăşdat – 0,5 hectare şi amenajări piscicole: Strei – 1 hectar, Almaşu Sec – 0,2 hectare.

Tabel 7. *Parametrii cantitativi ai reţelei hidrografice*

Nr. Crt.	Nume	Lungime pe teritoriul conurbaţiei (km)	Debit mediu (m^3/s)
1	Mureş	20,3	105
2	Strei	20,1	24,3
3	Cerna	22,1	3,5
4	Sâncrai	4,1	<1
5	Nădăştia	10,2	<1
6	Sîngeorgiu	5,6	<1

Nr. Crt.	Nume	Lungime pe teritoriul conurbaţiei (km)	Debit mediu (m^3/s)
7	Luncanilor	3	<1
8	Zlaştiului	13,2	<1
9	Peştişului	13,8	<1
10	Cristurului	14,7	<1
11	Ursului	10,6	<1
12	Tâmpa	7	<1
	Total	144,7	-

2.6. Solurile, vegetaţia şi fauna

Solurile prezintă o mare diversitate datorată interacţiunii dintre substratul geologic, reţeaua hidrografică, vegetaţie şi nu în ultimul rând factorului antropic. Un factor nou, de transformare a solurilor, este reprezentat de către schimbarea climatică atât de mult discutată în ultimi zeci de ani. Astfel solul este supus unor fenomene care conduc către aridizare, pierderea calităţilor nutritive sau chiar dispariţie.Pe teritoriul conurbaţiei întâlnim, patru mari clase de soluri: aluvisoluri, luvisoluri, cambisoluri şi cernisoluri, fiecare având o distribuţie spaţială specifică şi posibilităţi de utilizare multiple[4].

Aluvisolurile sunt soluri tinere caracterizate printr-un nivel al humusului mai gros de 20 cm şi foarte bogat în materie organică urmat de către materialul parental de cel puţin 50 cm grosime constituit din depozite fluviatile recente. Aceste tipuri de soluri se întâlnesc în Lunca Mureşului, Lunca Cernei şi Lunca Streiului, unde ocupă suprafeţe întinse.

Luvisolurile sunt soluri mai vechi care s-au dezvoltat iniţial în zona de pădure dar o dată cu dispariţia pădurilor şi în condiţii bune de drenaj acest tip de sol a pierdut o bună parte din minerale şi materie organică. Pot fi întâlnite frecvent în zona dealurilor Dâncului, Hunedoarei, Nandrului şi Coziei. Se pretează pentru agricultura pe suprafeţe restrânse fiind prezente în zone de pădure în tranziţie, zone de fâneţe întreţinute şi de păşuni dar şi în unele livezi.

[4] După *Harta solurilor din România. scara. 1:500.000*

Cambisolurile sunt soluri relativ slab evoluate, formate în condiţii de drenaj natural foarte bun. Datorită acestor caracteristici aceste tipuri de soluri le întâlnim în partea vestică şi sud-vestică a conurbaţiei, formate în zonele cu relief de deal înalt sau chiar munte şi au o fertilitate medie spre bună. Aceste soluri favorizează creşterea arborilor şi arbuştilor fiind des întâlnite în zone înpădurite.

Cernisolurile sunt reprezentate la nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara prin *cernoziomuri cambice, cernoziomuri argice faeziomuri tipice* şi sunt întâlnite în zona de terase ale Mureşului, în zona Uroiu, în zona dealurilor Simeriei precum şi în zona nordică a Dealurilor Hunedoarei de Est. Au o fertilitate bună fiind folosite intens în agricultură şi horticultură.

Solurile poluate. Reprezintă acele soluri, indiferent de tip, care datorită factorului antropic şi-au pierdut mare parte din proprietăţile fizice şi au devenit inutilizabile. La nivelul conurbaţiei solurile poluate sunt asociate cu extracţia şi procesarea minereurilor, următoarele zone necesitând măsuri urgente de depoluare: halda de zgură Hunedoara, zona de depozitare a minereului de la Peştişu Mare, haldele de steril de la mina şi flotaţia Deva şi zona fostului combinat de la Călan.

Vegetaţia în cadrul conurbaţiei se încadrează în *Subregiunea Euro-Siberiană, etajul de dealuri submontane*[5]. La această încadrare generală se adaugă particularităţile zonei date de *legea etajării vegetaţiei*, astfel se pot observa zone cu vegetaţie specifică de luncă, zone cu vegetaţie antropogenă sau zone cu vegetaţie specific montană. *Vegetaţia herbacee* apare în cadrul conurbaţiei Deva–Hunedoara sub forma unor asociaţii distribuite în funcţie de factorul umiditate pe întreaga suprafaţă a conurbaţiei Deva–Hunedoara, astfel avem: asociaţii xerofile, asociaţii mezoxerofile, asociaţii mezofile, asociaţii mezohigrofile şi asociaţii higrofile.

Asociaţii xerofile se întâlnesc pe majoritatea versanţilor cu expoziţie sudică, fiind prezente asociaţii de păiuş şi rogoz pitic şi/sau iarbă bărboasă. Alte asociaţii xerofile cu răspândire mai redusă sunt *salvio-festucetum rupicolae, caricetum humilis, festuceto-potentilletum arenariae. Asociaţiile mezoxerofile* ocupă versanţi însoriţi şi semiînsoriţi, cele mai întâlnite

[5] Resmeriţă, I. (1972), *Vegetaţia din jurul Devei*, Sargeţia, Seria Ştiinţe naturale, Publicaţie a Muzeului Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva

asociaţii fiind *thymo comsi-festuceum rupicolae*, *agrostideto-festucetum rupicolae*, *agrostis capillaris* (iarba vântului). *Asociaţiile mezofie* sunt rezultatul defrişării pădurilor şi se întâlnesc frecvent la baza versanţilor. Cele mai întâlnite asociaţii sunt *agrostio tenuis-festucetum rupicolae, agrostidetum stoloniferae* (iarba câmpului), asociaţiile de firuţă de câmp şi păiuş de câmp, asociaţii de coada vulpii şi *senecioni sylvatici-epilobeitum angustiflolii* (în zonele recent defrişate). *Asociaţiile mezohigrofile şi higrofile*, întâlnite în zonele de luncă sau în zone în care pânza freatică este foarte aproape de suprafaţă. Cele mai frecvente sunt stufărişurile şi păpurişurile, stuful dar şi vegetaţia de tip rogoz înalt.

Elemente foarte importante de floră pot fi întâlnite pe dealurile Zănoaga, Colţ şi Cetate. Sunt înregistrate 533 specii aparţinând la 290 genuri şi 74 familii.

Vegetaţia forestieră în cadrul conurbaţiei se află în strânsă legătură cu relieful, astfel că în zonele de luncă întâlnim pâlcuri de salcii şi răchite *(salicetum albae-fragilis)*, prezente în aproape toate albiile râurilor, în zone de deal cu altitudini de sub 400 de metri găsim păduri de carpen şi fag, sau gorun şi carpen *(lathyro hallerstenii-carpinetum)*.

În unele situaţii se formează şi păduri amestecate de gorun şi fag sau de gorun, fag şi specii de frasin sau paltin. De asemenea în zona conurbaţiei apar păduri amestec fag-stejar începând cu altitudini de 350-400 de metri, una dintre cele mai importante păduri de stejar din zonă este *Rezervaţia de stejar Bejan*. Rezervaţia de la Bejan care este o rezervaţie de tip forestier, categoria a IV- a cu o suprafaţă de 103 hectare aflată în sud-vestul oraşului Deva, unde cresc 8 dintre cele 9 specii de stejar prezente în România. Un alt punct important care adăposteşte vegetaţie forestieră excepţională este Parcul Dendrologic Simeria.

Fauna conurbaţiei aparţine *Supraprovinciei Central-Europene*. Dintre fauna de talie mare întâlnim cerbul, căprioara, vulpea, lupul, jderul şi mistreţul. Avifauna este prezentă prin specii cum ar fi porumbelul, mierla, cucul, ciocănitoarea, barza şi fazanul. Fauna reptilelor este destul de săracă, prezenţe notabile fiind vipera şi vipera cu corn. Fauna râurilor este reprezentată de mreană, scobar, clean, somn, porcuşorul, obletele, porcuşorul de nisip, plătica şi bibanul.

CAPITOLUL 3

UTILIZAREA TERENURILOR

3.1. Noţiuni generale şi clasificarea utilizării terenurilor

Modul de utilizare a terenurilor, ca rezultat al interacţiunii geosistemelor dintr-un spaţiu geografic, este cel mai adecvat şi mai la îndemână parametru folosit pentru evaluarea, sub aspect geografic, a potenţialului de dezvoltare al unui teritoriu. Deci, este lesne de înţeles că un spaţiu divers cu ponderi variate ale diferitelor categorii de teren este mult mai avantajos pentru dezvoltarea comunităţii umane, diversitatea şi echilibrul resurselor potenţial exploatabile dintr-un teritoriu oferind posibilităţi multiple de dezvoltare.

O clasificare generală, dar cuprinzătoare, a utilizării terenurilor este amintită de către V. Surd[1] (2005, pag 27) care consideră următoarele categorii generale de utilizare a terenului:

- *terenuri cu destinaţie agricolă*, fac parte terenurile arabile, viile, livezile, pepinierele, plantaţiile de hamei, păşunile, fâneţele etc.;
- *terenuri cu destinaţie forestieră*, fac parte terenurile împădurite, cele care servesc nevoilor de producţie silvică, terenurile neproductive împădurite şi terenurile cu vegetaţie arbustivă aflate în tranziţie spre vegetaţie forestieră;
- *terenuri aflate permanent sub ape*, albiile minore ale cursurilor de apă, braţele şi canalele, bălţile şi lacurile;
- *terenuri din intravilan*, fac parte toate terenurile indiferent de categoria de folosinţă, situate în perimetrul localităţilor;
- *terenuri cu destinaţie specială*, folosite pentru reţeaua de transport (rutieră şi feroviară), ocupate de diferite obiective industriale etc.

[1] Surd, V., Bold, I., Zotic, V., Chira, Carmen (2005), *Amenajarea teritoriului şi infrastructuri tehnice*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

Tabel 8. *Utilizarea terenurilor*

Nr. Crt.	Mod de folosire a terenului	Municipiul Deva		Municipiul Hunedoara		Orașul Călan		Orașul Simeria		Comuna Băcia		Comuna Cârjiți		Comuna Peștișu Mic		Total conurbație	
		ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1.	***Suprafață totală***	**6185**	**100**	**10405**	**100**	**9354**	**100**	**4859**	**100**	**2904**	**100**	**4582**	**100**	**4995**	**100**	**43284**	**100**
2.	***Folosință agricolă***:	**3147,80**	**50,89**	**4381,76**	**42,11**	**6611,76**	**70,68**	**3333,70**	**68,60**	**1942,52**	**66,89**	**1276,22**	**27,85**	**2146,91**	**42,98**	**22840,67**	**52,77**
2.1.	din care: *arabil*	2178,49	35,22	1756,71	16,88	2938,01	31,41	2405,20	49,50	1413,04	48,66	665,00	14,51	965,74	19,34	12322,19	28,47
2.2.	*pășuni și fânețe*	773,76	12,51	2547,44	24,49	3522,00	37,65	820,59	16,89	522,70	18,00	605,26	13,21	1175,30	23,53	9997,05	23,03
2.3.	*livezi și vii*	195,55	3,16	77,61	0,74	151,75	1,62	107,91	2,21	6,78	0,23	5,96	0,13	5,87	0,11	551,43	1,27
3.	***Suprafață totală împădurită***	**1591,91**	**25,73**	**4214,31**	**40,50**	**1901,06**	**20,32**	**701,31**	**14,43**	**683,64**	**23,54**	**3163,31**	**69,03**	**2661,00**	**53,27**	**14916,54**	**34,46**
3.1.	din care: *păduri*	1246,88	20,15	3323,63	31,94	1255,12	13,42	495,74	10,20	421,11	14,50	2306,27	50,33	1988,39	39,81	11037,14	25,50
3.2.	*vegetație arbustivă în tranziție*	345,03	5,58	890,68	8,56	645,94	6,90	205,57	4,23	262,53	9,04	857,04	18,70	672,61	13,46	3879,40	8,96
4.	***Cursuri hidrografice***	**83,61**	**1,35**	**22,65**	**0,22**	**63,10**	**0,67**	**132,55**	**2,73**	**39,55**	**1,37**	**17,59**	**0,39**	**2,99**	**0,05**	**362,04**	**0,85**
5.	***Suprafețe anexe căilor de comunicații***	**109,60**	**1,77**	**136,60**	**1,31**	**81,35**	**0,87**	**87,02**	**1,79**	**53,80**	**1,85**	**14,01**	**0,31**	**17,59**	**0,35**	**499,97**	**1,15**
5.1.	din care: *cale ferată și triaje*	22,06	0,35	38,04	0,36	15,05	0,17	39,26	0,81	37,81	1,30	-	-	-	-	152,22	0,35
5.2.	*drumuri naționale, județene și comunale*	27,97	0,46	38,77	0,37	32,25	0,34	18,42	0,38	10,44	0,36	9,88	0,21	8,20	0,16	145,93	0,33
5.3.	*străzi (urban + rural)*	59,57	0,96	59,79	0,58	34,05	0,36	29,34	0,60	5,55	0,19	4,13	0,09	9,39	0,19	201,82	0,47
6.	***Vetre de așezări***	**886,26**	**14,33**	**1020,79**	**9,81**	**481,04**	**5,14**	**417,68**	**8,60**	**164,33**	**5,65**	**110,87**	**2,42**	**165,78**	**3,32**	**3246,75**	**7,50**
6.1.	din care: suprafață construită	640,30	10,35	466,15	4,48	129,92	1,39	233,23	4,81	50,90	1,75	49,05	1,07	52,17	1,04	1621,72	3,74
6.2.	grădini și spații verzi în localitate	245,96	3,98	554,64	5,33	351,12	3,75	184,45	3,79	113,43	3,90	61,82	1,35	113,61	2,27	1625,03	3,76
7.	***Suprafețe ocupate de zone industriale***	**285,70**	**4,63**	**248,33**	**2,39**	**80,83**	**0,87**	**138,87**	**2,86**	**13,53**	**0,47**	**-**	**-**	**1,73**	**0,03**	**768,99**	**1,77**
8.	***Terenuri degradate***	**80,12**	**1,30**	**380,56**	**3,66**	**134,86**	**1,45**	**47,87**	**0,99**	**6,63**	**0,23**	**-**	**-**	**-**	**-**	**650,04**	**1,51**

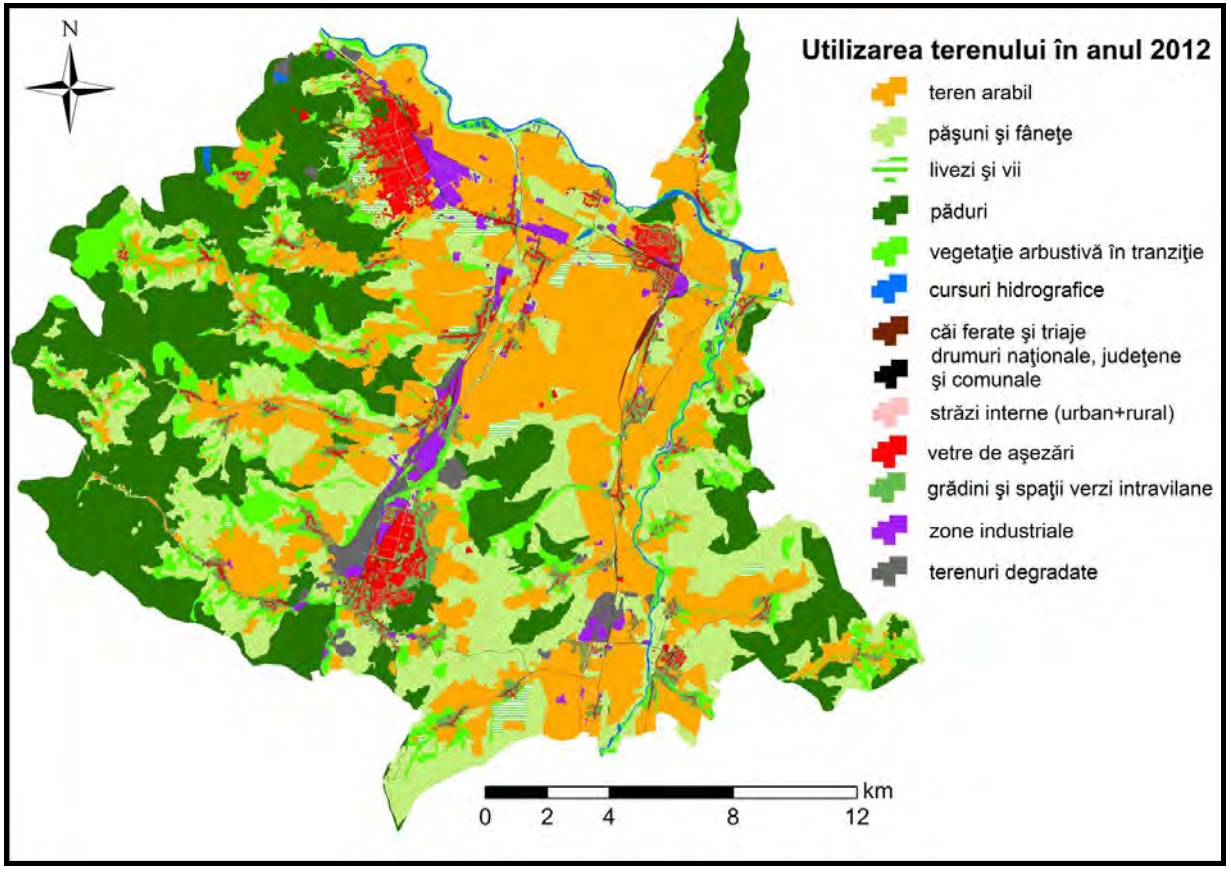

Fig. 3. *Utilizarea generală a terenului*

La nivelul conurbaţiei modul de utilizare a terenurilor este dictat de către specificul şi evoluţia celor şapte unităţi administrative componente. Pentru a surprinde o imagine cât mai realistă s-a creat un tabel, cu datele obţinute prin planimetrie GIS, cu 7 categorii principale de utilizare a terenului.

Utilizarea agricolă a terenului

Ocupând o pondere de 30% la nivel mondial terenurile agricole cuprind: terenurile arabile, viile, livezile, pepinierele, plantaţile de hamei, păşunile, fâneţele, solariile, serele, drumurile de acces etc. La nivelul conurbaţiei ponderea terenurilor agricole este de 52,77% (22840 ha). Această pondere ridicată, peste media de la nivel global, este consecinţa directă a conlucrării factorilor geologici, morfologici, hidrologici, climatici şi pedologici care au creat suprafeţe cvasiplane cu bilanţ hidric şi fertilitate optime pentru practicarea agriculturii. Fără îndoială cele mai întinse şi mai propice suprafeţe agricole sunt cele din luncile şi terasele inferioare ale Mureşului, Cernei şi Streiului.

O analiză primară a distribuţiei terenurilor agricole mai relevă faptul că fragmentarea proprietăţii agricole este redusă în zonele de luncă, crescând pe măsură ce creşte altitudinea la care sunt situate terenurile. Actualmente suprafaţa medie a unui teren agricol la nivelul conurbaţiei este de 0,9 ha în zona de luncă, de 0,5 ha în zona dealurilor Hunedoarei, de 0,3 ha în zona dealurilor Coziei şi Nandrului şi sub 0,2 ha în zonele de munte (date obţinute din planimetria GIS a parcelelor). Terenurile agricole por fi împărţite, în funcţie de destinaţie, în trei mari categorii: arabile, păşuni şi fâneţe şi livezi şi plantaţii de vie, fiecare pliate pe forme de relief specifice cu productivităţi diferite.

Terenurile arabile sunt considerate acele terenuri care se ară în fiecare an sau multianual şi sunt cultivate cu plante anuale sau perene: cereale, leguminoase, plante tehnice, plante furajere, legume etc. Randamentul general al culturilor depinde mult, în funcţie de soiul cultivat, de cantitatea de căldură primită, de cantitatea de apă şi nu în ultimul rând de tipul de sol. Toţi aceşti factori duc la o distribuţie a terenurilor arabile preponderent pe suprafeţe cvasiplane cu rezervă hidrică bună cu aluvisoluri sau cernisoluri în tranziţie, adică în zonele de luncă.

Preponderent la nivelul conurbaţiei terenurile arabile sunt distribuite în luncile majore ale celor trei cursuri hidrografice principale (Mureş, Cerna, Strei). În mod secundar sunt distribuite în luncile înguste ale pârâurilor Zlaşti, Peştişu, Cristur şi Ursului, iar în mod excepţional în zone de deal considerate nefavorabile (pentru practicarea unei agriculturi de subzistenţă pe parcele mici). În cadrul conurbaţiei ocupă o pondere însemnată de 28,47% (12322,19 ha).

Întrucât conlucrarea diferiţilor factori naturali creează o varietate mare de terenuri arabile V. Surd[1](2005, pag 32) identifică următoarele categorii:

- *arabil fără restricţii.* Cuprinde terenurile plane (panta sub 5°) cu conţinut ridicat al humusului în sol (aluvisoluri, cernoziomuri, soluri brune) şi cu drenaj bun. Sunt încadrate în acesată categorie terenurile din luncile Mureşului, Streiului şi Cernei.
- *arabil cu restricţii mici*. Cuprinde terenurile la care orizontul A din sol are o grosime maximă de 25 de centimetri, fiind încadrate în această categorie solurile aluviale, coluviale, nisipoase sau care necesită lucrări de corectare a umidităţii. La nivelul conurbaţiei sunt încadrate în această categorie terenurile din luncile pârâurilor Ursului, Cristurului şi Peştişului.
- *arabil cu măsuri de chimizare şi măsuri agrotehnice simple.* Cuprinde terenurile cu pH mai mic de 6,1 cu înclinaţie mai mică de 5° şi care necesită aplicarea de carbonat de calciu împreună cu îngrăşământul. Nu sunt întâlnite la nivelul conurbaţiei.
- *arabil cu măsuri antierozionale simple.* Cuprinde terenurile cu înclinaţie între 5 şi 12% unde arăturile se vor face doar paralel curbelor de nivel. La nivelul conurbaţiei sunt cuprinse terenurile situate în zonele de deal după cum urmează: partea estică a dealurilor Coziei, Nandrului şi Hunedoarei de Vest, partea sudică a dealurilor Hunedoarei de Est, dealurile Nădăştiei şi vestul dealurilor Dâncului.
- *arabil cu măsuri antierozionale complexe.* Cuprinde terenurile cu înclinaţie între 12 şi 16% cu soluri ce au suferit procese de eroziune puternice. La nivelul conurbaţiei ocupă suprafeţe nesemnificative fiind întâlnite în zonele de deal înalte (Coziei, Govăjdiei, Nandrului etc.).

[1] Surd, V., Bold, I., Zotic, V., Chira, Carmen (2005), *Amenajarea teritoriului şi infrastructuri tehnice*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

- *arabil cu măsuri hidroameliorative simple.* Cuprinde terenurile plane sau uşor înclinate situate în zona de luncă cu drenaj deficitar ce suferă de exces de apă în anumite perioade. La nivelul conurbaţiei ponderea acestora este extrem de redusă însă se întâlnesc în lunca Streiului (partea stângă) între Băcia şi Simeria Veche şi în lunca Cernei între Peştişu Mare şi Sântandrei.
- *arabil cu măsuri hidroameliorative complexe.* Cuprinde zonele în care pânza freatică este situată la suprafaţă iar solurile sunt înmlăştinate, gleice înmlăştinate, turbării sau soluri lacustre aluviale. Nu sunt întâlnite la nivelul conurbaţiei.

Păşunile şi fâneţele sunt terenuri înierbate sau înţelenite în mod natural sau artificial. Sunt folosite pentru păşunatul animalelor şi/sau pentru a cosi iarba. Condiţiile necesare păşunilor şi fâneţelor nu sunt la fel de stricte ca şi în cazul terenurilor arabile astfel că acestea sunt distribuite în zone mai puţin favorabile, zone în care culturile agricole nu se pretează sau oferă randament scăzut. Acoperă de obicei zonele deluroase preponderent cu expoziţie nordică, ocupând la nivelul conurbaţiei o pondere de 23,03%. În cadrul conurbaţiei cele mai întinse păşuni şi fâneţe se întâlnesc în zona Dealurilor Hunedoarei de Vest şi Est, Govăjdiei, Nădăştiei şi Dâncului. Suprafeţe în general mai reduse se întâlnesc practic în vecinătatea fiecărei aşezări rurale, fiind vorba aici de păşunea comună folosită de întreaga comunitate pentru creşterea animalelor.

Livezile şi viile sunt terenuri plantate special pentru a obţine fructe şi struguri, dimensiunile variind în funcţie de terenul disponibil şi de tehnologia folosită. Tehnologia de plantare pentru livezi şi vii impune de multe ori executarea de lucrări de terasare pentru a facilita accesul maşinilor agricole dar şi pentru a oferi pomilor respectiv viţei de vie o insolaţie optimă. Atât în cazul livezilor cât şi a viilor se pretează pentru folosire terenuri cu o înclinaţie între 15 şi 40%.

La nivelul conurbaţiei marea majoritate a livezilor şi viilor au fost înfiinţate în perioada comunistă odată cu C.A.P.-urile în apropierea oraşelor. Ponderea acestor culturi la nivelul conurbaţiei este mică, de doar 1,27% (551,43 ha) scăzând semnificativ în ultimii 20 de ani. Cele mai însemnate livezi sunt cele din apropierea municipiului Deva (dealul Rocilor

– cireş şi vişin, dealul Plaiului – măr, Dealul Holumb – Lupşa – prun şi păr), oraşului Călan (dealurile Nădăştiei – măr) şi oraşului Simeria (Dealul Sântandrei – măr şi prun).

Fondul forestier

Pădurea ca şi ecosistem are o importanţă majoră pentru asigurarea stabilităţii geo-economice a unui teritoriu. Pe lângă rolul de industrie primară pădurile asigură balanţa hidrică a teritoriului, asigură stabilitatea versanţilor şi solurilor şi nu în ultimul rând asigură habitat pentru animale sălbatice. Socotită ca şi industrie pădurea asigură masă lemnoasă, fructe, ciuperci şi vânat.

La nivelul conurbaţiei ponderea pădurilor se situează sub media naţională ajungând la doar 25,50% (11037 ha). Procentul mic se datorează reliefului preponderent de luncă şi dealuri joase care se pretează în special pentru agricultură şi zootehnie. Cele mai însemnate zone împădurite sunt situate în partea de vest a conurbaţiei în zona înaltă de contact cu munţii Poiana Ruscă, fiind întâlnite păduri masive în zona satelor Cozia, Cârjiţi, Chergeş, Almaşu Sec, Nandru, Cutin, Dumbrava, Ciulpăz şi Groş.

În fondul forestier sunt incluse şi *suprafeţele cu arbuşti aflate în tranziţie*, fie în proces de împădurire naturală, fie suprafeţe defrişate unde actualmente persistă doar vegetaţia arbustivă. Principala cauză a formării acestor suprafeţe în tranziţie o reprezintă neefectuarea lucrărilor de întreţinere a păşunilor pe o perioadă lungă de timp (3-5 ani) ajungând astfel ca vegetaţia arbustivă formată din mărăcini şi arbori tineri să se instaleze treptat pe păşune. Dacă procesul este lăsat să decurgă în mod natural pot apărea noi pâlcuri de pădure în 5-10 ani. La nivelul conurbaţiei procentul de terenuri ocupate de vegetaţie arbustivă este de 8,96% (3879,40 ha).

Cele mai mari suprafeţe ocupate de vegetaţie arbustivă sunt situate în partea estică a Dealurilor Coziei şi Nandrului, în zona dealurilor Hunedoarei de Vest şi în partea centrală a Dealurilor Hunedoarei de Est.

Terenuri aferente cursurilor hidrografice şi apelor stătătoare

Din această categorie de terenuri fac parte albiile minore ale cursurilor de apă, cuvetele lacurilor naturale şi artificiale, braţele şi canale. La nivelul conurbaţiei suprafaţa totală a terenurilor aflate sub ape este de doar 362,04

hectare (0,85%), fiind aferente cursurilor hidrografice permanente (Mureş, Cerna, Strei, Zlaşti, Peştişu, Cristur, Ursului etc.) şi a unor bălţi şi lacuri (Cozia, Săuleşti etc.).

Suprafeţe aferente căilor de comunicaţii

Căile de comunicaţii (rutiere şi feroviare) şi anexele lor ocupă, în funcţie de importanţa pe care o deţin, diferite suprafeţe de teren din intravilan şi extravilan. În funcţie de tipul şi importanţa lor, căile de comunicaţii pot fi împărţite în trei mari categorii: căi ferate şi anexe, rutiere principale (autostrăzi, drumuri naţionale, drumuri judeţene şi drumuri comunale) şi rutiere secundare (bulevarde şi străzi situate în intravilanul localităţilor urbane şi rurale).

În total suprafeţele aferente căilor de comunicaţii la nivelul conurbaţiei ocupă o suprafaţă de 499,97 hectare (1,15%). Cea mai mare pondere este ocupată de către bulevardele şi străzile din mediul urban şi rural – 201,82 ha (0,47%), fiind urmată apoi de către suprafeţele ocupate de căile ferate şi triaje – 152,22 ha (0,35%) şi de către drumurile naţionale, judeţene şi comunale cu 149,93 ha (0,33%).

Această categorie de folosinţă a terenului prezintă una dintre cele mai mari dinamici temporale. Apariţia şi dezvoltarea căilor de comunicaţii rutiere şi feroviare a condus la creşterea continuă a suprafeţelor de teren utilizate în acest scop. Această dinamică se regăseşte şi la nivelul aşezărilor (în speial a celor urbane), fiind evidentă în ultimii 100 de ani. Dezvoltarea continuă a căilor de comunicare poate crea însă dezechilibre la nivelul unui teritoriu prin supradimensionarea acestora în zona liniilor principale de forţă ale teritoriului.

Bulevardele şi străzile din mediul urban şi rural au cea mai mare pondere în municipiile Hunedoara (59,97 ha) şi Deva (59,57 ha) datorită reţelei stradale bine organizate specifice centrelor urbane puternic dezvoltate iar cea mai mică pondere este înregistrată în comuna Cârjiţi (4,13 ha).

Căile ferate şi triajele ocupă suprafeţe mari de teren în zonele în care importanţa economică pe care o au este mai mare, astfel cea mai mare suprafaţă ocupată de infrastructură aferentă căii ferate este în oraşul Simeria (39,26 ha) datorită prezenţei gării Simeria, depoului dar şi

atelierelor de reparaţii. Municipiul Hunedoara are o suprafaţă comparabilă (38,04 ha) cu a oraşului Simeria, marea majoritate a infrastructurii rutiere fiind concentrată în partea de nord în zona Accrelor Mittal. Datorită prezenţei triajului de la Tâmpa, comuna Băcia deţine o suprafaţă importantă de 37,81 hectare ocupată de infrastructură aferentă căii ferate. În municipiul Deva şi oraşul Călan ponderea infrastructurii de căi ferate este mai redusă ajungând la doar 22,06 hectare în Deva respectiv 15,05 hectare în Călan.

Drumurile naţionale, judeţene şi comunale ocupă o pondere ridicată în aria administrativă a municipiului Hunedoara (38,77 ha) datorită prezenţei multor drumuri judeţene pe valea Cernei şi a Zlaştiului dar şi în zona Dealurilor Hunedoarei de Est. La polul opus se situează comuna Peştişu Mic cu o suprafaţă de doar 8,20 hectare.

Vetrele de aşezări

În categoria vetrelor de aşezări sunt incluse două categorii distincte de terenuri: terenurile cu locuinţe individuale sau comune împreună cu construcţiile anexe necesare desfăşurării vieţii comunităţii umane (administrative, culturale, comerciale etc.) şi terenurile anexe aflate în imediata apropiere ocupate de către grădini, parcuri, promenade sau zonele verzi dintre locuinţe încadrate generic în categoria grădinilor şi spaţiilor verzi intravilane. Global la nivelul conurbaţiei vetrele de aşezări ocupă o suprafaţă de 3246,75 ha (7,5%) distribuită aproape egal între cele două părţi componente.

Cea mai mare pondere a terenurilor ocupate de către vetrele de aşezări este întâlnită în ariile urbane, cele 4 unităţi administrative urbane totalizând peste 2500 de hectare din totalul celor 3246,75. Cea mai mare suprafaţă este aferentă municipiului Hunedoara cu 1020,79 hectare, acesta fiind urmat de către municipiul Deva cu 886,26 hectare, oraşul Călan cu 481,04 hectare şi oraşul Simeria cu 417,68 hectare. Cea mai mică suprafaţă ocupată de vetre de aşezări umane este aferentă comunei Cârjiţi cu doar 110,87 hectare.

În ceea ce priveşte suprafaţa ocupată strict de către construcţii cea mai mare pondere este înregistrată în municipiul Deva cu 640,30 de ha urmat

apoi de municipiul Hunedoara cu 466,15 ha, oraşul Simeria cu 233,23 ha şi oraşul Călan cu 129,92 ha. În mediul rural cea mai mare suprafaţă ocupată de către construcţii se regăseşte în comuna Peştişu Mic (52,17 ha) datorită numărului mare de sate componente iar cea mai mică suprafaţă se regăseşte în comuna Cârjiţi (49,05 ha).

Suprafeţele ocupate de grădini şi spaţii verzi sunt rezultatul a două procese distincte, primul se referă la planificarea spaţiului verde iar cel de-al doilea are de a face cu modul în care gospodăriile individuale sunt integrate în cadrul unei aşezări. Planificarea spaţiului verde pentru a satisface nevoia locuitorilor de recreere dar şi pentru a respecta standardele naţionale a însemnat de multe ori crearea de parcuri sau de zone de recreere în intravilan, uneori în detrimentul construcţiei de locuinţe.

Cea de-a doua componentă, a grădinilor, este parte integrantă a gospodăriilor individuale din mediul urban şi rural. Datorită faptului că spaţiul intravilan din mediul urban este mai limitat decât cel din mediul rural suprafaţa de teren pe care o familie o deţine în mediul urban este mai mică. Datorită întinderii mari a municipiilor şi oraşelor suprafeţele ocupate de către grădini şi spaţii verzi este mai mare decât în mediul rural. Cea mai mare suprafaţă ocupată de către grădini şi spaţii verzi este întâlnită în aria administrativă a municipiului Hunedoara cu 554,64 hectare apoi în oraşul Călan 351,12 hectare, municipiul Deva cu 245,96 şi oraşul Simeria cu 185,45 hectare iar cele mai mici suprafeţe sunt întâlnite în comunele Peştişu Mic 113,61 hectare, Băcia 113,43 hectare şi Cârjiţi 61,82 hectare.

Zonele industriale

Diferitele industrii din cadrul unei aşezări se grupează pe suprafeţe de teren cunoscute generic sub numele de zone industriale. Zonele industriale au tipologie distinctă la nivelul localităţilor şi sunt caracterizate prin construcţii de tip hale, furnale, magazii şi depozite. La nivelul conurbaţiei suprafaţa ocupată de zonele industriale este de 768,99 ha ceea ce corespunde unui procent de 1,77% din suprafaţa totală. Suprafaţa relativ mare ocupată de către zonele industrială se datorează existenţei celor patru centre urbane în care zonele industriale au avut şi au o pondere semnificativă.

Actualmente cea mai mare pondere a zonelor industriale este aferentă municipiului Deva cu 285,70 hectare urmat de municipiul Hunedoara cu 248,33 hectare, oraşul Simeria cu 138,87 hectare şi oraşul Călan cu 80,87 hectare.

Deşi în mod tradiţional (prin formare) oraşe industriale Hunedoara şi Călan au ponderi mai mici ale zonelor industriale decât municipiul Deva care este centru administrativ şi a cărui industrie se limitează la prelucrarea lemnului, a produselor agricole şi prin industrii manufacturiere mici. Explicaţia este dată de procesul de închidere şi restructurare a industriilor poluante (siderurgice) din Hunedoara şi Călan, industrii care ocupau suprafeţe foarte mari de teren până acum 5-10 ani (aproximativ 500 de hectare în Hunedoara şi 200 în Călan), o mare parte a acestora fiind raportate acum ca fiind teren degradat.

Terenurile degradate

Terenurile degradate sunt terenuri care în urma unor activităţi antropice sau în urma influenţei unor factori naturali extremi şi-au pierdut/alterat una sau mai multe proprietăţi fizico-chimice fiind astfel scoase din circuitul economic.

Terenurile degradate din cauze naturale sunt de obicei acele terenuri supuse alunecărilor de teren, terenurile mlăştinoase, cu exces de sare în sol sau terenurile acoperite de grohotişuri. La nivelul conurbaţiei acest tip de terenuri este aproape inexistent, totalizând suprafeţe de aproximativ 2-3 hectare.

Terenurile degradate ca urmare a unor activităţi antropice pot fi: ruine industriale, foste cariere, halde de steril şi zgură şi gropi de gunoi. La nivelul conurbaţiei ponderea terenurilor degradate se ridică la 1,51% (650,04 hectare) fiind în mare parte rezultatul restrângerii activităţii industriale a centrelor de la Hunedoara şi Călan.

Cea mai mare suprafaţă de teren degradat este consemnată în dreptul unităţii administrative Hunedoara, 350,04 hectare, rezultată ca urmare a dezafectării zonei industriale „Combinatul Vechi", a haldei de zgură din municipiul Hunedoara, a unor terenuri din zona Peştişu Mare dar şi a haldei de la procesarea minereului aflată în partea de sud a satului Hăşdat.

De asemenea ca urmare a dezafectării Combinatului Siderurgic Victoria au rezultat 134,86 hectare de teren degradat. Tot ca urmare a restrângerii activităţii economice putem contabiliza 80,12 hectare de teren degradat în Deva, suprafaţă aferentă minelor Deva şi Muncelu. Şi în oraşul Simeria sunt contabilizate terenuri degradate provenite de la fabrica de prelucrare a marmurei dar şi alte obiective industriale, în total 47,87 hectare.

3.2. Schimbări ale utilizării terenurilor în cadrul conurbaţiei

Procesul de schimbare a utilizării terenurilor are la bază trei nevoi elementare ale societăţii umane: nevoia de hrană, nevoia de resurse naturale şi nevoia de adăpost. Practic din momentul desăvârşirii sale ca fiinţă conştientă omul a alterat mediul natural pentru a obţine hrană, resurse naturale şi adăpost. Cele mai semnificative modificări constau în defrişarea pădurilor pentru a face loc terenurilor agricole şi locuinţelor, apoi crearea de mine şi cariere pentru a extrage minereuri utile şi nu în ultimul rând crearea de terenuri neproductive, degradate ca urmare a acţiunilor întreprinse anterior.

Cuantificarea modului în care utilizarea terenurilor într-un anumit teritoriu s-a modificat de-a lungul timpului este un proces dificil. Dificultatea constă în modul de evidenţiere a schimbărilor la nivel micro datorită lipsei informaţiilor precise (cartografice sau de altă natură). La nivel macro schimbările în utilizarea terenurilor sunt de obicei menţionate în actele istorice ce consemnează viaţa într-un anumit teritoriu. Aceste schimbări se referă de cele mai multe ori la înfiinţarea de noi terenuri agricole, de livezi sau vii, la tăierea unor păduri, la existenţa unor mine şi de ce nu la întemeierea unor noi aşezări. La nivelul conurbaţiei resursele cartografice nu pot oferi o imagine la nivel micro teritorial însă din studiul cartografic şi din modul de evoluţie istorică a aşezărilor din cadrul conurbaţiei se pot evidenţia următoarele tendinţe în schimbarea utilizării terenurilor:

- extinderea teritorială a aşezărilor s-a făcut în locul terenurilor agricole;
- în zonele rurale terenurile agricole s-au extins în detrimentul pădurilor;
- suprafeţele cu teren degradat au rezultat în principal datorită restructurării activităţii industriale sau sunt chiar o consecinţă a acesteia;
- multe din suprafeţele cu arbuşti derivă din suprafeţe agricole, respectiv păşuni ca urmare a abandonului acestora.

Pe baza informaţiilor oferite de către aceste surse, pornind de la utilizarea actuală a terenului, a fost recreată utilizarea generală a terenului în cadrul conurbaţiei în trei momente edificatoare pentru aceasta:

- *anul 1773*; momentul surprinde starea de izolaţionism în cadrul conurbaţiei;
- *anul 1924*; momentul surprinde iesirea din starea de izolare a oraşelor Deva şi Hunedoara prin dezvoltarea căilor de comunicaţii şi crearea unei ritmicităţi a relaţiilor între cele două oraşe;
- *anul 1976*; surprinde dezvoltarea teritorială şi industrială a conurbaţiei, edificarea oraşelor Simeria şi Călan şi dezvoltarea Devei şi Hunedoarei.

Tabel 9. *Evoluţia utilizării terenului în cadrul conurbaţiei în perioada 1773-2012*

Nr. Crt.	Mod de folosire a terenului	Total conurbaţie – anul 1773		Total conurbaţie – anul 1924		Total conurbaţie – anul 1976		Total conurbaţie – anul 2012	
		suprafaţa (ha)	pondere (%)	suprafaţa (ha)	pondere (%)	suprafaţa (ha)	pondere (%)	suprafaţa (ha)	pondere (%)
1.	***Suprafaţă totală***	**43284**	**100**	**43284**	**100**	**43284**	**100**	**43284**	**100**
2.	***Folosinţă agricolă***	**27101,6**	**62,61**	**26065,2**	**60,25**	**23589,74**	**54,50**	**22840,67**	**52,77**
2.1.	din care: *arabil*	16070,5	37,12	15079,9	34,85	13542,94	31,29	12322,19	28,47
2.2.	*păşuni şi fânețe*	10949,1	25,30	10621,1	24,55	9466,50	21,87	9997,05	23,03
2.3.	*livezi şi vii*	82	0,19	364,20	0,85	580,30	1,34	551,43	1,27
3.	***Suprafaţă totală împădurită***	**15231**	**35,18**	**14778,7**	**34,14**	**14860,1**	**34,33**	**14916,54**	**34,46**
3.1.	din care: *păduri*	12757,3	29,47	11353,7	26,23	11200,7	25,88	11037,14	25,50
3.2.	*vegetaţie arbustivă în tranziţie*	2473,7	5,71	3425	7,91	3659,40	8,45	3879,40	8,96
4.	***Cursuri hidrografice***	**323,30**	**0,75**	**352**	**0,81**	**362,04**	**0,83**	**362,04**	**0,85**
5.	***Suprafeţe anexe căilor de comunicaţii***	**161,20**	**0,38**	**323,60**	**0,74**	**481,12**	**1,12**	**499,97**	**1,15**
5.1.	din care: *cale ferată şi triaje*	-	-	95,40	0,22	152,22	0,35	152,22	0,35
5.2.	*drumuri naţionale, judeţene şi comunale*	120,90	0,28	141,70	0,32	143,40	0,33	145,93	0,33
5.3.	*străzi (urban + rural)*	40,30	0,10	86,50	0,20	185,50	0,43	201,82	0,47
6.	***Vetre de aşezări umane***	**466,90**	**1,08**	**1544,30**	**3,56**	**2749,90**	**6,35**	**3246,75**	**7,50**
6.1.	din care: suprafaţă construită	168,40	0,40	555,90	1,28	1315,40	3,04	1621,72	3,74
6.2.	grădini şi spaţii verzi în localitate	298,50	0,68	988,40	2,28	1434,50	3,31	1625,03	3,76
7.	***Suprafeţe ocupate de zone industriale***	**-**	**-**	**133,60**	**0,30**	**940,10**	**2,18**	**768,99**	**1,77**
8.	***Terenuri degradate***	**-**	**-**	**86,60**	**0,20**	**301,00**	**0,69**	**650,04**	**1,51**

Evoluţia utilizării terenurilor în cadrul conurbaţiei surpinde foarte bine elementele definitorii a dezvoltării conurbaţiei: dezvoltarea industriei, căilor de comunicaţie şi venirea centrelor urbane unul înspre celălalt. Aceste trei elemente „sudează" toate părţile conurbaţiei, în tocmai în lungul liniilor de forţă creând o structură unitară a cărei evoluţie este astăzi ireversibilă. Toate elementele secundare reprezentate de către terenuri agricole şi păduri reprezintă elemente secundare care de-a lungul evoluţiei conurbaţiei s-au diminuat constant.

Din 1773 până în prezent ponderea suprafeţei agricole a scăzut constant, de la 62,61% în 1773 la 52,77% în anul 2012. Această scădere de aproape 10% se datorează expansiunii zonelor urbane şi industriale în defavoarea terenurilor arabile situate în general în zona de luncă sau terase. Concomitent cu scăderea ponderei terenurilor agricole se constată şi scăderea ponderei suprafeţei de pădure de la 29,47% în 1773 la 25,50% în anul 2012.

Îndustria, factor important în evoluţia conurbaţiei, reprezintă unul dintre marii consumatori de teren, pe care îl obţine în defavoarea agriculturii. Cel mai bun exemplu pe care îl avem la nivelul conurbaţiei este reprezentat de dezvoltarea industrială a oraşelor Deva şi Hunedoara. Astfel, atât Deva cât şi Hunedoara şi-au dezvoltat zonele industriale în locul unor terenuri agricole situate în luncile Mureşului şi Cernei. Dacă în anul 1773 zonele industriale lipseau cu desăvârşire de pe teritoriul conurbaţiei, în 1924 aceasta ajungea la 0,3% ca să atingă maximul în 1976 cu o pondere de 2,18% (940,10 hectare).

Dezvoltarea industrială a avut ca efect secundar scoaterea din circuit a unor suprafeţe importante de teren, suprafeţe ocupate de cariere, halde de flotaţie şi steril sau vechi ruine industriale. Ponderea acestor terenuri a crescut constant odată cu dezvoltarea industriei astfel că în 2012 a ajuns la 1,51%.

Fără îndoială cea mai frapantă schimbare în modul de utilizare a terenului se referă la creşterea ponderei zonelor de locuit, astfel între 1773 şi 2012 aceasta a crescut de la 1,08% la 7,50%. Iniţial creşterea a fost moderată, de la 1,08% în 1773 la 3,56% în anul 1924. Boom-ul industrial din perioada comunistă a fost urmat de o expansiune imobiliară fără precedent, în mai puţin de 100 de ani ponderea zonelor de locuit dublându-se,

ajungând la 7,5% din total. Mare parte din cele peste 1700 de hectare de teren pe care s-au construit noile locuinţe a fost iniţial teren agricol.

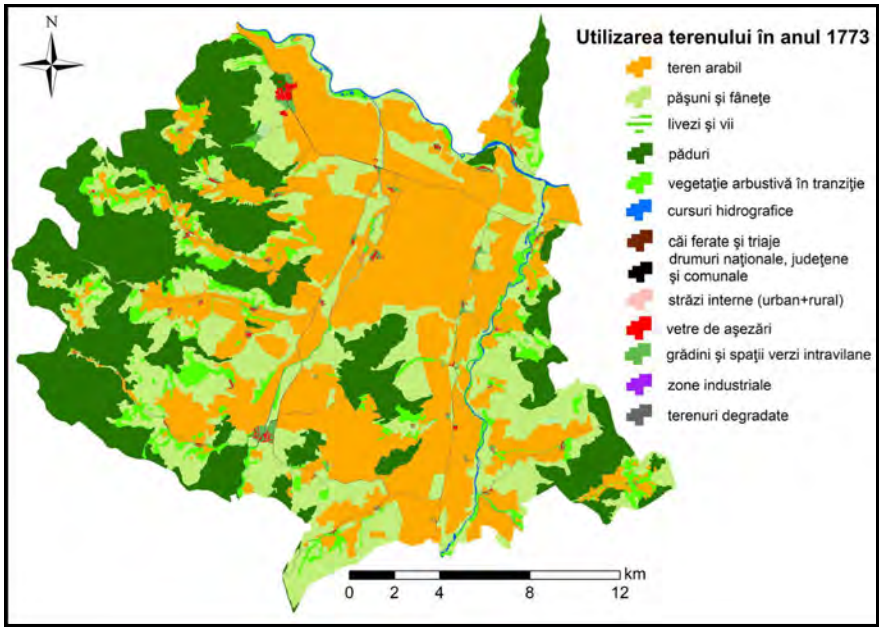

Fig. 4. *Utilizarea terenului în anul 1773*

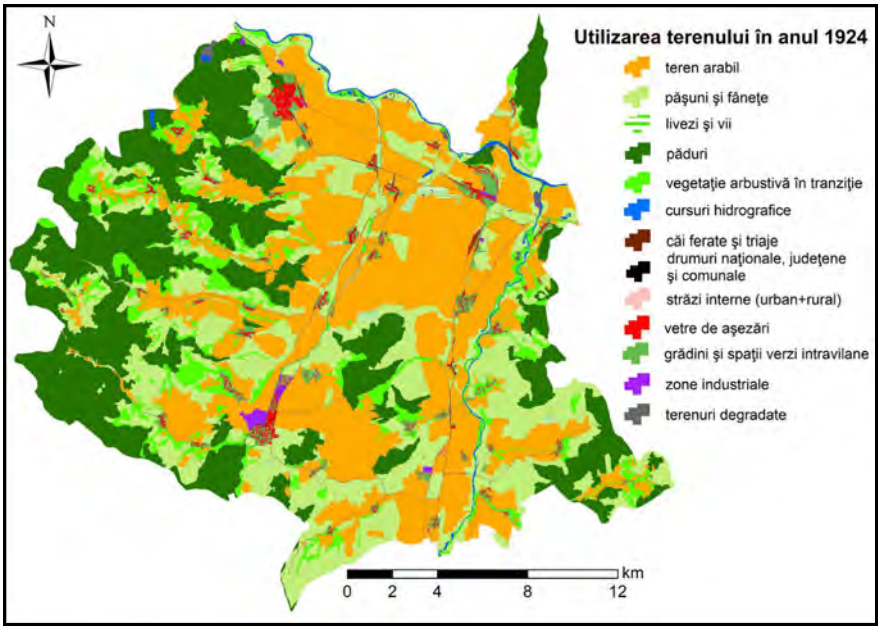

Fig. 5. *Utilizarea terenului în anul 1924*

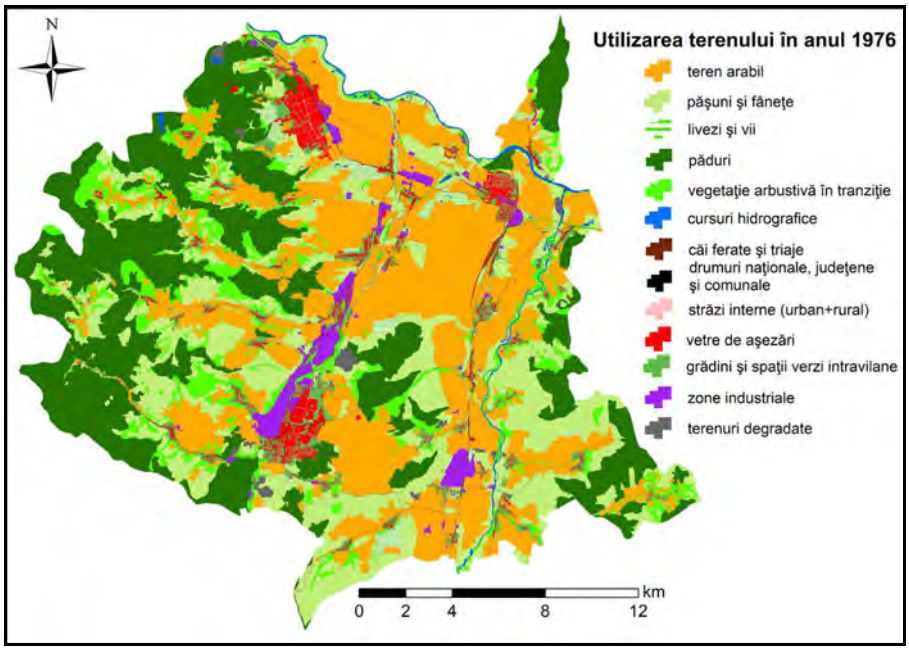

Fig. 6. *Utilizarea terenului în anul 1976*

CAPITOLUL 4

DINAMICA POPULAŢIEI

Alături de factorii de mediu (relief, climă, utilizarea terenurilor şi hidrografie), populaţia reprezintă un factor cheie în dezvoltarea oricărui sistem de aşezări. Studiul istoric al dinamicii populaţiei dintr-un anumit teritoriu poate explica modul în care acesta a fost gestionat de către strămoşii noştri, constituind o sursă importantă de informaţii pentru viitoarele demersuri de planificare teritorială.

4.1. Evoluţia populaţiei

Prezenţa omului pe teritoriului conurbaţiei a fost consemnată încă din cele mai vechi timpuri, din paleolitic şi neolitic. Considerată cea mai întinsă perioadă de timp din istoria omenirii perioada paleoliticului este împărţită în cinci diviziuni distincte[1]: *Protopaleolitic* (între 1000000 şi 700000 î.e.n.), *Paleoliticul Inferior* (între 700000 şi 120000 î.e.n.), *Paleoliticul de Mijloc* (între 120000 şi 35000 î.e.n.), *Paleoliticul Superior* (între 35000 şi 8000 î.e.n.) şi *Epipaleoliticul sau Mezoliticul* (între 8000 şi 5500 î.e.n.). Pe teritoriul conurbaţiei singurele dovezi arheologice provin din *Paleoliticul de Mijloc* reprezentat prin cultura *Musterian* a cărei urme au fost identificate în zona satului Valea Nandrului (situl arheologic Dealul Peşterilor) şi în zona municipiului Hunedoara (situl arheologic Grădina Castelului).

Neoliticul nu se referă la o perioadă cronologică strictă însă include o serie de manifestări economice comune cum ar fi apariţia uneltelor din piatră lustruită, practicarea agriculturii şi domesticirea animalelor. În România specialiştii au împărţit *Neoliticul* în trei perioade: *Neoliticul Timpuriu* (între 5500 şi 4200 î.e.n.), *Neoliticul Dezvoltat* (între 4200 şi 3500

[1] Păunescu, A.(1980), *Evoluţia istorică pe teritoriul României din paleolitic până la inceputul neoliticului*, Studii şi Cercetării de Istorie Veche şi Arheologie, nr. 31

î.e.n.) şi *Neoliticul Târziu* (între 3500 şi 2500 î.e.n). La nivelul conurbaţiei *omul neolitic timpuriu* a lăsat numeroase urme ale locuirii sale prin situri specifice culturii *Stravecheo-Criş* în arealul municipiului Hunedoara, în zona satului Valea Nandrului, în zona satului Cărpiniş, pe teritoriul satului Peştişu Mic, în apropierea oraşului Călan şi în vecinătatea satului Cîrjiţi.

Pe teritoriul conurbaţiei perioada *Neoliticului Dezvoltat* a fost dominată de către cultura *Vinca-Turdaş* a cărei urme au fost descoperite în arealul municipiului Hunedoara, în zona Zlaşti, în Deva (Dealul Cetăţii) şi în satul Mânerău.

Perioada *Neoliticului Târziu* este reprezentată prin culturile *Petreşti* şi *Coţofeni* a căror urme au fost descoperite în municipiul Hunedoara (Grădina Castelului, Judecătorie şi Cimitirul Reformat), în zona satului Valea Nandrului (Peştera Spurcată şi Peştera Curată) şi în apropierea oraşului Simeria.

Epoca Bronzului reprezintă prima perioadă în care omul are acces la prelucrarea metalelor obţinând bronzul din cupru şi cositor. Din bronz omul a făcut unelte şi arme mult mai specializate şi mai eficiente de cât cele specifice Paleoliticului sau Neoliticului. Pe teritoriul României Epoca Bronzului a avut o întindere de aproximativ 1000 de ani, între aproximativ 2.000 î.e.n. şi 1150 î.e.n. Pe teritoriul conurbaţiei au fost identificate situri arheologice aparţinând epoci bronzului, din cultura *Witenberg*, în zona municipiului Hunedoara (Grădina Castelului, Cimitirul Reformat, Dealul Sânpetru şi strada Elisabeta Mărginean) şi în apropierea satului Cîrjiţi (peste situl din perioada neolitică).

Epoca Fierului reprezintă ultima perioadă din preistorie fiind o perioadă relativ scurtă cuprinsă între ani 1150 î.e.n. şi cucerirea romană, arheologii delimitând două perioade ale epocii fierului: *Hallstatt* şi *La Tene*. Pe teritoriul conurbaţiei epoca fierului s-a sfârşit în anul 106 după cucerirea romană a Daciei. Datorită prezenţei zăcămintelor importante de fier în zona Munţilor Poiana Ruscă, pe teritoriul conurbaţiei avem multe dovezi arheologice din această perioadă, dovezi care atestă locuirea dacilor pe aceste meleaguri dar şi meşteşugul lor în extragerea şi prelucrarea fierului. Principalele situri arheologice din epoca fierului sunt localizate în zona municipiului Hunedoara (Cimitirul Reformat, Grădina Castelului, Dealul Sânpetru), în zona satului Hăşdat şi în apropiere de Simeria.

Faptul că în multe situri arheologice (Grădina Castelului, Cimitirul Reformat etc.) au fost identificate aşezări succesive aparţinând mai multor perioade istorice atestă faptul că teritoriul conurbaţiei a fost unul propice pentru strămoşii noştrii. O analiză primară a distribuţiei siturilor relevă faptul că erau preferate pentru habitare acele locuri care ofereau protecţie sporită împotriva potenţialilor atacatori dar în acelaşi timp ofereau resurse diversificate.

Perioada Romană se referă la intervalul de timp dintre anul 106 (sfârşitul celui de al doilea război daco-roman) şi anul 476 (căderea Imperiului Roman de Apus). Fiind cunoscută drept o perioadă înfloritoare în istoria umană, Perioada Romană şi-a lăsat amprenta şi asupra teritoriului conurbaţiei, transformând şi amplificând rolul unor aşezări precum Deva, Hunedoara şi Călan, aşezări care au devenit centre importante în reţeaua Imperiului Roman. Multitudinea de artefacte aparţinând perioadei confirmă continuitatea locuirii pe aceste meleaguri şi de asemenea evidenţiază progresul aşezărilor faţă de perioadele anterioare.

La nivelul conurbaţiei au fost descoperite mai multe situri din perioada romană în zona municipiului Hunedoara (Dealul Sânpetru şi Cimitirul Reformat – villa rustica şi o necropolă), în vecinătatea satului Peştişu Mare (villa rustica), în municipiului Deva (Dealului Cetăţi – villa rustica şi punct de observaţie), în zona satului Sântuhalm (villa rustica) în satul Săuleşti (villa rustica, două altare şi un drum roman), în vecinătatea satului Călanul Mic (băile romane Aquae), în vecinătatea satului Cîrjiţi (carieră romană, morminte şi aşezare) şi în apropiere de satul Peştişul Mic (aşezare romană). De asemenea cu ocazia excavaţilor pentru construcţia autostrăzii Deva–Orăştie au fost găsite o serie de urme arheologice în strat (începând cu perioada Neoliticului) în estul oraşului Simeria.

Evul Mediu se referă la perioada de timp între căderea Imperiului Roman din anul 476 şi căderea Constantinopolului în anul 1453 fiind considerată în general o perioadă de regres datorită lipsei de dovezi scrise care să ateste modul de viaţă al populaţiei. Populaţia în Evul Mediu rămâne un subiect controversat şi mult discutat în lumina evenimentelor istorice importante din această perioadă. Nu au fost organizate recensăminte şi nu există referinţe asupra aşezărilor sau numărului de

locuitori, însă există o serie de cronici istorice referitoare la unităţile administrative majore descrise cu ocazia diferitelor lupte.

În perioada Evului Mediu teritoriul conurbaţiei era inclus în *Voivodatul Transilvaniei* fiind menţionate în această perioadă mai multe forme de organizare. În mare parte teritoriul conurbaţiei era inclus în *Comitatul Hunedoara* fiind format din districtele (sau cnezatele după unii istorici): Haţeg, Strei, Dobra şi Deva.

Evul Mediul Târziu reprezintă perioada de timp în care apar şi primele atestări documentare ale unor aşezări din cadrul conurbaţiei. Hunedoara apare pentru prima dată menţionată în anul 1265 într-un document al biserici catolice sub numele de *Hungnod*, numele fiind reconfirmat în anul 1267. Din păcate actul din anul 1267 nu face nici un fel de menţiuni referitoare la numărul de locuitori limitându-se strict la prezentarea numărului de sate, mori şi mine din domeniul Hunedoarei. Deva apare pentru prima dată menţionată sub numele de *Castrum Deva* într-un act emis în anul 1269 de către ducele Transilvaniei, Ştefan. La fel ca şi în cazul Hunedoarei actul nu face referire directă la numărul de locuitori rezumându-se la descrierea fortificaţilor şi a numărului de sate aparţinătoare.

În anul 1378 este atestată documentar localitatea Călan sub numele de *Kalan* iar în anul 1449 localitatea Simeria sub numele de *Piskitelep*. În secolele XIV şi XV au fost atestate documentar o serie de sate din cadrul conurbaţiei: Băcia (1332), Totia (1336), Bârcea (1382), Călanul Mic (1387), Tâmpa (1404), Chergheş (1406), Almaşul Sec (1406), Petreni (1425), Cozia (1453) şi Cîrjiţi (1453).

Perioada cuprinsă între sfârşitul Evului Mediu şi primul recensământ modern a populaţiei din anul 1850 coincide în mare parte cu existenţa Regatului Ungariei şi apoi a Imperiului Hasburgic. Este o perioadă în care instabilitatea politică, numeroasele invazii ale turcilor şi tătarilor şi nenumăratele epidemii de ciumăşi holeră au decimat populaţia în repetate rânduri. Nu există din această perioadă date clare asupra numărului de locuitori pe teritoriul conurbaţiei, însă avem prima resursă cartografică relativ exactă, sub forma hărţilor din cadrul primei ridicări topografice iozefine (*Josepinische Landesaufnahme*) a imperiului Hasburgic datate 1773, care ne prezintă şi aşezările de pe teritoriul conurbaţiei.

Deşi au existat recensăminte înainte de anul 1850 (aşa numitele „*numărători de suflete*" sau recensămintele imperiului Hasburgic din anul 1785), acestea nu s-au ridicat la cerinţele unui recensământ modern.

Perioada 1850-1880 reprezintă un interval de timp în care populaţia conurbaţiei înregistrează o creştere susţinută de aproximativ 5000 locuitori. Perioada analizată se încadrează în general în tiparul vremii, acela de creştere demografică cu mici perioade de scădere, fie generale fie localizate la nivelul unor localităţi. La nivelul conurbaţiei tendinţa generală de creştere este rezultatul a două componente distincte: sporul natural propriu-zis şi imigraţia populaţiei de etnie maghiară şi germană. Cea de a doua componentă este rezultatul unui proces agresiv derulat de către conducerea Imperiului Hasburgic pentru estomparea diferenţelor mari de densitate umană în diferitele provincii ale imperiului, procesul fiind vizibil în localităţi ca Deva, Hunedoara, Călan sau Simeria.

Informaţiile referitoare la populaţie în acest interval sunt obţinute de la recensământul din anul 1850 şi de la cel din anul 1880. Sunt informaţii extrem de preţioase referitoare la numărul de locuitori, numărul locuinţelor şi structura etnică a populaţiei. Recensământul din 1850 din Transilvania a fost coordonat de către Ludwig von Wolgemuth, guvernatorul militar al provinciei, prin ordonanţa din 2 aprilie 1850. Recenzarea a demarat în vara anului 1850 însă din cauza pregătirilor de război împotriva Prusiei derularea acesteia s-a întrerupt fiind finalizată doar în vara anului 1851. Tabelul centralizator în Transilvania a fost finalizat pe 10 martie 1851[2]. Ulterior s-a recunoscut de către părţile oficiale că rezultatele recensământului nu au fost pe măsura aşteptărilor datorită perioadei lungi de conscriere şi a efectelor secundare ale revoluţiei în Transilvania.

Recensământul din 1880 s-a desfăşurat deja sub conducerea unui organ autonom cu o putere sporită, *Institutul Naţional Regal Maghiar de Statistică*, înfiinţat în 1871. În absenţa unei legislaţii fundamentale corespunzătoare, inventarierea populaţiei s-a efectuat pe baza unei reglementări speciale şi anume Legea LII din 1880. Potrivit acesteia, recensământul, cu momentul

[2] Varga E. Árpád (1999) în: *Recensământul din 1910 Transilvania*, Traian Rotariu (coordonator), Maria Semeniuc, Mezei Elemér Editura Staff. p. 693-712 (Studia Censualia Transilvanica), Bucureşti

de referinţă fixat pe 31 decembrie 1880, trebuia demarat în 1 ianuarie 1881. Faţă de recensămintele anterioare o importantă noutate de conţinut a recensământului din 1880 a constat în introducerea întrebării legate de limba maternă.

Tabel 10. *Dinamica populaţiei, perioada 1850-1880*

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1850-1880 (procent/an)					
Deva	2,82	Simeria Veche	0,96	Tâmpa	0,29
Sântuhalm	0,51	Uroi	0,16	Totia	-0,35
Archia	0,55	Cărpiniş	0,08	Petreni	1,06
Cristur	-0,27	Călan	11,53	Peştişu Mic	0,08
Bârcea Mică	0,39	Streisângeorgiu	0,13	Almaşu Mic	1,01
Hunedoara	0,62	Batiz	-0,12	Nandru	-0,24
Buituri	-1,38	Călanu Mic	0,54	Mânerău	0,05
Zlaşti	0,07	Strei-Săcel	-0,05	Valea Nandrului	-0,12
Răcăştia	0,09	Sântămăria de Piatră	0,25	Josani	-0,48
Peştişu Mare	-0,43	Sâncrai	0,23	Dumbrava	0,40
Hăşdat	0,07	Valea Sângeorgiului	-0,05	Ciulpăz*	-
Boş	0,31	Grid	0,46	Cutin*	-
Groş	-0,13	Ohaba Strei	0,57	Cârjiţi	0,51
Simeria	9,94	Strei	0,91	Popeşti	1,55
Bârcea Mare	-0,74	Nădăştia de Sus	0,24	Chergeş	0,23
Sântandrei	0,79	Nădăştia de Jos	0,04	Cozia	1,96
Săuleşti	0,38	Băcia	0,16	Almaşul Sec	0,67

*- populaţia a fost recenzată la altă localitate

Perioada 1880-1910 este marcată de o creştere generală a populaţiei datorată dezvoltarii centrelor industriale de la Hunedoara, Călan şi Simeria. Per ansamblu în această perioadă populaţia conurbaţiei creşte cu peste 13000 de locuitori. Pe lângă creşterea datorată unui spor natural pozitiv se intensifică procesul de colonizare a populaţiei de etnie maghiară, proces care a dus la schimbarea balanţei etnice în oraşele Deva şi Hunedoara dar şi în Călan şi Simeria.

Recensământul din 1910 a reprezentat ultima inventariere a populaţiei vechii Ungarii şi s-a desfăşurat în baza Legii VIII din 1910. Data de referinţă pentru recensământ a fost fixată pe 31 decembrie 1910, miezul nopţii,

lucrările locale trebuiau derulate în primele zece zile ale noului an. O semnificativă inovaţie tehnică a recensământului a fost introducerea, pe scară largă, a cuvintelor-răspunsuri pretipărite. În 1910 s-a realizat, pentru prima oară, prelucrarea datelor populaţiei din aşezările extravilane şi a devenit o practică curentă publicarea pe cartiere a datelor demografice ale oraşelor. Din punct de vedere al conţinutului este de remarcat că, de această dată, toate prelucrările datelor de recensământ au inclus şi populaţia militară[3]. Rezultatele recensământului au fost publicate în cadrul seriei *„Publicaţiile Statistice Maghiare"*, în şase volume separate.

Tabel 11. *Dinamica populaţiei, perioada 1880-1910*

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1880-1910 (procent/an)					
Deva	3,99	Simeria Veche	1,04	Tâmpa	2,21
Sântuhalm	0,85	Uroi	0,58	Totia	-1,48
Archia	0,44	Cărpiniş	0,75	Petreni	0,50
Cristur	0,57	Călan	1,30	Peştişu Mic	0,30
Bârcea Mică	0,61	Streisângeorgiu	2,19	Almaşu Mic	0,04
Hunedoara	3,20	Batiz	0,54	Nandru	0,08
Buituri	0,83	Călanu Mic	0,35	Mânerău	0,10
Zlaşti	0,93	Strei-Săcel	0,44	Valea Nandrului	0,45
Răcăştia	1,28	Sântămăria de Piatră	-0,40	Josani	0,10
Peştişu Mare	0,06	Sâncrai	-0,04	Dumbrava	0,25
Hăşdat	0,99	Valea Sângeorgiului	-0,19	Ciulpăz*	-
Boş	0,18	Grid	0,30	Cutin*	-
Groş	0,25	Ohaba Strei	0,09	Cârjiţi	0,30
Simeria	7,48	Strei	1,51	Popeşti	1,10
Bârcea Mare	3,27	Nădăştia de Sus	0,08	Chergeş	0,07
Sântandrei	1,54	Nădăştia de Jos	0,09	Cozia	1,57
Săuleşti	1,20	Băcia	0,83	Almaşul Sec	0,97

*- populaţia a fost recenzată la altă localitate

[3] Varga E. Árpád (1999) în: *Recensământul din 1910 Transilvania*, Traian Rotariu (coordonator), Maria Semeniuc, Mezei Elemér Editura Staff. p. 693-712 (Studia Censualia Transilvanica), Bucureşti

Perioada 1910-1930 este marcată de Primul Război Mondial, de unirea Transilvaniei cu Regatul României şi implicit reaşezarea etnică a populaţiei ca urmare a acestor evenimente. La nivelul conurbaţiei se păstrează tendinţa generală de creştere a populaţiei însă doar cu 289 locuitori între anii 1910 şi 1930, în general creşterea fiind susţinută de către dezvoltarea oraşului Deva.

Recensământul general al populaţiei din 1930 a fost primul recensământ al populaţiei României întregite. Recensământul a fost organizat şi s-a desfăşurat conform cerinţelor ştiinţifice moderne acelei perioade. Pentru prima dată în România datele s-au prelucrat cu ajutorul echipamentelor de calcul (mecanografice). Recensământul a fost realizat la 29 decembrie 1930. Datele au fost înregistrate pe medii, municipii, oraşe, comune şi sate şi au fost publicate începând cu anul 1931.

Tabel 12. *Dinamica populaţiei, perioada 1910-1930*

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1910-1930 (procent/an)					
Deva	1,07	Simeria Veche	-0,64	Tâmpa	1,24
Sântuhalm	0,32	Uroi	0,04	Totia	3,11
Archia	0,46	Cărpiniş	0,10	Petreni	-0,46
Cristur	5,72	Călan	1,04	Peştişu Mic	-0,23
Bârcea Mică	-0,66	Streisângeorgiu	-0,12	Almaşu Mic	-0,64
Hunedoara	0,08	Batiz	0,44	Nandru	0,35
Buituri*	-	Călanu Mic	-0,23	Mânerău	-0,68
Zlaşti*	-	Strei-Săcel	-0,12	Valea Nandrului	-0,66
Răcăştia	-0,98	Sântămăria de Piatră	-0,79	Josani	-0,78
Peştişu Mare	-0,21	Sâncrai	-0,92	Dumbrava	-1,33
Hăşdat	-0,46	Valea Sângeorgiului	-0,65	Ciulpăz*	-
Boş	-0,18	Grid	-0,37	Cutin*	-
Groş	0,07	Ohaba Strei	-0,58	Cârjiţi	-0,70
Simeria	-0,56	Strei	-0,94	Popeşti	-0,73
Bârcea Mare	-1,18	Nădăştia de Sus	-0,86	Chergeş	-1,63
Sântandrei	-0,32	Nădăştia de Jos	-0,67	Cozia	-0,12
Săuleşti	-0,35	Băcia	-0,45	Almaşul Sec	-0,58

*- populaţia a fost recenzată la altă localitate

Perioada 1930-1956, marcată de criza economică mondială, de cel de al Doilea Război Mondial dar şi de perioada de reconstrucţie post război este caracterizată de o creştere a populaţiei la nivelul conurbaţiei de 40000 locuitori în intervalul de 26 de ani. Dinamica pozitivă din această perioadă poate fi pusă pe creşterea populaţiei oraşelor Hunedoara (31889 locuitori), Deva (6370 locuitori), Simeria (3809 locuitori) şi a centrului industrial Călan (2516 locuitori).

Dinamica populaţiei la sfârşitul perioadei este prezentată de către recensământul populaţiei din 21 februarie 1956, recensământ al cărei unitate de observaţie a fost familia şi al cărui rezultate au fost publicate în patru volume în perioada 1959-1961. Trebuie menţionat că la acest recensământ o serie de localităţi au fost recenzate la centrul urban în aria administrativă căruia acestea se aflau. Motivele pentru acest mod de recenzare a populaţiei au ţinut strict de raţiune administrativă ca urmare a noii organizări administrative din 1950, de asemenea întreg recensământul s-a desfăşurat sub semnul austerităţii bugetare post război.

Spre deosebire de dinamica pozitivă înregistrată de oraşele şi centrele industriale se remarcă dinamica negativă a majorităţii ariilor rurale, în special a celor situate în zona munţilor Poiana Ruscă. Dinamici pozitive ale populaţiei din zonele rurale se înregistrează doar în satele situate în Lunca Mureşului, Lunca Streiului şi Lunca Cernei însă şi acestea sunt relativ modeste.

Tabel 13. *Dinamica populaţiei, perioada 1930-1956*

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1930-1956 (procent/an)							
Deva	2,33		Simeria Veche*	-		Tâmpa	-0,29
Sântuhalm*	-		Uroi*	-		Totia	-1,13
Archia	-0,06		Cărpiniş*	-		Petreni	-0,63
Cristur	0,81		Călan	8,90		Peştişu Mic	-0,36
Bârcea Mică	0,47		Streisângeorgiu	0,07		Almaşu Mic	-0,19
Hunedoara	26,67		Batiz	0,23		Nandru	-0,76
Buituri*	-		Călanu Mic	0,85		Mânerău	0,17
Zlaşti*	-		Strei-Săcel	-0,41		Valea Nandrului	-0,85
Răcăştia*	-		Sântămăria de Piatră	-1,05		Josani	-0,54
Peştişu Mare	2,72		Sâncrai	-1,02		Dumbrava	-2,68

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1930-1956 (procent/an)						
Hăşdat	0,76		Valea Sângeorgiului	-0,34	Ciulpăz*	-
Boş*	-		Grid	-0,56	Cutin*	-
Groş*	-		Ohaba Strei	0,19	Cârjiţi	-0.84
Simeria	3,75		Strei	0,95	Popeşti	-0,42
Bârcea Mare	0,69		Nădăştia de Sus	-0,45	Chergeş	-0,56
Sântandrei	0,03		Nădăştia de Jos	-0,53	Cozia	-0,51
Săuleşti*	-		Băcia	0,50	Almaşul Sec	-0,64

*- populaţia a fost recenzată la altă localitate

Perioada 1956-1966 se remarcă printr-o dinamică pozitivă a populaţiei (o creştere de 47357 locuitori în 10 ani) datorată dezvoltării puterince a industriei în cadrul conurbaţiei fiind impulsionată imigraţia populaţiei către centrele industriale.

Tabel 14. *Dinamica populaţiei, perioada 1956-1966*

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1956-1966 (procent/an)						
Deva	5,57		Simeria Veche**	-0,03	Tâmpa	1,07
Sântuhalm**	0,18		Uroi**	0,07	Totia	-1,07
Archia	-2,20		Cărpiniş**	-0,53	Petreni	-0,41
Cristur	5,68		Călan	8,37	Peştişu Mic	-0,25
Bârcea Mică	0,48		Streisângeorgiu	1,11	Almaşu Mic	-0,91
Hunedoara	7,58		Batiz	0,85	Nandru	3,10
Buituri*	-		Călanu Mic	1,36	Mânerău	-0,41
Zlaşti*	-		Strei-Săcel	0,03	Valea Nandrului	0
Răcăştia**	0,14		Sântămăria de Piatră	-0,24	Josani	0,17
Peştişu Mare	9,54		Sâncrai	0,75	Dumbrava	-2,12
Hăşdat	4,36		Valea Sângeorgiului	-0,73	Ciulpăz	-0,23
Boş**	-0,20		Grid	-0,43	Cutin	-1,27
Groş**	-0,49		Ohaba Strei	-0,17	Cârjiţi	-1,52
Simeria	0,39		Strei	-1,40	Popeşti	-1,05
Bârcea Mare	4,83		Nădăştia de Sus	-2,80	Chergeş	-1,81
Sântandrei	0,76		Nădăştia de Jos	-0,48	Cozia	-1,86
Săuleşti**	-0,28		Băcia	0,70	Almaşul Sec	0,18

*- populaţia a fost recenzată la Hunedoara, ** - în intervalul 1930-1966

Este de asemenea o perioadă în care exodul rural-urban se face simţit prin scăderi ale populaţiei rurale din zonele aflate în general la distanţe mai mari faţă de centrele industriale Hunedoara, Călan şi Simeria. În perioada 1956-1966 oraşul Hunedoara a înregistrat cea mai mare creştere, de 27701 locuitori ca urmare dezvoltări Combinatului Siderurgic şi a construcţiei unor noi cartiere de locuinţe pentru acomodarea forţei de muncă relocată aici din întreaga ţară.

În anul 1966 recensământul populaţiei a avut loc în data de 15 martie şi a urmat în linii mari desfăşurarea recensământului din anul 1956 cu menţiunea că populaţia tuturor centrelor rurale a fost raportată separat. Dintre cele 45 de localităţi cu statut rural din cadrul conurbaţiei în 25 se înregistrează scăderi, cele mai mari fiind înregistrate în Nădăştia de Sus, Archia, Dumbrava, Cozia, şi Cârjiţi.

Perioada 1966-1977 este caracterizată, pe de o parte de exodul populaţiei din rural către urban şi pe de altă parte de dezvoltarea continuă a centrelor urbane Deva, Simeria, Călan şi Hunedoara. Dinamica pozitivă în această perioadă (creştere de 42732 locuitori) în cadrul conurbaţiei se datorează în parte şi celebrului decret 770 din anul 1967 (privind interzicerea avorturilor) ce a dus la o creştere spectaculoasă a natalităţii. În perioada 1966-1977 dintre cele 49 de aşezări din conurbaţie doar 12 au înregistrat o creştere a populaţiei, dar dintre aceste 4 au fost localităţile urbane care datorită dezvoltării industriei, creării locurilor de muncă şi nu în ultimul rând construcţiei de locuinţe au înregistrat o creşteri semnificative.

Tabel 15. *Dinamica populaţiei, perioada 1966-1977*

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1966-1977 (procent/an)							
Deva	10,77		Simeria Veche	0,61		Tâmpa	-1,24
Sântuhalm	-0,69		Uroi	-1,84		Totia	-0,27
Archia	1,36		Cărpiniş	-0,66		Petreni	-0,56
Cristur	-1,83		Călan	0,16		Peştişu Mic	-0,22
Bârcea Mică	-0,30		Streisângeorgiu	-1,06		Almaşu Mic	0
Hunedoara	1,73		Batiz	-0,67		Nandru	-0,86
Buituri*	-		Călanu Mic	-0,80		Mânerău	-0,68
Zlaşti*	-		Strei-Săcel	0,03		Valea Nandrului	-1,20

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1966-1977 (procent/an)					
Răcăştia	-1,89	Sântămăria de Piatră	-1,56	Josani	-0,24
Peştişu Mare	-3,39	Sâncrai	-2,75	Dumbrava	-1,17
Hăşdat	-3,96	Valea Sângeorgiului	-0,45	Ciulpăz	0,10
Boş	-0,42	Grid	-0,20	Cutin	-0,96
Groş	-0,67	Ohaba Strei	-0,49	Cârjiţi	0,04
Simeria	2,36	Strei	-0,15	Popeşti	0,50
Bârcea Mare	2,00	Nădăştia de Sus	-0,08	Chergeş	-1,28
Sântandrei	-0,91	Nădăştia de Jos	-0,82	Cozia	-0,55
Săuleşti	-1,13	Băcia	-0,48	Almaşul Sec	-1,64

*- populaţia a fost recenzată la Hunedoara

Perioada 1977-1992 surprinde evoluţia populaţiei la sfârşitul regimului comunist în România şi de asemenea primii ani ai regimului democratic. Este o perioadă caracterizată de creşteri ale populaţiei la nivelul conurbaţiei şi în acelaşi timp este o perioadă în care exodul din mediul rural atinge cote alarmante. Recensământul din anul 1992 a fost primul organizat după sfârşitul perioadei comuniste în care mişcările populaţiei au fost limitate, fiind de aşteptat ca o parte a populaţiei (care a emigrat ilegal) să nu fie cuprinsă în acest recensământ.

În această perioadă populaţia la nivelul conurbaţiei creşte cu 22040 locuitori susţinută de dezvoltarea oraşelor Deva (18772 locuitori), Hunedoara (2100 locuitori), Simeria (1856 locuitori) şi Călan (3166 locuitori). În acelaşi timp localităţile rurale înregistrează dinamici negative ale populaţiei în unele cazuri chiar depopulări masive (Archia, Simeria Veche, Strei-Săcel, Totia, Almaşu Mic, Josani, Cutin, Chergeş, Cozia şi Almaşul Sec), din cele 45 de localităţi rurale de la nivelul conurbaţiei 43 înregistrează scăderi ale populaţiei în această perioadă.

Tabel 16. *Dinamica populaţiei, perioada 1977-1992*

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1977-1992 (procent/an)								
Deva	2,17		Simeria Veche	-2,48		Tâmpa	-1,10
Sântuhalm	-0,86		Uroi	-0,70		Totia	-2,23
Archia	-2,83		Cărpiniş	-0,44		Petreni	1,76
Cristur	-1,58		Călan	2,74		Peştişu Mic	-1,75
Bârcea Mică	-1,98		Streisângeorgiu	-1,09		Almaşu Mic	-3,19
Hunedoara	0,18		Batiz	-1,24		Nandru	-1,09
Buituri*	-		Călanu Mic	-1,55		Mânerău	-1,74
Zlaşti*	-		Strei-Săcel	-2,22		Valea Nandrului	-1,45
Răcăştia	-0,89		Sântămăria de Piatră	-1,53		Josani	-2,06
Peştişu Mare	-0,34		Sâncrai	-1,38		Dumbrava	-1,80
Hăşdat	-1,62		Valea Sângeorgiului	-1,17		Ciulpăz	-1,90
Boş	-0,32		Grid	-1,01		Cutin	-2,38
Groş	-1,01		Ohaba Strei	-1,28		Cârjiţi	-1,80
Simeria	1,22		Strei	2,28		Popeşti	-1,78
Bârcea Mare	-1,91		Nădăştia de Sus	-1,52		Chergeş	-2,19
Sântandrei	-1,58		Nădăştia de Jos	-1,52		Cozia	-2,54
Săuleşti	-1,68		Băcia	-1,20		Almaşul Sec	-2,14

*- populaţia a fost recenzată la Hunedoara

Perioada 1992-2002 se remarcă printr-o dinamică negativă la nivelul conurbaţiei, populaţia înregistrând o scădere de 21634 locuitori. Cauzele acestei scăderi sunt multiple variind de la natalitate scăzută, migraţie externă puternică şi de ce nu la o migraţie a populaţiei către ariile rurale. De dinamica negativă din această perioadă nu scapă nici populaţia din mediul urban, în toate cele patru centre urbane înregistrând scăderi ale populaţiei.

În ciuda dinamicii generale negative o serie de aşezări rurale situate în apropierea centrelor urbane reuşesc o stabilizare a populaţiei sau chiar o creştere modestă. În sate precum Archia, Cristur, Răcăştia, Hăşdat, Sântandrei, Streisângeorgiu, Tâmpa sau Almaşul Sec putem observa creşteri ce au fost puse pe baza migraţiei populaţiei înstărite din ariile urbane învecinate şi stabilirea în noi zone rezidenţiale de tip suburban.

Tabel 17. *Dinamica populaţiei, perioada 1992-2002*

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 1992-2002 (procent/an)							
Deva	-1,35		Simeria Veche	1,80		Tâmpa	0,12
Sântuhalm	0,07		Uroi	0,25		Totia	-2,24
Archia	0,95		Cărpiniş	0,99		Petreni	-4,58
Cristur	0,08		Călan	-1,37		Peştişu Mic	-0,17
Bârcea Mică	50,85		Streisângeorgiu	0,24		Almaşu Mic	-0,34
Hunedoara	-1,28		Batiz	-0,52		Nandru	-1,13
Buituri*	-		Călanu Mic	-1,66		Mânerău	-0,70
Zlaşti*	-		Strei-Săcel	0,98		Valea Nandrului	-0,82
Răcăştia	0,54		Sântămăria de Piatră	-1,90		Josani	0,70
Peştişu Mare	-0,13		Sâncrai	-0,96		Dumbrava	-2,59
Hăşdat	0,05		Valea Sângeorgiului	-0,60		Ciulpăz	-0,83
Boş	0,38		Grid	-1,71		Cutin	-1,86
Groş	-1,78		Ohaba Strei	-0,47		Cârjiţi	-0,25
Simeria	-0,49		Strei	0,21		Popeşti	-2,00
Bârcea Mare	-0,21		Nădăştia de Sus	-0,60		Chergeş	-0,87
Sântandrei	0,85		Nădăştia de Jos	-0,86		Cozia	-0,70
Săuleşti	0,93		Băcia	1,36		Almaşul Sec	0,16

*- populaţia a fost recenzată la Hunedoara

Perioada 2002-2011 este marcată prin scăderi masive ale numărului de locuitori datorate în principal unui spor natural negativ dar şi unei migraţii externe puternice. Conform comunicatului Direcţiei Judeţene de Statistică Hunedoara din 2013 referitor la datele finale pe teritoriul conurbaţiei se înregistrează scăderi semnificative ale numărului de locuitori în toate centrele urbane după cum urmează: în Deva 7013 locuitori, în Hunedoara 10576 locuitori, în Simeria 1237 locuitori şi în Călan 1353 locuitori. În mediul rural doar 11 aşezări înregistrează o dinamică pozitivă, în rest înregistrându-se scăderi semnificative ale numărului de locuitori. Per total la nivelul conurbaţiei populaţia raportată este de 149198 locuitori în scădere cu 22126 locuitori faţă de recensământul din anul 2002.

Este posibil ca şi pe viitor să se înregistreze scăderi ale numărului de locuitori, însă este exclusă o scădere la fel de accentuată datorită finalizării procesului de rearanjare a populaţiei la nivel naţional.

Tabel 18. *Dinamica populaţiei, perioada 2002-2011*

Localitatea, dinamica populaţiei între anii 2002-2011 (procent/an)								
Deva	-1,18		Simeria Veche	-1,60		Tâmpa	0,21
Sântuhalm	0,91		Uroi	-0,33		Totia	-1,22
Archia	2,53		Cărpiniş	-0,09		Petreni	-0,23
Cristur	0,76		Călan	-1,60		Peştişu Mic	1,15
Bârcea Mică	-8,29		Streisângeorgiu	-1,07		Almaşu Mic	-3,52
Hunedoara	-1,71		Batiz	-0,27		Nandru	-1,14
Buituri*	-		Călanu Mic	-0,91		Mânerău	-0,62
Zlaşti*	-		Strei-Săcel	1,42		Valea Nandrului	-1,15
Răcăştia	-0,61		Sântămăria de Piatră	0,89		Josani	-0,41
Peştişu Mare	-1,14		Sâncrai	-2,10		Dumbrava	-1,94
Hăşdat	-0,29		Valea Sângeorgiului	-1,13		Ciulpăz	-0,60
Boş	0,27		Grid	-2,22		Cutin	0,31
Groş	0,32		Ohaba Strei	0,09		Cârjiţi	-1,86
Simeria	-1,21		Strei	-1,67		Popeşti	-1,71
Bârcea Mare	0,94		Nădăştia de Sus	-1,34		Chergeş	-2,13
Sântandrei	-0,80		Nădăştia de Jos	0,11		Cozia	-1,20
Săuleşti	-0,17		Băcia	0,51		Almaşul Sec	-1,48

4.2. Structura etnică

Pe teritoriul conurbaţiei, ca de altfel pe întreg teritoriul provinciei istorice Transilvania, populaţiile de etnie slavă, maghiarii şi germanii, au influenţat dezvoltarea localităţilor şi au dus la formarea unui spaţiu complex în care au convieţuit şi convieţuiesc români, maghiari, germani, rromi şi multe alte etnii.

Maghiarii constituie principala minoritate naţională din cadrul conurbaţiei. Este evident că populaţia maghiară a fost prezentă pe teritoriul conurbaţiei înainte de recensământul din 1850 însă numărul acesteia a crescut spectaculos începând din anul 1850 când aceştia încep să se stabilească în zonele urbane şi în apropierea acestora (Deva, Hunedoara, Răcăştia, Hăşdat).

Dezvoltarea industriei prelucrării fierului în zonă, duce, începând cu anii 1880, la intensificarea migraţiei populaţiei maghiare, aceasta ajungând

la un maxim la recensământul din anul 1910 când ponderea la nivelul conurbaţiei era de 38,76%. Populaţia maghiară devine majoritară în centrele urbane de la Deva şi Hunedoara şi în centrele industriale de la Simeria şi Călan. Perioada aduce colonizări ale populaţiei maghiare şi în mediul rural în sate precum Răcăştia, Băcia, Hăşdat şi Strei. După sfârşitul Primului Război Mondial, respectiv unirea Transilvaniei cu Regatul României se observă un proces constant de emigraţie a populaţiei maghiare de pe teritoriul conurbaţiei. În procente absolute populaţia maghiară din conurbaţia scade de la 38,76% în 1910 la 6,22% în anul 2002 principalele cauze fiind emigraţia, creşterea demografică puternică a populaţiei de etnie română şi nu în ultimul rând renunţarea la declararea etniei maghiare în cadrul procesului de recenzare.Actualmente populaţia de etnie maghiară este bine intergrată, insulele cu populaţie maghiară numeroasă sunt foarte puţine, satul Cristur cu 53,74% şi satul Răcăştia cu 42,85% fiind singurele în care populaţia magiară este reprezentată atipic la nivelul conurbaţiei.

Germanii reprezintă împreună cu maghiarii o minoritate naţională importantă cu o lungă istorie a prezenţei pe teritoriul conurbaţiei. La fel ca şi în cazul populaţiei maghiare migraţia germanilor spre teritoriul conurbaţiei a început în perioada industrializării, fiind vizate oraşele Deva şi Hunedoara precum şi centrele industriale Călan şi Simeria. Este un fapt istoric recunoscut că o mare parte din populaţia germană care a emigrat către Transilvania a contribuit semnificativ la dezvoltarea obiectivelor economice, pe teritoriul conurbaţiei industriaşii germanii deţineau atât furnalul de la Călan, mina de fier de la Teliuc cât şi o parte importantă din operaţiunile de transport de la Simeria. Investiţiile în aceste obiective dar a făcut ca dinamica populaţiei germane în procente să se păstreze relativ constantă până la recensământul din anul 1992. Actualmente populaţia germană se regăseşte exclusiv în zonele urbane de la nivelul conurbaţiei.

Rromii reprezintă ultima minoritate naţională importantă. Contextul în care această minoritate s-a dezvoltat şi a fost percepută de-a lungul timpului a făcut ca la nivelul recensămintelor să existe discrepanţe majore între populaţia raportată. De asemenea la multe recensăminte ale populaţiei rromi au fost îndemnaţi să nu îşi declare etnia, practica fiind răspândită la recensămintele din 1880 şi 1910 când pe teritoriul conurbaţiei nu sunt raportaţi locuitori de etnie rromă. În general procentul populaţiei rrome se situează sub 0,7% la nivelul conurbaţiei.

Alte etnii prezente pe teritoriul conurbaţiei includ ruşi, bulgari, ucrainieni, basarabeni, italieni, spanioli şi chinezi. Dinamica acestor etnii nu face obiectul studiului, ponderea totală lor fiind extrem de mică la nivelul conurbaţiei (0,18%).

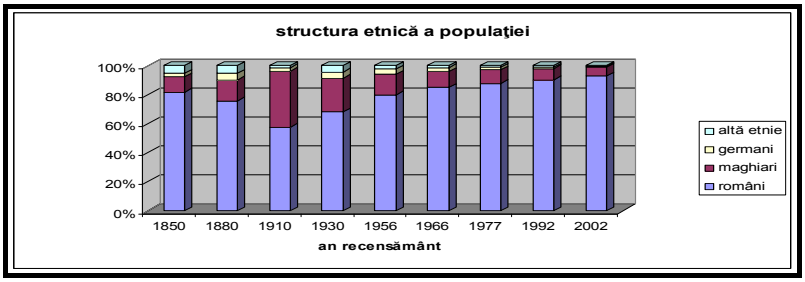

Fig 7. *Structura etnică a populaţiei la nivelul conurbaţiei*

4.3. Densitatea populaţiei

Studiul densităţii populaţiei are rolul de a evidenţia raportul dintre numărul populaţiei şi diversele tipuri de suprafeţe din cadrul conurbaţiei în vederea stabilirii ariilor prioritare ce necesită intervenţie pentru echilibrarea teritoriului din punct de vedere demografic.

Densitatea generală a populaţiei reprezintă raportul între numărul populaţiei şi suprafaţa totală. Densitatea generală a fost calculată atât la nivelul unităţilor administrative componente cât şi la nivelul întregului ansamblu folosind datele de la recensământul din anul 2002. Din tabelul 19 se poate observa că densitatea generală la nivelul conurbaţiei este de 395,81 loc/km^2, valori superioare fiind întâlnite doar în municipiile Deva şi Hunedoara.

Tabel 19. *Densitatea generală a populaţiei în perioada 1850-2002*

Densitatea generală / Unitatea administrativă	recensământ an 1850	recensământ an 1910	recensământ an 1966	recensământ an 1992	recensământ an 2002	recensământ an2011
Deva	55,23	166,27	479,98	1268,19	1119,75	915,87
Hunedoara	53,27	82,88	663,95	781,71	684,83	532,28
Simeria	50,03	156,53	230,72	294,52	285,96	244,78
Călan	58,61	77,47	136,28	157,55	139,22	112,68
Băcia	56,37	70,69	74,96	67,76	61,88	61,43
Peştişu Mic	47,22	50,23	38,41	26,04	25,82	23,52
Cârjiţi	30,44	47,01	29,65	18,87	17,41	14,53
conurbaţie	51,40	93,50	296,15	445,79	395,81	319,03

Dacă ne referim la evoluţia istorică a densităţii generale a populaţiei (tabel 19) putem concluziona următoarele:

- la începutul perioadei analizate, respectiv recensământul din 1850 populaţia era distribuită relativ uniform, densitatea medie fiind de 51,4 loc./km^2;
- dezvoltarea centrelor urbane şi industriale la începutul secolului XX conturează discrepanţele viitoare. Densitatea populaţiei înregistrează aproape o dublare ajungând la 93,5 loc./km^2, cele mai mari densităţi fiind înregistrate în oraşele Deva (166,27 loc./km^2) şi Simeria (156,53 loc./km^2);
- concentrarea continuă a populaţiei în mediul urban creează zone cu densitate foarte ridicată. Pe departe cele mai mari densităţi se înregistrează în municipiile Deva şi Hunedoara cu peste 500 locuitori/km^2, densităţi între 150 şi 300 locuitori/km^2 fiind înregistrate în oraşele Simeria şi Călan;
- spre sfârşitul perioadei analizate, respectiv conform datelor recensământului din 2011, se observă efectele ultimilor 20 de ani de scădere a populaţiei. Densitatea scade de la 445,79 loc./km^2 în 1992 la 345,36 loc./km^2 în 2012.

Densitatea agricolă reprezintă raportul dintre numărul de locuitori şi suprafaţa agricolă. Densitatea agricolă este exprimată în locuitori/hectar şi redă intensitatea presiunii demografice înregistrate asupra terenurilor agricole.

Densităţi de sub 1 locuitor/ha se înregistrează în unităţile administrative rurale unde ponderea suprafeţelor agricole este relativ mare însă potenţialul demografic este redus. O presiune scăzută asupra terenurilor agricole se observă şi în cele două oraşe Călan (1,97 loc./ha) şi Simeria (4,16 loc./ha), în schimb în municipiile Deva şi Hunedoara această presiune creşte foarte mult ajungând la 22 de locuitori/ha în Deva. Per ansamblu la nivelul conurbaţiei densitatea agricolă este de 7,5 locuitori/ha putând fi echivalată cu o presiune medie asupra spaţiului.

Densitatea fiziologică reprezintă raportul dintre numărul de locuitori şi ponderea terenurilor arabile. Întrucât terenurile arabile ocupă doar o mică parte din suprafaţa agricolă acest tip de densitate este mai ridicat ca şi

valoare decât cea agricolă. Valoarea medie la nivelul conurbaţiei, este de 13,90 locuitori/ha. Valori mici (sub 2 loc./ha) se înregistrează în unităţile rurale, valori medii (între 2,5 şi 10 loc./ha) se înregistrează în oraşele Simeria şi Călan iar valori mari (peste 10 loc./ha) se înregistrează în municipiile Deva şi Hunedoara.

Densitatea ecologică reprezintă raportul dintre numărul de locuitori şi suprafaţa forestieră. La nivelul conurbaţiei valoarea medie este de 11,48 locuitori/ha. Datorită distribuţiei pădurilor preponderent în zonele de deal din partea de vest a conurbaţiei aici se înregistrează şi cea mai mică presiune asupra lor (sub 1 loc./ha). în zona puternic antropizată specifică nucleului conurbaţiei unde pădurile sunt aproape inexistente, densitatea este de peste 150 loc./ha.

Tabel 20. *Densităţi specifice la nivelul conurbaţiei*

	Densitatea generală (loc/km²)	Densitatea agricolă (loc./ha teren agricol)	Densitatea fiziologică (loc./ha teren arabil)	Densitatea ecologică (loc./ha supra-faţă forestieră)
Municipiul Deva	1119,75	22	31,79	43,50
Municipiul Hunedoara	684,83	16,26	40,56	16,90
Oraşul Simeria	285,96	4,16	5,77	19,81
Oraşul Călan	139,22	1,97	4,43	6,85
Comuna Băcia	61,88	0,92	1,27	2,62
Comuna Peştişul Mic	25,82	0,60	1,33	0,48
Comuna Cîrjiţi	17,41	0,62	1,2	0,25
Total conurbaţie	395,81	7,50	13,90	11,48

4.4. Structura ocupaţională

Structura ocupaţională a populaţiei pune în evidenţă ponderea populaţiei active în diferitele sectoare economice, populaţie care contribuie la întreţinerea persoanelor dependente (copii, vârstnici, persoane cu handicap etc.). Structura ocupaţională la nivelul unui teritoriu reflectă în mod direct gradul de dezvoltare al acestuia, prin diversitatea funcţiei economice.

La nivelul conurbaţiei structura ocupaţională a populaţiei se diferenţiază net între urban şi rural. În zonele rurale ponderea cea mai mare o deţine populaţia activă ocupată în sectorul primar şi secundar. În cadrul spaţiului urban structura ocupaţională a populaţiei active se diversifică în funcţie de importanţa aşezării.

La nivelul conurbaţiei datele referitoare la structura ocupaţională a populaţiei sunt cele colectate la recensământul din anul 2002. Este important de înţeles că momentul la care a fost efectuat acest recensământ a fost unul de răscruce. Pe de o parte asistăm la restructurarea industriei din Hunedoara şi Călan, cu pierderea unui număr mare de locuri de muncă atât în industria extractivă precum şi în sectorul de prelucrare dar şi în ramurile adiacente. Pe de altă parte se observă creşterea populaţiei angajate în sectorul terţiar, fiind înregistrate creşteri în domeniul alimentaţiei publice, a sectorului financiar, administrativ dar şi în rândul activităţilor prestate direct populaţiei. Nu în ultimul rând momentul recensământului din 2002 este marcat de o scădere accentuată a populaţiei, deci inclusiv a populaţiei active. În aceste condiţii în anul 2002 populaţia activă la nivelul conurbaţiei era de 78878 locuitori, reprezentând doar 46,04% din total.

În sectorul primar erau angajate 2478 de persoane, reprezentând 3,14% din totalul populaţiei active. Numărul mic de persoane ce activau în acest sector poate fi explicat prin diminuarea repetată şi succesivă a numărului de ferme şi companii din domeniu începând cu anul 1990, retrocedarea terenurilor, fragmentarea proprietăţii agricole şi desfinţarea fostelor gospodării agricole comunale (GOSTAT-uri sau CAP-uri).

În sectorul secundar erau angajate 30398 de persoane, reprezentând 38,66% din populaţia activă. În interiorul sectorului cei mai mulţi angajaţi erau în industria prelucrătoare (22294 angajaţi), urmată de sectorul construcţii (4341 angajaţi), producţia şi distribuţia energiei electrice (2348 angajaţi) şi industria extractivă (1515 angajaţi). Numărul mare de angajaţi din industria prelucrătoare este explicabil prin complexitatea activităţilor economice din centrele urbane, care deşi s-a redus constant rămâne principalul sector, angajând 28,27% din totalul populaţiei active. Unul dintre sectoarele cu pondere ridicată în trecut, industria extractivă, a suferit scăderi semnificative odată cu închiderea sau reducerea activităţii minelor din munţii Poiana Ruscă.

În sectorul terţiar sau al serviciilor erau angajate 36124 de persoane reprezentând 45,79% din populaţia activă. Sectorul terţiar este cel mai dinamic, aflându-se în creştere constantă odată cu schimbarea regimului politic din 1989. În interiorul sectorului cea mai mare pondere este ocupată de către activităţile hoteliere şi alimentaţia publică, cu 12,91%. O pondere similară de 11,83% se înregistrează în sectorul transport şi telecomunicaţii. Sectoarele administraţie publică, învăţământ şi sănătate şi asistenţă socială ocupă ponderi relativ egale în structura ocupaţională la nivelul conurbaţiei, 5,06% administraţia publică, 4,52% sănătatea respectiv 4,45% învăţământul. Din cadrul sectorului cele mai reduse ponderi sunt ocupate de finanţe, cercetare, cultură şi sport şi servicii prestate direct populaţiei, toate având ponderi de sub 2%.

Ponderea şomerilor este de 12,41% existând diferenţieri nete între mediul urban şi cel rural. În mediul rural ponderea este mult mai mică, 2,28% în comuna Cârjiţi, 4,52% în comna Băcia şi 5,53% în comuna Peştişu Mic. În mediul urban cea mai mare pondere a şomerilor este în municipiul Hunedoara – 17,01%, urmat de oraşul Călan cu 10,60%, municipiul Deva cu 9,54% şi oraşul Simeria cu 7,95%.

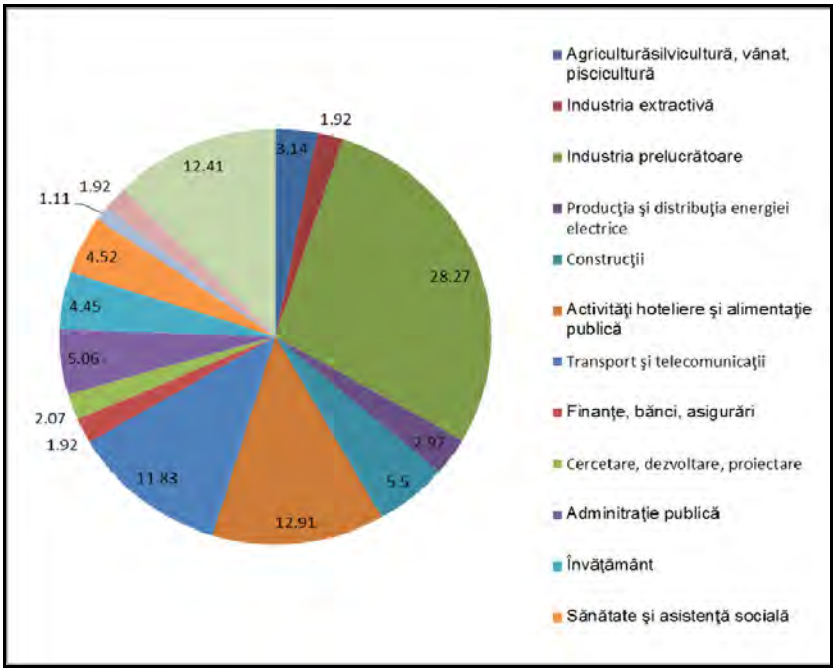

Fig. 8. *Structura ocupaţională la nivelul la nivelul conurbaţiei*

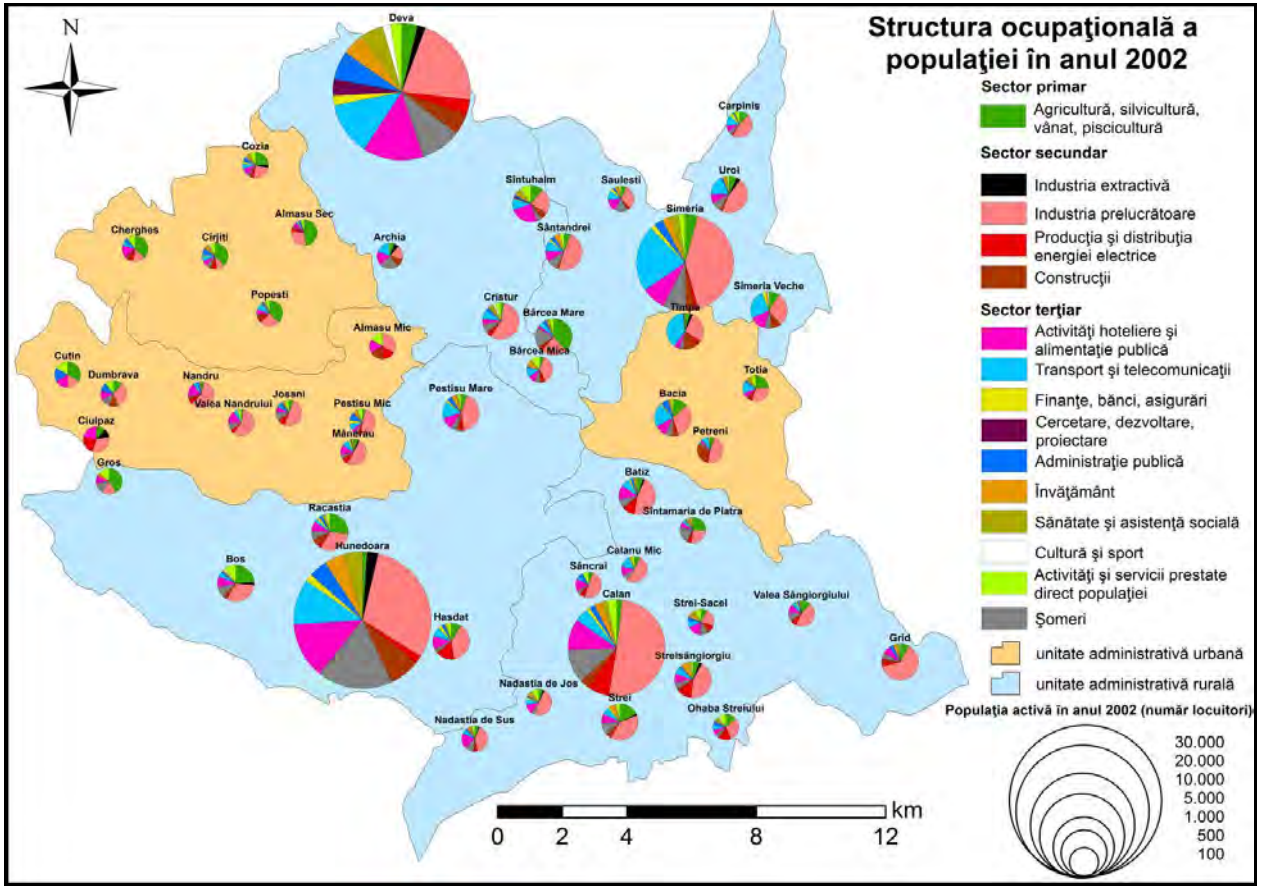

Fig. 9. Structura ocupaţională la nivel de localitate (2002)

CAPITOLUL 5

EVOLUŢIA TERITORIALĂ A AŞEZĂRILOR

Dezvoltarea teritorială a aşezărilor din cadrul conurbaţiei este direct legată de evoluţia populaţiei. Astfel nu putem vorbi efectiv de o dezvoltare teritorială în preistorie sau în antichitate deoarece referinţele asupra populaţiei sunt puţine, iar cele referitoare la aşezări aproape inexistente. În principal, descoperirile arheologice reprezintă principala sursă de informaţii referitoare la diferite aşezări care au existat anterior Evului Mediu.

Perioada Evului Mediu este prima perioadă în care avem informaţii concrete despre aşezările de pe teritoriul conurbaţiei. În Evul Mediu teritoriul studiat este inclus în *Voivodatul Transilvaniei* fiind menţionate în această perioadă mai multe forme de organizare, în mare parte întreg teritoriul era inclus în *Comitatul Hunedoara*[1]. Informaţii detaliate despre diferitele sate sau târguri din districtele/cnezatete din această perioadă nu avem fiind menţionate doar informaţii generale despre numărul lor în diferite documente ale vremii. Resursa cartografică reprezintă principalul impediment în evaluarea dezvoltării teritoriale, în perioada Evului Mediu hărţile erau extrem rare şi de generale, fără sisteme de coordonate şi fără detalii semnificative care să ajute la culegerea de informaţii asupra stadiului dezvoltării aşezărilor, acest lucru fiind datorat în principal cunoaşteri slabe ale ştiinţelor cartografice.

Impedimentul legat de resursa cartografică este depăşit parţial odată cu realizarea hărţilor din cadrul primei ridicări topografice iozefine (*Josepinische Landesaufnahme*) a Imperiului Hasburgic de la sfârşitul secolului XVIII. Aceste hărţi reprezintă *punctul zero al analizei teritoriale* privind dezvoltarea teritorială a aşezărilor din cadrul conurbaţiei.

---

[1] Drăgoescu, A. (coordonator)(1997), *Istoria României-Transilvania volumul I,* Editura "George Barițiu", Cluj-Napoca

Resursa cartografică. După perioada Evului Mediu marcată de lipsa acută de informaţie cartografică, dezvoltarea diferitelor ştiinţe legate de domeniul fundamental al geografiei şi evoluţia tehnică din societatea umană duce la apariţia de noi surse cartografice ce prezintă în detaliu realitatea geografică. Pentru a înţelege modul în care aşezările din cadrul conurbaţiei au evoluat de-a lungul timpului s-au folosit numeroase surse cartografice, fiecare dintre ele fiind extrem de importante pentru întreg demersul.

Prima ridicare topografică iozefină reprezintă primul proiect unitar de ridicare topografică a Imperiului Habsburgic. Ridicarea topografică iozefină, începută sub domnia Mariei Theresia, a fost terminată sub cea a lui Iosif al II-lea. Între anii 1769 şi 1773 a fost cartografiat întreg teritoriul Marelui Principat al Transilvaniei. Hărţile erau desenate de mână şi la scara de 1 ţol vienez: 400 klafteri vienezi (aproximativ 1:28.800). Variaţiile de altitudine erau redate prin haşuri şi nu prin curbe de nivel.

Având la bază aceste ridicări topografice, s-au confecţionat hărţi la scara de aproximativ 1:103.800. În final ridicarea topografică iozefină a avut ca rezultat peste 4000 de planşe realizate în perioada 1764-1785. În funcţie de talentul celor care le-au realizat, planşele diferă calitativ, atât grafic cât şi tehnic. Neavând o bază de măsurare comună (triangulaţie), planşele nu pot fi asamblate într-o hartă mare ca atare ci trebuie interpretate. Principalele elemente evidenţiate de aceste hărţi se referă la reţeaua hidrografică; elevaţia (sub forma unor haşuri); drumurile; pădurile fără a se menţiona tipul acestora; grădinile sau plantaţiile de vie din apropierea localităţilor; în cadru localităţilor sunt prezentate case sau grupuri de case (exagerat de mari faţă de elementele înconjurătoare) şi numele localităţilor, râurilor sau formelor de relief (în maghiară şi/sau în germană).

Cea de-a treia ridicare topografică hasburgică, numită în limba germană *Franzisco-Josephinische Landesaufnahme* sau *Dritte Landesaufnahme,* a fost realizată între ani 1869 şi 1896. Planşele de bază, aşa numitele *Aufnahmeblätter*, au fost ridicate la scara 1:25.000 sau 1:12.500. Spre deosebire de hărţile iosefine acestea au folosit un sistem de triangulaţie şi implicit un sistem de coordonate (datum Sf. Ana 1840), transformând aceste hărţi într-o resursă cartografică extrem de valoroasă. Principalele informaţii obţinute din

studierea lor se referă la numele foii de hartă, dat de valoarea meridianului central, de paralela centrală şi de numele celei mai importante localităţi conţinute (ex.: 40°46° LUGOS); unele hărţi prezintă în colţul din dreapta jos anul în care au fost realizate; fiecare foaie de hartă prezintă informaţii referitoare la: relief, hidrografie, toponimie, aşezări umane, utilizarea terenului, căi de comunicaţie, puncte de interes şi elevaţia prezentată prin haşuri (înlocuită în unele cazuri de curbe de nivel).

Planurile directoare de tragere[2] reprezintă o sursă unică de informaţie cartografică la scara 1:20000, editate de către Direcţia Topografică a Armatei începând cu anul 1916 (1924-1925 pentru teritoriul conurbaţiei). Hărţile au o proiecţie bine definită (datum Lambert-Cholesky) însă nu reprezintă rezultatul unor măsurători noi, datele provenind din surse anterioare, româneşti, ruseşti sau austriece care au fost transpuse pe cale grafică (fapt menţionat în partea dreaptă jos a multor foi de hartă, ex: foaia Deva are menţiunea *Ediţie provizorie. Reprodus după harta austriacă la 1:25000*). Începând cu anul 1924 o mare parte din datele de pe aceste hărţi au fost actualizate pe baza aerofotogramelor. După reforma agrară din 1921 s-a modificat toponomia hărţilor adăugându-se numeroase denumiri româneşti. Pe majoritatea foilor de hartă, relieful a fost reprezentat prin curbe de nivel însă echidistanţa dintre curbele de nivel nu este unitară la nivelul ţării, aceasta variind în funcţie de relief şi de sursele folosite la compilarea hărţilor. Cele mai multe foi folosesc sistemul: curbe principale la 100 m, curbe normale la 20 m şi curbe ajutătoare la 10 m.

Datorită faptului că aceste hărţi au avut scopuri militare, informaţiile prezentate sunt impresionante şi se referă la denumirea aşezărilor în româneşte (după anul 1918 se schimbă marea majoritate a denumirilor din maghiară); expansiunea teritorială; relieful, evidenţiat cu ajutorul curbelor de nivel; căile de comunicaţii; utilizarea terenurilor în zonele de luncă; păduri; puncte strategice sau de interes (denumire şi altitudine) şi semne convenţionale pentru mori, biserici, diguri, poduri, fabrici, depozite şi balastiere.

Hărţile sovietice reprezintă o sursă cartografică, editată în secret de către U.R.S.S., încă dinainte de cel de Al Doilea Război Mondial. Aceste hărţi

[2] Publicate de către http://earth.unibuc.ro în cadrul proiectului eHarta

editate la scări cuprinse între 1:25000 şi 1:1000000 conţin o sursă extrem de precisă de informaţie cartografică. Hărţile folosite în această lucrare sunt cele editate la scara 1:50000 şi 1:100000 şi tipărite în perioada 1962-1980. Hărţile folosite sunt din anul 1976 şi conţin informaţii referitoare la denumiri de localităţi, râuri, puncte de interes (în limba rusă); reţeaua de drumuri, căi ferate normale şi înguste; suprafaţa pădurilor, viilor şi livezilor; curbe de nivel cu echidistanţa de 10 metri; limita construită a aşezărilor, extinderea plan-spaţială, locuinţe individuale şi/sau cartiere.

Hărţile topografice româneşti reprezintă o sursă cartografică importantă, editată la scări cuprinse între 1:25000 şi 1:100000 în perioada 1986-1987, atunci când marea majoritate a lucrărilor privind sistematizarea spaţiului urban românesc erau finalizate. Aceste hărţi prezintă informaţii extrem de valoroase cum ar fi denumirea localităţilor, reţeaua de drumuri şi căi ferate, reţeaua de distribuţie a energiei electrice (tensiune înaltă şi medie), conducte magistrale de alimentare cu apă, locuinţe individuale şi colective, toponime, vegetaţie forestieră, reţea hidrografică. Echidistanţa curbelor de nivel prezentate de aceste hărţi este de 25 m între curbele principale (mai rar 50 m), 5 m între curbele secundare (mai rar 10 m) şi alte curbe ajutătoare unde este nevoie.

Ortofotoplanurile reprezintă imagini cu rezoluţie mare a căror principală utilitate constă în identificarea precisă a elementelor construite şi a elementelor referitoarea la utilizarea terenurilor. Datorită informaţiei extrem de precise principala utilitate a ortofotoplanurilor este determinarea precisă a suprafeţelor prin metode de planimetrie cu programe de tip GIS. Ortofotoplanurile folosite au o rezoluţie echivalentă cu ale planurilor topografice scara 1:10000 fiind obţinute în urma zborurilor din vara anului 2007.

Tabel 21. *Resursele cartografice utilizate*

denumire hartă	scara hartă	anul creeării hărţii
Prima ridicare iosefină	1:103.000	1773
A treia ridicare hasburgică	1:50.000 – 1:200.000	1896
Planurile directorale de tragere	1:20.000	1924-1925
Hărţi sovietice	1:50.000 – 1:200.000	1976
Hărţi topografice româneşti	1:25.000 – 1:100.000	1986
Planuri ortofotografice	1:10.000	2007

După cum se observă din tabelul 21 resursele cartografice folosite acoperă o perioadă de 234 de ani, din 1773 până în 2007. Oricât de valoroase ar fi aceaste surse cartografice pentru a obţine un model relevant de evoluţie în timp a diferitelor aşezări precum şi pentru a putea cuantifica şi interpreta rezultatele se impune o culegere organizată a datelor într-o formă editabilă.

Realizând faptul că o simplă interpretare a datelor de pe aceste hărţi ar rezulta în discrepanţe majore am optat pentru o interpretare inversă a datelor, începând de la cea mai nouă sursă (ortofotoplanurile) spre sursa cea mai veche (hărţile iosefine) pentru a reduce pe cât posibil erorile de interpretare. Cu ajutorul programului de editare a hărţilor ArcGis am organizat datele colectate în două seturi distincte: un set de date ce prezintă expansiunea plan-spaţială şi un set de date ce prezintă strict clădirile (amprenta la sol).

Primul pas, aplicat ambelor seturi de date, a presupus determinarea expansiunii actuale a fiecărei aşezări în parte. În acest demers au fost folosite imagini ortofotografice datate din vara anului 2007, la care s-au adăugat toate observaţiile făcute pe teren referitoare la expansiunea teritorială a aşezărilor între anii 2007 şi 2011. În acest prim pas nu au fost alocate nici un fel de valori seturilor de date. acest lucru fiind făcut în pasul doi.

Pasul al doilea a însemnat lucrul cu fiecare set de date în parte, compararea cu sursa cartografică imediat mai veche (hărţile din anul 1986), astfel peste aceste hărţi a fost suprapus mai întâi setul care prezintă expansiunea în teritoriu, fiind eliminate bucăţile care depăşeau expansiunea prezentată de către hărţile topografice din anul 1986. Bucăţilor eliminate au atribut *2011* semnificând faptul că în perioada 1986-2011 aşezarea s-a dezvoltat pe acel teritoriu. Procesul a fost repetat până când au fost eliminate bucăţile perioadei 1896-1924, respectiv expansiunea dintre *A Treia Ridicare Habsurgică* şi *Planurile Directorale de Tragere.* Pentru stabilirea expansiunii în ultima perioadă respectiv 1773-1896 am procedat la interpretarea datelor folosind hărţile din *Prima Ridicare Josefină* şi folosind surse istorice pentru a identifica clădiri importante din centrele urbane Deva şi Hunedoara din perioada anterioară anului 1773.

Trebuie menţionat că acurateţea datelor scade cu fiecare interpretare pornind de la ortofotoplanuri către hărţile din anul 1773. Consider că acurateţea medie a interpretării datelor pentru anul 1773 este de 75%, perfect acceptabilă pentru un studiu ce se întinde pe o perioadă de 234 ani având în vedere resursele cartografice disponibile. În paralel cu seturile de date referitoare la expansiunea teritorială a aşezărilor au fost create seturi de date ce urmăresc evoluţia căilor de comunicaţii şi evoluţia limitelor administrative, toate acestea în vederea creionării unei imagini cât mai fidele a dezvoltării conurbaţiei.

Premisele dezvoltării aşezărilor. Evoluţia socio-economică şi teritorială a aşezărilor din conurbaţia Deva–Hunedoara în perioada 1773-2013 se datorează conlucrării mai multor factori socio-economici şi politici.

Cronologic primul factor care a influenţat evoluţia unor aşezări a fost factorul politic respectiv *consolidarea puterii imperiului Hasburgic* şi extinderea influenţei în Transilvania care indirect a dus către consolidarea rolului administrativ şi economic a târgurilor Deva şi Hunedoara.

Următorul factor determinant în evoluţia aşezărilor este unul economic, respectiv *exploatarea resurselor de fier* din zona munţilor Poiana Ruscă, care devine determinant pentru evoluţia Hunedoarei şi Călanului prin crearea industriei metalurgice în forma ei incipientă. De pe urma acestui factor economic beneficează şi o serie de sate limitrofe (Răcăştia, Hăşdat, Zlaşti, Buituri, Mâneräu, Călanu Mic, Streisângeorgiu şi Sâncrai) care se dezvoltă iniţial ca sate-dormitor.

Un alt factor determinant în evoluţia aşezărilor este reprezentat de *construcţia căii ferate Arad–Alba Iulia* şi construcţia ramificaţilor Simeria–Petroşani respectiv Simeria–Hunedoara. Acest factor a consolidat puterea administrativă a oraşului Deva, a creat oraşul Simeria şi nu în ultimul rând a întărit poziţia centrelor economice Hunedoara şi Călan. De asemenea construcţia căii ferate a oferit un impuls aşezărilor situate pe traseul acesteia (Sântuhalm, Sântandrei, Cristur, Tâmpa, Băcia, Batiz etc.) asigurând locuitorilor o mai mare mobilitate, încurajând schimburile socio-economice. Construcţia căii ferate a marcat momentul de cotitură în relaţiile de cooperare între Deva şi Hunedoara, fapt evidenţiat de tendința clară de dezvoltare de-a lungul noilor căi de comunicaţii. Din acest moment tendința de apropiere a celor două oraşe devine ireversibilă iar calea ferată accentuează fenomenul.

Construcţia căii ferate a dat naştere şi celui mai important circuit economic din judeţ: transformarea resurselor naturale din Bazinul Petroşani şi Munţii Poiana Ruscă în capital de dezvoltare a întregii ţări. Cărbunele din Bazinul Petroşani, transportat pe calea ferată, a servit ca materie primă atât pentru fabricarea directă a fierului în Hunedoara cât şi pentru termocentrala din Mintia. Această cooperare economică a fost benefică pentru toate părţile implicate: cererea continuă de cărbune a declanşat dezvoltarea microregiunii Valea Jiului, a rezultat în dezvoltarea continuă a căii ferate care la rândul ei a favorizat dezvoltarea oraşului Simeria şi nu în ultimul rând prin crearea de locuri de muncă în Mintia şi Hunedoara a dus la dezvoltarea teritorială a Devei şi Hunedoarei. Nu trebuie uitat nici rolul avut de centrul din Călan care a devenit de-a lungul timpului cel mai mare furnizor de cocs şi semicocs pentru uzina din Hunedoara.

Un factor social extrem de important pentru evoluţia ulterioară a aşezărilor din conurbaţie se referă la *procesul de colonizare a populaţiilor de etnie maghiară şi germană*, desfăşurat cu precădere în centrele industriale şi administrative majore (Deva, Hunedoara, Simeria, Călan) care a impulsionat creşterea populaţiei şi dezvoltarea teritorială a aşezărilor. Pe lângă centrele mari procesul de colonizare a fost evidenţiat şi în multe aşezări rurale (Cristur, Răcăştia, Peştişu Mare, Tâmpa Băcia, Strei etc.) unde coloniştii s-au ocupat cu dezvoltarea agriculturii.

Unirea Transilvaniei cu Regatul României din în 1918 poate fi considerat factorul socio-politic care a creat premisele dezvoltării economice ulterioare a zonei prin preluarea capacităţilor de producţie de la puterea maghiară şi modernizarea lor. Deşi în esenţă este un factor pozitiv, actul unirii a produs serioase perturbări în dinamica populaţiei prin exodul masiv al populaţiei de etnie maghiară şi germană. Acest exod a fost vizibil în special în centrul administrativ Deva, în centrele economice (Hunedoara, Simeria, Călan) dar şi în unele sate cum ar fi Bârcea Mare, Strei sau Tâmpa.

Preluarea puterii politice de către forţele comuniste reprezintă un factor politic complex, cu implicaţii majore în ceea ce priveşte dezvoltarea economică, sistematizarea, extinderea spaţială a aşezărilor şi creşterea demografică. După al Doilea Război Mondial puterea politică este preluată de către comunişti, a căror prim obiectiv este industrializarea României şi

eficientizarea agriculturii. Principalele investiţii la nivelul conurbaţiei sunt direcţionate către industria metalurgică din Hunedoara şi către industria de transport feroviar din Simeria.

Concomitent cu aceste investiţii în industrie autorităţiile se implică şi în reoganizarea internă a oraşelor, astfel că oraşele Deva. Hunedoara, Simeria şi Călan trec prin transformări radicale în această perioadă, sunt construite marea majoritate a cartierelor şi sunt reorganizate zonele centrale şi marile bulevarde. De transformările radicale nu scapă nici aşezările rurale, astfel că pentru eficientizarea muncii agricole au loc intense procese de naţionalizare şi colectivizare a terenurilor completate de crearea cooperativelor agricole de producţie (C.A.P.). Aceste transformări sunt vizibile în marea majoritate a satelor din cadrul conurbaţiei, făcând excepţie satele din spaţiul rural periferic (Groş, Dumbrava, Ciulpăz, Cutin).

Schimbarea regimului politic în anul 1989 este ultimul factor cu implicaţii majore în evoluţia aşezărilor din cadrul conurbaţiei. Trecerea de la regimul comunist la o economie de piaţă a însemnat un şoc pentru aşezările din cadrul conurbaţiei. Necompetitivitatea industriei a impus restructurarea multor obiective industriale din Hunedoara, Călan, Simeria dar şi Deva având ca urmare directă migraţia populaţiei şi crearea unei dinamici negative. În mediul rural fragmentarea proprietăţii agricole, îmbătrânirea populaţiei şi migrarea către zona urbană au creat premisele unei perioade de scădere accentuate a populaţiei.

5.1. Organizarea administrativă

Organizarea administrativă reprezintă cea mai cuprinzătoare formă de amenajare a teritoriului fiind principalul factor determinant al relaţiilor dintre aşezări dar şi a poziţionării structurilor cu rol de loc central. Organizarea administrativă este dinamică, fiind influenţată de factorii socio-politici şi de evenimente istorice. Cunoaşterea evoluţiei administrative reprezintă un demers important, permiţând elaborarea de noi teorii şi modele de organizare ce corespund cu realitatea actuală, dar care sunt şi armonizate cu evoluţia istorică.

Perioada Daco-Romană. Nu se cunosc detalii referitoare la organizarea administrativă, cunoaştem doar faptul că întreg teritoriul studiat era

controlat de către poporul dac şi apoi de către cuceritorii acestuia, romanii. Odată cu începerea perioadei romane, avem dovezi arheologice sub forma castrelor, a întăriturilor (Deva), a diferitelor drumuri dar şi a băilor termale de la Călan. Populaţia era controlată cu ajutorul forţelor armate fiind organizată ca provincie romană.

Evul Mediu. Caracterizat de migraţia popoarelor şi apoi de către sporirea puterii maghiarilor în zonă reprezintă prima perioadă în care consemnăm o organizare clară a teritoriului. Astfel începând cu anul 1276 întreg teritoriul conurbaţiei este inclus în Comitatul Hunedoara. Principalele aşezări erau târgurile Deva şi Hunedoara, Deva fiind de altfel şi reşedinţa comitatului. Informaţii preţioase referitoare la aşezăriile conurbaţiei parvin odată cu Ridicarea Topografică Iosefină din 1773 care evidenţiază întreg comitatul Hunedoarei.

Imperiul Austro-Ungar. Odată cu pactul dualist din anul 1876 teritoriul studiat intră în componenţa Austro-Ungariei, iar în baza legii XXXIII teritoriul este încorporat în imperiu. Astfel teritoriul este împărţit în comitate, acestea fiind la rândul lor împărţite în plaşe, comune şi sate. Plaşa a reprezentat o unitate administrativă intermediară între comună şi comitat, rolul ei fiind în principal administrativ, colectare taxe şi impozite. Organizarea administrativă adoptată în anul 1876 s-a păstrat până în 1925. Conform legii XXXIII teritoriul comitatului a fost împărţit în 10 plăşi, aşezările din cadrul conurbaţiei fiind cuprinse în 5 plăşi: Deva, Hunedoara, Haţeg, Orăştie şi Geoagiu. În plasa Deva au fost incluse 18 aşezări, în plasa Hunedoara au fost incluse 22 de aşezări, în plasa Haţeg 5 localităţi, în plaşele Orăştie şi Geoagiu câte 2 aşezări.

Regatul României. Cu toate că Regatul României s-a constituit odată cu finalul Primului Război Mondial organizarea administrativă a teritoriului nu a fost modificată imediat. Prin Decretele-Lege din 9 aprilie, 11/24 decembrie şi 18/31 decembrie 1918 cu privire la Organizarea Basarabiei, Transilvaniei şi Bucovinei, s-au menţinut în vigoare legile aflate în Basarabia şi Bucovina. În Transilvania, aceasta s-a realizat prin Decretul I al Consiliului Dirigent, din 24 ianuarie 1919[3]. S-au menţinut în Transilvania dreptul maghiar şi codul civil austriac.

[3] Săgeată, D.-R., 2004, Modele de regionare politico-administrativă, Ed. Top Rom, Bucureşti

Astfel, Legea 95 din 13 iunie 1925 stipula că teritoriul regatului este împărţit în judeţe, iar judeţele în comune, iar pentru înlesnirea administrării teritoriului s-au păstrat plăşile ca şi unităţi administrative fără personalitate juridică. În esenţă legea administrativă din 1925 a fost o lege cu tentă liberală încurajând organizarea unui număr crescut de comune cu număr mai mic de sate.

Împărţirea în judeţe, plăşi şi comune s-a păstrat în general aceiaşi (în ciuda numărului enorm de legi administrative dintre 1929 şi 1938), până la începutul războiului când au fost create ţinuturile ca şi suprastructură de control. Chiar şi aşa structura judeţelor, plăşilor şi comunelor nu a suferit mari modificări (în afara zonelor pierdute temporar în timpul războiului). La nivelul judeţului Hunedoara modificările în ceea ce priveşte structura administrativă nu sunt majore numărul plaşelor crescând de la 10 la 12. În ceea ce priveşte teritoriul studiat acesta a fost cuprins ca şi anterior în 5 plaşe: Deva, Hunedoara, Haţeg, Geoagiu şi Orăştie. În plasa Deva erau cuprinse 19 aşezări, în plasa Hunedoara 20 de aşezări, în plasa Haţeg 7, în plasa Geoagiu 2 iar în plasa Orăştie o singură aşezare.

Sistemul sovietic. Odată cu adoptarea constituţiei din anul 1950 s-a adoptat o nouă lege administrativă, de inspiraţie sovietică. Astfel Legea nr. 5 din 7 septembrie 1950, privind ***raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române,*** prevedea că teritoriul R.P.R. se divizează în regiuni, oraşe, raioane şi comune. Crearea regiunilor în locul vechilor judeţe interbelice a avut ca şi rezultat crearea unei structuri puternic centralizate cu 28 de regiuni. Tendinţa centralistă a fost evidentă, astfel că din cele 6276 comune existente anterior adoptării Legii numărul s-a redus la doar 4052.

În acest context s-a format regiunea Hunedoara din fostul judeţ Hunedoara căruia i-a fost alipit raionul Alba. Regiunii Hunedoara i-a fost alipit şi raionul Sebeş începând cu anul 1952 astfel că regiunea era compusă din 8 raioane: Alba, Brad, Deva, Haţeg, Hunedoara, Orăştie, Petroşani şi Sebeş. În această perioadă întreg teritoriul studiat intră în componenţa raioanelor Deva şi Hunedoara.

Referitor la structura administrativă a conurbaţiei aceasta era compusă din un oraş regional (Deva), trei oraşe raionale (Hunedoara, Călan, Simeria), 7 centre de comună (Cristur, Răcăştia, Peştiş, Streisângeorgiu, Hăşdat,

Băcia şi Cârjiţi) şi 38 de sate. Faţă de perioada anterioară se observă desfiinţarea comunelor Sântandrei, Nandru şi Batiz. Tendinţa de concentrare şi control administrativ este evidentă numărul unităţilor administrative reducându-se de la 14 la 11.

Judeţele. Prin legea 2 din 16 februarie 1968 se consfinţeşte în mare parte actuala structură administrativă a României, sub forma judeţelor împărţite în comune. Teritoriul conurbaţiei este inclus în judeţul Hunedoara care revine în linii mari la dimensiunile din perioada interbelică, iar fostele raioane Alba şi Sebeş formează noul judeţ Alba. Forma de administrare adoptată în anul 1968 evidenţează tendinţa de control impusă în toate aspectele vieţii în R.S.R.. Cele mai importante modificări intervin la nivelul comunelor şi a unităţilor administrative urbane, numărul lor scâzând dramatic de la 11 la 7. Faţă de perioada anterioară s-au desfinţat comunele Cristur, Răcăştia, Streisângeorgiu şi Hăşdat.

Se evidenţiază în decursul evoluţiei administrative dezvoltarea centrelor urbane puternice Deva, Hunedoara, Simeria şi Călan, acestea preluând cu uşurinţă rolul coordonator în faţa vechilor centre tradiţionale, rurale: Streisângeorgiu, Hăşdat, Răcăştia, Cristur, Sântandrei şi Batiz.

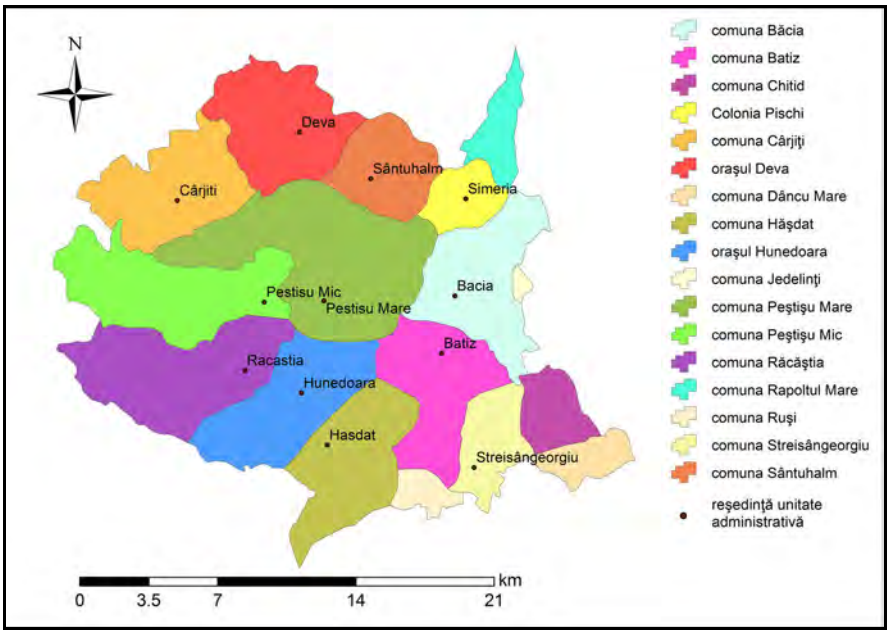

Fig. 10. *Organizarea administrativă în perioada 1876-1924*

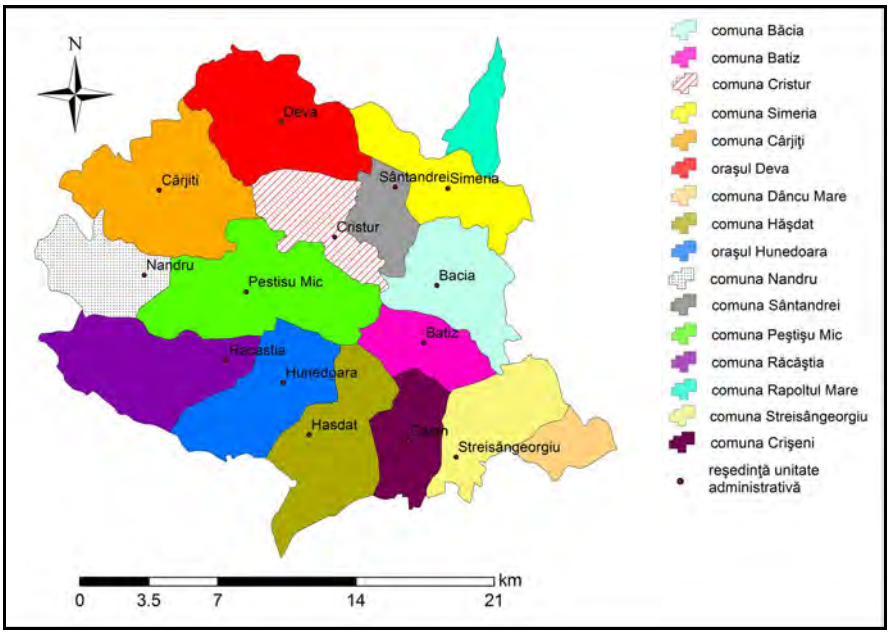

Fig. 11. *Organizarea administrativă în perioada 1924-1950*

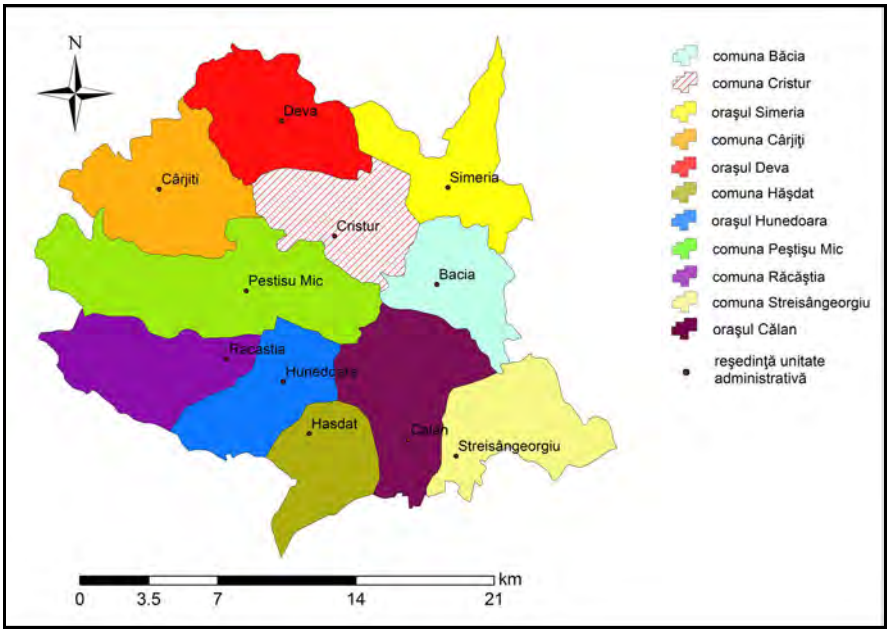

Fig. 12. *Organizarea administrativă în perioada 1950-1968*

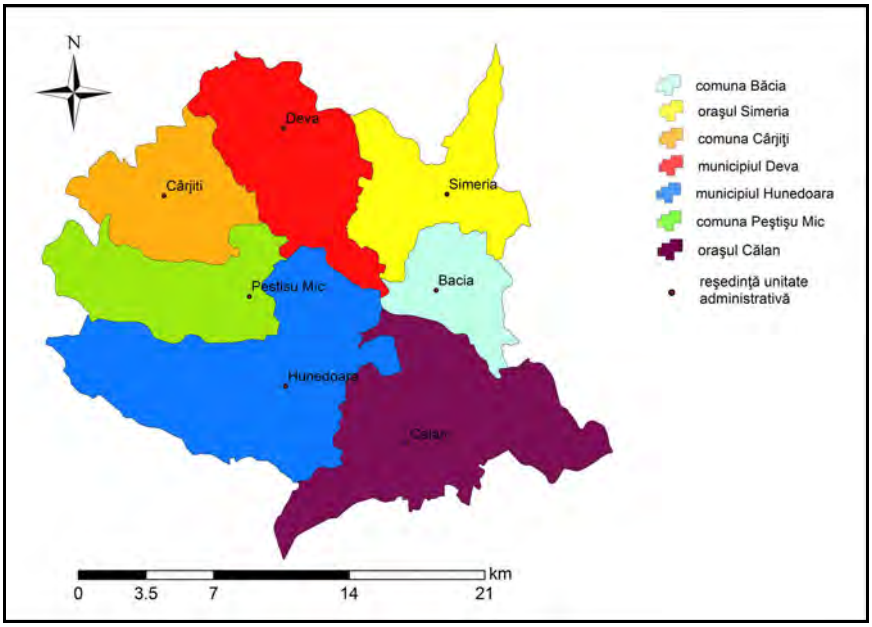

Fig. 13. *Organizarea administrativă în perioada 1968-2013*

Tabel 22. *Evoluţia administrativă în perioada 1876-2013*

LOCALITATEA	PERIOADA 1876–1925	PERIOADA 1925–1950	PERIOADA 1950-1968	PERIOADA 1968-2013
Deva	oraş, reş. comitat/judeţ, reş. pl. Deva	oraş, reş. judeţ, reş. pl. Deva	oraş regional, reş. judeţ, reş. raion Deva	municipiu, reş. mun. Deva, reş. judeţ
Archia	com. Peştişu Mare, pl. Deva	com. Cristur. pl. Deva	com. Cristur, raion Deva	mun. Deva
Cristur	com. Peştişu Mare, pl. Deva	reş. Com. Cristur, pl. Deva	reş. com. Cristur, raion Deva	mun. Deva
Bârcea Mică	com Peştişu Mare, pl. Deva (Bărcea)	com. Cristur. pl. Deva	com. Cristur, raion Deva	mun. Deva
Sântuhalm	reş. com. Sântuhalm, pl. Deva	oraş Deva, pl. Deva	oraş Deva, raion Deva	mun. Deva
Hunedoara	oraş, reş. pl. Hunedoara	oraş, reş. pl. Hunedoara	oraş raional, reş. raion Hunedoara	municipiu, reş. mun. Hunedoara
Răcăştia	reş. com. Răcăştia, pl. Hunedoara	reş. com. Răcăştia, pl. Hunedoara	reş. com. Răcăştia, raion Hunedoara	mun. Hunedoara
Peştişu Mare	reş. com. Peştişu Mare, pl. Hunedoara	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Peştiş, raion Hunedoara	mun. Hunedoara
Hăşdat	reş. com. Hăşdat, pl. Hunedoara	reş. com. Hăşdat, pl. Hunedoara	reş. com. Hăşdat, raion Hunedoara	mun. Hunedoara
Boş	com. Răcăştia, pl. Hunedoara	com. Răcăştia, pl. Hunedoara	com. Răcăştia, raion Hunedoara	mun. Hunedoara
Groş	com. Răcăştia, pl. Hunedoara	com. Răcăştia, pl. Hunedoara	com. Răcăştia, raion Hunedoara	mun. Hunedoara
Simeria	reş. com. Simeria, pl. Deva (Colonia Pischi)	reş. com. Simeria, pl. Deva	reş com. Simeria/oraş Simeria, raionul Hunedoara	oraş, reş. oraş Simeria
Bârcea Mare	com. Peştişu Mare, pl. Deva (Bărcea)	com. Sântandrei, pl. Deva	com. Cristur, raion Deva	oraş Simeria
Sântandrei	com. Sântuhalm, pl. Deva	reş. com. Sântandrei, pl. Deva	com. Cristur, raion Deva	oraş Simeria
Săuleşti	com. Sântuhalm, pl. Deva	com. Simeria, pl. Deva	com. Simeria, raion Hunedoara	oraş Simeria
Simeria Veche	com. Băcea, pl. Deva	com. Simeria, pl. Deva	com. Simeria, raion Hunedoara	oraş Simeria

LOCALITATEA	PERIOADA 1876–1925	PERIOADA 1925–1950	PERIOADA 1950-1968	PERIOADA 1968-2013
Uroi	com. Rapoltul Mare, pl. Geoagiu	com. Rapoltul Mare, pl. Geoagiu	com. Simeria, raion Hunedoara	oraş Simeria
Cărpiniş	com. Rapoltul Mare, pl. Geoagiu	com. Rapoltul Mare, pl. Geoagiu	com. Simeria, raion Hunedoara	oraş Simeria
Călan	com. Batiz, pl. Hunedoara (Crişeni)	reş. com. Crişeni, pl. Haţeg	reş. com. Crişeni/oraş Călan, raion Hunedoara	oraş, reş. oraş Călan
Streisângeorgiu	reş. com. Streisângeorgiu, pl. Haţeg	reş. com. Streisângeorgiu, pl. Haţeg	reş. com. Streisângeorgiu, raion Hunedoara	oraş Călan
Batiz	reş. com. Batiz, pl. Hunedoara	reş. com. Batiz, pl. Hunedoara	com. Crişeni, raion Hunedoara	oraş Călan
Călanu Mic	com. Batiz, pl. Hunedoara	com. Crişeni, pl. Haţeg	com. Crişeni, raion Hunedoara	oraş Călan
Strei-Săcel	com. Streisângeorgiu, pl. Haţeg	com. Streisângeorgiu, pl. Haţeg	com. Streisângeorgiu, raion Hunedoara	oraş Călan
Sântămăria de Piatră	com. Batiz, pl. Hunedoara	com. Batiz, pl. Hunedoara	com. Crişeni, raion Hunedoara	oraş Călan
Sâncrai	com. Hăşdat, pl. Hunedoara	com. Hăşdat, pl. Hunedoara	com. Crişeni, raion Hunedoara	oraş Călan
Valea Sângeorgiului	com. Chitid, pl. Haţeg	com. Streisângeorgiu, pl. Haţeg	com. Streisângeorgiu, raion Hunedoara	oraş Călan
Grid	com. Dâncu Mare, pl. Orăştie	com. Dâncu Mare, pl. Orăştie	com. Streisângeorgiu, raion Hunedoara	oraş Călan
Ohaba Strei	com. Streisângeorgiu, pl. Haţeg	com. Streisângeorgiu, pl. Haţeg	com. Streisângeorgiu, raion Hunedoara	oraş Călan
Strei	com. Ruşi, pl. Haţeg	com. Crişeni, pl. Haţeg	com. Crişeni, raion Hunedoara	oraş Călan
Nădăştia de Sus	com. Hăşdat, pl. Hunedoara	com. Hăşdat, pl. Hunedoara	com. Hăşdat, raion Hunedoara	oraş Călan
Nădăştia de Jos	com. Hăşdat, pl. Hunedoara	com. Hăşdat, pl. Hunedoara	com. Hăşdat, raion Hunedoara	oraş Călan
Băcia	reş. Com. Băcea, pl. Deva	reş. com. Băcia, pl. Deva	reş. com. Băcia, raion Hunedoara	comună, reş. com. Băcia
Tâmpa	com. Băcea, pl. Deva	com. Băcia, pl. Deva	com. Băcia, raion Hunedoara	com. Băcia

LOCALITATEA	PERIOADA 1876–1925	PERIOADA 1925–1950	PERIOADA 1950-1968	PERIOADA 1968-2013
Totia	*Totia Mare – com. Băcea, pl. Deva, **Totia Mică – com. Jeledinţi, pl. Orăştie	com. Băcia, pl. Deva	com. Băcia, raion Hunedoara	com. Băcia
Petreni	com. Băcea, pl. Deva	com. Băcia, pl. Deva	com. Băcia, raion Hunedoara	com. Băcia
Cârjiţi	reş. com. Cârjiţi, pl. Deva	reş. com. Cârjiţi, pl. Deva	reş. com. Cârjiţi, raion Deva	comună, reş. com. Cârjiţi
Cozia	com. Cârjiţi, pl. Deva	com. Cârjiţi, pl. Deva	com. Cârjiţi, raion Deva	com. Cârjiţi
Popeşti	com. Peştişu Mare, pl. Deva	com. Cârjiţi, pl. Deva	com. Cârjiţi, raion Deva	com. Cârjiţi
Chergeş	com. Cârjiţi, pl. Deva	com. Cârjiţi, pl. Deva	com. Cârjiţi, raion Deva	com. Cârjiţi
Almaşul Sec	com. Cârjiţi, pl. Deva	com. Cârjiţi, pl. Deva	com. Cârjiţi, raion Deva	com. Cârjiţi
Peştişu Mic	reş. com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	reş. com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	reş. com. Peştiş, raion Hunedoara	comună, reş. com. Peştişu Mic
Almaşu Mic	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Peştiş, raion Hunedoara	com. Peştişu Mic
Nandru	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	reş. com. Nandru, pl. Hunedoara	com. Peştiş, raion Hunedoara	com. Peştişu Mic
Mânerău	com. Răcăştia, pl. Hunedoara	com. Răcăştia, pl. Hunedoara	com. Peştiş, raion Hunedoara	com. Peştişu Mic
Valea Nandrului	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Peştiş, raion Hunedoara	com. Peştişu Mic
Josani	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Peştiş, raion Hunedoara	com. Peştişu Mic
Dumbrava	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Nandru, pl. Hunedoara	com. Peştiş, raion Hunedoara	com. Peştişu Mic
Ciulpăz	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Nandru, pl. Hunedoara	com. Peştiş, raion Hunedoara	com. Peştişu Mic
Cutin	com. Peştişu Mic, pl. Hunedoara	com. Nandru, pl. Hunedoara	com. Peştiş, raion Hunedoara	com. Peştişu Mic
TOTAL	2 oraşe, 10 reşedinţe de comună, 37 sate	2 oraşe, 12 reşedinţe de comună, 35 sate	4 oraşe, 7 reşedinţe de comună, 38 sate	2 municipii, 2 oraşe, 3 reşedinţe de comună, 42 sate

5.2. Aşezările urbane

Evoluţia aşezărilor urbane din cadrul conurbaţiei este total diferită faţă de aşezările rurale fiind bazată pe dezvoltarea în cele mai favorabile zone disponibile. Astfel începând încă din 1773 se observă tendinţa de dezvoltare pe terenuri situate în luncă sau pe terasele râurilor principale. Odată cu dezvoltarea industriei şi a căilor de comunicaţie se observă o tendinţă evidentă de dezvoltare în lungul acestora. Deva şi Hunedoara au beneficiat din plin de dezvoltarea căilor de comunicaţii acest lucru permiţându-le să se apropie şi să dezvolte relaţii de cooperare. Călan şi Simeria, din postura lor de centre urbane emergene, s-au dezvoltat foarte bine în timpul industrializării din perioada regimului comunist însă vor trebui să îşi regândească strategia de dezvoltare în interiorul conurbaţiei preluând funcţii complementare nucleelor Deva şi Hunedoara.

Municipiul Deva este atestat documentar în anul 1269, cu toate că au fost descoperite urme ale locuirii încă din perioada neoliticului dezvoltat (situl Dealul Cetăţii). În evoluţia ulterioară a localităţii Deva fortificaţiile de pe Dealul Cetăţii au avut un rol important în protejarea locuitoriilor împotriva diferiţior atacatori (turci, tătari, maghiari etc.). Având un punct important de apărare oraşul s-a dezvoltat strict la bazele Cetăţii până în anii 1700. Cunoaştem faptul că odată cu reorganizarea administrativă din timpul împărătesei Maria Tereza se înfinţează în Deva *„Tabula continua"* care era organul de conducere a comitatului.

Astfel, în anul 1764 comitatul Hunedoara era împărţit în trei cercuri mari: Haţeg cu 81 de sate şi un oraş, Hunedoara cu 91 de sate şi un opid şi Valea Mureşului (Deva) cu 122 de sate şi 3 opide[1]. După anii 1750, odată cu stabilizarea situaţiei politice şi creşterea influenţei austriecilor, Deva începe să se extindă spre sud-est dincolo de zidurile de apărare construite la baza Cetăţii, această expansiune spre est fiind surprinsă de către hărţile josefine din 1773. Sursele istorice confirmă această extindere a oraşului, în acea perioadă dezvoltându-se „Oraşul grecilor" în apropiere de mănăstire (mănăstirea Farnciscană).

[1] Şuiaga; V.(2010), *Deva – Contribuţii monografice*; vol. 1; Editura Emia; Deva

În anul 1773 Deva apare cu numele actual pe harta iosefină, expansiunea în teritoriu fiind strâns legată de existenţa Cetăţii Deva ca şi punct strategic de apărare. Din această perioadă datează una dintre cele mai importante şi impunătoare clădiri din Deva, Palatul Magna Curia construit începând cu anul 1582 şi modernizat ulterior (actualmente Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane). O altă clădire importantă care şi-a lăsat amprenţa asupra locuitorilor Devei a fost Mănăstirea Franciscană. Construită între 1699 şi 1752, a suferit numeroase transformări de-a lungul timpului ca urmare a unor incendii sau cutremure.

Perioada 1773-1896, evidenţiată de hărţile din *A Treia Ridicare Hasburgică* din 1896 aduce multe schimbări pozitive la nivelul aşezării: este construită prima gară (clădire ce a rezistat până în anii '70), este modernizat primul drum către Alba-Iulia (trecea prin actualul centru istoric), se construieşte primul spital, sediul prefecturii (în 1890) şi primăria. În principiu continuă expansiunea plan-spaţială spre sud-est însă doar sub forma unor nuclee izolate construite de coloniştii ceangăi (54 de familii sosite între anii 1888 şi 1892), de altfel actuala zonă Ceangăi a fost folosită pentru locuinţe pentru prima dată în această perioadă de către coloniştii maghiari. Anul 1848 aduce o lovitură puternică pentru locuitori odată cu distrugerea Cetăţii în urma unei explozii. În ciuda acestui eveniment nefericit aşezarea continuă să se dezvolte, numărul locuitorilor crescând constant de la 2129 în 1850 la 3935 în 1880. Dezvoltarea oraşului este confirmată şi de către istoricul V. Şuiaga care, studiind documentele vremii, notează: *„Pe lângă vechile vetre cunoscute: oraşul vechi, oraşul nou, satul de pe vale, partea corăbierilor şi crângurile Olari şi Şvabi, se mai adaugă acum oraşul bulgar zis Greci"*. La această descriere cuprinzătoare merită făcute următoarele menţiuni: oraşul vechi şi oraşul nou se referă la zona centrală, primul în zidurile cetăţii iar cel de al doilea în afara acestora; satul de pe vale se referă la colonia Ceangăi, oraşul bulgar se referă la zona cartierului Progresu; partea corăbierilor se referă la partea nordică a cartierului Progresu unde trăiau bulgari. iar crângurile Olari şi Şvabi se referă la zone de case risipite pe actualele străzi Călugăreni şi Aurel Vlaicu.

Perioada 1896-1924 este o perioada de consolidare a statutului de oraş, se construieşte şi apoi se reorganizează Spitalul Judeţean, se construiesc

Sanatoriul TBC şi Băile Sărate din cartierul Viile Noi. Tot în această perioadă se organizează la Deva mai multe filiale de bănci, sediul Judecătoriei, se construieşte o fabrică de pâine, piaţa, poşta nouă, teatrul precum şi un cinematograf[2].

În anul 1905 în Deva începe procesul de electrificare ca urmare a construcţiei primei uzine electrice a oraşului. Un aspect interesant se referă la transportul interurban, astfel că în 1906 avem menţionate pentru prima dată curse cu un „*auto-omnibuz*" între Deva şi Hunedoara. În ceea ce priveşte telecomunicaţiile cunoaştem faptul că primul telefon public în Deva a fost instalat în anul 1908.

Un alt aspect important este faptul că în zona actualei pieţe în ani '20-'30 a funcţionat o moară care era alimentată de către canalul Cerna Mică, iar la est de această moară erau multe terenuri agricole despre care ştim că erau lucrate de către coloniştii ceangăi. Trebuie menţionat faptul că pentru prima dată în această perioadă deşeurile sunt depozitate la comun în arealul actualului deponeu din lunca Mureşului. Rolul de reşedinţă de comitat a reprezentat unul dintre factorii cei mai importanţi în dezvoltarea oraşului, concentrarea instituţiilor de conducere a permis dirijarea continuă de fonduri pentru modernizarea oraşului astfel fiind explicată evoluţia continuă a acestuia.

Perioada 1924-1976 aduce o adevărată explozie urbană, este perioada în care se construiesc primele cartiere, se asfaltează şi se introduce canalizarea pe multe străzi din oraş, se extinde iluminatul public şi nu în ultimul rând apar zonele industriale de la est de oraş. Deşi perioada interbelică a fost dominată de către crize politice şi economice Deva reuşeşte să păstreze un ritm intens de dezvoltare şi modernizare. Acest lucru este datorat în mare parte şi omului politic Dr. Petru Groza care a locuit la Deva şi care a ajutat la dezvoltarea oraşului prin alocarea de fonduri în perioada în care a fost preşedinte a Frontului Plugarilor (1933-1953) şi Prim Ministru (1945-1952). Casa în care a locuit Groza a fost construită în perioada 1926-1929 şi este actualmente muzeu adăpostind arhiva personală a familiei Groza.

Perioada cuprinsă între 1918 şi 1944 (considerată de istorici perioada democraţiei burgheze) aduce în Deva o dezvoltare fără precedent, vechiul

[2] Şuiaga; V.(2010), *Deva – Contribuţii monografice*; vol. 1; Editura Emia; Deva, p 103-136

oraş dominat de clasele înstărite şi divizat după religii şi aparteneţa la naţie dispare relativ rapid. Astfel, după încheierea războiului sunt întemeiate noi cartiere: Viile Noi, Balta Sărată, Colonia funcţionarilor, Ogoarele, Gojdu şi Bariera Hărăului. Toate aceste cartiere a căror bază s-a pus începând cu anii 1922 au modelat enorm oraşul astfel că suprafaţa acestuia aproape se dublează până la izbucnirea celui de al Doilea Război Mondial. Ca şi construcţii importante în această perioadă trebuie menţionate Banca Decebal (actuala BNR), cazarma şi locuinţele din zona străzii M. Eminescu dar şi modernizări la spital şi la unităţi de învăţământ.

După încheierea războiului în Deva începe construcţia primelor cartiere de locuinţe şi pentru prima dată se încearcă o sistematizare a spaţiului urban pe baza nevoii mari de locuinţe. În primii ani de după război dezvoltarea oraşului se concentrează către cartierul Progresu din partea de nord-est, care este reamenajat ca un cartier predominant muncitoresc mixt de case şi blocuri de tip P+3. Tot în primii ani de după război începe construcţia cartierului de case Viile Noi, situat la nord-vest de cartierul Progresul.

Începând cu anii ’60 autorităţile decid că micul oraş trebuie modernizat şi organizat după normele impuse de conducerea statului, astfel se reconstruieşte zona centrală cuprinsă între Primărie şi Spitalul Judeţean, locul caselor este luat repede de blocuri cu trei şi patru etaje, iar în locul străduţelor înguste apare un bulevard impunător (actualul 1 Decembrie 1918). Tot în această perioadă se ia decizia ca în arealul oraşului să nu fie construite obiective industriale majore, drept urmare termocentrala ce asigura energia electrică şi termică necesară oraşului Deva şi combinatului de la Hunedoara este construită în partea de vest în satul Mintia. Tot în vest se construieşte flotaţia care procesa minereurile de la minele Deva şi Certej.

Decizia de a nu construi obiective industriale în oraş a ţinut de viziunea autorităţilor comuniste care şi-au imaginat Deva ca fiind un oraş administrativ cu o forţă de muncă cu calificări superioare ce urma să coordoneze activităţiile economice din celelalte oraşe din zonă (Hunedoara, Călan şi Simeria), dovadă a acestei viziuni stau numeroasele instituţii legate de activităţi de proiectarea sau planificarea producţiei construite în Deva.

După demararea lucrărilor în zona centrală a oraşului autorităţile îşi îndreaptă atenţia către asigurarea locuinţelor pentru numărul tot mai mare de locuitori, astfel se pun bazele cartierelor Mioriţa, Dacia şi Gojdiu. Primele blocuri P+10 au început să fie construite spre sfârşitul anilor '60 şi au devenit repede repere ale oraşului, locuitorii referindu-se la ele cu denumiri precum „*turnu' de la cal*" (în apropirea Casei de Cultură), "*blocurile lamă*" (în cartierul Gojdiu) sau „*turnurile de la Mioriţa*" (vis a vis de hotel Deva).

Populaţia oraşului creşte iniţial relativ încet de la 10509 locuitori în anul 1930 la 16879 în anul 1956 ajungând la 26286 în anul 1966, adevărata explozie demografică are loc în intervalul 1966-1977 când populaţia se dublează ajungând la 57435 locuitori, explicaţia fiind necesarul de forţă de muncă tot mai mare la Termocentrala Mintia, Flotaţia Deva şi Combinatul Siderurgic Hunedoara. În acest ultim interval populaţia nu creşte doar datorită sporului natural ci există şi un spor migratoriu extrem de important.

Perioada 1976-1986 este marcată de finalizarea construcţiei cartierelor Gojdiu, Viile Noi dar şi de construcţia unor noi cartiere cum ar fi Micro 15, Dacia, Minerul, Aurel Vlaicu, Călugăreni şi Mureşul (situat la est de calea ferată). Cartierele construite în această perioadă au fost inspirate din cartiere are unor mari metropole comuniste ale vremii şi erau gândite să ofere dotări şi servicii cu rol de loc central pentru locuitori. Cartierele au fost gândite ca să fie delimitate de mari bulevarde sau străzi principale cu rol colector, străzile secundare ce penetrau cartierele intersectându-se perpendicular în zona centrală a cartierului unde erau amplasate de regulă unităţile de învăţământ şi/sau structuri cu rol de socializare. În Deva cel mai bun exemplu al acestui tip de organizare este cartierul Gojdiu care este delimitat de patru artere principale de circulaţie (Bd. M. Kogălniceanu, Bd. Decebal, Calea Zarandului, Str. Mărăşti), străpuns de două străzi secundare (Str.Dului Zamfirescu şi Str. Cernei) şi are amplasat în centru Şcoala Generală Nr. 4 şi Creşa Gojdiu. Pentru finalizarea construcţiilor din cartierul Gojdiu dar şi pentru amenajarea zonei pieţei dar şi a bulevardului Lenin (actualul Iuliu Maniu) se recurge la canalizarea cursului secundar al Cernei.

Tot în această perioadă se dezvoltă mare parte a zonei industriale din partea estică, în apropierea actualei străzi Depozitelor. Dezvoltarea zonei

industriale s-a făcut ţinându-se cont de hotărârea de la sfârşitul anilor ’50 de a nu construii industrii poluante în zona oraşului, astfel sunt plasate în zona industrială în majoritate fabrici prelucrătoare cum este cea a lemnului sau morăritului dar şi o serie de depozite considerate deosebit de importante pentru localitate şi zonă: depozitul de carburanţi, depozitul de legume-fructe şi conserve şi depozitul de ambalaje. Pentru a facilita transportul de materiale în zonă s-au construit o serie de branşamente ale căi ferate.

Merită menţionat faptul că la sfârşitul anilor ’70 au loc lucrări de îndiguire parţială a râului Mureş pentru reducerea vulnerabilităţii populaţiei la inundaţii. Necesitatea acestor investiţii a devenit evidentă în urma inundaţiilor din anii 1974 şi 1977 ce au produs pagube materiale însemnate în zona agricolă dar şi în mare parte din cartierele Centru, Centru Vechi, Progresu, Viile Noi, Mureşu şi Gojdiu, toate construite în Lunca Mureşului.

Perioada 1986-2013 este considerată una de rearanjare a urbanului şi de extindere a zonei comerciale. După căderea regimului comunist în anul 1989 începe o perioadă de declin economic şi demografic, Deva în forma gândită iniţial nu îşi mai găseşte utilitatea în această lume post comunistă şi este nevoită să se reinventeze. Construcţiile predominante sunt cele cu profil comercial, astfel partea de sud-est a municipiului este dedicată cu precădere acestor construcţii (centre şi galerii comerciale). Un aspect important în ceea ce priveşte modernizarea şi reinventarea rolului Devei se referă la reciclarea spaţiului industrial, astfel că multe firme sunt încurajate să migreze din zonele semicentrale către zona industrială din est, zonă în care se investeşte mult pentru modernizarea infrastructurii de transport.

Construcţiile de locuinţe stagnează în prima jumătate a perioadei, fiind finalizate doar construcţii începute efectiv înainte de anul 1989. Începând cu anul 2000 asistăm însă la o extindere a locuinţelor individuale în zonele înalte care înconjuară municipiul (dealul Rocilor, Dealu Holumb–Lupşa).

Perioada este caracterizată şi prin încercări de sistematizare a traficului tot mai intens. Pe departe cel mai important proiect s-a referit la construcţia unei centuri ocolitoare pe direcţia est-vest. Centura începe la intrarea vestică în apropiere de cartierul Viile Noi paralel cu linia de calea ferată

până în zona gării separând zona industrială ca apoi să se intersecteze cu vechiul drum naţional în partea de sud-est în zona comercială Metro-Real. În afara lucrărilor la şoseaua de centură în ultimi 5 ani s-a implementat soluţia sensurilor giratorii pentru fluidizarea traficului în zona centrală. Ultimul mare proiect de infrastructură, început în iunie 2011 şi finalizat în 2013 este autostrada Deva–Orăştie ce va oferi soluţia pentru eliminarea completă a traficului greu şi astfel va permite o nouă gândire în dezvoltatrea urbană spre est, către localitatea componentă Sântuhalm.

În ceea ce priveşte evoluţia plan-spaţială, ca şi suprafaţă, merită menţionat că această perioadă fiind una de reorganizare urbană este caracterizată prin suprafeţe construite mai mari faţă de perioadele anterioare 1924-1976 şi 1976-1986 datorită unei politici extrem de permisive în domeniul construcţiilor şi datorită infuziei de capital străin în domenii de activitate cum ar fi comerţul sau industriile prelucrătoare.

O analiză primară a datelor prezentate în tabelul 23 arată o corelare directă între evoluţia numărului de locuitori şi dezvoltarea teritorială, valabilă până la căderea regimului comunist. Datele din tabel evidenţiază foarte bine dezvoltarea puternică din perioada 1924 şi 1986 când suprafaţa construită a crescut de la doar 166 ha la puţin peste 710 ha. O aparentă contradicţie este evidenţiată în ultimul interval, când suprafaţa oraşului a crescut considerabil de la 710 ha în anul 1986 la 1036 ha în anul 2011 cu toate că populaţia a suferit scăderi continue de la 76207 locuitori în 1992 la puţin peste 55000 în anul 2012. Explicaţia acestui fenomen este ponderea mare de noi construcţii comerciale de după 1989.

Tabel. 23. *Evoluţia teritorială a municipiul Deva*

Locali-tate	Suprafaţa (ha/%)	Anul 1773	Anul 1896	Anul 1924	Anul 1976	Anul 1986	Anul 2011
DEVA	clădiri	9,34 ha (22,11%)	18,29 ha (25,32%)	40,17 ha (24,19%)	85,85 ha (19,31%)	157,43 ha (22,15%)	220,29 ha (21,25%)
	total	42,23ha (100%)	72,22 ha (100%)	166,01ha (100%)	444,48 ha (100%)	710,54 ha (100%)	1036,44 ha (100%)

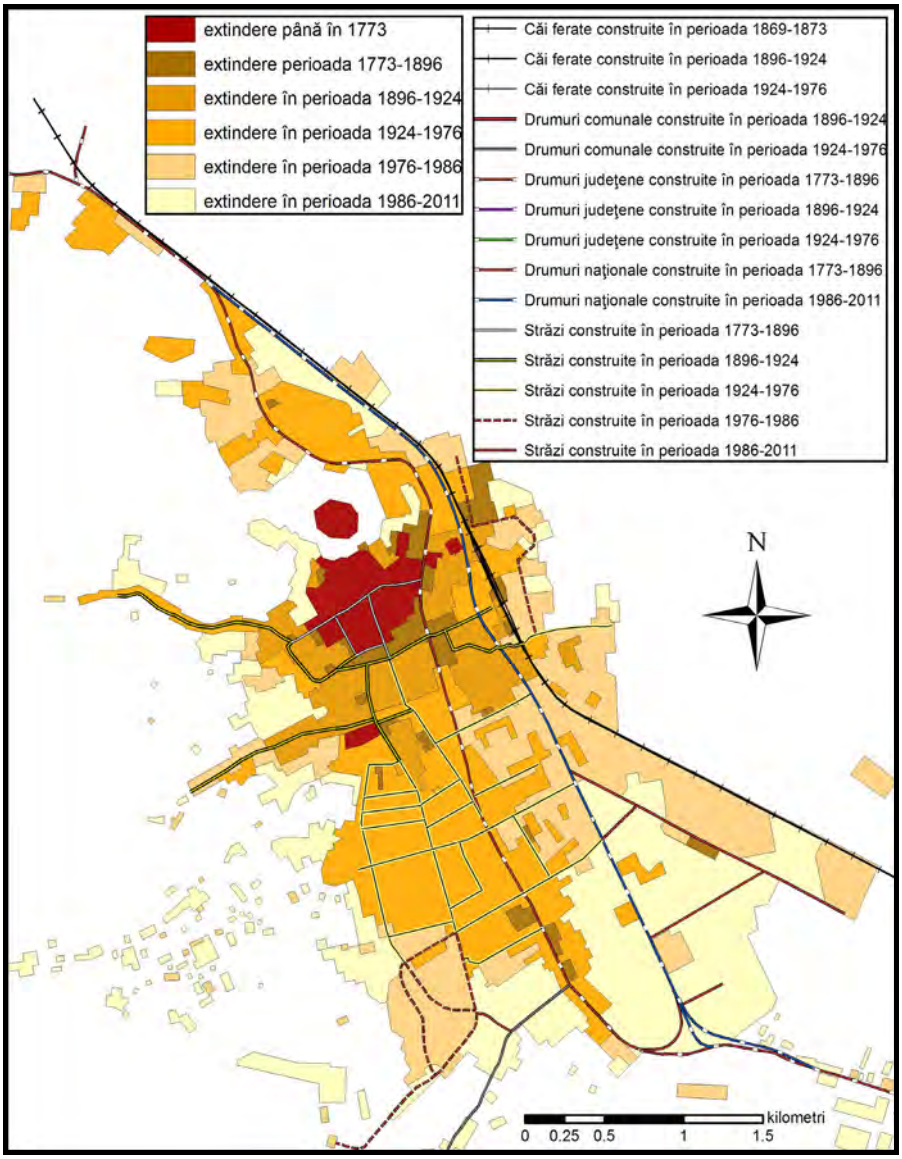
extindere până în 1773
extindere perioada 1773-1896
extindere în perioada 1896-1924
extindere în perioada 1924-1976
extindere în perioada 1976-1986
extindere în perioada 1986-2011
Căi ferate construite în perioada 1869-1873
Căi ferate construite în perioada 1896-1924
Căi ferate construite în perioada 1924-1976
Drumuri comunale construite în perioada 1896-1924
Drumuri comunale construite în perioada 1924-1976
Drumuri judeţene construite în perioada 1773-1896
Drumuri judeţene construite în perioada 1896-1924
Drumuri judeţene construite în perioada 1924-1976
Drumuri naţionale construite în perioada 1773-1896
Drumuri naţionale construite în perioada 1986-2011
Străzi construite în perioada 1773-1896
Străzi construite în perioada 1896-1924
Străzi construite în perioada 1924-1976
Străzi construite în perioada 1976-1986
Străzi construite în perioada 1986-2011
N
kilometri
0 0.25 0.5 1 1.5

Fig. 14. *Evoluţia teritorială a municipiului Deva*

Municipiul Hunedoara este atestat documentar în anul 1267 sub numele de *Hungnod* cu toate că urme ale locuirii datând din paleolitic au fost descoperite în situl *Grădina Castelului*. Dezvoltarea ulterioară a fost marcată de construcţia Castelului Huniazilor, în perioada Evului Mediu, iar apoi de construcţia şi dezvoltarea Uzinelor de Fier de la sfârşitul secolului XIX.

Resursele de fier şi de lemn din zonă au atras interesul diferiţiilor conducători care încă din Evul Mediu au construit în zonă mai multe ateliere de procesare a minereului de fier. Principalele ateliere de prelucrare a fierului au fost: *Atelierul Periniţei* din Hunedoara (anul construcţiei nefiind precizat), construia unelte, săbii şi suliţe fiind demolat în anul 1901; *Atelierul Baia Cerna* menţionat încă din secolul XVI ca aparţinând Principelui Transilvaniei şi subordonat Dregătorului de la Deva; *Atelierul Zlaşti*, situat pe valea Zlaştiului, apare ca proprietate a familiei Bacsay în anul 1685 funcţionând până în anul 1933; *Atelierul Hunedoara* de pe valea Zlaştiului, construit în anul 1782 pe malul pârâului Zlaşti în amonte de Castelul Huniazilor, scos din funcţie o dată cu construirea U.F.H..

Prima resursă cartografică care evidenţiază clar dezvoltarea plan-apaţială a Hunedoarei este reprezentată de către hărţile iosefine unde aşezarea apare sub denumirea de *Vaida Hunyad* localizată în principal în partea stângă a râului Cerna, fiind bine evidenţiat Castelul Huniazilor, curtea exterioară, casele aflate în imediata apropiere a castelului şi Mănăstirea Franciscană. Pe malul drept al Cernei, Hunedoara se întindea în sud până la biserica Sfântul Nicolae, iar în spre nord până la actuala clădire a primăriei.

Perioada 1773-1896 poate fi considerată începutul evoluţiei urbane a Hunedoarei odată cu construcţia liniei de cale ferată Simeria–Hunedoara şi a Uzinelor de Fier. Momentul zero în dezvoltarea ulterioară a oraşului a avut loc în anul 1882 odată cu decizia de a construi la Hunedoara Uzinele de Fier. Pentru a face loc *Uzinelor de Fier* s-a dezafectat grădina fostei mănăstiri franciscane, iar pentru asigurarea apei necesare Uzinei de Fier s-a construit un baraj pe pârâul Zlaşti în amonte de castelul Huniazilor. În paralel cu construcţia uzinelor are loc construcţia unui sistem de funiculare care să transporte minereul de fier de la Ghelari. În anul 1884 se pune în funcţiune primul furnal cu o capacitate de 110 mc, în 1885 este pus în funcţiune furnalul 2 cu o capacitate de 110 mc, în 1890 este pus în funcţie furnalul 3 cu o capacitate de 140 mc, în 1895 este pus în funcţie furnalul 4, iar în 1902 furnalul 5 este pornit. Odată cu dezvoltarea capacităţii de producţie s-a investit mult şi în capacitatea de transport a materiilor prime şi a produselor finite astfel că în anul 1900 a fost dată în folosinţă calea

ferată îngustă Ghelari (Retişoara)–Hunedoara care asigura transportul materiei prime mult mai repede decât funicularele. În paralel cu dezvoltarea sistemului de transport pe calea ferată s-a investit şi în modernizarea legăturilor rutiere, astfel legătura rutieră între satul Sântuhalm şi oraşul Hunedoara este refăcută, drumul fiind cimentat.

Dezvoltarea din *perioada 1896-1924* este marcată de finalizarea stadiului iniţial de dezvoltare a Uzinelor de Fier şi de Primul Război Mondial. Prinsă între aceste două evenimente majore administraţia oraşului Hunedoara nu întreprinde măsuri active pentru stimularea construcţiei de locuinţe astfel că deşi atrăgea multă forţă de muncă pentru cele 5 furnale ale Uzinelor de Fier Hunedoara (U.F.H.) oraşul se confruntă cu problema acută a spaţiului de locuit pentru cei 2600 de muncitori[3]. O mare parte din aceşti muncitori locuiau în barăci sau în case supraaglomerate în Hunedoara (în partea de est a furnalelor) cât şi în satele din apropiere cum ar fi Buituri, Zlaşti, Mânerău sau Hăşdat.

În Hunedoara îşi fac apariţia, după deschiderea U.F.H., coloniştii ceangăi care se stabilesc în partea de nord-est pe un teren de luncă dar relativ mlăştinos, numărul lor şi al maghiarilor crescând constant, ajungând ca în anul 1910 să fie majoritari. În Hunedoara în această perioadă pe lângă mulţimea de barăci, casele modeste ale muncitorilor de la U.F.H. şi casele coloniştilor ceangăi din zona de luncă, singurele locuinţe de tip bloc (P+1+M) sunt construite în apropierea actualului cartier Micro 1 fiind destinate personalului cu înaltă calificare de la U.F.H. (demolate în anii ’60-’70).

Perioada 1924-1976 este asociată cu dezvoltarea şi crearea adevăratului oraş Hunedoara, astfel că pe baza unei dezvoltări continue a facilităţilor de producţie de la U.F.H. (mai târziu Combinatul Siderurgic Hunedoara, C.S.H.) sunt construite cartiere pentru acomodarea numărului tot mai mare de muncitori necesari acestui colos industrial.

Dezvoltarea U.F.H. cuprinde două perioade distincte: în prima perioadă cuprinsă între 1930 şi 1937 se dezvoltă în special domeniul de prelucrare a fontelor prin punerea în funcţiune a turnătoriei pentru piese de fontă şi bronz (avea o capacitate de aproximativ 10000 tone/an), turnătoria de tuburi de presiune din fontă, atelierul de piese metalice,

[3] Romulus, V.-I. (2007), *A doua epistolă către hunedoreni*, Ed. “Neutrino”, Reşiţa

atelierul de forje şi fabrica de cărămizi din zgură iar în cea de-a doua perioadă după anul 1938 se realizează un ciclu complet prin punerea în funcţiune a oţelăriei Martin şi laminorului de 800mm. După sfârşitul războiului noua conducere politică are ca prioritate investiţiile în industria grea (după modelul sovietic) şi astfel ia naştere Combinatul Siderurgic Hunedoara. Din fonduri publice se modernizează rând pe rând furnalele, zonele de prelucrare, sistemul de transport, sistemul de producţie a energiei electrice şi termice şi sistemul de distribuţie a produselor finite.

Prima perioada de dezvoltare a U.F.H. nu are un impact semnificativ asupra numărului de locuitori acesta păstrându-se relativ constant la recensămintele din 1910 şi 1930, nu au loc investiţii majore în construcţia de locuinţe astfel că expansiunea teritorială este modestă. Perioada de după 1937 (în special după 1945) înseamnă o dezvoltare spectaculoasă a oraşului prin punerea în funcţiune a ciclului complet de producţie la Hunedoara, lucru care duce la creşterea spectaculoasă a numărului de muncitori şi implicit locuitori (36498 locuitori în 1956, 64199 locuitori în 1966 şi 76541 locuitori în 1977).

Primul cartier în adevăratul sens al cuvântului este construit pe malul drept al Cernei în zona primelor blocuri din Hunedoara şi este un cartier de blocuri de tipul P+2+M şi P+1+M cunoscut sub numele de Micro 1. Acelaşi tip de blocuri sunt folosite şi la construcţia cartierului „Oraşul Muncitoresc" construit în partea de sud-est a oraşului la poalele pădurii Chizid. În zona Chizid se construieşte cartierul de case cu acelaşi nume, aici având casele mulţi dintre cei aflaţi la conducerea U.F.H.. Trebuie menţionat şi faptul că începând cu anii '20 satele Zlaşti şi Buituri sunt încorporate în municipiul Hunedoara.

Dezvoltarea continuă a Combinatului Siderurgic Hunedoara prin construirea sau modernizarea diferitelor secţii a pus o presiune enormă asupra celor însărcinaţi să construiască locuinţele pentru numărul tot mai mare de muncitori veniţi din toată ţara pentru a muncii la Hunedoara, astfel că după o perioadă în care au dominat locuinţele de tip P+2 sau P+4 la începutul aniilor '70 încep să apară primele blocuri P+6 sau P+10 în Hunedoara.

Construite în mare grabă aceste *„cutii de chibrite"* aveau de cele mai multe ori suprafeţe modeste, bucătăria adesea lipsea (fiind o politică de stat încurajarea populaţiei să mănânce la cantinele orăşeneşti), blocurile erau construite din plăci de beton prefabricate şi erau dispuse extrem de aproape unele de altele fiind sacrificat spaţiul verde din cartiere. Pentru a repara această lipsă de spaţiu verde se construiesc zone de agrement la Cinciş, zona ştrandului Valea Seacă şi Stadion.

În perioada 1960-1970 începe construcţia cartierelor Micro 2, Micro 3, Micro 4, Micro 6 şi Micro 7 grupate sub numele generic de „Oraşul Nou", toate fiind cartiere mixte compuse din blocuri înalte de tip P+10 situate la frontul stradal şi blocuri de tip P+4 în interiorul cartierelor alături de grădiniţă, şcoală, dispensar şi/sau cantină-magazin, după modelul cartierului Gojdiu din Deva.

Perioada 1976-1986 este marcată de finalizarea majorităţii blocurilor din cartierele din „Oraşul Nou" precum şi de finalizarea investiţiilor la C.S.H. În anul 1986 capacităţile de producţie ale C.S.H. erau: cocsificare: 1 mil. tone cocs /an; aglomerare: 3,19 mil. tone aglomerat feros/an; elaborarea fontei în furnale: 2,1 mil. tone fonta/an; elaborarea oţelului în cuptoare Siemens Martin: cca. 3,5 mil. tone oţel/an; elaborarea oţelului în cuptoare electrice cu arc: cca. 0,66 mil. tone oţel/an; 11 laminoare, dintre care 5 pentru semifabricate intermediare şi 6 pentru produse finite[4]. În această perioadă construcţia de locuinţe este temperată, se finalizează lucrările începute şi se pornesc unele lucrări în cartierele Micro 4, Micro 5, Ceangăi şi Micro 7. Ca şi restul cartierelor din "Oraşul Nou" cartierele construite în această perioadă sunt dezvoltate sub formă paralelipipedică având structurile cu rol central amplasate în centru.

Perioada 1986-2013 este marcată de schimbarea regimului politic şi economic. Trecerea spre sistemul economic de piaţă liberă a determinat o serie continuă de restructurări a C.S.H. (Siderurgica SA din 1992) după anul 1990, restructurări ce au dus încet dar sigur la decimarea societăţii şi a oraşului construit pentru aceasta. Prima lovitură este închiderea fluxului

[4] Romulus, V.-I. (2007), *A doua epistolă către hunedoreni*, Ed. "Neutrino", Reşiţa

industrial integrat de producţie prin închiderea în anul 1994 a sectorului de mine şi de cuptoare. După 1994 strategia elaborată pentru Siderurgica SA a fost aceea de viabilizare a producţiei de oţeluri electrice şi de laminate. Practic acest lucru a dus la închiderea tururor secţilor în afară de Oţelăriile Electrice 1 şi 2 şi secţia Laminoare, care se află şi actualmente în funcţiune fiind operate de către Acrrelor Mital SA.

Ca urmare a acestor restructurări agresive are de suferit populaţia Hunedoarei, care scade de la 78551 locuitori în anul 1992 la 68452 locuitori în anul 2002, rezultatele parţiale din 2011 indicând o populaţie de 55384 locuitori. Din punct de vedere al dezvoltării teritoriale perioada este caracterizată de o rearanjare a zonelor construite şi de umplere a spaţiilor din diferitele cartiere. Spaţiile noi dezvoltate în această perioadă sunt modeste, fiind concentrate în Micro 6 şi Chizid.

Una dintre marile probleme ale Hunedoarei în această perioadă se referă la refolosirea spaţiilor dezafectate de la Siderurgica SA, în acest scop înfiinţându-se societatea Ecosid SA (în anul 2001). Sarcina principală a Ecosid este redarea terenului folosit de U.F.H., C.S.H., Siderurgica şi apoi Acrrelor Mital circuitului economic, acest lucru presupunând viabilizarea clădirilor de birouri existente, recuperarea de materiale de construcţii, demolarea şi măcinarea fostelor clădiri, decontaminarea solului, executarea de umpluturi şi crearea unui strat vegetal.

Tabel 24. *Evoluţia teritorială a municipiul Hunedoara*

Localitatea	Supra-faţa (ha/%)	Anul 1773	Anul 1896	Anul 1924	Anul 1976	Anul 1986	Anul 2011
HUNEDOARA	clădiri	3,06 ha (12,05%)	14,84 ha (14,43%)	26,49 ha (17,16%)	113,35 ha (14,64%)	187,00 ha (18,41%)	207,41 ha (19,39%)
	total	25,38 ha (100%)	102,79 ha (100%)	154,29 ha (100%)	774,09 ha (100%)	1015,6 ha (100%)	1069,4 ha (100%)

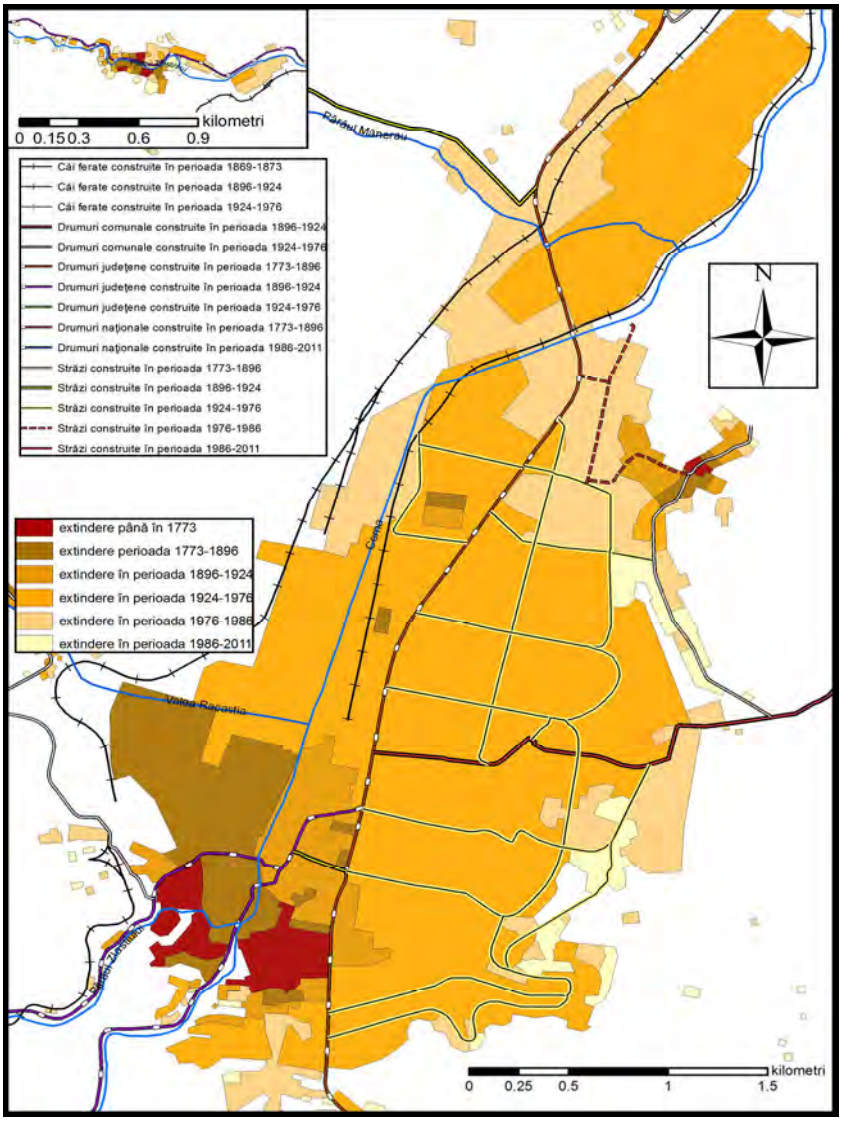
kilometri
0 0.150.3 0.6 0.9
Căi ferate construite în perioada 1869-1873
Căi ferate construite în perioada 1896-1924
Căi ferate construite în perioada 1924-1976
Drumuri comunale construite în perioada 1896-1924
Drumuri comunale construite în perioada 1924-1976
Drumuri judeţene construite în perioada 1773-1896
Drumuri judeţene construite în perioada 1896-1924
Drumuri judeţene construite în perioada 1924-1976
Drumuri naţionale construite în perioada 1773-1896
Drumuri naţionale construite în perioada 1986-2011
Străzi construite în perioada 1773-1896
Străzi construite în perioada 1896-1924
Străzi construite în perioada 1924-1976
Străzi construite în perioada 1976-1986
Străzi construite în perioada 1986-2011
extindere până în 1773
extindere perioada 1773-1896
extindere în perioada 1896-1924
extindere în perioada 1924-1976
extindere în perioada 1976-1986
extindere în perioada 1986-2011
Râul Mănerău
Cerna
Valea Răcaştia
Valea Dumbrăviţa
N
kilometri
0 0.25 0.5 1 1.5

Fig. 15. *Evoluţia teritorială a municipiului Hunedoara*

Oraşul Călan care îşi leagă numele de cel al unui episcop, Calanus, (care ar fi trăit la începutul anilor 1300 în zonă) îşi datorează existenţa de construcţia căii ferate Simeria–Petroşani la începutul anului 1870. Anterior anului 1951 nu putem vorbi despre o aşezare cu numele Călan, existând doar satul ce purta numele de *Puszta Kalan* (Crişeni) situat spre est în zona de luncă a Streiului. Crişeni a făcut parte din comuna Batiz în perioada

1876-1924 ca mai apoi să devină reşedinţa comunei Crişeni în perioada 1924-1950. Satul este evidenţiat de către hărţile Josefine şi a fost speculat de mulţi istorici că acesta ar fi fost locul în care a trăit călugărul Calanus.

Dezvoltarea oraşului Călan este atribuită deciziei de a construi un furnal în această locaţie ca urmare a apropierii de mina de fier Teliuc şi de cărbunele din Valea Jiului. Terenul pe care a fost construit furnalul a fost achiziţionat în anul 1867 iar construcţia propriu-zisă a început în anul 1869. În paralel cu construcţia furnalului s-a construit o cale ferată îngustă cu o lungime de 16 kilometri ce lega Uzina Călan de mina Teliuc. În anul 1871 este pus în funcţiune furnalul 1 cu o capacitate de 82 mc, în 1875 este pus în funcţiune şi furnalul 2 şi tot în anul 1875 se inaugurează calea ferată Călan–Teliuc. În anul 1877 se finalizează şi construcţia turnătoriei care era în mare parte un utilaj mai vechi provenit de la uzina Ruşchiţa[5]. În zona furnalelor se construiesc începând cu anul 1870 primele case pentru muncitori, în 1872 erau deja construite 100 de case. Pe fondul acestei dezvoltări a industriei populaţia creşte constant de la 165 locuitori în anul 1850, ce locuiau doar în actualul cartier Crişeni, la 736 locuitori în anul 1880 ce locuiau în Crişeni şi în zona uzinei.

Perioada 1896-1924 este marcată de o evoluţie continuă a uzinei din Călan. În 1899 se construieşte barajul pe râul Strei pentru asigurarea apei industriale apoi se modernizează furnalul 1 prin mărirea capacităţii în anul 1901. Problemele legate de aprovizionarea cu materie primă dar şi cererea scăzută de fontă şi oţel pe piaţa internă au generat diferite închideri în cadrul secţiei de furnale: furnalul 2 este oprit între 1901-1913, furnalul 1 este demolat în anul 1913 iar întreaga activitate de furnale este oprită în perioada 1918-1934.

Perioada 1924-1976 este perioada de edificare a Călanului ca şi oraş (declarat în anul 1961), însă este şi o perioadă cu multe frământări sociale. Data de 21 mai 1924 este una de o importanţă extremă în dezvoltarea ulterioară a Uzinei Călan fiind momentul în care s-au creat *Uzinele metalurgice Titan SAR*, a căror conducere a hotărât ulterior modernizarea furnalelor şi turnătoriei. Modernizările au loc în perioada 1927-1933 prin transferarea turnătoriei de la Nădrag la Călan (cu tot cu personal),

[5] Romulus, V.-I. (2007), *A doua epistolă către hunedoreni*, Ed. "Neutrino", Reşiţa

finalizarea turnătoriei de tuburi în anul 1930 şi secţiei de instalaţii sanitare (vane, fitinguri şi calorifere) în anul 1933.

După sfârşitul războiului în anul 1945 regimul comunist a considerat necesare noi investiţii în revitalizarea industriei, astfel că în anul 1957 s-a pus în funcţiune primul cuptor carvofluid (prima instalaţie din lume pentru producerea semicocsului prin fluidizare). În 1961 se pune în funcţiune staţia experimentală de cocs-brichete. Uzina a fost cea mai mare producătoare de fontă cenuşie din ţară, fiind, în aceaşi timp, şi principalul furnizor de lingotiere şi accesorii ale combinatelor siderurgice de la Hunedoara şi Reşiţa. Între anii 1971 şi 1975 se dezvoltă producţia de cocs prin construcţia unor noi unităţi, se continuă lucrările de modernizare şi îmbunătăţire a obiectivelor existente, în vederea extinderii producţiei de cilindrii pentru laminoare şi a utilajelor de turnare.

În anul 1951 încep lucrările de construcţie la primele blocuri din Călan (a cărui nume este schimbat doar în 1961, anterior purtând încă numele de Crişeni) situate pe malul drept al Streiului în imediata apropiere a satului Streisângeorgiu, aceste blocuri fiind cunoscute sub numele de „Călanul Nou". Aici se construiesc cu timpul un corp de spital, o şcoală dar şi magazine necesare unei populaţiei aflate în continuă creştere. Numărul locuitorilor creşte constant în perioada de după război astfel că de la 4105 locuitori în anul 1956 creşte la 7542 locuitori în anul 1966 ajungând la 7683 locuitori în anul 1977.

Perioada 1976-1986 se remarcă prin dezvoltarea continuă a zonei industriale, prin modernizarea diferitelor secţii ale combinatului dar şi prin dezvoltarea zonei blocurilor din Oraşul Nou. Concomitent, în partea veche a oraşului, se construiesc mai multe case, situate în imediata apropiere a gării.

Perioada 1986-2013 este marcată de schimbarea regimului politic şi economic în România şi apoi de declinul Uzinelor Călan. În perioada 1986-1991 Uzina Victoria Călan continuă să funcţioneze sub forma dezvoltată anterior şi să dezvolte capacităţi de prelucrare a fontelor. În anul 1992 uzina este transformată în SC Sidermet Călan cu intenţia de privatizare. Neadaptarea societăţii la noile condiţii de piaţă dar şi o serie de erori manageriale în timpul procesului de privatizare fac ca societatea să acumuleze datori imense şi să intre într-un proces amplu de degradare şi

restructurare. Treptat se închid toate secţiile, în anul 2005 fiind închise furnalele ca ulterior să fie închise toate secţiile de prelucrare a fontei. După închidere zona industrială devine o povară pentru autorităţile locale şi fiind sistematic devastată de hoţii de fier vechi. În anul 2010 este pus la punct un proiect al Primăriei Călan şi a Consiliului Judeţean Hunedoara pentru ecologizarea zonei industriale. Actualmente se întreprind ample acţiuni de ecologizare în vederea reintroducerii terenului în circuitul economic prin construirea unui parc industrial.

Din punct de vedere al dezvoltării teritoriale perioada este marcată de finalizarea unor construcţii de blocuri începute înainte de 1989 în zona Călanul Nou. După finalizarea acestor blocuri construcţiile stagnează o lungă perioadă de timp până în anul 2003 când tot în zona Călanul Nou se construieşte un bloc ANL.

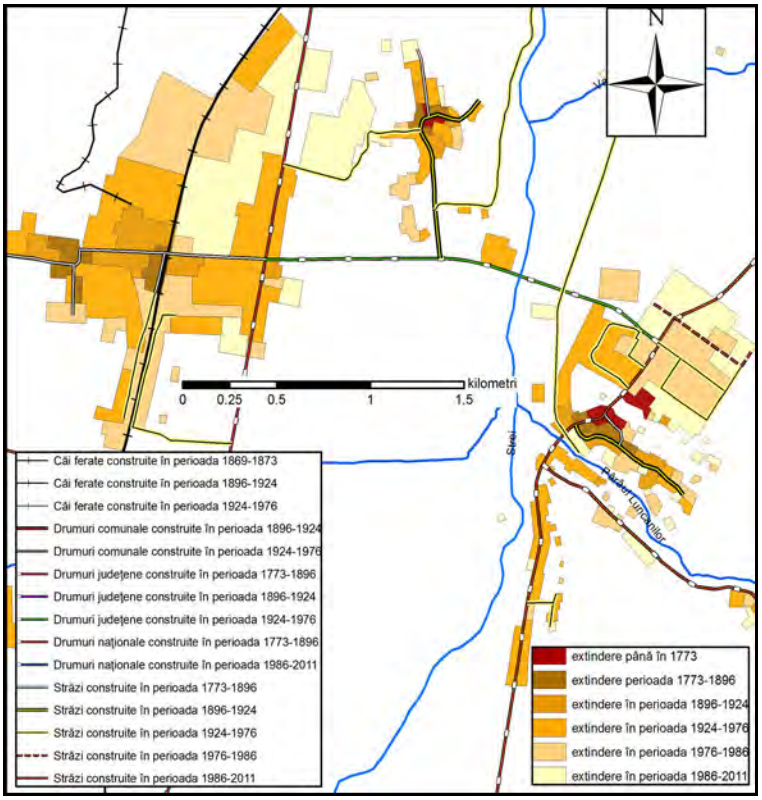
N
kilometri
0 0.25 0.5 1 1.5
Căi ferate construite în perioada 1869-1873
Căi ferate construite în perioada 1896-1924
Căi ferate construite în perioada 1924-1976
Drumuri comunale construite în perioada 1896-1924
Drumuri comunale construite în perioada 1924-1976
Drumuri judeţene construite în perioada 1773-1896
Drumuri judeţene construite în perioada 1896-1924
Drumuri judeţene construite în perioada 1924-1976
Drumuri naţionale construite în perioada 1773-1896
Drumuri naţionale construite în perioada 1986-2011
Străzi construite în perioada 1773-1896
Străzi construite în perioada 1896-1924
Străzi construite în perioada 1924-1976
Străzi construite în perioada 1976-1986
Străzi construite în perioada 1986-2011
extindere până în 1773
extindere perioada 1773-1896
extindere în perioada 1896-1924
extindere în perioada 1924-1976
extindere în perioada 1976-1986
extindere în perioada 1986-2011

Fig. 16. *Evoluţia teritorială a oraşului Călan*

Tabel 25. *Evoluţia teritorială a oraşului Călan*

Localitatea	Supra-faţa (ha/%)	Anul 1773	Anul 1896	Anul 1924	Anul 1976	Anul 1986	Anul 2011
CĂLAN	clădiri	0,09 ha (11,68%)	1,20 ha (14,47%)	3,27 ha (14,12%)	13,46 ha (12,90%)	25,27 ha (14,36%)	33,04 ha (13,63%)
	total	0,77 ha (100%)	8,29 ha (100%)	23,15 ha (100%)	104,31 ha (100%)	175,86 ha (100%)	242,24 ha (100%)

Oraşul Simeria îşi leagă dezvoltarea de industria transportului feroviar şi de construcţia căilor ferate Arad–Alba Iulia, Simeria–Petroşani şi Simeria–Hunedoara între anii 1869 şi 1873. Nu putem vorbi de o aşezare cu numele Simeria anterior construcţiei căii ferate, însă în apropierea teritoriului actual al oraşului este cunoscut încă din perioada Evului Mediu satul *Dedáts* pe care unele surse îl asociază cu numele de *Piskitelep*[6]. *Satul Dedáts* a fost localizat în partea de nord a oraşului Simeria paralel cu actualul Parc Dendrologic, dezvoltarea aşezării făcându-se de la est la vest pe limita sudică a parcului. Din surse istorice se cunoaşte faptul că parcul exista (într-o formă incipientă) în anul 1763, fiind menţionată existenţa unei alei pietruite încadrată de castani.

Perioada 1773-1896 poate fi considerată perioada în care oraşul Simeria s-a format, construcţia căii ferate precum şi construcţia primelor ateliere de reparaţii locomotive şi vagoane au avut un impact major asupra dezvoltării ulterioare. Pe hărţile din cea de a treia ridicare topografică hasburgică localitatea Simeria (sub denumirea generală de Piskitelep) apare ca fiind compusă din satul *Dedáts* şi din zona industrială ce purta denumirea de *Bhf. Piski*. În zona gării şi a depoului se construieşte Spitalul Feroviar, o şcoală, poşta şi locuinţe de serviciu pentru muncitori de la depou. Ca urmare a acestor investiţii populaţia creşte spectaculos de la 340 de locuitori în anul 1850 (în satul *Dedáts*) la 1354 locuitori în anul 1880 (*Dedáts + Bhf. Piski*). Creşterea populaţiei nu a fost în totalitate datorată sporului natural existând şi o componentă importantă datorată sporului migrator. Merită menţionat faptul că marea majoritate a lucrătorilor din domeniul feroviar stabiliţi în Simeria în perioada 1870-1880 au fost de origine maghiară sau germană.

[6] Lazăr, I.(2008), *Monografia oraşului Simeria,* Editura Emira, Deva

Perioada 1896-1924 este marcată de Primul Război Mondial şi apoi de emigraţia masivă a maghiarilor şi germanilor ce lucrau în domeniul feroviar, odată cu trecerea acestuia în administrarea puterii româneşti. Din punct de vedere teritorial nu sunt semnalate modificări majore consolidându-se atât zona satului *Dedáts,* cunoscut în această perioadă sub numele de *Biscaria*, cât şi cea industrială cunoscută sub numele de *Colonia Pischi*. Merită totuşi menţionat faptul că în anul 1908 se introduce electricitatea în Colonia Piski (Simeria). Din punct de vedere administrativ în această perioadă Colonia Pischi este reşedinţa comunei Simeria.

Perioada 1924-1976 este propice pentru dezvoltarea aşezării, astfel că în anul 1952 Colonia Pischi devine oraş şi preaia numele de Simeria. Perioada 1924-1976 surprinde trei momente distincte în organizarea administrativă, primul între 1925 şi 1950 când Colonia Pischi împreună cu satele Săuleşti şi Simeria Veche forma comuna Simeria, apoi între 1950 şi 1968 când se schimbă numele în Simeria, comuna fiind compusă din oraşul Simeria şi satele Săuleşti, Simeria Veche, Uroi şi Cărpiniş. În sfârşit la reorganizarea administrativă din 1968 oraşului îi revin şi satele Sântandrei şi Bârcea Mare.

Dezvoltarea continuă a industriei siderurgice în Hunedoara precum şi construcţia termocentralei Mintia a impus îmbunătăţirea infrastructurii feroviare astfel construindu-se linie dublă între Simeria şi Hunedoara, buclele Simeria I şi Simeria II ce permit ocolirea unor restricţii de viteză şi nu în ultimul rând construcţia triajului de la Tâmpa. De asemenea încep lucrările de dublare a liniei Simeria–Petroşani şi de electrificare a liniei principale de la Arad spre Alba-Iulia.

Toate aceste investiţii derulate după sfârşitul războiului au creat premisele dezvoltări oraşului Simeria. Dacă în anul 1930 populaţia era de doar 3897 locuitori recenzaţi în Colonia Simeria şi în zona Biscaria populaţia creşte la 7706 locuitori în anul 1956. În anul 1966 populaţia oraşului ajunge la 8009 locuitori, iar la recensământul din anul 1977 numărul creşte ajungând la 10090 locuitori. Populaţia nu a crescut în totalitate în mod natural se estimează relocarea a cel puţin 1000 de persoane după sfârşitul războiului, persoane angajate la construcţia şi modernizarea căilor ferate şi la modernizarea atelierelor de reparaţii

vagoane. În anul 1959 în Simeria începe construcţia primei hale a fabricii de procesare a marmurei (actuala Marmosim S.A.), o industrie ce va devenii sinonimă cu oraşul. Odată cu construcţia triajului de la Tâmpa s-au construit atelierele noi (actualmente aparţinând REVA Granpet) şi s-au modernizat atelierele vechi de reparat vagoane.

Zona rezidenţială principală este cuprinsă de-a lungul a şase străzi, de la est la vest, intersectate de la nord la sud de strada Decebal. Într-o măsură mai mică oraşul se dezvoltă şi în partea de vest în apropiere de fabrica Marmosim şi în partea de sud de la depouri către satul Tâmpa pe malul vestic a pârâului Streiul Mic.

Perioada 1976-1986 este caracterizată prin dezvoltarea oraşului în partea de sud de la actualul drum DN7 către zona REVA şi Tâmpa. De asemenea se construiesc în această perioadă noile ateliere de reparaţii vagoane şi autobaze ce asigurau mecanizarea producţiei agricole din zona de luncă. Perioada este marcată de politicile vremii în materie de planificare teritorială astfel că în zona centrală se construiesc o serie de blocuri între strada Avram Iancu şi strada Teilor (de tipul P+6) şi în zona străzilor Dobrogeanu Ghereia şi I. L. Caragiale (de tipul P+4).

Perioada 1986-2013 aduce dezvoltarea zonei industriale la nord de REVA unde se construiesc noi facilităţi de prelucrare şi transport a marmurii. De asemenea se remarcă o tendinţă de umplere a spaţiului urban cu locuinţe individuale şi mici zone comerciale şi de o consolidare a zonelor periferice prin construcţia de locuinţe individuale.

Tabel 25. *Evoluţia teritorială a oraşului Simeria*

Localitatea	Suprafaţa (ha/%)	Anul 1773	Anul 1896	Anul 1924	Anul 1976	Anul 1986	Anul 2011
SIMERIA	clădiri	1,09 ha (13,55%)	8,03 ha (15,61%)	13,47 ha (14,90%)	37,68 ha (15,84%)	52,04 ha (17,95%)	61,04 ha (18,09%)
	total	8,04 ha (100%)	51,42 ha (100%)	90,40 ha (100%)	237,79 ha (100%)	289,89 ha (100%)	337,42 ha (100%)

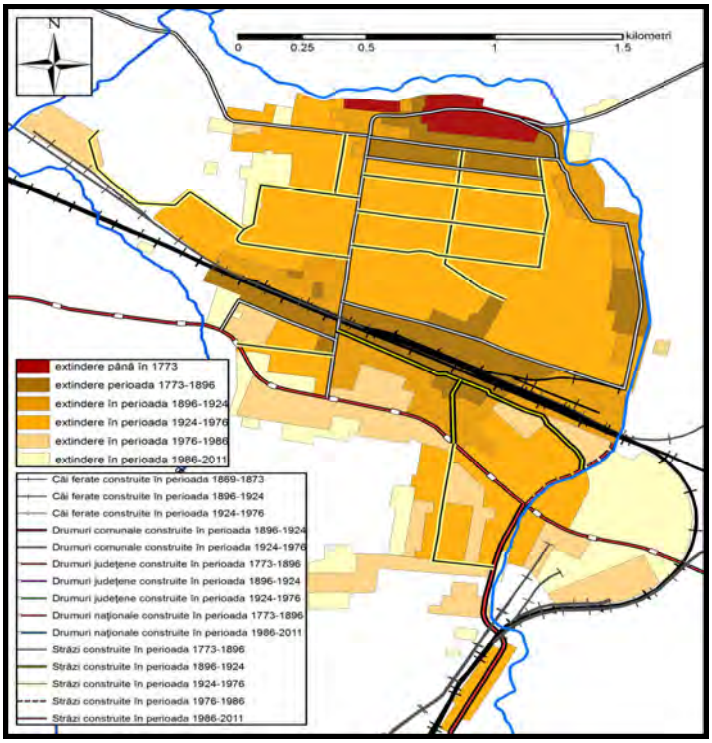
N
0
0.25
0.5
1
1.5
kilometri
extindere până în 1773
extindere perioada 1773-1896
extindere în perioada 1896-1924
extindere în perioada 1924-1976
extindere în perioada 1976-1986
extindere în perioada 1986-2011
Căi ferate construite în perioada 1869-1873
Căi ferate construite în perioada 1896-1924
Căi ferate construite în perioada 1924-1976
Drumuri comunale construite în perioada 1896-1924
Drumuri comunale construite în perioada 1924-1976
Drumuri judeţene construite în perioada 1773-1896
Drumuri judeţene construite în perioada 1896-1924
Drumuri judeţene construite în perioada 1924-1976
Drumuri naţionale construite în perioada 1773-1896
Drumuri naţionale construite în perioada 1986-2011
Străzi construite în perioada 1773-1896
Străzi construite în perioada 1896-1924
Străzi construite în perioada 1924-1976
Străzi construite în perioada 1976-1986
Străzi construite în perioada 1986-2011

Fig. 17. *Evoluţia teritorială a oraşului Simeria*

5.3. Aşezările rurale

Prezenţa în număr mare la nivelul conurbaţiei a aşezărilor rurale reprezintă consecinţa dezvoltării într-un spaţiu dinamic şi extrem de competitiv. Întrucât este imperativ ca fiecare aşezare să contribuie la dezvoltarea conurbaţiei cu resursele disponibile în mod natural am considerat necesară studierea evoluţiei teritoriale a tuturor celor 45 de aşezări din cadrul conurbaţiei. În continuare sunt prezentate cele mai importate aspecte privind dezvoltarea plan-spaţială şi socio-economică a acestor aşezări, aspecte evidenţiate ca urmare a procesului de reconstructive grafică pe baza cartografică.

Spre deosebire de aşezările urbane, în cazul aşezărilor rurale regresul este adesea present, fiind o consecinţă directă a competiţiei dintre aşezările conurbaţiei. Acolo unde se observă fenomenul de regres, manifestat prin stagnarea construcţiilor noi, abandon al prorietăţii şi scăderea accentuată a populaţiei se vor evidenţia şi principalele cauze ale fenomenului.

Satul Almaşul Sec (*Száraz-Almas*), atestat documentar în anul 1406, este situat în zona dealurilor Coziei, în zona de izvoare a pârâului Ursului fiind amplasat chiar la confluenţa mai multor scurgeri torenţiale. Evoluţia spaţială a satului urmăreşte cu precădere cursul pârâului Ursului pe direcţia est-vest. În perioada 1924 -1992 sunt remarcate de scăderi accentuate ale populaţiei ca urmare a migraţiei către Deva.

Începând cu anul 1995 apar în zona de nord-est a satului, cunoscută sub numele de Măgura, primele case ale unor locuitori din Deva care au dorit să deţină o proprietate unde să poată petrece sfârşitul de săptămână. Fenomenul s-a accentuat după anul 2000 astfel că actualmente în zona Măgura există aproximativ 30 de case, numărul lor fiind în continuă creştere. În aceeaşi perioadă în vatra satului s-a observat o tendinţă de renovare şi rearanjare, multe case fiind cumpărate de către persoane venite din mediul urban. Această evoluţie a făcut ca numărul locuitorilor din Almaşul Sec să crească în perioada 1992-2002 în ciuda unui proces accentuat de îmbătrânirea a populaţiei la care sunt supuse toate aşezările rurale vechi.

Satul Almaşu Mic (*Keresztènÿ Almás*), atestat documentar în anul 1302, este situat în zona de luncă a pârâului Cristur, la 2 kilometri în partea vestică a satului Peştişu Mare. Satul are un profil linear, urmărind în tocmai traseul unui drum comunal. La începutul anilor 1980 se construieşte aici un CAP. După 1990 pe fondul scăderii accentuate a populaţiei, se observă o diminuare semnificativă a numărului de case noi fiind evidenţiat şi fenomenul de abandon al proprietăţilor, în special în rândul caselor bătrâneşti din zona centrală a satului.

Satul Archia *(Archi)*, atestat documentar în 1406 este situat la sud de municipiul Deva în zona Dealurilor Devei într-o zonă în care pârâul Ursului formează un mic debuşeu. Poziţionarea geografică a influenţat negativ dezvoltarea satului, nereuşind să facă faţă concurenţei venită din partea municipiului Deva. După 1989, când interesul pentru locuinţele din zona periurbană creşte, apar o serie de construcţii în partea vestică, de-a lungul drumului de acces către Deva. Administrativ satul a făcut parte din comuna Peştişu Mare între 1876 şi 1925, apoi între 1925-1968 din comuna Cristur iar din 1968 este alipit municipiului Deva.

Satul Bârcea Mare (*Bărcea, Bârcia*) este un sat mai nou, înfiinţat la începutul secolului XIX prin mutarea vetrei satului Bârcea Mică cu 2 kilometri spre nord. Datorită incertitudiniilor legate de împărţirea administrativă satul a fost prins în diferite comune de-a lungul timpului. Din 1876 până în 1925 a făcut parte din comuna Peştişu Mare, apoi între 1925 şi 1950 este alipit comunei Sântandrei. Odată cu desfinţarea comunei Sântandrei în anul 1950 a fost alipit comunei Cristur iar în urma restructurării administrative din 1968 este alipit oraşului Simeria.

Satul este situat pe malul drept al râului Cerna având o formă alungită, paralelă cu râul Cerna. În 1966 s-a contruit în sat un complex agrotehnic format din grajduri pentru creşterea animalelor precum şi un parc de utilaje agricole care asigura mecanizarea muncii agricole în zonă. După 1980 o parte din fostele grajduri au ajuns să fie preluate de către Penitenciarul Bârcea Mare ce funcţiona în localitate din anul 1971 (cu anumite perioade de întrerupere). După anul 2000 se observă o tendinţă de rearanjare a nucleului satului prin construcţia de noi case în limita spaţiului disponibil în zona centrală. De asemenea se construiesc case şi spre nord în apropiere de satul Sântandrei.

Satul Bârcea Mică *(Bârcea, Barcea)*, atestat documentar în anul 1382, este situat pe malul drept al râului Cerna într-o zonă de luncă. La începutul secolului XIX are loc un fenomen de strămutare a nucleului satului cu formarea unei noi aşezări situată la 2 kilometri spre nord. Vatra nouă (Bârcea Mare) a fost recunoscută ca şi sat doar odată cu reforma administrativă din 1925. În sat funcţionează o şcoală clasele I-IV construită iniţial în anul 1922 şi reconstruită apoi în 1978. Din punct de vedere administrativ între 1876 şi 1925 a făcut parte din comuna Peştişu Mare, apoi între 1925 şi 1968 a făcut parte din comuna Cristur iar în urma reformei administrative din 1968 a trecut la municipiul Deva.

Satul Batiz (*Batyz, Botiz*), atestat documentar în 1404, este situat la nord de oraşul Călan, vatra iniţială fiind situată la confluenţa pârâului Valea Seacă cu Streiul Mic. Datorită poziţionări favorabile în teritoriu satul a deţinut o perioadă relativ lungă (aprx 1880-1950) funcţia de reşedinţă a comunei Batiz. Odată cu construcţia Uzinelor de Fier Călan în sat ajung mai mulţi colonişti de etnie germană atraşi de locurile de muncă oferite dar şi

de terenul propice practicării agriculturii. Numărul acestora ajunge la 102 în anul 1910 ca apoi să crească până la maximul de 166 în anul 1966. După căderea regimului comunist aceştia au emigrat, în prezent regăsind doar 3 familii în sat. La începutul anilor '70 se pune în funcţiune în Batiz o staţie de tratare a apei ce face parte din sistemul de 7 staţii ce asigură apa potabilă pentru aşezările de pe Valea Mureşului şi Valea Streiului.

Satul Băcia (*Bacs,Bach*) este situat în zona de luncă a pârâului Streiu Mic, în amonte de confluenţa cu pârâul Băcia, fiind atestat documentar în anul 1332. Poziţionarea favorabilă în lunca Streiului şi numeroasele legături avute cu administraţia Comitatului Hunedoara au propulsat satul Băcia la rangul de *reşedinţă de Secretariat Cercular* încă din perioada dualismului austro-ungar. Această poziţie s-a transpus ulterior printr-o stabilitate uimitoare din punct de vedere administrativ, satul Băcia fiind reşedinţa comunei cu acelaşi nume din 1876 până în prezent. Satul este dezvoltat după două axe principale pe direcţia nord-sud, o primă axă ce corespunde unui drum comunal ce face legătura cu satul Tâmpa, iar a doua axă corespunde cu actualul drum european Simeria–Petroşani. Numărul mare de etnici maghiari din sat a facilitat construcţia mai multor biserici, o biserică ortodoxă, o biserică greco-catolică şi o biserică romano-catolică, toate construite în la sfârşitul secolului XIX.

Dezvoltarea transportului feroviar după sfârşitul celui de al Doilea Război Mondial creat premisele care au dus la exinderea triajului din satul Tâmpa până în partea de sud a satului Băcia, astfel că pe teritoriul satului sunt două puncte de oprire *Băcia hc* şi *Băcia hm*. După 1970 s-au construit multe case din zona centrală situată între cele două axe, s-a construit un sediu nou pentru primărie şi pentru poliţie, s-a construit în partea de nord a satului, spre axa vestică, un complex agrotehnic format dintr-un C.A.P. şi un serviciu de mecanizare, iar în partea sudică s-a construit actuala clădire a gării.

Satul Boş (*Bos*) este situat în partea de vest a municipiului Hunedoara la confluenţa pârâului Zlaşti cu valea Bisericii. Este un sat relativ mare datorită poziţionării favorabile într-o zonă de luncă extinsă a pârâului Zlaşti. Direcţia de dezvoltare a satului urmează în tocmai alineamentul drumului judeţean 687 şi a pârâului Zlaşti pe direcţia NV-SE. La începutul

anilor 1970 s-a construit un C.A.P.. Administrativ a făcut parte din comuna Răcăştia până în anul 1968 când aceasta este desfinţată şi satul este arondat municipiului Hunedoara.

Satul Buituri a fost situat în partea de nord-est a municipiului Hunedoara fiind cunoscut din perioada Evului Mediu. A fost încorporat municipiului Hunedoara datorită apropierii de acesta şi datorită rolului de sat-dormitor avut până la începutul anilor 1920.

Satul Cârjiţi (*Kerestez*), atestat documentar în anul 1453, este situat în zona înaltă a dealurilor Coziei la confluenţa pârâurilor Băieşu şi Cristurului. Datorită poziţionării, comuna Cârjiţi a avut o stabilitate administrativă remarcabilă, practic cele cinci sate componente nu au făcut parte din alte comune în intervalul 1925-2013. Evoluţia teritorială slabă din secolul poate fi explicată prin relativa izolare în care satul se găseşte, atracţia exercitată de centrele urbane Deva şi Hunedoara şi nu în ultimul rând procesul de îmbătrânire a populaţiei. Merită menţionat şi faptul că datorită rolului de sat reşedinţă de comună în Cârjiţi s-a construit o şcoală şi s-a construit sediul primăriei şi poliţiei rurale.

Satul Călanu Mic (*Kis Kalan*), atestat documentar în 1387, este cunoscut încă de pe vremea romană când băile termale din localitate erau apreciate în întreag Imperiu Roman, fiind cunoscute sub numele de *Aquae*. Fiind situat pe drumul ce lega capitala Sarmisegetuza de oraşele Appulum şi Napoca satul este menţionat ca având statut de târg. Iniţial satul a făcut parte din comuna Batiz până în anul 1925, apoi a fost alipit comunei Crişeni (devenită ulterior Călan). Principalii factori care au influenţat dezvoltarea satului au fost construcţia căii ferate Simeria-Petroşani şi construcţia fabricii de extracţie şi prelucrare a calcarului şi dolomitei. În sat funcţionează staţiunea balneoclimaterică „Călan Băi".

Satul Cărpiniş (*Gÿertÿános*) este localizat în partea nordică a oraşului Simeria pe malul drept al Mureşului în lunca pârâului Cărpiniş. Datorită poziţionării la nord de râul Mureş satul a făcut parte din comuna Rapoltul Mare până în anul 1950 când este alipit oraşului Simeria.

La începutul anilor 1960, după construcţia fabricii de prelucrare a marmurei din Simeria, în partea de nord a satului s-a construit o carieră modernă pentru extragerea travertinului. După 1990, ca urmare a atracţiei

exercitate de oraşul Simeria, a migraţiei externe şi a îmbătrâniri populaţiei, construcţiile noi sunt extrem de puţine concentrate în partea de sud, iar populaţia se află în scădere continuă începând cu anul 1992.

Satul Chergeş (*Kerges*), atestat documentar în anul 1406, este situat în zona înaltă a dealurilor Coziei, în zona de izvoare a pârâului Căoiu. Una dintre cele mai vechi clădiri din sat este o biserică din lemn construită în secolul XVIII şi purtând hramul Cuvioasa Paraschiva. Evoluţia teritorială a satului este influenţată în mod negativ de relief, astfel se observă o aglomerare a locuinţelor în jurul nucleului iniţial fără a avea o direcţie clară de dezvoltare. Din punct de vedere administrativ a făcut parte din comuna Cîrjiţi încă din 1876.

Satul Ciulpăz (*Erdöhát, Csulpez*), atestat documentar în 1733 este situat în partea nordică a Dealurilor Hunedoarei de Vest, în partea vestică a Vârfului Dobra la altitudinea de 520 de metri. Relieful constitue principalul factor ce condiţionează dezvoltarea teritorială, astfel că toate casele sunt concentrate într-o zonă foarte mică, compactă şi cu o mică tendinţă de alungire după drumul judeţean ce tranzitează localitatea. Un alt impediment în dezvoltarea satului a fost dinamica populaţiei, care din anul 1956 (anterior anului 1956 populaţia a fost raportată la satul Dumbrava) a scăzut constant de la 85 locuitori la doar 55 în anul 2002.

Numărul mic de locuitori dar şi poziţionarea nefavorabilă au creat o relativă instabilitate administrativă. În primul rând satul nu a fost recunoscut până în anul 1950, când prin reforma administrativă s-au creat satele Cutin, Ciulpăz şi Dumbrava din fostul sat Găunoasa. În al doilea rând satul a făcut parte până în 1925 din comuna Peştişu Mic ca apoi între 1925 şi 1950 să fie alipit comunei Nandru. Această situaţie a fost una trecătoare astfel că din 1950 satul a revenit la comuna Peştişu Mic.

Satul Cozia (*Kozya*), atestat documentar în anul 1453, este situat în partea nordică a dealurilor Coziei la sud de dealulPiatra Coziei. Evoluţia satului este legată, în prima fază, de exploatarea resurselor de piatră andezică, fiind cunoscut faptul că în Evul Mediu a existat în sat o breaslă a cioplitorilor. După cel de-al doilea război mondial, în partea de nord a satului s-a construit o mină pentru exploatarea minereurilor cuprifere complexe.

Satul Cristur (*Keresztur, Cristuru*), atestat documentar în anul 1302 este situat pe malul stâng al râului Cerna la nord de confluenţa cu pârâul Cristur. Satul are o formă alungită, pe direcţia N-S datorită poziţionării pe drumul de legătură între Deva şi Hunedoara. Satul a fost reşedinţa comunei Cristur între 1925 şi 1968. Colonizarea şi apoi relocarea populaţiei maghiare în cadrul conurbaţiei, în 1911 a dus la o creştere semnificativă a populaţiei în intervalul 1910-1977 de la 555 la 1806 locuitori. Coloniştii maghiari s-au stabilit în partea de sud-vest a localităţii, casele lor fiind alineate de-a lungul unei singure străzi aproximativ perpendiculare cu strada principală. În 1963 s-a construit în partea de nord a satului fabrica de agregate de construcţii (actuala Macon SA).

După 1989 are loc un proces intens de umplere a spaţiului construit consolidându-se direcţia de dezvoltare nord-sud. Odată cu liberarizarea pieţei economice se observă relocarea unor noi industrii terţiare în zonele periferice ale satului şi are loc o nouă extindere la fabrica de agregate de construcţii prin deschiderea unei secţii de ceramică şi produse din materiale ceramice speciale (teracote şi cărămizi refractare). Pe fondul migraţiei specifice aniilor 1990-1991 populaţia satului scade uşor la recensământul din anul 1992, dar apoi se stabilizează şi creşte până la 1388 locuitori în anul 2002.

Satul Cutin (*Kutti*), atestat documentar doar la începutul secolului XX, este situat în partea de nord-vest a satului Ciulpăz, la altitudini de peste 550 metri, într-o zonă acoperită preponderent de pădure şi vegetaţie arbustivă. Are aceiaşi evoluţie ca şi satul Ciulpăz cu menţiunea că pe hărţile Josefine întâlnim numele Kutti, însă se referă la un toponim nu la o aşezare (Kutti ar însemna pădure conform unor istorici). Şi din punct de vedere administrativ evoluţia acestuia este identică cu cea a satului Ciulpăz.

Satul Dumbrava (*Kaunosza, Erdöhát*), atestat documentar în anul 1808, este situat în partea nordică Dealurilor Hunedoarei de Vest, la nord de satul Ciulpăz şi la est satului Cutin. Profilul satului este unul risipit putând fi identificate trei nuclee separate de case. Ca şi în cazul celorlalte sate situate în zona de dealuri înalte (Ciulpăz şi Cutin) evoluţia teritorială este modestă, satul are profilul unui cătun fiind relativ izolat. Evoluţia administrativă este identică cu a satului Ciulpăz.

Satul Grid (*Grede, Gyryd*), atestat documentar în 1392 este situat în partea de est a oraşului Călan, în zona dealurilor Orăştiei, în zona de izvoare a pârâului Grid, la confluenţa mai multor scurgeri torenţiale de apă. Satul este tipic răsfirat însă cu o tendinţă clară de concentrare a unor construcţii în zona albiei principale a pârâului Grid. Fiind relativ izolat faţă de restul localităţiilor din conurbaţie acesta a fost inclus în comuna Dâncu Mare până în anul 1950 ca apoi între 1950 şi 1968 să treacă la comuna Streisângeorgiu iar în final, după 1968 la oraşul Călan.

Satul Groş (*Groşi, Gros*), atestat documentar în anul 1733 este situat în partea de vest a municipiului Hunedoara la confluenţa pârâului Zlaşti cu pârâul Arii la poalele Munţiilor Poiana Ruscă. Relieful a acţionat ca factor restrictiv în dezvoltarea a satului, acesta fiind răsfirat, pâlcurile de case se dezvoltă în zonele în care lunca se lărgeşte. După 1989 se observă o revitalizare a satului, prin construcţia multor locuinţe cu scop turistic.

Satul Hăşdat (*Hoşdat, Hăşdatu*) este situat în partea de sud a municipiului Hunedoara, la sud de pădurea Chizid. A fost reşedinţa comunei Hăşdat din 1876 până în anul 1968 când aceasta a fost desfinţată. Din 1968 face parte din municipiul Hunedoara. La începutul anilor 1960 se construieşte o staţie de transformare a energiei electrice pentru C.S.H.. După 1989 în sat s-a instalat o puternică comunitate de rromi, de aproximativ 25 de familii.

Satul Josani (Zsoszany), atestat documentar în anul 1330, este situat în zona luncii mijloci a pârâului Peştişu la 1,5 kilometri în amonte de satul Peştişu Mic. Practicarea agriculturi a avut un rol important în dezvoltarea satului, perioda 1924-1976 în care vatra satului s-a extins cel mai mult este cea în care s-a construit în sat un C.A.P. şi o moară pentru cereale. Ca şi direcţie de dezvoltare principală satul este dezvoltat de la est la vest pe o axă principală, paralelă cu drumul judeţean, situată la sud de pârâul Peştişu. Din punct de vedere administrativ satul a făcut parte din comuna Peştişu Mic pe întreaga perioadă a studiului (1876-2013).

Satul Mânerău (*Magyarosd*), atestat documentar în anul 1470, este situat în zona de izvor a pârâului Mânerău în partea de nord-vest a Dealurilor Hunedoarei de Vest. Evoluţia satului este strâns legată de dezvoltarea capacităţilor de producţie a U.F.H.. În perioada 1896-1924, în

timpul primei faze de dezvoltare a U.F.H., satul Mânerău împreună cu alte sate limitrofe localităţii Hunedoara au oferit atât forţă de muncă pentru uzine cât şi locuinţe pentru persoanele sosite la Hunedoara în căutarea unui loc de muncă. Apropierea de Hunedoara şi relaţia strânsă cu satul Răcăştia a rezultat în cooptarea satului în comuna Răcăştia din 1876 până în 1950 când aceasta a fost desfinţată. Începând cu anul 1950 satul este aplipt comunei Peştişu Mic.

Odată cu expansiunea oraşului Hunedoara satul Mânerău, ca şi multe altele, este influenţat de atracţia generată de oraş astfel că populaţia începe să scadă iar ritmul de dezvoltare este redus. Odată cu reducerea activităţii industriale în Hunedoara, începând cu anul 1992, s-a observat o tendinţă migratorie de la urban la rural astfel că populaţia creşte în intervalul 1992-2002.

Satul Nandru (*Nandor*), atestat documentar în anul 1330 este situat în partea vestică, pe cursul pârâului Peştişu la ieşirea pârâului din sectorul de defileu (cunoscut sub numele de Cheiile Nandrului).

Satul a făcut parte din comuna Peştişu Mic din 1876 până în 1925 când în contextul reformei administrative s-a înfiinţat comuna Nandru, formată din satul Nandru şi satul Găunoasa (Dumbrava + Cutin + Ciulpăz),iar Nandru a devenit sat reşedinţă de comună. Odată cu reforma administrativă din 1950 comuna Nandru se desfinţează iar satele sunt mutate la comuna Peştişu Mic. Perioada cea mai importantă în evoluţia satului a fost cea de la începutul anilor 1970 când s-a construit în sat o şcoală primară, un grajd al C.A.P.-ului.

Satul Nădăştia de Jos (*Also Nadasd, Nădăştia Inferioară*), atestat documentar în 1419, este situat în partea de sud-vest a zonei vechi a oraşului Călan, în partea nordică a dealurilor Nădăştiei, în lunca pârâului Nădăştia. La începutul secolului XX în partea sudică a satului sunt plantate primele livezi (măr şi prun), acestea fiind extinse sistematic după cel de-al doilea război mondial, odată cu instaurarea regimului comunist. Începând cu anii ’30 apropierea de centrele industriale de la Călan şi Hunedoara are un efect nefast asupra populaţiei din sat, înregistrându-se un proces masiv de emigraţie către aceste centre industriale.

Satul Nădăştia de Sus (*Felso Nadasd, Nădăştia Superioară*), atestat documentar în 1477, este situat pe cursul superior al pârâului Nădăştia, în amonte de satul Nădăştia de Jos. La fel ca şi în cazul satului Nădăştia de Jos condiţionările reliefului au făcut ca acesta să se dezvolte preponderent liniar pe direcţia NV-SE. Chiar dacă iniţial a fost un sat mai mare din punct de vedere demografic, fenomenul de emigraţie către centrele industriale a fost intens şi aici, populaţia înregistrând scăderi accentuate şi continue începând cu anii '50. Din punct de vedere administrativ satele Nădăştia de Sus şi Nădăştia de Jos au avut aceiaşi evoluţie. Până în anul 1968 au făcut parte din comuna Hăşdat iar odată cu desfinţarea acesteia au trecut la oraşul Călan.

Satul Ohaba Streiului (*Strigyohaba*) este un sat relativ nou, format în secolul XIX prin mutarea unui nucleu al satului Streisângeorgiu (ca urmare a colonizări unor familii de ceangăi). Apare evidenţiat pentru prima dată de către hărţile din cea de a treia ridicare hasburgică din anul 1896.

Satul Peştişu Mare (*Alpestes, Peştiş*) este situat în partea de nord a municipiului Hunedoara, la nord de confluenţa pârâului Peştişu cu Cerna. În secolul XVI a fost scaunul de judecată al comitatului Hunedoara. În decursul evoluţiei istorice satul Peştişu Mare a deţinut şi funcţia de sat reşedinţă a comunei Peştişu Mare între 1876 şi 1925. Dezvoltarea satului este strâns legată de construcţia şi modernizarea U.F.H. şi C.S.H. Începând cu anii 1920 se construiesc noile uzine de fier, pe treitoriul satului se construiesc treptat Laminoarele, Bloomingul, secţia de construcţii utilitare, atelierul de reparaţii vagoane dar şi un depozit de materii prime. Pentru a asigura energia electrică pentru capacităţile de procesare se construieşte în 1968 staţia de transformare Peştişu care primeşte energie electrică de la Mintia prin liniile de înaltă tensiune de 400, 220 şi 110 Kv.

La începutul anilor 1970 s-au construit 5 blocuri de locuinţe (P+2+M) pentru muncitorii de la staţia de transformare şi depozitul de materii prime. Pentru a asigura transportul de materie primă de la depozitul de la Peştişu Mare până în zona furnalelor se construiesc o serie de benzi transportoare în anul 1981.

În perioada de restructurare a activităţii industriale în partea de sud s-a construit un parc industrial în zona fostului Blooming, unde actualmente

îşi desfăşoară activitatea 12 agenţi economici. În ceea ce priveşte dezvoltarea satului trebuie menţionat că în ultima perioadă se observă un proces intens de reorganizare a zonei de sud în care este situat parcul industrial şi o activitate de construcţie intensă în partea de nord aproape de satul Cristur.

Satul Peştişu Mic (*Felso-Pestes*) este situat în lunca inferioară a pârâului Peştişu la aproximativ 3 kilometri de confluenţa acestuia cu Cerna. Deşi au fost descoperite urme ale locuirii umane datând din perioada neolitică satul este atestat documentar doar în 1330. Poziţionarea favorabilă în zona de luncă a satului a coincis cu obţinerea statutul de sat reşedinţă de comună încă din 1876. Extinderea teritorială a satului este legată de practicarea agriculturii în lunca pârâului Peştişu precum şi de dezvoltarea căilor de comunicaţii pe valea pârâului Peştişu. Satul are o evoluţie preponderentă est-vest de-a lungul drumului judeţean. Fiind un sat bazat în special pe agricultură dezvoltarea teritorială este moderată, în ton cu dezvoltarea populaţiei, care ajunge la un maxim de 277 locuitori în anul 1910.

Satul Petreni (*Petrenÿ*) este situat pe malul drept al Streiului în partea de sud-vest a satului Băcia, fiind atestat documentar în anul 1425. Istorici au stabilit că numele de Petreni este asociat cu exploatările de piatră din zona dealului Petreni–Totia. La sfârşitul secolului XIX se observă un fenomen de dedublare a nucleului astfel că este conturată vatra iniţială sub numele de Petrenii Mari şi o vatră nouă situată mai la sud est în zona deluroasă cunoscută sub numele de Petrenii Mici.

Satul Popeşti (*Popesd*), atestat documentar în anul 1453, este situat în partea central nordică a dealurilor Nandrului la confluenţa pârâului Valea Bisericii cu pârâul Cristurului. După modernizarea drumului Peştişu Mare–Cârjiţi la începutul secolului XX se observă o tendinţă de alungire a satului după acesta. În anii 1930 se construieşte o şcoală iar după 1960 C.A.P.-ul. Perioada de după 1990 este caracterizată printr-o rearanjare a locuinţelor, se modernizează multe case în zona centrală a satului şi se observă o nouă alungire de-a lungul drumului judeţean.

Satul Răcăştia (*Rakosd, Răcăştie*), atestat documentar în 1381 este situat în partea de vest a municipiului Hunedoara pe valea pârâului Răcăştia. Fiind un sat cu vechi în zona dealurilor Hunedoarei a deţinut rolul de

reşedinţă de comună din 1876 până în 1968 când comuna Răcăştia a fost desfinţată. Dezvoltarea plan-spaţială este direct legată de dezvoltarea iniţială a U.F.H., astfel că în primii ani în care oraşul Hunedoara nu oferea locuinţe suficiente şi/sau adecvate o bună parte a forţei de muncă locuia în Răcăştia. Odată cu dezvoltarea Hunedoarei se observă un fenomen de migraţie a populaţiei înspre oraş, ceea ce duce la scăderi moderate ale populaţiei. Trendul migratoriu se inversează după restructurarea industriei din Hunedoara, la recensământul din 2002 populaţia satului crescând faţă de anul 1992.

Satul Sâncrai (*Szent-Kiraly*), atestat documentar în anul 1320, este situat în lunca pârâului Sâncrai în amonte de satul Călanu Mic. Evoluţia ulterioară este legată de dezvoltarea Uzinelor Călan astfel că până la începutul construcţiei propriu-zise a oraşului Călan o mare parte din muncitorii de la Uzinele Călan locuiau în satele din apropiere, inclusiv în Sâncrai. Satul a făcut parte din comuna Hăşdat până în 1950 când este alipit comunei Crişeni iar din 1968 trece la Călan.

Satul Sântandrei (*Szent-András, Sântandreiu*), atestat documentar în 1332 este situat pe malul drept al râului Cerna în apropiere de zona de vărsare în Mureş. Odată cu construcţia căii ferate Simeria–Hunedoara s-a construit şi un punct de oprire la sud de sat, acesta reprezentând un adevărat imbold pentru dezvoltarea socio-economică. La sfârşitul secoului XIX se plantează o mare parte din dealurile Holumb şi Sântandrei cu livezi de măr.

Importanţa satului este recunoscută în perioada 1925-1950 când devine reşedinţa comunei cu acelaşi nume. Dezvoltarea satului ia o nouă formă după 1975 când aici s-a construit un C.A.P. şi un sediu al serviciului de mecanizare (S.M.) ce avea rolul de a furniza echipamentele necesare întreţinerii livezilor de măr şi serelor (construite la nord de DN 7). După 1989, atorită poziţionării favorabile în teritoriu şi a accesibilităţii bune, se construiesc şi se renovează multe locuinţe iar spre Simeria se construieşte un parc închiriere auto.

Satul Sântămăria de Piatră (*Ko-Boldogfalva*), atestat documentar în 1346, este situat la sud de confluenţa pârâului Sântămărie cu Streiul. La sfârşitul secolului XIX s-a construit primul pod peste Strei, biserica şi o

moară pe malul pârâului Sântămărie. Satul a fost inclus în comuna Batiz până la desfinţarea acesteia în 1950, ulterior fiind mutat în comuna Crişeni/oraşul Călan.

Satul Sântuhalm (*Szántóhalma, Sântuhalmu*), atestat documentar în 1453 este situat în Lunca Mureşului aproape de confluenţa Cernei cu Mureşul. Poziţionarea favorabilă precum şi politicile vremii au făcut ca timp de aproape 50 de ani, între 1876 şi 1925, Sântuhalmul să fie reşedinţa comunei Sântuhalm. Dezvoltarea ulterioară este datorată, în primă fază, modernizării căilor de acces rutier către Alba-Iulia şi către Hunedoara şi apoi de dezvoltarea unor mici industrii.

La începutul anilor ’50 se construieşte staţia de epurare a apelor uzate provenite de la oraşele Deva şi Hunedoara. În anii ’70 staţia este modernizată fiind adăugată o treaptă chimică. Tot în anii ’70 se construiesc în extravilan o serie de depozite şi grajduri ale C.A.P.- ului. După 1989, liberalizarea comerţului şi industriei, conduce la dezvoltarea unor mici industrii în sat, se construiesc spaţii de depozitare, unităţi de cazare, o fabrică de preparate din carne şi o serie de spaţii comerciale şi de expoziţii în aer liber şi o fabrică de biciclete. Datorită acestor investiţii axate în general pe direcţia est-vest se conturează o arie urbanizată de-a lungul DN7, arie ce întăreşte legătura şi mai mult legătura cu municipiul Deva.

Satul Săuleşti (*Sar-Falva*), atestat documentar în 1377 este situat în partea de vest a oraşului Simeria în lunca Mureşului. Fiind situat în zona de luncă a Mureşului principala activitate a locuitorilor este agricultura. Din punct de vedere administrativ satul a făcut parte din comuna Sântuhalm până în anul 1925 ca apoi, odată cu dezvoltarea oraşului Simeria, să fie alipit acestuia.

La începutul anilor 1960 s-a construit la Săuleşti un aerodrom cu pistă de iarbă de 1000 metri lungime. Între 1960 şi 1970 a funcţionat aici ambulanţa aeriană Avisan şi de asemenea se efectuau zboruri regulate spre Bucureşti, Iaşi sau Cluj-Napoca. După căderea regimului comunist şi schimbarea regimului politic s-a vehiculat ca aerodromul Săuleşti să fie transformat în aeroport regional.

Satul Simeria Veche (*Piski, Piskitelep, Opiski*), atestat documentar în 1341,este situat în partea de est a oraşului Simeria, pe malul stâng a râului

Strei, la sud de calea ferată Simeria-Alba Iulia. Referitor la organizarea administrativă, a făcut parte din comuna Băcia până în 1925, apoi este alipit oraşului Simeria. De remarcat faprul că în aproierea satului există numeroase balastiere, extragerea agregatelor de construcţie fiind una dintre activităţiile economice principale din sat.

Satul Streisângeorgiu (*Szent Gÿörgÿ)*, atestat documentar în anul 1377, este situat în partea de sud a cartierului Călanul Nou. Odată cu construcţia Uzinelor de Fier Călan, Streisângeorgiu alături de fostul sat Crişeni au oferit atât forţă de muncă cât şi spaţiu pentru construcţia de locuinţe. În perioada dezvoltării cartierului Călanul Nou (1960-1970) are o perioadă de relativă stagnare pe fondul presiunii exercitate de dezvoltarea oraşului Călan. Începând cu anul 1968 satul a fost declarat localitate componentă a oraşului Călan. Anterior a fost reşedinţa comunei cu acelaşi nume coordonând satele din zona dealurilor Dâncului.

Satul Strei (*Zeikfalva*), atestat documentar în 1377, este situat la aproximativ 1 kilometru în partea sudică a zonei vechi din oraşul Călan. Cea mai veche şi mai cunoscută clădire din sat este fără îndoială biserica construită în secolele XIII-XIV. Evoluţia satului este stâns legată de existenţa şi modernizarea drumului şi căi ferate spre Haţeg (satul fiind menţionat ca fiind parte din cnezatul Haţegului) şi de evoluţia Uzinelor de Fier Călan.

Apartenenţa satului de zona Haţegului este sugerată şi de către evoluţia administrativă, astfel până în anul 1925 a făcut parte din comuna Ruşi, comună inclusă în plaşa Haţeg, apoi între 1925 şi 1950 a făcut parte din comuna Crişeni (plaşa Haţeg). Reforma administrativă din 1950 a desfinţat plaşele iar comuna Crişeni a fost inclusă în raionul Hunedoara. Din 1968 este inclus în oraşul Călan.

Dezvoltarea satului a fost infuenţată şi de către sosirea coloniştilor maghiari (ceangăi) în zonă, astfel la recensământul din 1880 sunt raportaţi 24, apoi în 1910 sunt consemnaţi 111 maghiari, numărul lor scăzând după preluarea Uzinelor Călan de către statul român. Odată cu reforma agricolă din ani 1960 în sat se construieşte un C.A.P. Poziţia favorabilă în care satul este amplasat a făcut ca după anul 2000, să asistăm la o creştere constantă a construcţilor noi, se formează o nouă axă de dezvoltare teritorială în partea

de est şi sunt modernizate şi extinse multe case din zona centrală. Trebuie menţionat şi faptul că în partea de vest, în zona primelor hale ale C.A.P., au început să se instaleze diferite mici afaceri, în special spaţii de depozitare şi distribuţie de produse alimentare.

Satul Strei-Săcel (*Szátsál, Strigyszacsal*), atestat documentar în 1392, este situat la 1 kilometru spre nord de cartierul Călanul Nou. Din punct de vedere administrativ satul a făcut parte din comuna Streisângeorgiu până la reorganizarea administrativă din 1968 când trece la oraşul Călan. Datorită poziţionării la confluenţa dintre pârâul Valea Sângeorgiului şi Strei în zonă există mai multe balastiere a căror activitate (adesea necontrolată) creează probleme de mediu.

Satul Tâmpa (*Tompa*), atestat documentar în 1404, este situat în partea de sud a oraşului Simeria. Apropierea de atelierele de construcţie şi reparaţie vagoane din Simeria a făcut ca, începând cu anul 1880, să se stabilească în Tâmpa primii muncitori maghiari şi familiile lor (aproximativ 100 de persoane), aceştia contribuind semnificativ la dezvoltarea primei forme a triajului. Dezvoltarea teritorială a satului este liniară de la nord la sud de-a lungul unei singure străzi principale ce corespunde cu drumul comunal dintre Simeria şi Băcia. După al Doilea Război Mondial dezvoltarea industrială din zonă aduce nevoia modernizării triajului de marfă acesta fiind lungit până aproape de satul Băcia.

Satul Totia (*Toti*), atestat documentar în 1336, este situat în zona de deal pe malul drept al Streiului la sud de satul Simeria Veche. În secolul XIX are loc un fenomen de dedublare a vetrei. În urma acestui proces apar două vetre, cea veche cu numele de *Totia Mare* şi cea nouă situată la aproximativ 500 de metri spre est cu numele *Totia Mică*. Aceste două sate sunt separate din punct de vedere administrativ în perioada 1876-1925 astfel: satul Totia Mare rămâne la comuna Băcia, iar satul Totia Mică trece la comuna Jeledinţi. După 1925 se revine la un singur sat, Totia, care face parte din comuna Băcia.

Satul Zlaşti (*Zlasd*) a fost situat în partea de sud-vest a municipiului Hunedoara şi a fost un sat cu tradiţie în prelucrarea fierului, Atelierul Zlaşti, cunoscut din anul 1685, funcţionând până în anul 1933. De sat îşi

leagă numele şi dezvoltarea U.F.H., aici fiind construit primul baraj pentru apă industrială necesară la furnale. A fost încorporat municipiului Hunedoara la începutul anilor 1930.

Satul Uroi (*Arani, Uroiu*), atestat documentar în 1333, este situat în partea de nord a oraşului Simeria la baza corpului andezic cu acelaşi nume. Satul este dezvoltat linear de-a lungul drumului judeţean 107A. Relativa izolare faţă de restul conurbaţiei a făcut ca satul Uroi să fie alipit târziu oraşului Simeria, astfel până în anul 1950 a făcut parte din comuna Rapoltul Mare.

Principala activitate economică a locuitorilor este agricultura şi creşterea animalelor. Trebuie menţionat faptul că satul Uroi nu a avut o legătură rutieră fixă cu oraşul Simeria până la începutul anilor 1920 când se construieşte un pod permanent peste râul Strei, anterior construcţiei acestui pod legătura era asigurată de o luntră.

Satul Valea Nandrului (*Valya, Nandorvalya*) este situat la sud de confluenţa pârâului Peştişu cu pârâul Izvoare. Deşi în zona satului au fost găsite urme de locuire datând din perioada Neoliticului este atestat documentar doar în 1733. Dezvoltarea satului este una aparte sub forma literei *Y*. Datorită distanţei relativ mari de centrele urbane dezvoltarea socio-economică este lentă, populaţia scade în mod continuu de la maximul de 369 locuitori din anul 1910 la doar 183 locuitori în anul 2002.

Satul Valea Sângeorgiului (*Szentgyorgyvalya, Waly*), atestat documentar în anul 1392, este situat în partea de nord-vest a cartierului Călanul Nou într-un mic debuşeu al pârâului Valea Sîngeorgiului. Este unul dintre cele mai mari sate din zonă cu o expansiune concentrată în lungul drumului judeţean Călan–Orăştie. După anul 1930 se observă o tendinţă generală de scădere a numărului de locuitori, numărul locuitorilor ajungând la doar 324 în anul 2002. Distanţa mare faţă de Călan a avut de asemenea ca efect o instabilitate în organizarea administrativă. A făcut parte din comuna Chitid până în 1925 ca apoi să fie inclus în comuna Streisângeorgiu, până în 1968, când trece la oraşul Călan.

Tabel 27. *Evoluţia teritorială a aşezărilor rurale*

Localitatea	Supra-faţa	Anul 1773	Anul 1896	Anul 1924	Anul 1976	Anul 1986	Anul 2011
ALMAŞUL SEC	clădiri	0,15 ha	0,38 ha	1,74 ha	2,02 ha	2,11 ha	3,05 ha
	total	1,23 ha	2,29 ha	11,73 ha	13,56 ha	14,19 ha	20,38 ha
ALMAŞU MIC	clădiri	0,34 ha	0,49 ha	0,69 ha	0,87 ha	1,15 ha	1,17 ha
	total	1,71 ha	2,58 ha	3,60 ha	4,62 ha	6,01 ha	6,25 ha
ARCHIA	clădiri	0,28 ha	0,59 ha	1,42 ha	1,51 ha	2,11 ha	3,81 ha
	total	1,88 ha	3,52 ha	7,27 ha	7,88 ha	10,96 ha	17,10 ha
BÂRCEA MARE	clădiri	[redacted]	0,69 ha	1,26 ha	2,06 ha	4,80 ha	5,84 ha
	total		3,35 ha	6,41 ha	9,43 ha	21,60 ha	23,99 ha
BÂRCEA MICĂ	clădiri	0,73 ha	1,12 ha	2,25 ha	2,61 ha	2,76 ha	2,92 ha
	total	3,13 ha	5,10 ha	9,62 ha	13,92 ha	14,33 ha	15,22 ha
BATIZ	clădiri	0,32 ha	0,80 ha	1,49 ha	3,84 ha	5,29 ha	5,48 ha
	total	2,26 ha	5,21 ha	9,32 ha	24,67 ha	32,78 ha	33,68 ha
BĂCIA	clădiri	0,38 ha	1,00 ha	2,40 ha	3,84 ha	5,15 ha	6,98 ha
	total	2,74 ha	9,38 ha	18,18 ha	29,32 ha	41,44 ha	54,12 ha
BOŞ	clădiri	0,21 ha	1,03 ha	1,89 ha	2,96 ha	4,72 ha	5,00 ha
	total	0,85 ha	4,45 ha	9,50 ha	15,42 ha	24,12 ha	26,00 ha
BUITURI	clădiri	0,16 ha	0,44 ha	1,61 ha	[redacted]		
	total	0,86 ha	4,01 ha	14,20 ha			
CÂRJIŢI	clădiri	0,23 ha	0,33 ha	1,16 ha	1,47 ha	1,66 ha	1,71 ha
	total	1,20 ha	1,72 ha	6,18 ha	7,90 ha	8,99 ha	9,28 ha
CĂLANU MIC	clădiri	0,17 ha	0,31 ha	0,54 ha	1,44 ha	2,13 ha	2,16 ha
	total	0,93 ha	1,65 ha	3,19 ha	10,09 ha	14,33 ha	14,48 ha
CĂRPINIŞ	clădiri	0,39 ha	0,93 ha	1,40 ha	1,74 ha	2,54 ha	2,69 ha
	total	2,10 ha	5,07 ha	7,70 ha	8,99 ha	12,48 ha	12,98 ha
CHERGEŞ	clădiri	0,11 ha	0,24 ha	0,89 ha	1,00 ha	1,21 ha	1,21 ha
	total	0,93 ha	1,75 ha	5,72 ha	6,32 ha	7,50 ha	7,54 ha
CIULPĂZ	clădiri	0,06 ha	0,13 ha	0,38 ha	0,49 ha	0,53 ha	0,59 ha
	total	0,34 ha	0,87 ha	2,39 ha	3,04 ha	3,53 ha	3,90 ha
COZIA	clădiri	0,16 ha	0,47 ha	1,86 ha	2,05 ha	2,10 ha	2,11 ha
	total	1,13 ha	2,98 ha	11,42 ha	12,42 ha	12,83 ha	12,87 ha
CRISTUR	clădiri	0,65 ha	2,95 ha	4,07 ha	18,96 ha	26,71 ha	30,08 ha
	total	2,62 ha	10,73 ha	15,68 ha	64,40 ha	93,32 ha	111,57 ha
CUTIN	clădiri	0,03 ha	0,14 ha	0,34 ha	0,42 ha	0,42 ha	0,43 ha
	total	0,26 ha	1,15 ha	2,32 ha	2,77 ha	3,04 ha	3,11 ha
DUMBRAVA	clădiri	0,05 ha	0,19 ha	0,35 ha	0,41 ha	0,49 ha	0,51 ha
	total	0,48 ha	1,57 ha	2,57 ha	3,04 ha	2,22 ha	2,58 ha
GRID	clădiri	0,18 ha	0,28 ha	0,93 ha	1,66 ha	2,30 ha	2,33 ha
	total	1,14 ha	2,13 ha	6,70 ha	12,16 ha	16,90 ha	17,03 ha
GROŞ	clădiri	0,10 ha	0,13 ha	0,20 ha	0,45 ha	0,66 ha	1,18 ha
	total	0,41 ha	0,51 ha	1,04 ha	2,52 ha	3,92 ha	6,23 ha
HĂŞDAT	clădiri	0,40 ha	0,84 ha	2,21 ha	3,08 ha	4,80 ha	5,16 ha
	total	1,68 ha	3,99 ha	11,38 ha	15,79 ha	21,76 ha	23,44 ha
JOSANI	clădiri	0,18 ha	0,32 ha	0,91 ha	1,40 ha	2,08 ha	2,11 ha
	total	0,83 ha	1,40 ha	4,73 ha	7,28 ha	11,00 ha	11,27 ha
MÂNERĂU	clădiri	0,34 ha	0,89 ha	2,22 ha	2,62 ha	2,91 ha	3,06 ha
	total	1,13 ha	3,17 ha	9,23 ha	11,06 ha	12,49 ha	13,31 ha
NANDRU	clădiri	0,09 ha	0,16 ha	0,90 ha	1,23 ha	1,88 ha	2,04 ha

Localitatea	Supra-faţa	Anul 1773	Anul 1896	Anul 1924	Anul 1976	Anul 1986	Anul 2011
	total	0,46 ha	0,98 ha	6.00 ha	8,07 ha	12,41 ha	13,47 ha
NĂDĂŞTIA DE JOS	clădiri	0,25 ha	0,59 ha	1,24 ha	2,41 ha	3,07 ha	3,18 ha
	total	1,83 ha	3,88 ha	7,54 ha	15,12 ha	20,6 ha	21,81 ha
NĂDĂŞTIA DE SUS	clădiri	0,20 ha	0,60 ha	1,17 ha	2,33 ha	3,03 ha	3,16 ha
	total	0,91 ha	2,85 ha	6,36 ha	14,26 ha	18,54 ha	19,74 ha
OHABA STREIULUI	clădiri		0,20 ha	0,33 ha	0,61 ha	1,00 ha	1,07 ha
	total		1,46 ha	2,19 ha	3,77 ha	7,03 ha	7,60 ha
PEŞTIŞU MARE	clădiri	0,37 ha	0,81 ha	2,96 ha	5,39 ha	12,47 ha	15,47 ha
	total	2,30 ha	4,77 ha	17,52 ha	29,42 ha	72,66 ha	89,63 ha
PEŞTIŞU MIC	clădiri	0,17 ha	0,41 ha	1,52 ha	2,02 ha	2,53 ha	2,70 ha
	total	0,75 ha	1,89 ha	4,82 ha	7,00 ha	10,02 ha	10,48 ha
PETRENI	clădiri	0,27 ha	0,52 ha	1,78 ha	2,61 ha	3,70 ha	4,08 ha
	total	1,35 ha	3,38 ha	11,96 ha	17,52 ha	24,37 ha	26,64 ha
POPEŞTI	clădiri	0,22 ha	0,37 ha	1,30 ha	1,72 ha	2,05 ha	2,17 ha
	total	1,57 ha	2,35 ha	6,85 ha	9,26 ha	11,09 ha	11,73 ha
RĂCĂŞTIA	clădiri	0,37 ha	1,50 ha	3,06 ha	4,31 ha	5,05 ha	5,47 ha
	total	1,57 ha	4,76 ha	13,42 ha	19,13 ha	23,04 ha	25,08 ha
SÂNCRAI	clădiri	0,28 ha	0,41 ha	1,21 ha	2,05 ha	2,45 ha	2,50 ha
	total	1,87 ha	2,97 ha	7,93 ha	13,14 ha	15,74 ha	15,93 ha
SÂNTANDREI	clădiri	1,18 ha	2,60 ha	5,69 ha	7,79 ha	10,18 ha	15,85 ha
	total	3,32 ha	7,27 ha	20,83 ha	29,72 ha	39,84 ha	59,06 ha
SÂNTĂMĂRIA DE PIATRĂ	clădiri	0,17 ha	0,38 ha	1,08 ha	1,60 ha	2,03 ha	2,13 ha
	total	1,12 ha	2,28 ha	5,94 ha	9,09 ha	11,12 ha	11,61 ha
SÂNTUHALM	clădiri	0,52 ha	1,06 ha	3,09 ha	5,49 ha	7,34 ha	16,29 ha
	total	1,81 ha	3,94 ha	11,77 ha	20,21 ha	29,22 ha	58,68 ha
SĂULEŞTI	clădiri	0,57 ha	1,68 ha	2,67 ha	3,98 ha	5,61 ha	5,70 ha
	total	2,24 ha	9,09 ha	14,00 ha	21,10 ha	27,64 ha	27,95 ha
SIMERIA VECHE	clădiri	0,70 ha	1,31 ha	2,09 ha	2,86 ha	3,51 ha	4,47 ha
	total	3,12 ha	5,28 ha	9,84 ha	13,90 ha	17,25 ha	21,45 ha
STREI-SÂNGEORGIU	clădiri	0,30 ha	0,58 ha	8,35 ha	10,47 ha	11,43 ha	12,02 ha
	total	2,76 ha	5,22 ha	9,81 ha	22,04 ha	27,45 ha	31,46 ha
STREI	clădiri	0,21 ha	0,53 ha	1,16 ha	3,61 ha	4,76 ha	5,26 ha
	total	1,90 ha	3,97 ha	8,62 ha	24,53 ha	30,14 ha	33,58 ha
STREI-SĂCEL	clădiri	0,32 ha	0,42 ha	0,61 ha	1,61 ha	1,80 ha	1,92 ha
	total	2,12 ha	2,87 ha	4,41 ha	12,42 ha	13,64 ha	14,22 ha
TÂMPA	clădiri	0,37 ha	0,67 ha	1,59 ha	3,66 ha	4,38 ha	4,82 ha
	total	2,11 ha	3,98 ha	8,97 ha	20,83 ha	26,45 ha	29,67 ha
TOTIA	clădiri	0,21 ha	0,51 ha	0,83 ha	1,43 ha	1,89 ha	1,95 ha
	total	0,56 ha	1,97 ha	3,48 ha	6,65 ha	9,59 ha	9,86 ha
ZLAŞTI	clădiri	0,31 ha	0,79 ha	1,24 ha			
	total	1,33 ha	3,88 ha	6,69 ha			
UROI	clădiri	0,63 ha	1,10 ha	2,18 ha	3,37 ha	3,99 ha	4,19 ha
	total	2,71 ha	4,93 ha	9,33 ha	15,27 ha	18,16 ha	19,03 ha
VALEA NANDRULUI	clădiri	0,11 ha	0,32 ha	0,81 ha	1,14 ha	1,64 ha	1,71 ha
	total	0,54 ha	1,62 ha	3,92 ha	5,28 ha	8,07 ha	8,37 ha
VALEA SÂNGEORGIULUI	clădiri	0,36 ha	0,57 ha	1,06 ha	2,32 ha	2,86 ha	3,13 ha
	total	2,03 ha	3,21 ha	6,59 ha	10,50 ha	14,41 ha	16,14 ha

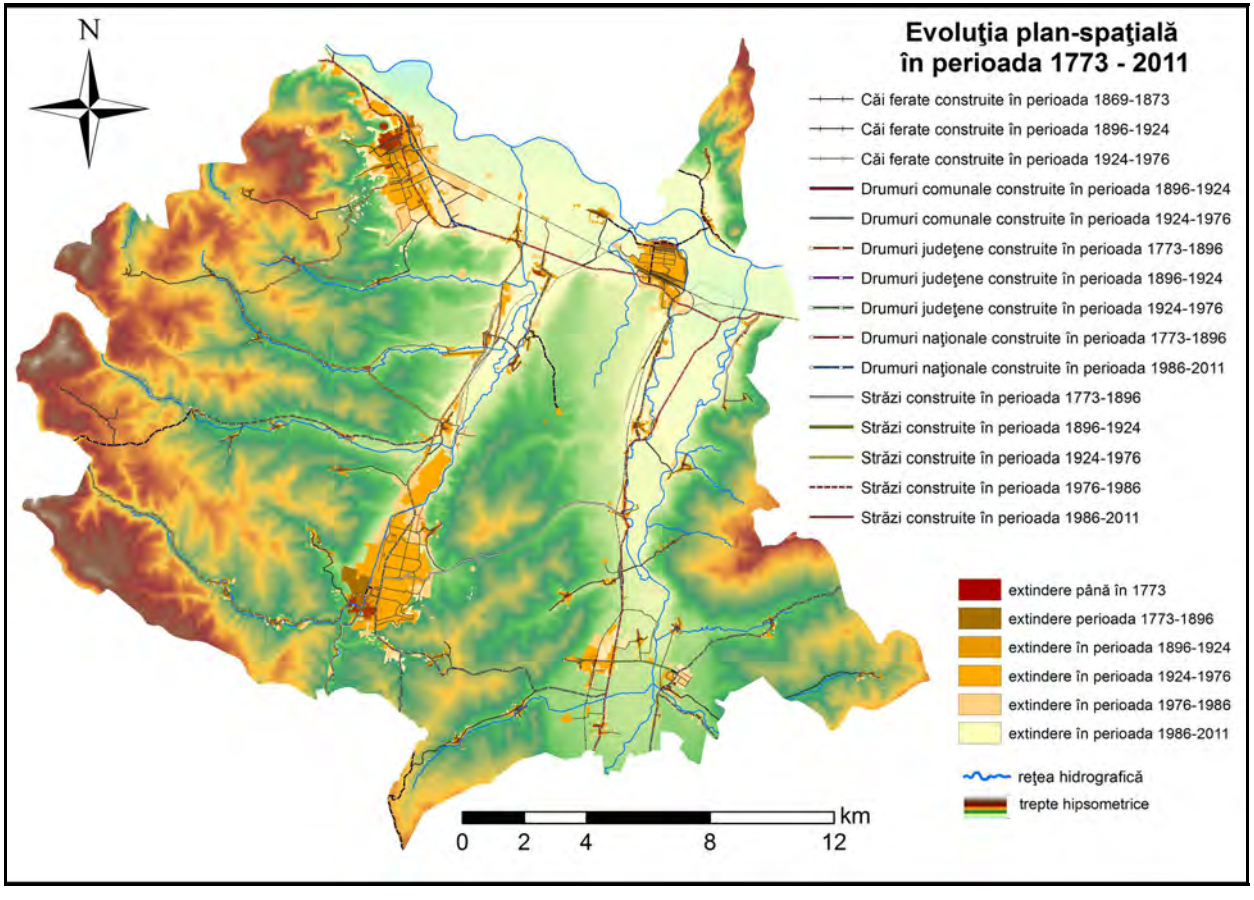
N
Evoluţia plan-spaţială
în perioada 1773 - 2011
Căi ferate construite în perioada 1869-1873
Căi ferate construite în perioada 1896-1924
Căi ferate construite în perioada 1924-1976
Drumuri comunale construite în perioada 1896-1924
Drumuri comunale construite în perioada 1924-1976
Drumuri judeţene construite în perioada 1773-1896
Drumuri judeţene construite în perioada 1896-1924
Drumuri judeţene construite în perioada 1924-1976
Drumuri naţionale construite în perioada 1773-1896
Drumuri naţionale construite în perioada 1986-2011
Străzi construite în perioada 1773-1896
Străzi construite în perioada 1896-1924
Străzi construite în perioada 1924-1976
Străzi construite în perioada 1976-1986
Străzi construite în perioada 1986-2011
extindere până în 1773
extindere perioada 1773-1896
extindere în perioada 1896-1924
extindere în perioada 1924-1976
extindere în perioada 1976-1986
extindere în perioada 1986-2011
reţea hidrografică
trepte hipsometrice
km
0 2 4 8 12

Fig. 18. *Evoluţia teritorială la nivelul conurbaţiei*

5.4. Noi zone de extindere teritorială la nivelul conurbaţiei

Pe baza analizei asupra dezvoltării teritoriale istorice la nivelul conurbaţiei pot fi identificate noi zone cu potenţial de extindere plan-spaţială care derivă în mare parte din tendinţele ultimilor 22 de ani în care construcţiile nu au mai fost îngrădite de către un stat autoritar. Este evident că pe viitor mare parte a noiilor construcţi vor fi dezvoltate de persoane fizice sau juridice private, rolul administraţiei în construcţia de locuinţe sau zone industriale fiind redus semnificativ în actualul sistem de guvernare. Printre construcţiile pe care administraţia centrală sau locală le va propune şi implementa pe viitor se vor număra şcoli, spitale, biserici, rezervoare de apă, staţii de epurare, staţii de transport în comun, anexe ale infrastructurii de transport şi obiective ce ţin de siguranţa naţională.

Amplitudinea viitoarelor extinderi spaţiale la nivelul conurbaţiei vor fi influenţate direct de evoluţia socio-economică naţională, dezvoltarea structurilor de transport la nivel european şi naţional şi nu în ultimul rând de implementarea unor proiecte cheie la nivelul conurbaţiei.

Dintre multitudinea de proiecte propuse de către diferiţii factori de decizie pot fi considerate cruciale pentru dezvoltarea aşezărilor din conurbaţie următoarele:

- construcţia centurii ocolitoare a municipiului Hunedoara;
- racordarea zonelor rurale la sistemele de alimentare cu apă potabilă şi canalizare;
- extinderea reţelei de gaz în zona rurală;
- construcţia aeroportului local Săuleşti;
- managementul deşeurilor, amenajarea unui deponeu ecologic, şi reprocesarea şi ecologizarea deponeelor existente;
- ecologizarea terenurilor degradate din Hunedoara şi Călan;
- reprocesarea haldelor de zgură de la Hunedoara şi Călan;
- construcţia unui spital judeţean de urgenţă;
- revitalizarea transportului feroviar între Deva şi Hunedoara;
- crearea unui sistem de transport în comun integrat care să asigure mobilitatea optimă între toate localităţile conurbaţiei;

- identificarea zonelor cu potenţial pentru agricultură intensivă şi asigurarea infrastructurii necesare pentru irigarea lor;
- protejarea siturilor ecologice valoroase şi integrarea lor în circuitul turistic.

Implementarea totală sau parţială a proiectelor enumerate mai sus poate ajuta la impunerea conurbaţiei Deva–Hunedoara ca şi pol de dezvoltare la nivel regional. În afara factorilor enumeraţi anterior trebuie luat în considerare şi factorul demografic, scăderea accentuată a numărului de locuitori din mediul urban din ultimi 20 de ani nu poate fi recuperată printr-un potenţial spor natural pozitiv în următorii 10-15 ani. Ca şi în perioada de după cel de-al doilea război mondial creşterea naturală a numărului de locuitori ar trebui să fie ajutată şi de un proces intens de imigrare sprijinit de potenţiale investiţii în zona industrială.

Datorită multitudinii de factori care pot influenţa dezvoltarea teritorială este dificil de preconizat o extindere etapizată astfel că pentru prezentul studiu intervalul de referinţă la care se va face referire în continuare este 2014-2025, expansiunea maximă determinată fiind atribuită anului 2025 considerând că toate proiectele enumerate mai sus vor fi implementate. Fără implementarea parţială/totală a acestor proiecte evoluţia teritorială va lua forma unor nuclee dezvoltate doar în actuale zone favorabile ceea ce va creea discrepanţe în condiţiile de trai la nivelul conurbaţiei. Prezentarea grafică a noilor zone de dezvoltare teritorială din figura 19 serveşte doar ca şi ghid fără a putea fi efectiv cuantificată.

Indiferent de amplitudinea pe care viitoarele extenderi teritoriale o vor avea trebuie luat în considerare faptul că fără intervenţia unei structurii de coordonare aceste zone vor crea disfuncţionalităţi în sistemul conurbaţiei şi vor altera funcţionarea acesteia. Mai trebuie menţionat faptul că trăind într-o eră a vitezei în care accesibilitatea şi confortul primează în faţa binelui comun vom asista fără îndoială la *urbanizarea intensivă a principalelor căi de comunicaţii Deva–Hunedoara, Deva–Simeria şi Simeria–Călan*.

Dezvoltarea teritorială în zonele urbane

Beneficiind de statutul de municipiu reşedinţă de judeţ, de apropierea de nodul rutier Şoimuş dar şi de reducerea traficului intens pe direcţia est-vest *municipiul Deva* va avea pe viitor o evoluţie teritorială foarte bună.

Gradual se vor dezvolta 6 zone cu caracteristici şi mărimi diferite după cum urmează:

- zona Dealul Cetăţii-Viile Noi va fi o zonă de case, creându-se o legătură secundară între cartierul Viile Noi şi cartierul Aurel Vlaicu;
- zona cuprinsă între strada Aurel Vlaiucu şi strada Călugăreni, este o zonă aflată în plină dezvoltare încă de la începutul anilor 2000;
- zona cuprinsă între străzile Cozia, Iosif Vulcan şi cariera de piatră Marmosim cunoscută ca zona Vulcan sau Rocilor-Brădeanu este una dintre zonele cu cel mai mare potenţial de dezvoltare teritorială;
- sud-vestul cartierului Micro 15 între străzile Carierei şi Mihai Eminescu denumită generic „zona cabana Bejan" va fi o zonă cu funcţiune mixtă, administrativă (cimitir particular), de recreaţie (parc şi cabana turistică) şi rezidenţială (case individuale);
- zona denumită generic „poligon Deva" este o zonă aflată în plină dezvoltare în special în lungul străzii Zăvoi unde sunt construite atât case individuale cât şi un ansamblu rezidenţial format din 9 blocuri;
- zona situată la nord de calea ferată în vecinătatea actualei gării va deveni pe viitor una dintre cele mai căutate zone pentru construcţii datorită apropierii de centrul oraşului. Dezvoltarea acestei zone va depinde într-o mare măsură de realizarea unor legături alternative peste calea ferată;
- zona cuprinsă între municipiul Deva şi Sântuhalm va reprezenta pe viitor cea mai mare zonă de dezvoltare teritorială a municipiului Deva. Finalizarea lucrărilor la autostrada Deva–Orăştie a redus semnificativ traficul rutier greu între Sântuhalm şi Deva permiţând astfel urbanizarea întregii zone.

Viitoarea dezvoltare teritorială a *municipiului Hunedoara* va fi influenţată decisiv de implementarea a şase proiecte majore: ecologizarea zonei "Combinatul Vechi", reprocesarea haldei de zgură, construcţia centurii ocolitoare, construcţia unui drum secundar între Hunedoara şi E68, modernizarea drumului comunal dintre Hunedoara şi Batiz şi transformarea pădurii Chizid în pădure-parc. Finalizarea acestor proiecte va crea la nivelul municipiului Hunedoara zece zone cu potenţial ridicat de dezvoltare după cum urmează:

- zona denumită generic "Combinatul Vechi" va deveni pe viitor una dintre cele mai importante zone industriale ale conurbaţiei. Actualmente această parte a municipiului se află în plin proces de ecologizare;
- zona denumită generic "gara mică" se va dezvolta pe viitor ca un cartier de case şi o zonă turistică fiind cel mai probabil locul de unde vor pleca trenurile turistice către Govăjdia odată cu reconstrucţia liniei de cale ferată înguste Hunedoara–Govăjdia;
- zona situată la sud de Castelul Huniazilor cunoscută şi sub numele de Dealul Sânpetru se va dezvolta pe viitor ca şi cartier de case;
- în viitor carierul Zlaşti se va dezvolta liniar pe direcţia est-vest de-a lungul drumului judeţean 687J;
- partea sudică a cartierului Gheorghe Apostol este şi actualmente o zonă aflată în plină dezvoltare, pe viitor această dezvoltare va continua;
- partea sudică a cartierului Chizid va deveni una dintre cele mai râvnite zone rezidenţiale odată cu transformarea pădurii Chizid în pădure-parc;
- zona denumită generic „Valea Seacă" poate deveni o zonă de interes maxim pentru extinderea cartierului Micro 7 datorită prezenţei unei suprafeţe de nivelare generoase ce permite construcţia atât de case cât şi de blocuri cu regim de înălţime P+4 sau P+6;
- odată cu extinderea cartierului Micro 7 nevoia de mobilitatea a populaţiei ar putea crea premizele pentru modernizarea drumului comunal dintre Hunedoara şi satul Batiz acesta devenind astfel o legătură secundară care să asigure totodată suportul pentru extinderea municipiului către zona fostului ştrand municipal.
- zona cuprinsă între cimitirul „Valea Seacă" şi fostul sat Buituri, de-a lungul străzii Lătureni este un micro cartier cu case aflat în plină dezvoltare;
- zona cuprinsă între fostul sat Buituri şi satul Peştişu Mare se va dezvolta odată cu reprocesarea hadei de zgură şi eliberarea terenului şi cu construcţia unei rute alternative între Hunedoara şi Bârcea Mare. Zona ar urma să fie una mixtă formată dintr-o parte rezidenţială în nord către Peştişu Mare şi comercială/industrială în partea de sud.

La nivelul *oraşului Călan* înainte de a putea vorbi de noi direcţii de dezvoltare teritorială trebuie soluţionate două probleme majore: ecologizarea zonei fostului combinat şi crearea de locuri de muncă pentru a stopa emigraţia populaţiei. Cum aceste două probleme sunt relativ interdependente la nivelul Consiliului Judeţean a fost creat un proiect care prevede ecologizarea platformei industriale şi apoi redarea ei în circuitul economic prin crearea a două zone funcţionale: prima situată la vest de E79 care îşi va păstra profilul industrial şi cea de-a doua situată la est de E79 mai puţin afectată de poluarea istorică se va transforma într-o zonă mixtă comercială, rezidenţială şi agricolă. Aplicarea acestui proiect va impulsiona dezvoltarea teritorială a oraşului şi va crea şase noi zone de dezvoltare:

- zona denumită generic „Combinatul Victoria" este cea care va suferi cele mai multe transformări pe viitor odată cu acţiunile de ecologizare şi reamenajare a unui parc industrial;
- zona de dezvoltare situată în partea veche a oraşului de-a lungul drumului E79 până la intersecţia cu DJ687 către Hunedoara. Este o zonă ce se pretează dezvoltării liniare de mici activităţi comerciale şi turistice;
- zona străzii Izvorului situată paralel cu strada Gării este preponderent agricolă însă există nuclee de case construite recent;
- partea situată la sud de cartierul Crişeni către strada Furnalistului este o zonă cu disponibilitate mare de teren care pe viitor va atrage investiţii în zone rezidenţiale de tip suburban;
- în vestul cartierului „Oraşul Nou" de-a lungul DC55 se va dezvolta un centru comercial;
- în zona cuprinsă între Oraşul Nou şi Streisângeorgiu unde se vor construi case dispuse de-a lungul unei străzi de la est la vest între DC 56 în est şi strada Independenţei în vest.

Construcţia autostrăzii Deva–Orăştie, a nodului rutier Simeria precum şi viitoarea reabilitare a magistralei de cale ferate M200 vor avea un impact major asupra dezvoltării teritoriale a oraşului *Simeria*. Terenul situat în partea de est a oraşului la intersecţia dintre E68, E79 şi autostrada A1 va deveni noul centru de transport al conurbaţiei. Vom asista la crearea a şase zone de dezvoltare:

- o zonă industrială situată în partea de est a oraşului de la pasajul CF până la intersecţia dintre drumurile E68, E79 şi autostrada A1;
- zona situată în interiorul buclei Simeria I ar putea deveni, cu relativ puţine modificări staţia de transport combinat auto-CF cu o suprafaţă de maxim 25 ha;
- zona situată la est de oraşul Simeria având ca limite pârâul Streiul Mic în vest, autostrada în est, bucla Simeria I în sud şi DJ 700A în nord se va dezvolta pe viitor sub forma unui cartier mixt, rezidenţial/comercial;
- zona situată în vestul oraşului încadrată de către pârâul Tâmpa în vest, râul Mureş în nord, bucla feroviară Simeria II în sud şi actuala zonă construită;
- zona situată în vestul oraşului de-a lungul E68 va avea una dintre cele mai rapide dezvoltări odată cu reducerea volumului de trafic greu pe ruta Deva-Simeria. Cel mai probabil va deveni una mixtă formată din mici industrii în imediata apropiere a E68 şi un cartier rezidenţial la nord către calea ferată;
- zona situată în partea de sud-vest a oraşului la sud de E68. Pe viitor această parte a oraşului se va dezvolta treptat în special cu case.

Dezvoltarea teritorială în zonele rurale

Dezvoltarea zonelor rurale din cadrul conurbaţiei va fi influenţată în mare parte de poziţionarea în teritoriu, de relaţiile cu centrele urbane şi nu în ultimul rând de modul în care vor reuşi să utilizeze dezvoltarea infrastructurii de transport.

La nivelul satului *Almaşu Sec* pe viitor se va consolida cartierul *„Măgura"* care se va extinde către zona de luncă a pârâului Ursului şi în zona *„la faţă"* unde sunt construite patru case. În zona satului *Archia* putem identifica un nucleu de dezvoltare în partea vestică către satul Almaşu Sec. Satul *Almaşul Mic* este situat într-o poziţie de relativă izolare în lunca pârâului Cristur, iar acest lucru îi va afecta decisiv potenţialul de dezvoltare.

În zona satelor *Bârcea Mică şi Bârcea Mare* viitoarea extindere teritorială se va concentra în partea vestică către satul Cristur precum şi în spaţiul liber dintre sate. La nivelul satului *Băcia* pot fi identificate şase nuclee potenţiale de dezvoltare, patru situate în centrul aşezării ce vor avea rolul

de umplere a spaţiului şi două zone cu profil mixt rezidenţial/industrial. Prima zonă situată în partea de est în apropierea actualului târg de animale, va fi una industrială/comercială iar cea de-a doua zonă va fi localizată în partea de nord de-a lungul E79 în partea de vest.

La nivelul satului *Batiz* pot fi identificate patru noi zone de dezvoltare influenţe direct de accesul la căile de transport rutier. Trei zone sunt situate de-a lungul drumului E 79 iar a patra este situată în partea vestică pe drumul comunal către Hunedoara. La nivelul satului *Călanu Mic* se va dezvolta partea estică situată către calea ferată menţinându-se tiparul unei dezvoltări în jurul nucleului.

În zona satului *Cristur* pot fi identificate trei nuclee principale de dezvoltare, primul situat la nord de fabrica Macom SA unde s-ar putea ridica noul spital de urgenţă, al doilea nucleu în actualul intravilan al satului pe direcţia nord-sud, iar cel de-al treilea situat în partea de sud-vest pe alineamentul unei viitoare străzi de legătură cu municipiul Deva prin satul Archia. La nivelul satului *Cârjiţi* poate fi identificată o zonă cu potenţial de dezvoltare situată în partea de est.

Satul *Hăşdat* se va dezvolta pe viitor preponderent zona de nord către pădurea Chizid. Dezvoltarea satului va fi influenţată şi de posibila construcţia a unei centuri ocolitoare a municipiului Hunedoara astfel că este posibil ca nucleul de case din parte de sud-est să se extindă considerabil. În satul *Josani* se va consolida pe viitor axa de dezvoltare de-a lungul drumului judeţean. În satul *Nandru* orice viitoare dezvoltare va avea loc în partea estică unde terenul permite construcţia de locuinţe. Fiind situat aproape de municipiul Hunedoara satul *Mâneră̆u* va intra în competiţie directă cu acesta şi de aceea dezvoltarea viitoare va fi mediocră concentrată în principal în partea de est a satului.

În zona satului *Peştişu Mare* pot identificate trei zone de dezvoltare, o primă zonă în partea centrală a satului prin umplerea spaţiului, a doua situată pe malul drept al Cernei se va dezvolta pe direcţia nord-sud unde se va construi un nou drum iar cea de-a treia se va dezvolta în partea de nord pe amplasamentul fostului depozit de materie primă. Satul *Peştişu Mic* va avea şi pe viitor o evoluţie liniară de-a lungul DJ708E fiind posibilă identificarea a două nuclee cu potenţial de dezvoltare, unul situat în vestul

satului iar cea de-al doilea în partea de est. Este de asemenea posibil ca să apară case izolate situate în zona de luncă. Satul *Popeşti* îşi va consolida pe viitor extinderea de-a lungul DJ 708E atât în partea de est cât şi în partea de vest. Satul *Petreni* va avea o dezvoltare teritorială mediocră, datorită poziţiei relativ izolate, este de aşteptat ca mare parte a construcţiilor să se grupeze în partea de sud-vest aproape de podul de la intrarea în sat.

În zona satului *Sântuhalm* pot fi identificate două zone de dezvoltare, în nord ca urmare a modernizării staţiei de epurarea a apei şi în sud în partea stângă a drumului express Sântuhalm–Hunedoara prin construcţia de noi locuinţe individuale. Satul *Sântandrei* va avea pe viitor una dintre cele mai puternice dezvoltări teritoriale conturate sub forma a două zone deistincte: o zonă în partea de nord a satului situată de-a lungul E68 de la râul Cerna în partea de vest până în apropierea căii ferate M207 unde se vor dezvolta mici industrii şi un cartier rezidenţial în partea de sud de-a lungul DJ700 care va crea un spaţiu continuu între Sântandrei şi Bârcea Mare. O dezvoltare bună va avea şi satul *Săuleşti* care pe viitor îşi va consolida partea central-estică de-a lungul DJ700 către Simeria dar şi partea vestică.

Satul *Streisângeorgiu* se va dezvolta puternic pe alineamentul est-vest situat pe DJ668A către Ohaba Strei cu posibilitatea creării unei străzi secundare între acesta şi pârâul Luncanilor. În satul *Sâncrai* se va dezvolta cu precădere zona estică situată liniar de-a lungul DC112. Satul *Simeria Veche* va profita de pe urma dezvoltării nodului rutier Simeria îşi va consolida poziţia şi va dezvolta un nou şir de locuinţe paralel cu cel vechi. Este posibil ca aici să se dezvolte şi o serie de industrii ce au legătură cu transportul rutier cum ar fi moteluri, benzinării etc.

Satul *Răcăştia* se va dezvolta preponderent către municipiul Hunedoara. În zona satelor *Boş* şi *Groş* este de aşteptat ca pe viitor dezvoltarea teritorială să fie punctuală sub forma unor grupuri de case izolate. În zona satelor *Uroi* şi *Cărpiniş* pe viitor evoluţia ve fi una liniară de-a lungul DJ 107A. Este posibil ca într-un viitor apropiat zona cuprinsă între cele două sate să fie în întregime construită.

La nivelul satului *Tâmpa* viitoarea dezvoltare teritorială va fi impulsionată de către dezvoltarea nodului rutier Simeria şi de extinderea

către sud a oraşului Simeria. Pot fi identificate două nuclee principale de dezvoltare, unul în nord situat între blocurile vechi şi grajdurile vechi şi unul în sud de-a lungul DJ668D către Băcia. Satul *Valea Nandrului* va avea o dezvoltare preponderent nord-sud.

În ceea ce priveşte satele *Dumbrava, Cutin, Ciulpăz, Chergeş, Cozia* şi *Totia* datorită poziţiei izolate în care se află este dificil de estimat potenţiale direcţii de dezvoltare. Cel mai probabil o viitoare dezvoltare a acestor sate se va face sub forma unor nuclee izolate în actualul intravilan.

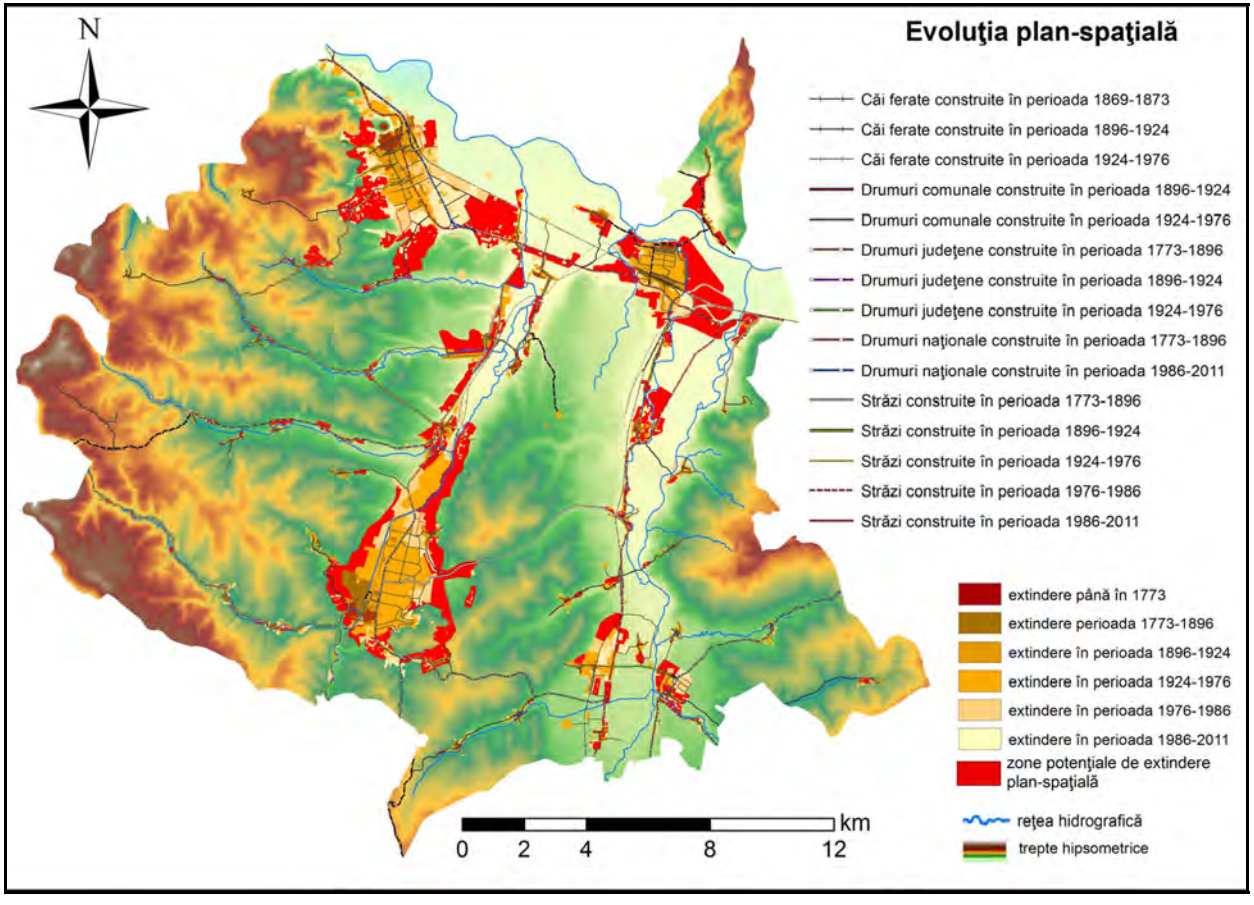
N
Evoluţia plan-spaţială
Căi ferate construite în perioada 1869-1873
Căi ferate construite în perioada 1896-1924
Căi ferate construite în perioada 1924-1976
Drumuri comunale construite în perioada 1896-1924
Drumuri comunale construite în perioada 1924-1976
Drumuri judeţene construite în perioada 1773-1896
Drumuri judeţene construite în perioada 1896-1924
Drumuri judeţene construite în perioada 1924-1976
Drumuri naţionale construite în perioada 1773-1896
Drumuri naţionale construite în perioada 1986-2011
Străzi construite în perioada 1773-1896
Străzi construite în perioada 1896-1924
Străzi construite în perioada 1924-1976
Străzi construite în perioada 1976-1986
Străzi construite în perioada 1986-2011
extindere până în 1773
extindere perioada 1773-1896
extindere în perioada 1896-1924
extindere în perioada 1924-1976
extindere în perioada 1976-1986
extindere în perioada 1986-2011
zone potenţiale de extindere plan-spaţială
reţea hidrografică
trepte hipsometrice
km
0 2 4 8 12

Fig. 19. *Noi zone de dezvoltare plan-spaţială la nivelul conurbaţiei*

CAPITOLUL 6

CĂILE DE COMUNICAŢIE ÎN CADRUL CONURBAŢIEI

Dezvoltarea primelor căi de comunicaţie (terestre şi fluviale) poate fi atribuită perioadei în care societatea umană, în forma ei incipientă, începe să se dezvolte, în Neolitic. Primele căi de comunicare nu erau altceva decât poteci bătătorite pe care omul neolitic le folosea în mod repetat pentru a ajunge la sursa de apă sau hrană. Prima menţiune despre existenţa unui drum este consemnată de către Herodot şi descrie drumul construit de către faraonul Keops pentru a transporta materiale necesare construcţiei piramidelor[1].

Primul pas important în evoluţia căilor de comunicaţii a fost făcut de către Imperiul Roman, care, sesizând avantajele oferite de mobilitatea crescută, a construit o vastă reţea de drumuri ce conecta întreg imperiul. Drumurile romane au fost inovatoare datorită tehnologiei de construcţie folosită ce implica crearea a patru strate separate dar şi datorită faptului că erau o reţea la nivel continental. Drumurile romane au fost considerate standarde în construcţie până la începutul secolului al XIX-lea când a fost inventat macadamul ca şi structură rutieră. Folosirea asfalturilor bituminoase începând cu 1910 a dus la crearea actualelor sisteme de drumuri şi autostrăzi. În paralel cu dezvoltarea transportului rutier s-a dezvoltat şi transportul feroviar. Prima cale ferată din lume deschisă publicului a fost cea dintre Liverpool şi Manchaster din Marea Britanie în anul 1830. În România prima cale ferată a fost construită între Bucureşti şi Giurgiu fiind dată în folosinţă în anul 1869.

[1] Surd, V., Bold, I., Zotic, V., Chira, Carmen (2005), *Amenajarea teritoriului şi infrastructuri tehnice*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, pag 184

Indiferent că vorbim de căi de comunicaţii rutiere sau de căi ferate acestea formează reţele complexe la nivelul teritoriului având un rol determinant în dezvoltarea şi statutul unei aşezări. Dintre toate căile de transport cele mai importante sunt cele magistrale ce constitue primul nivel în dezvoltarea sistemului naţional. Aceste căi magistrale sunt, după cum afirma şi Gustav Gusti, „*linii de forţă*" ale teritoriului naţional având ca rol principal conectarea aşezărilor importante şi dezvoltarea armonioasă a sistemului de naţional de aşezări. Aceste magistrale de transport sunt grefate pe substratul litografic după *principiul minimei rezistenţe a reliefului*,datorită costurilor reduse de operare şi modernizare.

6.1. Căile ferate

Inventarea locomotivei cu abur şi apariţia primei căi ferate în anul 1830 în Marea Britanie este considerat un moment de cotitură în evoluţia transportului terestru. Capacitatea mare de transport pe distanţe mari cu un preţ mic a fost principalul argument în dezvoltarea rapidă a căilor ferate în diferite părţi ale lumii.

Pe teritoriul conurbaţiei calea ferată a ajuns odată cu creşterea puterii Imperiului Austro-Ungar în Transilvania şi dezvoltarea industrială, astfel că în 28 decembrie 1868 a fost inaugurată calea ferată Arad–Alba Iulia, în 28 august 1870 a fost inaugurată calea ferată Simeria–Petroşani[2] (Şuiaga V., 2010, pag. 105), iar în 1884 a fost inaugurată calea ferată Simeria–Hunedoara. Construcţia acestor căi ferate a constituit un stimul important în dezvoltarea aşezărilor situate pe traseu, pe departe cea mai favorizată fiind Simeria. Pentru Simeria construcţia căii ferate, a depoului, atelierului de reparaţii şi a triajului a coincis cu întemeierea oraşului. Prin ramificaţiile către Hunedoara şi Petroşani calea ferată a impulsionat dezvoltarea întregii zone dar în special dezvoltarea centrelor industriale Hunedoara şi Călan.

În lipsa unei reţele eficiente de drumuri la începutul secolului XX calea ferată devine principala legătură de aprovizionare a centrelor industriale dar şi principala modalitate de distribuire a produselor, investiţiile în acest mod de transport ducând la o dezvoltare rapidă a reţelei şi a materialului rulant folosit.

[2] Şuiaga; V.(2010), *Deva – Contribuţii monografice*; vol. 1; Editura Emia; Deva

La începutul secolului trecut în afara sistemului de cale ferată cu ecartament normal mai funcţionau pe teritoriul conurbaţiei două căi ferate industriale cu ecartamet îngust: Hunedoara–Ghelari şi Călan–Teliucul Inferior.

Calea ferată Hunedoara–Ghelari[3] a fost construită în anul 1900 pentru a transporta minereul de fier de la minele din apropierea Ghelariului către furnalul de la Govăjdia şi către U.F. Hunedoara. Iniţial linia avea o lungime de 16 kilometri, trecea prin două tuneluri şi era prevăzută cu patru gări (Retişoara, Nădrab, Govăjdia şi Hunedoara) şi încă trei puncte în care linia era dublată pentru fluidizarea traficului (Căţunaş, Tulea şi mai târziu Zlaşti). Din anul 1906 calea ferată devine de interes local asigurând pe lângă transportul de minereu de fier şi transportul de pasageri pe ruta Ghelari–Hunedoara. În anul 1970 linia este scurtată cu 3 kilometri ca urmare a deschiderii unei cariere la Crăciuneasa. După cădera regimului comunist linia este preluată de către SC Talc–Dolomita SA care, în 2001, dezafectează porţiunea Zlaşti–Crăciuneasa, iar apoi în 2007 închide linia.

În anul 2011 ruinele liniei sunt declarate monument istoric (arhitectură industrială) pentru o perioadă de 1 an, actualmente purtându-se discuţii pentru restaurarea ei şi integrarea într-un circuit turistic alături de Castelul Corvineştilor şi Furnalul de la Govăjdia. Pentru acest demers s-a creat o asociere între Consiliul Judeţean Hunedoara şi Consiliile Locale Hunedoara şi Ghelari.

Calea ferată Călan–Teliuc a fost construită în anul 1875 de către compania care deţinea furnalele de la Călan şi mina de la Teliuc pentru a aproviziona cu minereu furnalul de la Călan. Informaţiile despre acestă linie sunt relativ puţine, cunoaştem totuşi faptul că locomotivele folosite au fost cu abur şi că nu a funcţionat niciodată ca şi linie de transport de pasageri. Linia a funcţionat până la începutul anilor ’70 fiind demolată şi topită la începutul anilor ’80.

După sfârşitul celui de al doilea război mondial creşterea traficului de pasageri şi de marfă pe linia magistrală Arad–Alba Iulia, dar şi pe linia Simeria–Petroşani a condus la intense acţiuni de electrificare şi dublare a liniilor. Odată cu electrificarea acestor linii magistrale a avut loc şi

[3] Asociaţia “Salvaţi Mocăniţa Hunedoara” -http://mocanitahunedoara.wordpress.com

electrificarea liniei Simeria–Hunedoara. Concomitent cu acţiunea de dublare a liniilor au fost create şi buclele Simeria I şi Simeria II care au ca rol ocolilrea unor restricţii de viteză şi fluidizarea traficul în zona nodului feroviar de la Simeria. Sfârşitul perioadei comuniste şi restructurarea industriilor din cadrul conurbaţiei duce la restructurarea treptată a unor secţii de cale ferată astfel că în anul 2011 este dată pentru operare transportatorului privat REGIOTRANS linia 207 Simeria–Hunedoara.

Infrastructura căii ferate este mai complexă decât infrastructura rutieră având în vedere, pe de o parte, numărul relativ mic de operatori feroviari şi pe de altă parte numărul mare de structuri auxiliare necesare desfăşurării traficului în condiţii de siguranţă. Astfel pe lângă şinele de cale ferată propriu-zise sunt parte integrantă din sistem gările sau haltele, depourile de locomotive, atelierele de reparare a materialului rulant şi triajele de marfă.

Toate liniile de cale ferată ce traversează conurbaţia sunt parte integrantă a magistralei principale de transport M200 Arad–Braşov ce are o lungime totală de 450 kilometri. Din aceasta se desprinde magistrala secundară M202 Simeria-Filiaşi (211 kilometri) şi linia secundară M207 Simeria-Hunedoara (15,4 kilometri).

Pe teritoriul conurbaţiei întreaga reţea de căi ferate are o lungime de 49,6 kilometri ceea ce se traduce printr-o densitate a reţelei de 114 km/ 1000 km^2.

Magistrala M200 este o cale ferată dublă electrificată care tranzitează teritoriul conurbaţiei de la est la vest pe o distanţă de 18,2 kilometri. Pe lângă gările principale din Simeria şi Deva pe traseu sunt şi 2 halte: Simeria Veche şi Săuleşti.

Gara din Simeria este situată pe magistrala principală M200, legătura cu M202 spre Filiaşi fiind asigurată din partea dreaptă a gării pe o linie dublă ce trece pe lângă depoul de reparaţii vagoane (Reva Granpet SA). Trenurile care vin dinspre est pe M200 şi doresc să intre direct pe M202 intră prin bucla Simeria I ce face joncţiunea cu M202 înainte de intrarea în triajul Tâmpa (Simeria Triaj).

Legătura cu calea ferată M207 se face din partea stângă a gării prin bucla Simeria II ce supratraversează DN7. Gara CFR Simeria este o gară mixtă având 5 peroane de îmbarcare-debarcare pasageri, 2 linii de tranzit de marfă, un total de 8 linii de garare, 2 linii de acces către SC Marmosim

SA şi centrul de reciclare deşeuri, 15 linii de intrare în revizia de vagoane şi 10 linii de intrare în depoul CFR. În total la nivelul staţiei Simeria există o reţea totală de căi ferate de 26,8 kilometri, majoritatea fiind linii de viteză redusă pentru manevră şi garare.

Gara din Deva este situată pe magistrala principală M200, este o gară mixtă de tranzit cu 4 peroane de îmbarcare-debarcare, 2 linii de tranzit pentru trenuri mixte, 2 linii pentru triaj. În partea de est a gării există o linie de garare la o societate de reciclare a metalelor, de asemenea există încă 5 linii de manevră ce fac legătura cu diferite obiective din zona industrială. În total în zona staţiei Deva există o reţea de 7,7 kilometri de căi ferate de manevră şi garare.

Haltele Simeria Veche şi *Săuleşti* sunt situate pe magistrala M200 şi nu au linii suplimentare de manevră.

Magistrala M202 este o cale ferată dublă electrificată ce face legătura între Simeria şi Filiaşi tranzitând conurbaţia de la nord la sud pe o distanţă de 16 kilometri. Pe această linie, la nivelul conurbaţiei, sunt situate staţile Simeria, Simeria Triaj, Băcia hc, Băcia hm, Batiz, Călan Băi şi Călan.

Gara Simeria Triaj este situată pe magistrala M202 şi o staţie de triaj de tranzit cu rol secundar de trafic de pasageri desfăşurat pe 4 linii. Triajul Simeria este dezvoltat pe un număr de 24 de linii în zona satului Tâmpa şi 6 linii de manevră în zona satului Băcia. Triajul de la Simeria are o capacitate de stocare de 1500 vagoane. În totalitate în zona triajului sunt 43,8 kilometri de cale ferată.

Halta Băcia hc şi *gara Băcia hm* sunt situate în dreptul satului Băcia. Staţia Băcia hm are rol de staţie de mişcare fiind responsabilă pentru traficul de intrare sau ieşire din zona triajului. Este o staţie mai nouă fiind construită odată cu extinderea triajului de la Simeria.

Gara Batiz este situată în zona centrală a satului şi nu are linii suplimentare.

Gara Călan Băi este situată aproape de satul Călanu Mic fiind o staţie mixtă. Pe lângă cele două linii principale mai există 4 linii de garare cu o lungime totală de 5,4 kilometri. De asemenea la nord de această gară există o ramificaţie către o fabrică de procesare a varului din apropierea satului Călanu Mic.

Gara Călan este situată pe magistrala principală M202 fiind o gară de pasageri având în componenţă 4 linii, 2 de garare şi 2 de tranzit.

Linia secundară M207 este o cale ferată simplă electrificată ce face legătura între Simeria şi Hunedoara având o lungime de 15,4 kilometri. Pe traseul acestei căi ferate există 6 gări şi puncte de oprire: Simeria, Bârcea Mare hc, Bârcea Mică, Peştişu Mare hc, Hunedoara h şi Hunedoara.

Gara Bârcea Mică este o gară mixtă, o pondere însemnată având-o activitatea de transport marfă pentru SC Macon SA. În zona gării funcţionează 4 linii: 1 de garare, 1 de tranzit şi 2 de manevră cu o lungime totală de 5,4 kilometri.

Punctul de oprire *Bârcea Mare hc* este situat în partea de sud a satului Sântandrei la trecerea de nivel cu calea ferată, nu are linii suplimentare.

Gara Peştişu Mare hc este o gară cu profil mixt situată în zona fostului depou de locomotive al C.S.H.. Datorită apropierii de zona industrială în zona gării s-a format un triaj de marfă cu 12 linii cu o lungime totală de 12,6 kilometri.

Punctul de oprire Hunedoara h sau Blooming este, după cum spune numele, situat în zona fostului Blooming unde există un singur fir de circulaţie.

Gara Hunedoara este o gară de tip terminus cu profil bazat strict pe traficul de pasageri cu un total de 6 linii din care 4 sunt folosite pentru garare şi 2 pentru tranzit cu o lungime totală de 4,5 kilometri.

Traficul cel mai intens este aferent magistralei M200, astfel gările situate pe acest tronson sunt cele mai circulate. Datorită poziţionării la intersecţia M200 cu M202 Simeria reprezintă un punct critic de fiind tranzitată zilnic de peste 100 de trenuri însă este urmată în de aproape de gara Deva cu peste 70 de trenuri zilnic.

Traficul relativ mare pe M202 face ca şi gările de pe această magistrală să înregistreze valori mari de trafic astfel că gara din Călan este tranzintată zilnic de 20 de trenuri, celelalte gări fiind tranzitate şi ele de un număr de 14 trenuri. În cazul liniei M207 lucrurile sunt diferite, gările de pe această linie fiind tranzitate de 10 trenuri zilnic. Această situaţie este consecinţa directă a izolării liniei şi a statutului ei iniţial de linie industrială afectând negativ accesibilitatea către Hunedoara.[4]

[4] Informaţii de pe site-ul http://www.infofer.ro/ – valabile pentru mersul trenurilor 2012/2013

Structura actuală a căii ferate prezintă o serie de deficienţe care îi limitează rolul de factor de dezvoltare la nivelul teritoriului. Cele mai importante deficienţe sunt reprezentate de lipsa legăturii directe între Hunedoara şi Călan, legătura deficitară dintre Deva şi Hunedoara şi statutul de staţie terminus al Hunedoarei.

Tabel 28. *Structura căii ferate la nivelul conurbaţiei*

Magistrala Transport	Lungime (kilometri)
M200	18,2
M202	16
M207	15,4
Triaje, staţii şi racordări industriale	114,8
Total conurbaţie	164,4

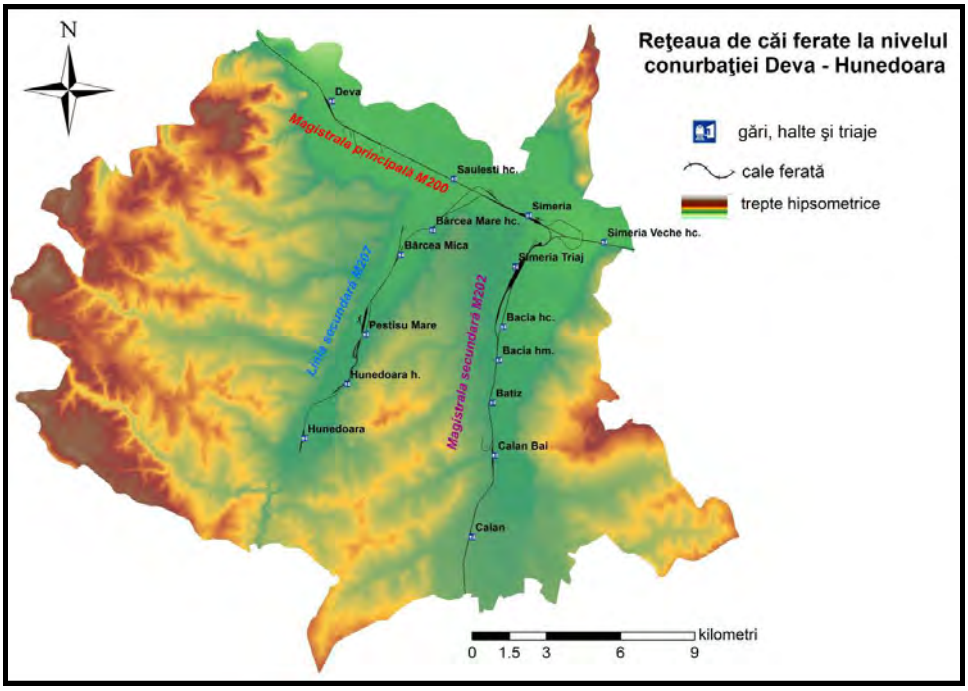

Fig. 20. *Reţeaua de căi ferate la nivelul conurbaţiei*

6.2. Căile rutiere

Primele drumuri despre care avem informaţii la nivelul conurbaţiei sunt cele din perioada Imperiului Roman care au fost descoperite în timpul diferitelor cercetări arheologice. Este cunoscut şi acceptat faptul că unul dintre cele mai importante drumuri romane lega zona Banatului de Transilvania pe relaţia Tibiscum–Micia–Apulum–Napoca. Urme ale acestui drum roman au fost descoperite atât pe teritoriul conurbaţiei la Deva, Sântuhalm şi mai nou la Simeria cât şi în zone apropiate care confirmă traseul drumului la Mintia în zona castrului Micia şi în partea de est la Turdaş (în urma excavaţiilor pentru construcţia autostrăzii Deva–Orăştie). Al doilea drum roman descoperit de arheologi era situat pe valea Streiului, se crede că acest drum ar fi unit capitala Ulpia Traiana Sarmisegetuza de drumul principal Tibiscum–Napoca trecând prin apropierea localităţii Călanu Mic unde sunt situate Băile Romane. După retragerea aureliană drumurile romane nu au mai fost întreţinute degradându-se în mod continuu de-a lungul timpului până când au dispărut cu totul.

Perioada migraţiei popoarelor are un efect profund negativ asupra aşezărilor situate pe valea Mureşului acestea aflându-se direct în calea acestora. Putem doar presupune că perioada este marcată de mutarea principalelor căi de comunicaţii din spre zona de vale spre deal pentru a oferi un plus de siguranţă călătorilor. Revenirea la o situaţie normală în care căile de transport urmează liniile minimei rezistenţe a terenului nu s-a făcut decât după stabilizarea situaţiei politice adusă de sporirea puterii Regatului Ungariei în Transilvania.

Hărţiile iosefine din 1773 reprezintă prima resursă cartografică care prezintă reţeaua de căi de comunicaţii rutiere de la nivelul conurbaţiei. Sistemul de căi de comunicaţii prezentat de către aceste hărţi este unul dezvoltat haotic cu multe drumuri prezente sub forma unor poteci ce crestează aparent aleatoriu teritoriul. Chiar şi drumurile importante cum ar fi cel între Deva şi Hunedoara sau cel între Deva şi Orăştie tranzitau zone de deal şi pădure.

Sporirea puterii maghiare în Transilvania şi într-un final instalarea dualismului în Imperiul Austro-Ungar au avut contribuţii enorme în

domeniul transportului. Prima măsură importantă în sistematizarea drumurilor a fost luată în 1848 de către Parlamentul Ungariei care a instituit drumurile de stat de categoria I ca fiind drumuri extrem de importante şi a căror modernizare şi întreţinere intra în atribuţia directă a Regatului. Din această categorie făcea parte şi *„drumul de poştă"* de la Cluj-Napoca la Lugoj care tranzita conurbaţia de la est la vest.

Imperiul Hasburgic a investit sume şi resurse umane considerabile pentru crearea infrastructurii rutiere. Pentru prima dată sunt create la nivelul comitatelor structuri specializate care aveau ca rol dezvoltarea şi întreţinerea drumurilor. Din această perioadă datează şi prima clasificare modernă a drumurilor în drumuri de stat (naţionale), drumuri de comitat (judeţene) şi drumuri comunale (ce asigurau legătura între satele aceleiaşi comune dar şi între comune).

Harta din 1896 din cadrul celei de a treia ridicări hasburgice evidenţiază un sistem foarte diferit faţă de cel din 1773, principalele modificări fiind legate de crearea drumurilor naţionale şi judeţene sub o formă foarte apropiată de cea actuală. Principalele drumuri construite sau modernizate în această perioadă au fost Deva–Simeria, Deva–Hunedoara, Simeria–Călan, Hunedoara–Călan şi Haţeg–Orăştie. În afara lucrărilor la drumurile importante sunt aduse şi mici modificări la drumurile comunale situate în zona de vest a conurbaţiei.

Următoarea modificare importantă la sistemul de organizare a drumurilor a intervenit după unirea din 1918 când vechile structuri de administrare sunt unite sub o singură conducere centrală. În anul 1939 drumurile din România sunt renumerotate ca apoi după perioada războiului şi instalarea comunismului să fie efectuate o serie de lucrări pentru moderinzarea drumurilor naţionale DN7 (Deva–Simeria) şi DN66 (Simeria–Hunedoara) dar şi pentru asfaltarea sau betonarea marii majorităţi a drumurilor judeţene şi comunale.

În perioada de după căderea regimului comunist schimbările în ceea ce priveşte gestionarea sistemului de drumuri sunt puţine, se menţine sistemul centralizat de întreţinere a drumurilor naţionale, drumurile judeţene şi comunale fiind întreţinute de către consiliile judeţene sau locale. Primul proiect cu adevărat important de după 1989 a fost construcţia

autostrăzii Deva–Orăştie ca parte integrantă a Coridorului IV PanEuropean. Finalizat în aprilie 2013 tronsonul funcţionează drept centură ocolitoare pentru Deva şi Simeria.

În ceea ce priveşte evoluţia calităţii drumurilor primele drumuri modernizate au fost cele magistrale ce tranzitează conurbaţia pe direcţia est-vest respectiv nord-sud. Modernizarea şi dezvoltarea acestor drumuri de către Imperiul Hasburgic a avut în principal un raţionament economic reprezentând practic cele mai importante rute de acces către resursele de sare din Transilvania şi către cărbunele şi lemnul din sudul judeţului Hunedoara.

Odată cu dezvoltarea capacităţilor de producţie a fierului de la Hunedoara a avut loc un intens proces de modernizare şi a drumurilor de acces către Hunedoara. Pe lângă drumurile de acces de la Deva şi Călan o parte importantă a procesului de modernizare a drumurilor a constituit-o accesul la resursele naturale, în acest scop modernizându-se drumul pe valea Zlaştiului către resursele de lemn din munţii Poiana Ruscă. Costurile de construcţie mai mici comparativ cu calea ferată au determinat ca reţeaua rutieră de pe teritoriul conurbaţiei să se dezvolte relativ rapid şi să asigure conectarea tuturor aşezărilor.

Conform clasificării actuale în România, evidenţiate şi de către V. Surd (2005, pag. 189) există 4 categorii majore de căi de comunicaţii rutiere: autostrăzi, drumuri naţionale, drumuri judeţene şi drumuri comunale[5].

Autostrăzile sunt drumuri de mare capacitate şi viteză prevăzute cu căi unidirecţionale separate printr-o bandă mediană. Accesul se face doar în puncte bine stabilite pe traseu numite noduri, iar intersecţiile cu alte căi rutiere sunt denivelate. În România viteza maximă admisă pe autostrăzi este de 130 km/h. La nivelul conurbaţiei există un singur segment de autostradă în folosinţă, Deva (Şoimuş)–Simeria parte integrantă a autostrăzii Deva–Orăştie. Din lungimea totală de 32,5 km pe teritoriul administrativ al conurbaţiei avem doar 5,1 km în zona nodului de la Simeria datorită situării autostrăzii la nord de Mureş.

[5] Surd, V., Bold, I., Zotic, V., Chira, Carmen (2005), *Amenajarea teritoriului şi infrastructuri tehnice*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

Drumurile naţionale sunt drumuri cu una sau două benzi de circulaţie pe sens fără despărţitoare mediane ce fac legătura între localităţi importante la nivel naţional. Sunt codificate cu literele DN urmate de numărul drumului. În funcţie de importanţa lor acestea se clasifică în drumuri naţionale europene şi/sau expres şi alte drumuri naţionale.

Drumurile naţionale europene sunt parte integrantă a sistemului european de transport rutier, pe lângă codificarea DN aceste drumuri folosesc şi codificarea E urmată de una sau două cifre. Viteza maximă de deplasare admisă pe aceste drumuri este de 100 km/h în afara localităţilor şi între 50 şi 70 de km/h în localitate (variind în funcţie de zona tranzitată). La nivelul conurbaţiei două drumuri sunt încadrate ca şi drumuri naţionale europene: DN7/E68 pe direcţia est-vest ce tranzitează municipiul Deva, oraşul Simeria şi satele Sântuhalm şi Simeria Veche având o lungime de 18,6 kilometri şi DN66/E79 pe direcţia nord-sud ce tranzitează oraşul Călan şi satele Strei, Batiz şi Băcia având o lungime de 15,3 km.

Drumurile naţionale expres fac legătura între sectoare aglomerate situate între localităţi importante. Spre deosebire de restul drumurilor naţionale drumurile naţionale expres au sensurile de mers despărţite prin marcaje longitudinale de tip con şi sunt drumuri cu două benzi pe sens, viteza maximă admisă fiind de 100 km/h în afara localităţilor. La nivelul conurbaţiei există un singur drum naţional expres: Deva (Sântuhalm)–Hunedoara ce tranzitează satele Sântuhalm, Cristur şi Peştişu Mare având o lungime totală de 9,5 kilometri.

Drumurile judeţene sunt drumuri de inters local/regional cu una sau două benzi pe sens ce fac legătura între localităţi mai importante la nivelul unui judeţ, întreţinerea lor intrând în atribuţiile Consiliului Judeţean. Sunt codificate cu literele DJ urmate de trei cifre şi eventual de încă o literă ce arată desprinderea drumului dintr-un trunchi mai mare (ex: DJ 708E). Viteza maximă admisă pe drumurile judeţene este de 90 km/h în afara localităţii. Cele mai importante drumuri judeţene la nivelulconurbaţiei sunt: DJ 708E Deva-Cârjiţi-Peştişu Mare (18,3 km), DJ 708E Peştişu Mare-Ciulpăz (16,7 km), DJ 687J Hunedoara-Ciulpăz (12,8 km), DJ 687E Hunedoara-Teliucu Inferior (4,6 km), DJ 687 Hunedoara-intersecţia cu E68 (13,1 km), DJ 687A Hăşdat-Silvaşu de Jos (6,15 km), DJ 668 Bretea Română-

Orăştie (9,3 km), DJ 668B Strisângeorgiu-Boşorod (2,5 km), DJ 668B Băcia-Simeria (4,8 km), DJ 700 Sântandrei-Cristur (7,4 km), DJ 700 Simeria-Săuleşti (4 km), DJ 700A Simeria-Uroi (3,3 km) şi DJ 107A Rapoltu Mare-Hărău (3,6 km).

Drumurile comunale sunt drumuri de interes local administrate de consiliile locale, de obicei au o singură bandă pe sens fiind fie asfaltate, de macadam sau pietruite. De obicei se numerotează cu literele DC urmate de 2 sau 3 cifre, viteza maximă admisă fiind de 90 km/h. La nivelul conurbaţiei cele mai importante drumuri comunale sunt DC127 Cozia-intersecţia DJ 708E (4 km), DC Cârjiţi-Chergeş (3,3 km), DC Simeria Veche-Totia (3,1 km), DC Băcia-Petreni (1,5 km), DC113 Hunedoara-Batiz (9 km) şi DC Grid-Călan (4,9 km).

Tabel 29. *Indicatori cantitativi ai reţelei rutiere la nivelul conurbaţiei*

	drum comunal	drum judeţean	drum naţional		autostrăzi	total
			expres	european		
lungime totală (km/%)	49,8 (23,91%)	106,55 (52,38%)	9,5 (4,64%)	33,9 (16,57%)	5,1 (2,5%)	204,5 (100%)
densitate reţea rutieră (km/1000 km²)	115,2	246,64	21,99	78,47	11,80	473,37

Densitatea medie a reţelei rutiere la nivelul conurbaţiei este de 473 km/ 1000 km² sub media naţională de 640 km/ 1000 km². Densitatea mică a reţelei este datorată conexiunilor relativ puţine din zona înaltă de dealuri din partea de vest precum şi tipicului reţelei de aşezări dispuse liniar în lungul principalelor cursuri de apă. Acest tip de dezvoltare a principalelor căi de comunicaţie oferă o bună conectivitate în cadrul sistemului dar creează o densitate mai mică a reţelei, multe dintre aşezări fiind conectate de acelaşi drum. Cea mai mare densitate se înregistrează pe segmentul drumurilor judeţene de 246 km/ 1000 km² datorită numărului mari de centrele de comună.

Ca şi particularitate a sistemului se observă tendinţa de formare a unor reţele paralele în zonele principale de transport. Cea mai dezvoltată asemenea reţea este cea care corespunde Colidorului IV care după deschiderea

traficului pe tronsonul Deva–Simeria ocupă ambele maluri ale Mureşului prin DN 7 şi A1. Şi în lunca Cernei se observă o asemenea reţea formată din DN 68 B în partea stângă şi DJ 700 în partea dreaptă. În lunca Streiului reţeaua de drumuri paralele este mult mai dezvoltată în partea stângă pe lângă DN 66 se remarcă şi DJ 668 D Simeria–Băcia. În partea dreaptă reţeaua este dezvoltată doar între Simeria Veche şi Totia.

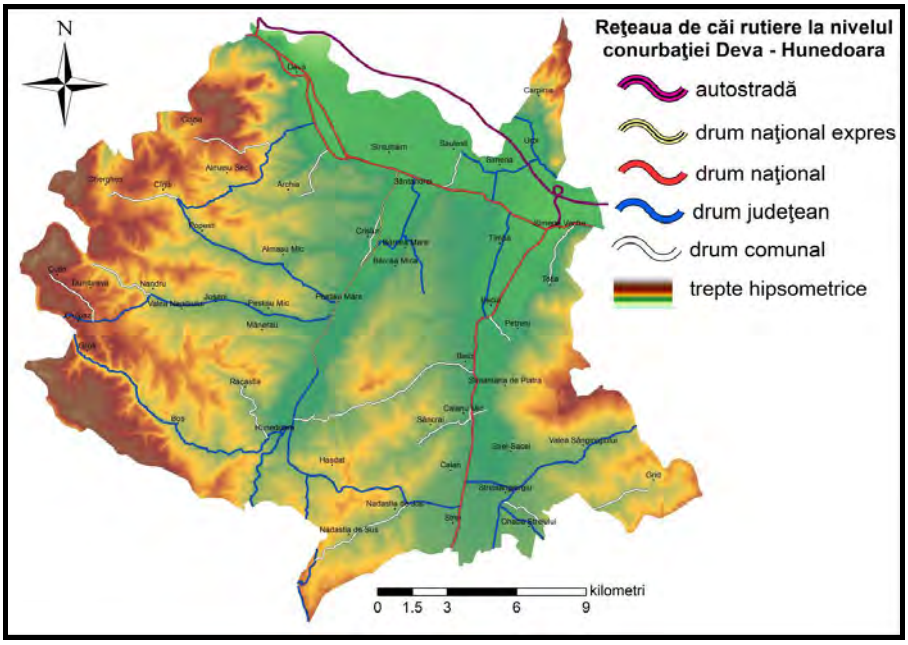

Fig. 21. *Căile de comunicaţie rutieră la nivelul conurbaţiei*

6.3. Propuneri de îmbunătăţire a reţelei de transport

În contextul dezvoltării viitoare a conurbaţiei legăturile rutiere între diferitele zone devin de importanţă maximă determinând evoluţia teritorială a aşezărilor. Dacă o serie de probleme legate de accesibilitate şi de trafic au fost rezolvate de construcţia autostrăzii Deva–Orăştie se impun şi alte măsuri complementare pentru dezvoltarea armonioasă a sistemului rutier. Măsurile propuse în continuare ţin cont de direcţiile de dezvoltare teritorială identificate anterior şi sunt propuse pentru a facilita dezvoltarea viitoare a conurbaţiei. Propun următoarele drumuri şi structuri anexe la infrastructura rutieră:

- centura ocolitoare a municipiului Hunedoara în partea vestică;
- prelungirea DJ 700 pe direcţia Sântandrei–Peştişu Mare–Hunedoara;
- modernizarea drumului comunal Hunedoara–Batiz,
- construcţia unui drum comunal Simeria Veche–Totia–Petreni–Sântămăria de Piatră–Strei Săcel–Călan;
- construcţia unui sens giratoriu la intersecţia E68 cu E68B în Sântuhalm;
- crearea de pasarele pietonale peste drumurile eurpene şi expres în zonele rurale intens circulate.

Centura ocolitoare a municipiului Hunedoara reprezintă un proiect necesar pentru dezvoltarea viitoarei zone industriale. Tronsonul care ar urma să fie construit este cuprins între intersecţia E 68B cu DC 112 (zona Izvor Mânerău) şi partea de sud-est a satului Hăşdat. Intersecţia din zona Izvor ar urma să fie sub forma unui sens giratoriu. O mare parte a traseului ar putea fi construit în locul actualei străzi Stufit. În dreptul satului Răcăştia ar urma să fie construit un sens giratoriu pentru a asigura accesul către zona industrială. Din sensul giratoriu centura ar urma să urce către dealul Grohota, apoi să traverseze pârâul Zlaşti şi râul Cerna ajungând în partea de sud-vest a cartierului Gheorghe Apostul. Centura va ocolii pe la sud satul Hăşdat, va supratraversa DJ 687A unde va face joncţiunea cu DJ 687 în partea de sud-est printr-un sens giratoriu.

Prelungirea DJ 700 între Bârcea Mare şi Hunedoara pe malul drept al Cernei ar impulsiona dezvoltarea zonei rurale cuprinsă între Bârcea Mare şi Peştişu Mare. Construcţia depinde însă foarte mult de procesul de ecologizare a haldei de zgură de la combinatul siderurgic şi eliberarea unei fâşii de teren late de aproximativ 300 de metri. Prelungirea drumului judeţean ar urma să înceapă în partea de sud a satului Bârcea Mică apoi de-a lungul actualului drum agricol până în satul Peştişu Mare. Din satul Peştişu Mare drumul va continua pe la baza haldei de zgură făcând joncţiunea cu Aleea Bicicliştilor în zona staţiei de epurare Buituri.

Modernizarea drumului comunal Hunedoara–Batiz este un demers necesar pentru a asigura un flux secundar de trafic între Hunedoara şi E79. Datorită *Dealurilor Hunedoarei de Est* care acţionează ca o barieră orografică s-au format două sisteme individuale de aşezări pe valea Cernei şi pe valea

Streiului, sisteme care nu comunică eficient între ele. Modernizarea acestui drum comunal ar putea ajuta la echilibrarea sistemului de aşezări şi ar încuraja dezvoltarea socio-economică între cele două sisteme.

Construcţia unui drum comunal pe malul drept al Streiului între Simeria Veche şi Călan ar avea beneficii majore pentru aşezările rurale care sunt situate actualmente într-o relativă izolare. Pentru construcţia acestui drum nu este necesar un proiect nou ci doar construcţia sectoarelor lipsă între sate. Traseul acestui drum porneşte de la intersecţia E68 cu DC44 pe care îl şi urmează până în satul Totia. Primul sector care necesită construcţie este cel între Totia şi Petreni care începe în partea de sud-vest a satului ocolind dealul Totia şi apoi spre sud de-a lungul unui drum agricol principal până în satul Petreni. Cel de-al doilea sector va porni din zona sudică a satului Petreni, va traversa pârâul Sântămârie şi va intersecta Strada Principală din satul Sântămăria de Piatră până în satul Strei-Săcel.

Construcţia unui sens giratoriu la intersecţia E68 cu E68B în satul Sântuhalm va avea ca efect evitarea formării de ambuteiaje. Măsura se impune având în vedere recenta deschidere a sectorului de autostradă Deva – Simeria.

Crearea de pasarele pietonale peste drumurile eurpene şi expres este necesară în multe locuri pentru a evita accidentele rutiere, dar şi pentru a putea impune o limită de viteză superioară la tranzitarea acestor localităţi. În cadrul localităţilor tranzitate de drumurile europene se impune crearea unor astfel de pasarele situate la distanţe 1000-1500 de metri în zonele cu risc mare de accidente (Sântuhalm, Cristur, Peştişu Mare, Băcia, Batiz şi Strei).

În ceea ce priveşte reţeaua de cale ferată se impune o singură măsură importantă, crearea unei bucle care să asigure accesul direct M200–M207 fără a fi necesar ocolul în oraşul Simeria. Pentru ca această rută să poată fi folosită ulterior pentru un tren urban se impune şi construcţia unor sectoare de cale ferată pentru a tripla legătura pe sectorul M200 cuprins între Deva şi Săuleşti (5,3 kilometri) concomitent cu mutarea staţiei Săuleşti în dreptul Aeroclubului. Întrucât viteza constructivă a unei asemenea linii ar fi inferioare celei aferente M200 costurile de construcţie ar fi relativ mai mici.

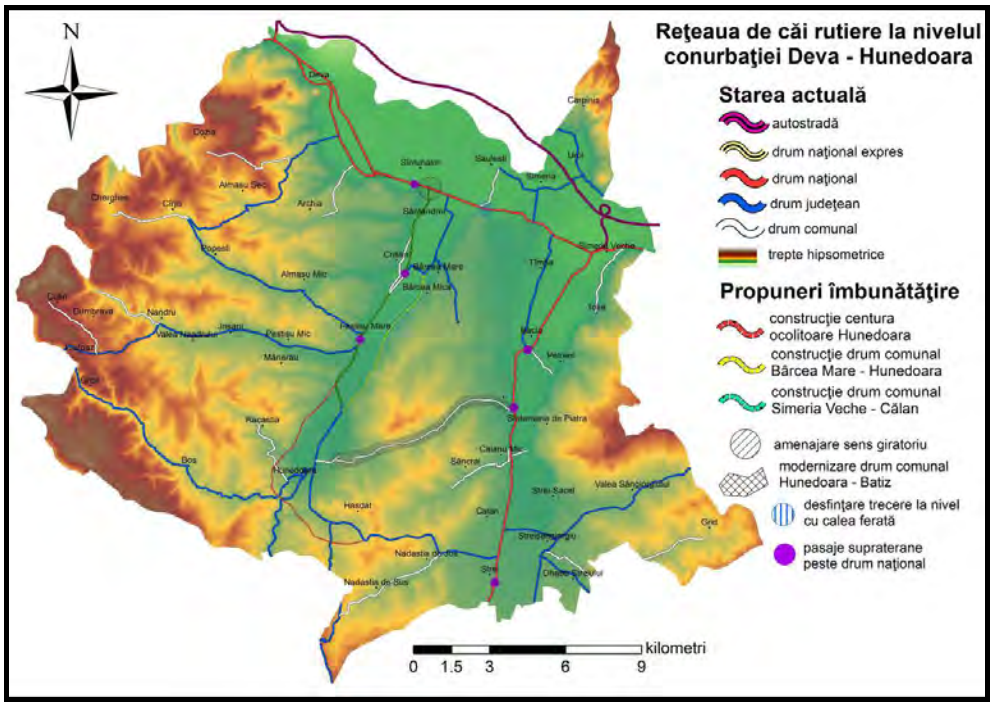

Fig. 22. *Propuneri îmbunătăţire reţea rutieră*

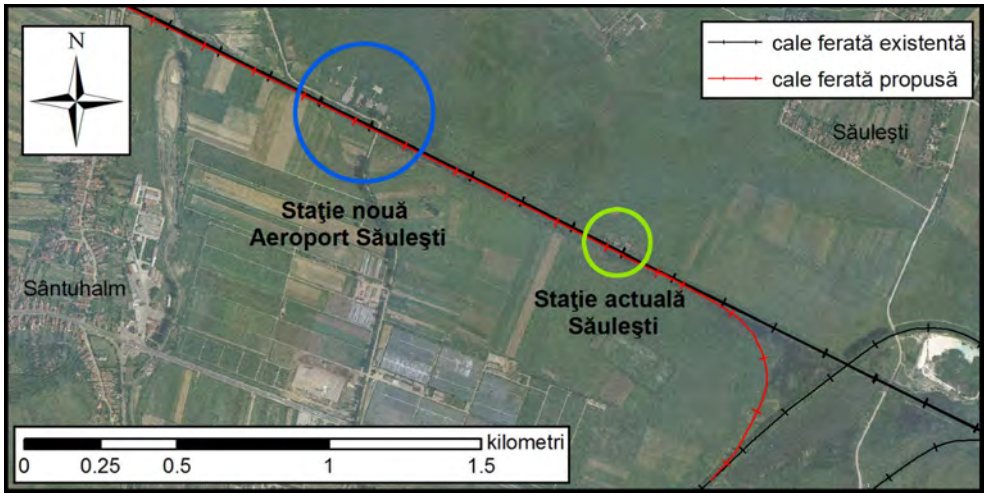

Fig. 23. *Propunere racordare M207 la M200 şi relocare staţie CF Săuleşti*

6.4. Circulaţia în mediul urban

Într-o arie intens urbanizată, cum este conurbaţia Deva–Hunedoara, circulaţia rutieră este de maximă importanţă pentru mobilitatea bunurilor şi persoanelor. Cu toate că nu întreaga conurbaţie poate fi considerată arie urbană existenţa fluxurilor de trafic identificate pe principalele drumuri de legătură între aşezări şi dezvoltarea aşezărilor de-a lungul acestora reprezintă un motiv temeinic pentru a analiza în detaliu circulaţia urbană.O circulaţie eficientă bazată pe nevoile reale de mobilitate ale locuitorilor este o condiţie primordială de existenţă a conurbaţiei. Traficul urban cuprinde circulaţia pietonală, circulaţia autovehicolelor şi vehicolelor de transport în comun, toate având ca şi suport trama stradală.

Totalitatea deplasărilor pe care le iniţiază participanţii la trafic formează fluxuri de trafic. Fluxurile de trafic sunt concentrate pe anumite direcţii în funcţie de ziua din săptămână şi de momentul zilei, astfel putând fi identificate fluxuri zilnice (deplasare către şi de la locul de muncă sau către şi de la centrele comerciale) şi fluxuri cu frecvenţă redusă (petrecerea timpului liber etc.).

Reţeaua de circulaţie urbană este formată din totalitatea străzilor dintr-o localitate, străzi care asigură două tipuri de circulaţie: internă, care include toate tipurile de deplasări ale locuitorilor la/de la locul de muncă, deplasări de aprovizionare şi pentru alte tipuri de deplasări ocazionale şi externe sau de penetraţie cuprinde circulaţia spre şi dinspre oraş.

Oraşele şi municipiile, prin specificul dezvoltării lor teritoriale, incorporează mai multe tipuri de reţele de străzi creând astfel o reţea stradală compusă. Tipic un oraş poate să încorporeze o reţea rectangulară, o reţea lineară, o reţea radială şi o reţea haotică care nu se poate încadra într-un anumit model.

Reţeaua rectangulară este formată din străzi ce se intersectează la 90° este specifică oraşelor din perioada comunistă unde acest tip de reţea a fost folosit intens. Acest tip de reţea asigură o circulaţie de capacitate mare pe bulevardele principale însă penetrarea în interiorul cartierelor poate fi dificilă.

Reţeaua lineară este formată de-a lungul unei artere principale. Acest tip de reţea este specific aşezărilor rurale mici dar poate fi întâlnită şi în aşezările urbane sub forma arterelor de penetraţie în spaţiul rural.

Reţeaua radială este specifică oraşelor care s-au dezvoltat la intersecţia unor drumuri, în interiorul oraşelor este specifică zonelor vechi sau oraşelor care au mai multe nuclee sub forma unor vechi sate cu structură radială. Acest tip de structură asigură o bună penetrare spre zona centrală dar are volum de trafic redus.

Reţeaua haotică sau liberă este specifică zonelor noi ale oraşelor în care planificarea a ţinut cont de nevoia de proprietate mai mult decât de accesibilitate. Sunt specifice străzile lungi şi sinuoase cu capacitate redusă de transport.

Indiferent de tipul reţelei dezvoltate la nivelul unui oraş strada reprezintă baza circulaţiei urbane. Strada are rolul de a asigura spaţiul necesar circulaţiei pietonilor, diferitelor mijloace de transport şi reprezintă suportul multor structuri tehnico-edilitare sub sau supraterane.În România după gradul de amenajare şi importanţă străzile se clasifică în[6]:

- categoria I – străzi magistrale cu rol de preluare a fluxurilor de circulaţie majore ale oraşului pe direcţia principală de legătură. Sunt formate din până la 6 benzi cu distanţa minimă între intersecţii de 800 de metri;
- categoria II – străzi de legătură ce asigură circulaţia generală în oraş între zonele funcţionale şi zonele de locuit. Sunt străzi formate din 4 benzi de circulaţie cu distanţa între intersecţii cuprinsă între 500 şi 800 de metri;
- categoria III – străzi colectoare ce asigură preluarea fluxurilor de circulaţie din zonele funcţionale şi le dirijează către străzile de legătură. Au 2 benzi de circulaţie cu distanţa între intersecţii cuprinsă între 200 şi 500 de metri;
- categoria IV- străzi de deservire locală ce asigură accesul carosabil la blocurile de locuinţe. Sunt în general formate dintr-o singură bandă şi au intersecţii la distanţe mai mici de 100 de metri.

[6] Ordin al M.T. nr. 49/27.01.1998 pentru aprobarea Normelor tehnice privind proiectarea şi realizarea străzilor în localităţile urbane

După funcţia îndeplinită la nivelul zonei urbane V. Surd[7] identifică următoarele tipuri de străzi (Surd. V., 2005, pag 218):

- arteră de centură – drum public aflat la periferia localităţii, pe care o înconjoară, în scopul degajării zonelor rezidenţiale de traficul greu de tranzit şi de traficul local industrial;
- arteră colectoare – stradă cu funcţie de colectare, de distribuţie a traficului de pe străzile principale şi secundare ale unei zone restrânse a oraşului;
- arteră industrială – strada cu trafic preponderent industrial, ce deserveşte mai multe platforme şi zone industriale;
- arteră diagonală – stradă principală cu traseul traversând întreaga localitate, trecând prin zona centrală şi cu rolul de a lega două penetraţii importante ale oraşului;
- arteră inelară – stradă principală cu traseu circular sau poligonal, în jurul zonei centrale a localităţii şi care permite, în orele de vârf ale circulaţiei, să echilibreze traficul pe arterele de penetraţie şi radiale cu care conlucrează;
- arteră de legătură – stradă cu funcţie de legătură şi trafic local, interceptând traficul de pe străzile colectoare din zonă, care intersectează sectoare importante din oraş, cuprinzând mai multe cartiere şi zone industriale;
- arteră magistrală – stradă de legătură între zonele generatoare de tranzit, care intersectează întreaga localitate, este legată cu reţeaua de drumuri naţionale şi constitue un ax principal de circulaţie;
- arteră de penetraţie – stradă situată în prelungirea unui drum interurban şi care asigură legătura cu zona centrală a localităţii;
- străzi de acces către clădirile de locuit;
- alei sau străzi de agrement, în general pietonale.

Circulaţia urbană în municipiul Deva este influenţată semnificativ (negativ) de traversarea DN7/E68 pe direcţia generală est-vest, acest drum fiind principalul generator de trafic. DN7/E68 reprezintă principala arteră de penetraţie în municipiu având în acelaşi timp şi rol de centură

[7] Surd, V., Bold, I., Zotic, V., Chira, Carmen (2005), *Amenajarea teritoriului şi infrastructuri tehnice*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

ocolitoare. Separarea traficului de tranzit de traficul local are loc la ieşirile din oraş, în partea de vest în zona cartierului Viile Noi unde traficul local este dirijat pe Strada Horea, iar în partea de est traficul este preluat de Bulevardul 22 Decembrie.

Pe lângă traficul direct generat de tranzitarea DN7 traficul pe direcţia est-vest este îngreunat şi datorită amplasării centrelor comerciale în partea de est. Construcţia acestor centre începând cu 2009 a impus crearea unor sensuri giratorii la Sântuhalm, la Real şi la Kaufland pentru a facilita accesul către magazine. Efectul indirect al acestor sensuri giratorii îl reprezintă formarea unor „dopuri" de trafic atunci când circulaţia preponderentă este către centrele comerciale.

Alineamentul format din străzile Horea–Decebal–22 Decembrie constituie o stradă magistrală care preaia fluxul intern de trafic pe direcţia est-vest. Un alineament alternativ pe direcţia est-vest este sistemul format din străzile Horea–Iuliu Maniu–1 Decembrie 1918–22 Decembrie, acesta fiind de altfel principalul traseu de traversare a municipiului până la remodelarea zonei centrale a oraşului la începutul anilor '60. Bulevardul Mihai Eminescu reprezintă ce-a de-a treia şi tot odată cea mai sudică arteră importantă care traversează de la est la vest municipiul Deva şi face legătura între zona centrală şi cartierul Micro 15.

Colectarea traficului pe direcţia generală nord-sud are loc de-a lungul a cinci aliniamente principale. Cel mai vestic este reprezentat de strada Aurel Vlaicu ce preia traficul din zona cartierului cu acelaşi nume şi îl dirijează în zona veche a oraşului până la intersecţia cu Strada Horea. Paralel cu strada Aurel Vlaicu aliniamentul Gheorghe Barițiu - Iuliu Maniu preia traficul din cartierul Aurel Vlaicu şi îl dirijează căre zona pieţei şi către gară intersectând toate cele trei fluxuri majore pe direcţia est-vest. Bulevardul Mihail Kogălniceanu face legătura între Spitalul Judeţean şi Calea Zarandului. Sistemul format din Strada Oituz–Strada Mărăşti face legătura dintre cartierul Minerul şi zona industrială (Strada Depozitelor) intersectând toate fluxurile de trafic pe direcţia est-vest. Ultimul flux important, cel mai estic, este canalizat pe bulevardul Nicolae Bălcescu şi face legătura dintre cartierul Micro 15 şi DN7 în zona Kaufland.

Intersecţiile dintre fluxurile est-vest şi nord-sud creează spaţii ample de locuit delimitând totodată cartiere relativ uşor de organizat ca şi spaţiu de locuit însă cu evidente dezavantaje în dirijarea traficului de pe străzile

colectoare din interiorul cartierelor către străzile de legătură. Dificultatea constă în faptul că o proporţie covârşitoare a străzilor colectoare intersectează în „T" străzile de legătură, marea majoritate a intersecţiilor fiind nesemaforizate. Aceste neajunsuri pot fi corectate prin crearea de sensuri giratorii sau instituirea de sensuri unice.

În ceea ce priveşte străzile de servitute locală din cartiere se impune crearea de sensuri unice care să dirijeze traficul către cele mai bune străzi colectoare evitând astfel blocajele în interiorul cartierelor, blocaje create de cele mai multe ori de lăţimea necorespunzătoare a căii de rulaj dar şi de numărul tot mai mare de maşini din municipiu.

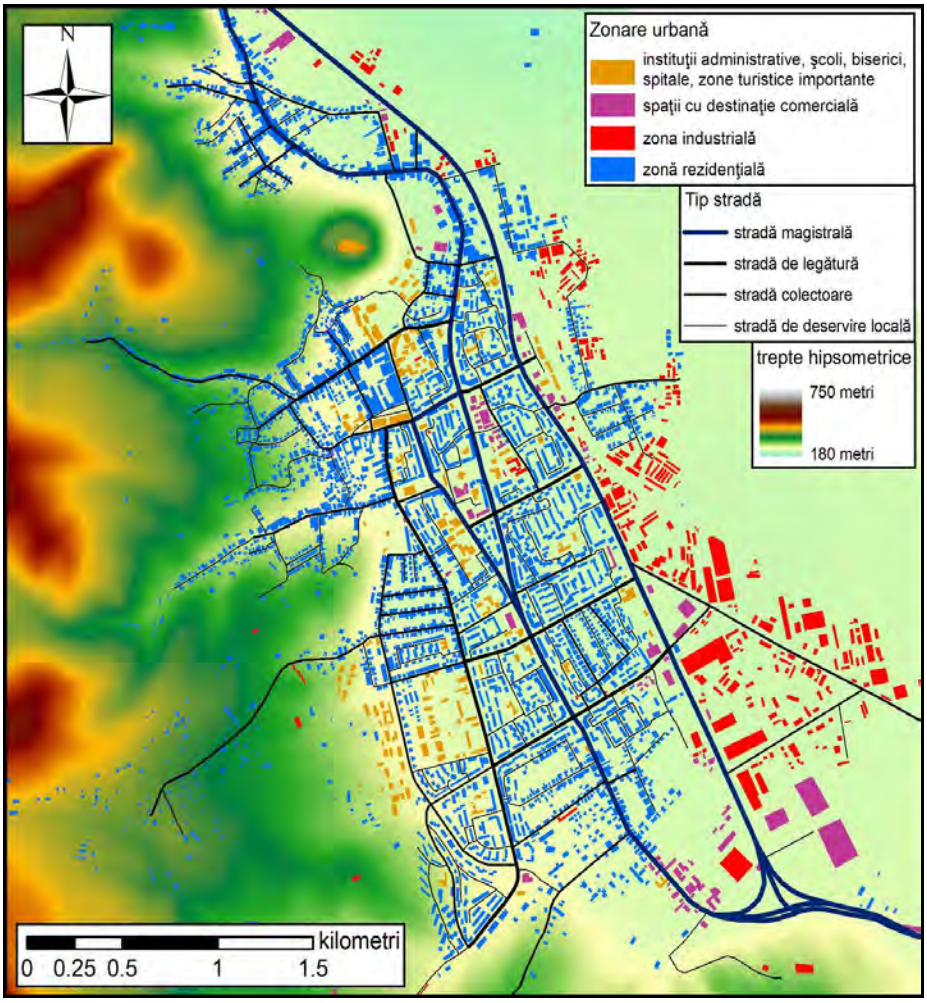

Fig. 24. *Circulaţia urbană în municipiul Deva*

Folosind setul de date *clădiri* (creat pentru a evidenţia evoluţia istorică a conurbaţiei) a fost generată o zonificare generală a municipiului Deva în patru mari categorii: administrativ, comercial, industrial şi rezidenţial. Suprapunerea sistemului de străzi creează o imagine de detaliu asupra circulaţiei urbane şi ajută la identificarea principalelor disfuncţionalităţi la nivelul sistemului de străzi. Prezentarea treptelor hipsometrice pe aceaşi hartă cu zonarea urbană şi cu trama stradală permite descifrarea modului în care s-au format fluxurile de trafic sub influenţa factorilor orografici restrictivi.

Principalele disfuncţionalităţi identificate la nivelul municipiului Deva se referă la folosirea excesivă a intersecţilor de tip „T", aglomerarea traficului în zona comercială din est, funcţionarea necorespunzătoare a DN7 ca şi centură ocolitoare, sistemul de cartiere de tip dreptunghiular care creează disfuncţionalităţi majore la conectarea străzilor locale cu zonele funcţionale şi nu în ultimul rând lipsa locurilor de parcare în cartiere.

Circulaţia urbană în municipiul Hunedoara este rezultatul dezvoltării controlate din ultimi 60 de ani fiind influenţată semnificativ de amplasarea în zona de luncă a Cernei. Principalul flux de trafic este generat de drumul expres DN68B care face legătura cu municipiul Deva spre nord şi cu oraşul Călan spre sud-est. În partea de nord traficul este preluat de către Bulevardul Traian care asigură legătura directă cu partea sudică şi de către Bulevardul Dacia care dirijează o parte din trafic spre zona centrală ca apoi să facă joncţiunea cu Bulevardul Traian pentru a dirija fluxul către partea de sud. Spaţiul delimitat de către cele două bulevarde este divizat în două cartiere separate de către Strada Mihai Viteazu, în nord este amplasat cartierul Bucegi iar în sud cartierul Micro 2.

Pentru fluxul local de trafic pe direcţia nord-sud mai există şi o a treia variantă: sistemul de străzi de legătură Eroilor–Mihai Viteazu–1848. Acest sistem de străzi este amplasat în partea estică şi are rolul de a prelua traficul din cartierele Micro 5, Micro 6 şi O.M. şi de a îl direcţiona către zona centrală unde sunt amplasate majoritatea instituţiilor administrative, apoi acest trafic este trimis către Bd. Traian de unde este direcţionat fie spre sud spre ieşire din oraş fie spre nord.

Ca şi alternativă pentru evitarea zonei centrale şi pentru a colecta traficul din zona cartierului de case Chizid strada cu acelaşi nume porneşte din zona de sud traversează cartierul intersectând strada colectoare Victor Babeş ca apoi să intersecteze în „T" Bulevardul 1848 în zona Spitalului Municipal.

În ceea ce priveşte străzile de legătură pe direcţia est-vest acestea intersectează în puncte cheie străzile magistrale descrise anterior. De la nord la sud acestea sunt Bucegi - Mureşului, Mihai Viteazu, Avram Iancu şi Victor Babeş. De asemenea în partea de sud-vest există două străzi de legătură: prima face legătura cu cartierul Zlaşti iar cea de-a doua cu zona de agrement Cinciş.

Datorită formei dreptunghiulare pe care o au majoritatea cartierelor din Hunedoara dar şi datorită faptului că sunt compacte străzile colectoare sunt puţine în partea de nord şi vest, însă în zona de est fac legătura între cartierele Micro 1, Micro 7, O.M. şi Chizid. În nord-vest străzile colectoare delimitează cartierul de Ceangăi, acesta fiind încadrat de către străzile Buituri, Carpaţi şi Ecaterina Varga.

Străzile de deservire locală sunt situate, în marea lor majoritate, în partea sudică care este partea veche a municipiului, în rest străzile locale traversează în general cartiere de unde preiau fluxul de trafic şi îl distribuie prin intersecţii de tip „T" către străzi colectoare sau chiar direct în străzi de legătură sau magistrale.

Cele mai mari disfuncţionalităţi indentificate la nivelul municipiului Hunedoara se referă la lipsa unei centuri care să preia traficul pe direcţia nord-sud, infrastructură neadecvată pentru legătura dintre traficul de cartier şi cel magistral şi nu în ultimul rând lipsa de spaţii de parcare.

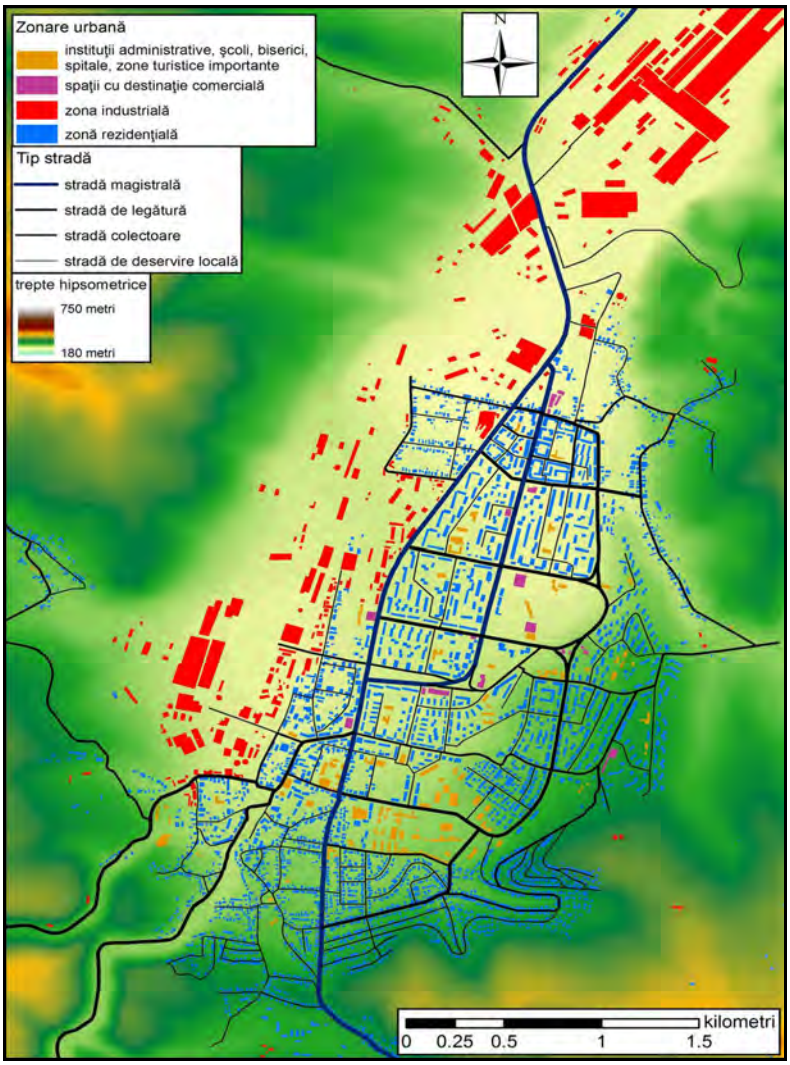

Fig. 25. *Circulaţia urbană în municipiul Hunedoara*

Circulaţia urbană în oraşul Simeria este influenţată în mod direct de amplasarea căilor rutiere şi feroviare ce fac parte din Coridorul IV PanEuropean acestea secţionând practic oraşul în două părţi: cea nordică în care sunt localizate aproximativ 75% din locuinţe şi cea sudică care include zona industrială şi principalele axe de comunicare. Legătura (singura!) între partea de nord şi cea de sud este asigurată de Strada 1 Decembrie peste pasajul CF ca apoi în zona Arboretumului Simeria să se bifurce asigurând legătura cu satele Săuleşti şi Uroi. O legătură secundară între pasajul CF şi

zona Biscaria se realizează prin partea de sud-est pe sistemul format din străzile Avram Iancu–Libertăţii.

Datorită structurii locative formată în majoritate din case individuale oraşul Simeria are unele aspecte particulare în ceea ce priveşte dirijarea traficului din spre străzile colectoare spre străzile de legătură. Astfel în partea de nord 6 străzi asigură colectarea majorităţii traficului din zonele de case dar şi din zona centrală de blocuri şi îl distribuie către DJ 700A prin intersecţii semaforizate. În partea de sud singurul sistem de străzi colectoare (Victoriei-Ioan Slavici-Traian) are rolul de a canaliza traficul de la DJ 700A spree gară şi apoi către sudul oraşului.

În funcţionarea traficului din oraşul Simeria străzile de deservire locală au o pondere mare datorită distribuţiei spaţiului locativ. Caracterul special al străzilor din Simeria este dat de faptul că în proporţie de 80% acestea sunt drepte şi intersectează la unghi de 90° alte străzi, intersecţiile în „T" fiind relativ puţine acest lucru ducând la o bună accesibilitate şi mobilitate în zonele rezidenţiale.

Circulaţia urbană în oraşul Călan este infuenţată în mod negativ de divizarea oraşului pe cele două maluri ale râului Strei. Divizarea a avut loc odată cu dezvoltarea industriei siderurgice pe malul stâng, unde în apropierea furnalelor a luat naştere primul nucleu al oraşului format exclusiv din casele muncitorilor. Odată cu dezvoltarea industriei şi cu creşterea numărului de locuitori este construit pe malul drept, la nord de satul Streisângeorgiu un nou nucleu format, de data aceasta doar din locuinţe colective.

Drumul european E68 reprezintă principalul flux de trafic acesta tranzitând zona veche a oraşului pe direcţia nord-sud. Acest drum este intersectat de singura stradă de legătură între cele două nuclee (Strada Furnalistului). Din zona fostului Combinat Siderurgic Victoria aceasta intersectează E68 (nesemaforizat) apoi trece podul peste râul Strei şi intersectează strada colectoare Independenţei.

În zona "Oraşul Nou Călan" sunt identificate încă două străzi colectoare, prima de la satul Strei-Săcel până la intersecţia cu strada Independenţei iar a doua pe direcţia est-vest ce preia traficul dinspre Ohaba Streiului.

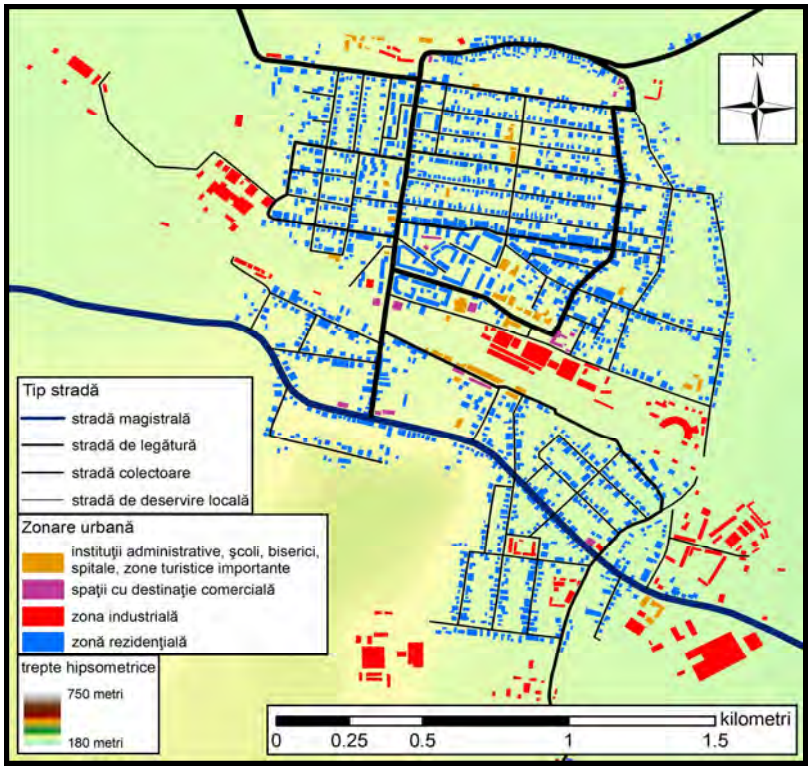

Fig. 26. *Circulaţia urbană în oraşul Simeria*

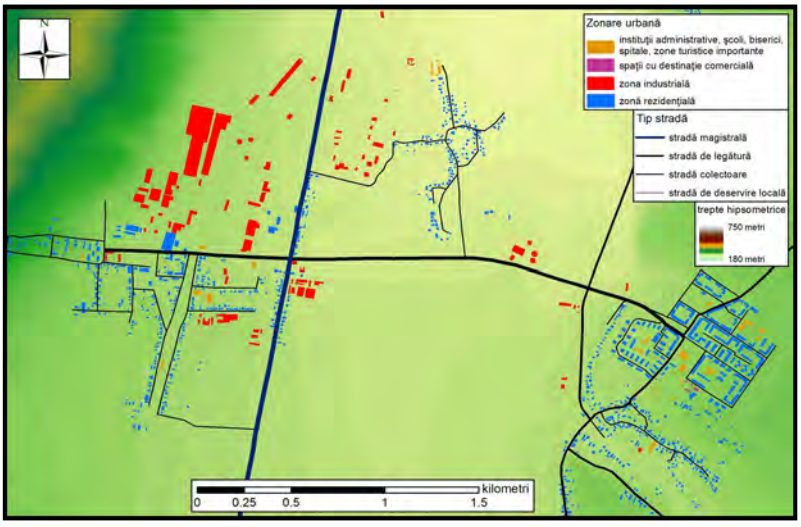

Fig. 27. *Circulaţia urbană în oraşul Călan*

CAPITOLUL 7

SISTEMUL DE AŞEZĂRI

Conurbaţia Deva–Hunedoara reprezintă una dintre cele mai intens populate arii din România totalizând un număr de 49 aşezări organizate în 5 unităţi administrative, 2 urbane şi 3 rurale, întinsă pe o suprafaţă de 432,84 km² în care locuiesc peste 170000 de persoane. Numărul mare de aşezări impune ierarhizarea acestora pentru a crea o imagine corectă privind organizarea şi funcţionarea conurbaţiei. De asemenea, conturarea sistemului de aşezări la nivelul conurbaţiei impune evidenţierea distribuţiei aşezărilor, identificarea structurilor cu rol de loc central şi studiul zonelor de influenţă. Un asemenea demers, deşi dificil de întreprins oferă posibilitatea de a exprima noi ideii despre viitoarea structură a conurbaţiei.

7.1. Distribuţia aşezărilor

Distribuţia spaţială a aşezărilor în cadrul conurbaţiei Deva–Hunedoara reprezintă rezultatul unei conlucrări intense între factorii morfologici şi factorii hidrografici. Este evident însă şi rolul avut de factorul uman în poziţionarea diferitelor aşezări în funcţie de nevoia de apărare şi exploatare optimă a resurselor naturale.

Factorii morfologici şi hidrografici şi influenţa lor asupra distribuţiei localităţilor

Fiind poziţionată la confluenţa Streiului şi Cernei cu Mureşul, la contactul a patru unităţi majore de relief, Munţii Poiana Ruscă, Dealurile Hunedoarei, Culoarul Streiului şi Culoarul Mureşului conurbaţia oferă o varietate mare de topoclimate în care aşezările sunt concentrate.

În raport cu factorii morfologici specifici din cadrul conurbaţiei se disting două modele dominante de concentrare a aşezărilor. Un prim model este specific aşezărilor situate la contactul dintre zonele montane

înalte şi zonele deluroase piemontale situate în partea superioară a unor cursuri de apă iar al doilea este legat de dezvoltarea lunciilor şi teraselor râurilor majore în care se concentrează aşezări mari, favorizate de accesibilitatea ridicată şi de disponibilitatea terenului.

Primul model include aşezările din partea vestică a conurbaţiei situate la contactul dintre zona montană Poiana Ruscă şi zona deluroasă limitrofă. Aceste aşezări sunt situate în luncile înalte ale unor pârâuri cum ar fi Ursului, Valea Mare, Căoiu, Cristurului, Peştişului şi Zlaştiului.

Pot fi incluse 18 aşezări rurale cu vetre foarte mici (sub 10 hectare) şi mici (sub 50 hectare) şi se află în aria administrativă a comunelor Cârjiţi (Almaşul Sec, Cârjiţi, Chergeş, Cozia şi Popeşti), Peştişu Mic (Almaşu Mic, Ciulpăz, Cutin, Dumbrava) dar şi în aria administrativă a oraşului Călan (Valea Sângeorgiului), municipiului Deva (Archia) şi municipiului Hunedoara (Boş, Groş, Mânerău, Hăşdat şi Răcăştia).

Al doilea model concentrează marea majoritate a aşezărilor din cadrul conurbaţiei, situate în aceste zone de luncă şi terase sunt în general bine dezvoltate socio-economic cu vetre de dimensiuni mijloci (50-150 ha), mari (151-250 ha) şi foarte mari (peste 250 ha). De asemenea aceste aşezări sunt favorizate din punct de vedere al accesibilităţii rutiere şi feroviare. Aceast model favorizează crearea unor microsisteme liniare unde prin apropierea aşezărilor din sistem şi prin fenomenul de alungire, se pot forma arii urbanizate sau ruralizate aproape continue.

Pot fi identificate trei astfel de sisteme majore corespunzătoare cursurilor hidrografice majore Mureş, Cerna şi Strei şi două sisteme ce corespund cursurilor hidrografice secundare Peştişului şi Nădăştiei. În luncile formate de aceste 5 cursuri hidrografice sunt concentrate majoritatea aşezărilor din cadrul conurbaţiei, inclusiv cele 4 centre urbane Deva, Hunedoara, Simeria şi Călan.

Pentru a descrie gradul de concentrare sau dispersie al aşezărilor în cadrul unui teritoriu geografii folosesc *metoda celei mai apropiate vecinătăţi*. Această metodă se foloseşte cu succes pentru arealele cu minim 30 de aşezări. Folosind formula $Rn=2d\sqrt{n/N}$, unde Rn – distribuţia, d – distanţa medie între cele mai apropiate vecinătăţi (km), n – numărul de aşezări din arealul studiat şi N – suprafaţa arealului stiudiat (km^2) putem determina dacă există o tendinţă de grupare sau de distribuţie uniformă.

În cazul conurbaţiei Deva–Hunedoara după aplicarea formulei rezultă: Rn=2*80/49√49/433 = 1,12

Având în vedere acest rezultat de 1,12 putem considera că avem de a face cu o distribuţie aleatorie spre uniformă datorită concentrării aşezărilor după cele două modele descrise anterior.

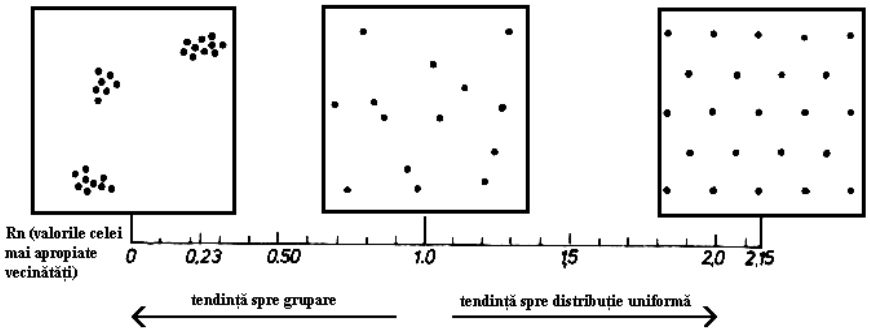

Fig. 28. *Modele de dstribuţie spaţială a aşezărilor (după B. Stugren 1982, D. Waugh 2000)*

Densitatea aşezărilor

Relieful şi condiţiile hidrografice în cadrul conurbaţiei au creat premisele dezvoltării unei reţele întinse de aşezări într-un spaţiu relativ restrâns. Astfel cu 49 de aşezări distribuite pe o suprafaţă de 432,84 km^2, densitatea de 11,3 aşezări/100 km^2 este dublul mediei naţionale (5,5 aşezări/100 km^2).

Faţă de media conurbaţiei valori mai mici se înregistrează în unităţile adminstrative Deva şi Hunedoara cu 8,08 respectiv 5,76 aşezări/100 km^2. În Simeria şi Călan se înregistrează o densitate peste medie de 14,4 respectiv 13,89 aşezări/100 km^2. Valori peste medie se înregistrează şi în unităţile administrative rurale: Băcia - 13,77, Cârjiţi - 10,91 şi Peştişu Mic - 18,01 aşezări/100 km^2.

Indicele de arealitate este un indice statistic care măsoară suprafaţa medie (arealul) care revine unei aşezări în cadrul unui teritoriu. Acest indice este legat de numărul de aşezări din teritoriul respectiv dar şi de suprafaţa totală a teritoriului. La nivelul conurbaţiei acest indice este de 8,83 km^2/aşezare. Valori peste media conurbaţiei se înregistrează în unităţile administrative Deva (12,37), Hunedoara (17,34) şi Cârjiţi (9,16), iar valori sub medie în Simeria (6,98), Călan (7,19), Băcia (7,25) şi Peştişu Mic (5,55).

Indicele centralitate

Indicele de centralitate reflectă potenţialul de comunicare între aşezările componente ale unităţilor administrativ-teritoriale şi centrul administrativ. Indicele de centralitate se calculează ca fiind media distanţelor pe căile de comunicaţii dintre centru şi aşezările componente. Cu cât valoarea acestui indice este mai mică cu atât comunicarea dintre centrul unităţii administrative şi restul aşezărilor este mai bună.

Acest indice este important în determinarea eventualelor disfuncţionalităţi referitoare la dimensionarea unităţilor administrative, însă nu poate fi calculat pentru teritoriul conurbaţiei deoarece aceasta are cel puţin două nuclee. Acest indice poate fi calculat în schimb pentru fiecare unitate administrativ-teritorială componentă a conurbaţiei oferind o imagine sintetică asupra comunicării dintre părţile componente ale courbaţiei. Valori mari ale indicelui de centralitate se întâlnesc în unităţile administrativ-teritoriale cu puţine aşezări componente în afara centrului situate la distanţe mari de acesta, iar valori mici se înregistrează în unităţile administrative cu număr mare de aşezări situate la distanţe mici faţă de centru.

Valori mari ale indicelui de centralitate sunt înregistrate în unităţile administrative Hunedoara şi Peştişu Mic şi pot fi explicate prin poziţionarea unor aşezări rurale mici la distanţe apreciabile faţă de centrul administrativ. Valoarea mică a indicelui de centricitate înregistrată în Călan este datorată pe de o parte numărului mare de aşezări din unitatea administrativă şi pe de altă parte de distanţelor relativ mici la care se află marea majoritate a aşezărilor.

Tabel 30. *Indicatorii distribuţiei aşezărilor în cadrul conurbaţiei*

unitatea administrativă	suprafaţa (km²)	număr aşezări	densitatea (aşezări/100 km²)	indicele de arealitate (km²/ aşezare)
Deva	61,85	5	8,08	12,37
Hunedoara	104,05	6	5,76	17,34
Călan	93,54	13	13,89	7,19
Simeria	48,59	7	14,40	6,94
Băcia	29,04	4	13,77	7,26
Cârjiţi	45,82	5	10,91	9,16
Peştişu Mic	49,95	9	18,01	5,55
total conurbaţie	432,84	49	11,3	8,83

Tabel 31. *Indicele de centralitate în unităţile administrativ-teritoriale din conurbaţie*

unitate administrativă	Deva	Hunedoara	Simeria	Călan	Băcia	Cârjiţi	Peştişu Mic
indice centralitate	6,57	7,20	4,90	4,88	5,13	5,02	7,01

7.2. Clasificarea aşezărilor

Clasificarea aşezărilor reprezintă un demers important în construirea unui sistem viabil în cadrul conurbaţiei Deva–Hunedoara. Clasificarea trebuie să ţină cont de două criterii distincte, criteriul demografic şi criteriul mărimii teritoriale a localităţii.

Mărimea demografică

La recensământul din anul 2002 conurbaţia Deva–Hunedoara cuprindea un total de 49 aşezări, 4 aveau statut de oraş, iar 45 erau localităţi componente, sate sau centre de comună.

Dintre cele 4 oraşe, municipiile Deva şi Hunedoara se încadrează în *categoria oraşelor mijloci* cu o populaţie de peste 50.000 de locuitori, cu 65873 locuitori, respectiv cu 68452 locuitori. *Oraşul Simeria* cu 11354 locuitori este încadrat în *categoria oraşelor mici* cu o populaţie cuprinsă între 10.000 şi 50.000 locuitori, iar oraşul Călan este încadrat în *categoria oraşelor foarte mici* cu populaţie sub 10.000 locuitori (9359 locuitori).

Dintre cele 45 sate din cadrul conurbaţiei un număr de 10 (22,2%) sunt sate mijlocii, 29 (64,6%) sunt sate mici şi 6 (13,4%) sunt sate foarte mici (tabel 32).

Satele mijlocii (500-1500 locuitori) sunt specifice zonelor de luncă ale râurilor Mureş, Cerna şi Strei. Aceste sate au beneficiat în general de apropirea de zonele urbane, potenţialul demografic ridicat fiind asigurat şi de procesul migratoriu urban-rural. O mare parte din aceste sate sunt situate pe artere importante de circulaţie formate din căi rutiere şi magistrale feroviare. Satele mijloci pot fi la rândul lor clasificate în *sate mijlocii mici (500-1000 locuitori)* şi sate *mijlocii mari (1000-1500 locuitori)*.

În categoria satelor *mijlocii mari* se încadrează 3 aşezări: Cristur (1388 locuitori), Bârcea Mică (1351 locuitori), Peştişu Mare (1276 locuitori).

În categoria satelor *mijlocii mici* se încadrează 7 aşezări: Sântuhalm (553 locuitori), Răcăştia (595 locuitori), Sântandrei (722 locuitori), Streisângeorgiu (618 locuitori), Batiz (572 locuitori), Băcia (710 locuitori), Tâmpa (708). Dintre cele 7 aşezări 3 au statutul de localitate componentă (Sântuhalm, Răcăştia şi Streisângeorgiu), acest statut fiind practic motorul dezvoltării lor.

Satele mici (100-500 locuitori) sunt sate, care datorită poziţiei mai puţin favorabile, au o evoluţie demografică mai slabă. Poziţionarea geografică mai nefavorabilă dublată de o accesibilitate redusă şi de lipsa unor obiective industriale situate pe teritoriul sau în apropierea lor face ca în această categorie să se încadreze marea majoritate a satelor din conurbaţie (29 sate): Hăşdat (376 locuitori), Boş (489 locuitori), Bârcea Mare (413 locuitori), Săuleşti (316 locuitori), Simeria Veche (457 locuitori), Uroi (400 locuitori), Cărpiniş (233 locuitori), Călanu Mic (145 locuitori), Strei-Săcel (211 locuitori), Sântămăria de Piatră (162 locuitori), Sâncrai (206 locuitori), Valea Sîngeorgiului (324 locuitori), Grid (305 locuitori), Ohaba Streiului (120 locuitori), Strei (384 locuitori), Nădăştia de Sus (339 locuitori), Nădăştia de Jos (285 locuitori), Totia (100 locuitori), Petreni (279 locuitori), Peştişu Mic (173 locuitori), Nandru (204 locuitori), Mânerău (303 locuitori), Valea Nandrului (183 locuitori), Josani (212 locuitori), Cârjiţi (155 locuitori), Popeşti (168 locuitori), Chergeş (104 locuitori), Cozia (184 locuitori) şi Almaşu Sec (187 locuitori).

Satele foarte mici (sub 100 locuitori) sunt sate care fie sunt situate în poziţii nefavorabile în teren, fie se află în aria de influenţă a unor aşezări puternice şi au suferit un fenomen migratoriu intens. La nivelul conurbaţiei sunt încadrate în categoria satelor foarte mici un număr de 6 sate. În categoria satelor foarte mici situate nefavorabil sunt încadrate satele Ciulpăz (55 locuitori), Cutin (35 locuitori), Dumbrava (40 locuitori) şi Groş (69 locuitori) situate la contactul cu munţi Poiana Ruscă. În categoria satelor aflate în zona de influenţă unor aşezări puternice sunt încadrate satele Archia (92 locuitori) situat în partea sudică a municipiului Deva şi Almaşu Mic (85 locuitori) situat în partea de vest a satului Cristur.

Tabel 32. Marimea demografică a aşezărilor

tip aşezare		număr	nume
oraşe mijloci		2	Deva, Hunedoara
oraşe mici		1	Simeria
oraşe foarte mici		1	Călan
sate mijloci	mici	7	Sântuhalm, Răcăştia, Sântandrei, Streisângeorgiu, Batiz, Băcia, Tâmpa
	mari	3	Cristur, Bârcea Mică, Peştişu Mare
sate mici		29	Hăşdat, Boş, Bârcea Mare, Săuleşti, Simeria Veche, Uroi, Cărpiniş, Călanu Mic, Strei-Săcel, Sântămăria de Piatră, Sâncrai, Valea Sînge orgiului, Grid, Ohaba Streiului, Strei, Nădăştia de Sus, Nădăştia de Jos, Totia, Petreni, Peştişu Mic, Nandru, Mânerău, Valea Nandrului, Josani, Cârjiţi, Popeşti, Chergeş, Cozia, Almaşu Sec
sate foarte mici		6	Ciulpăz, Cutin, Dumbrava, Groş, Archia, Almaşu Mic

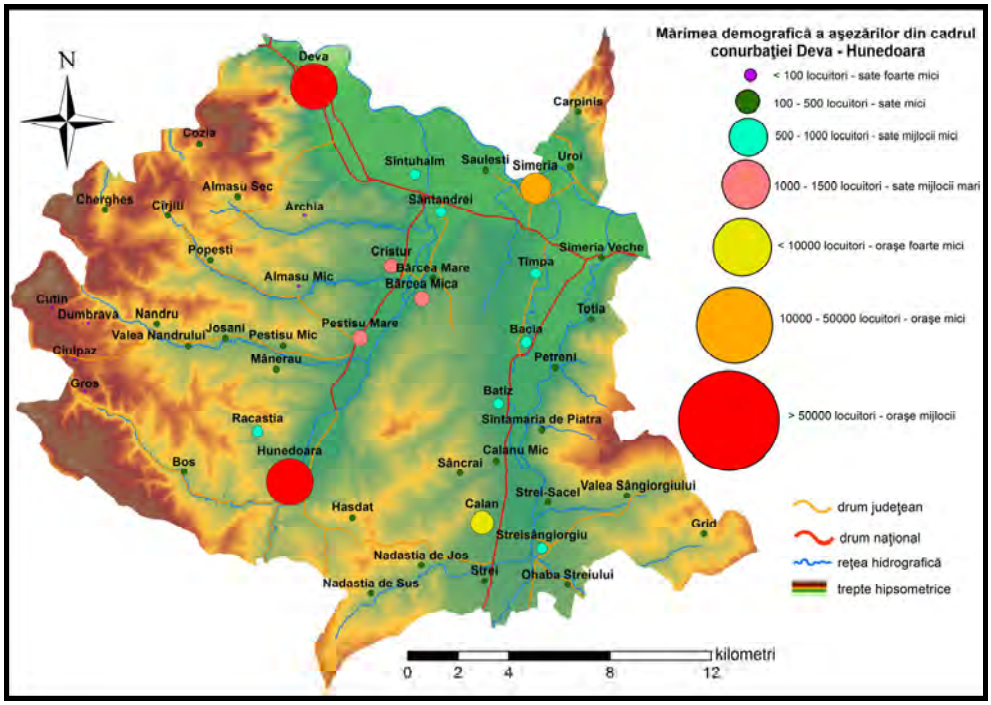

Fig. 29. *Mărimea demografică a aşezărilor*

Clasificarea după mărimea suprafeţei construite

Suprafaţa construită a unei aşezări, rurale sau urbane, reprezintă un indicator important privind potenţialul de dezvoltare teritorială. Între suprafaţa construită, mărimea demografică şi poziţionarea aşezării există adesea o relaţie bine stabilită: o aşezare cu suprafaţă construită mare, cu populaţie numeroasă este foarte probabil să fie poziţionată favorabil în teritoriu, iar aşezările slab dezvoltate, cu populaţie redusă care sunt de obicei amplasate nefavorabil în teritoriu.

Pentru această clasificare datele folosite sunt cele obţinute prin planimetrie şi prezentate anterior. Datele prezentate pentru fiecare aşezare în parte cuprind suprafeţele construite, zonele industriale, infrastructura rutieră şi feroviară din aşezare şi eventuale terenuri degradate.

Am preferat prezentarea datelor sub această formă pentru a evita polemicile referitoare la diferenţele dintre suprafaţa vetrei şi suprafaţa intravilanului pe care le consider inutile şi contraproductive datorită faptului că de foarte multe ori diferenţele dintre suprafaţa vetrei şi suprafaţa introdusă în intravilan sunt foarte mari. Diferenţele apar deoarece autorităţile locale aprobă trecerea în intravilan a unor suprafeţe mari de teren (agricol) pentru a stimula dezvoltarea de noi cartiere, industrii sau locuinţe individuale. Ulterior o bună parte dintre aceste terenuri îşi păstrază atributul de teren agricol creând astfel o falsă impresie de dezvoltare teritorială. Având în vedere că la obţinerea datelor au fost eliminate aceste suprafeţe excedentare de teren agricol consider că acurateţea datelor permite propunerea unei clasificări proprii. Astfel la nivelul conurbaţiei propun următoarea clasificare: *aşezări foarte mici* (sub 10 ha), *aşezări mici* (10-50 ha), *aşezări mijlocii* (50-200 ha), *aşezări mari* (200-500) şi *aşezări foarte mari* (peste 500 ha).

La nivelul conurbaţiei categoria aşezărilor *foarte mici* cuprinde 10 sate: Groş (6,23 ha), Ohaba Streiului (7,60 ha), Totia (9,86 ha), Cârjiţi (9,28 ha), Chergeş (7,54 ha), Almaşu Mic (6,25 ha), Ciulpăz (3,90 ha), Cutin (3,11 ha), Dumbrava (2,58 ha) şi Valea Nandrului (8,37 ha).

Un număr de 30 de aşezări sunt incluse în categoria *aşezărilor mici*: Archia (17,10 ha), Bârcea Mică (15,22 ha), Răcăştia (25,08 ha), Hăşdat (23,44 ha), Boş (26,00 ha), Bârcea Mare (23,99 ha), Cărpiniş (12,98 ha), Săuleşti

(27,45 ha), Simeria Veche (21,95 ha), Uroi (19,03), Streisîngeorgiu (31,46 ha), Batiz (33,68 ha), Călanu Mic (14,48 ha), Grid (17,03 ha), Nădăştia de Jos (21,81 ha), Nădăştia de Sus (19,74), Sâncrai (15,93 ha), Sântămăria de Piatră (11,61 ha), Strei (33,58 ha), Strei-Săcel (14,22 ha), Valea Sîngeorgiului (16,14 ha), Petreni (26,64 ha), Tâmpa (29,67 ha), Almaşul Sec (20,38 ha), Cozia (12,87 ha), Popeşti (11,73 ha), Peştişu Mic (10,48 ha), Josani (11,27 ha), Mânerău (13,31 ha) şi Nandru (13,47 ha). Această categorie corespunde (cu mici excepţii) cu categoria aşezărilor mici din punct de vedere demografic. Reprezentând marea majoritate în cadrul conurbaţiei aceste aşezări pot deveni în viitor o resursă importantă în relocarea unor funcţii specifice urbanului odată cu extinderea acestuia.

Categoria *aşezărilor mijlocii* cuprinde 5 sate: Sântuhalm (58,68 ha), Cristur (111,57 ha), Peştişu Mare (89,63 ha), Sântandrei (59,06 ha) şi Băcia (54,12 ha). Toate aceste aşezări au statut rural însă prin dezvoltarea unor industrii cum ar fi fabrica de mezeluri la Sântuhalm, industria materialelor de construcţii la Cristur, metalurgie la Peştişu Mare, fabrică biciclete şi sere la Sîntandrei şi centru agricol şi administrativ la Băcia au avut o dezvoltare teritorială foarte bună. Ca şi corespondenţă cu clasificarea demografică aceste aşezări fac parte din categoria mijlocii mici şi mari.

Din categoria *aşezărilor mari* fac parte doar oraşele Simeria (337,42 ha) şi Călan (242,24 ha). Prin natura lor oraşele, mai ales cele cu potenţial demografic scăzut şi cu fond locativ format în mare parte din locuinţe individuale, sunt mari „consumatoare" de teren. De asemenea trebuie luat în considerare faptul că aceste două oraşe sunt, la bază, monoindustriale acest lucru însemnând, în esenţă, suprafeţe întinse a zonelor industriale.

În ultima categorie, cea a aşezărilor *foarte mari*, sunt incluse doar municipiile Deva (1036,44 ha) şi Hunedoara (1069,46 ha). În decursul evoluţiei lor aceste două municipii au acumulat diferite funcţii care au sporit atât capacitatea lor de creştere demografică şi au influenţat şi suprafaţa construită a acestora.

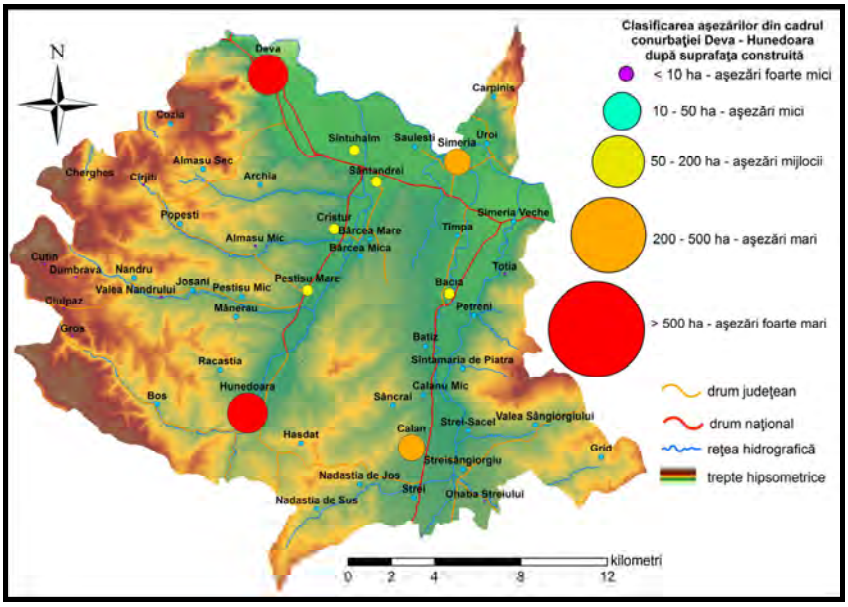

Fig. 30. *Clasificarea aşezărilor din cadrul conurbaţiei după suprafaţa construită*

Tabel 33. *Clasificarea aşezărilor în funcţie de suprafaţa construită, A. tabel general, B. distribuţie pe unităţi administrative*

A.

tip aşezare	număr	Nume
foarte mari	2	Deva, Hunedoara
mari	2	Simeria, Călan
mijlocii	5	Sântuhalm, Cristur, Peştişu Mare, Sântandrei şi Băcia
mici	30	Archia, Bârcea Mică, Răcăştia, Hăşdat, Boş, Bârcea Mare, Cărpiniş, Săuleşti, Simeria Veche, Uroi, Streisîngeorgiu, Batiz, Călanu Mic, Grid, Nădăştia de Jos, Nădăştia de Sus, Sâncrai, Sântămăria de Piatră, Strei, Strei-Săcel, Valea Sîngeorgiului, Petreni, Tâmpa, Almaşul Sec, Cozia, Popeşti, Peştişu Mic, Josani, Mânerău, Nandru
foarte mici	10	Groş, Ohaba Streiului, Totia, Cârjiţi, Chergeş, Almaşu Mic, Ciulpăz, Cutin, Dumbrava, Valea Nandrului

B.

unitate administrativă	aşezări foarte mici	aşezări mici	aşezări mijlocii	aşezări mari	aşezări foarte mari
Deva	-	2	2	-	1
Hunedoara	1	3	1	-	1

Călan	1	11	-	1	-
Simeria	-	5	1	1	-
Băcia	1	2	1	-	-
Cârjiţi	2	3	-	-	-
Peştişu Mic	5	4	-	-	-
Total	10	30	5	2	2

Forma vetrei

Forma actuală a vetrelor este rezultatul conlucrării factorilor geografici (relief şi reţea hidrografică), a factorului accesibilitate prin prezenţa căilor de comunicare şi nu în ultimul rând a factorului socio-uman. După cum menţiona şi V. Surd (2003) după forma vetrei satele pot fi clasificate în două mari categorii: sate cu vetre având formă regulată şi sate cu vetre cu formă neregulată.

Vetrele regulate de inspiraţie geometrică sunt cele pătrate, dreptunghiulare (liniare) sau circulare şi reprezintă consecinţa unor politici de planificare.

Datorită interacţiunii dintre relieful de deal şi reţeaua hidrografică secundară la nivelul conurbaţiei cele mai multe aşezări au fie *formă liniară simplă* (de-a lungul unui singur curs hidrografic sau de-a lungul unui drum) fie *formă liniară complexă*, în cazul aşezărilor situate la confluenţa cursurilor hidrografice, la intersecţia unei căi de comunicaţie cu un curs hidrografic sau la intersecţia a două căi de comunicaţie.

În categoria aşezărilor cu *formă liniară simplă* pot fi încadrate satele Archia, Răcăştia, Groş, Ohaba Streiului, Sântămăria de Piatră, Simeria Veche, Uroi, Cărpiniş, Tâmpa, Peştişu Mic, Mânerău, Cutin şi Ciulpăz. În categoria aşezărilor cu *formă liniară complexă* pot fi încadrate satele Sântuhalm, Boş, Hăşdat, Nădăştia de Jos, Nădăştia de Sus, Streisîngeorgiu, Sâncrai, Valea Sîngeorgiului, Călanu Mic, Batiz, Petreni, Almaşu Sec, Cârjiţi, Popeşti, Almaşu Mic, Josani, Nandru şi Valea Nandrului. O altă categorie răspândită la nivelul conurbaţiei este cea a aşezărilor *liniare duble* dezvoltate în principal în lungul a două căi de comunicaţie principale (Bârcea Mică, Bârcea Mare, Săuleşti, Băcia).

În cazul unor aşezări rurale mai mici poate fi identificată şi *forma circulată* unde străzile principale au o tendinţă evidentă de formarea unor

inele, închise (Cozia) sau semînchise (Chergeş). Forma circulară derivă din nevoia de apărare, însă poate fi considerată şi o limitare a reliefului. Un subtip este *forma radiară* unde în centru se află o biserică, un loc de piaţă sau pimăria, de la acesta pornind radiat mai multe străzi. Se încadrează în această categorie satul Strei-Săcel.

O categorie aparte de aşezări sunt cele cu *formă complexă*, aşezări în general mari care în decursul dezvoltării lor istorice au inclus mai multe tipuri de extindere. În această categorie se încadrează toate aşezările urbane şi o serie de aşezări rurale (Cristur, Sântandrei, Strei şi Peştişu Mare).

Dacă ne referim la structura internă a vetrei, aşezările din cadrul conurbaţiei au în marea lor majoritate o structură mononucleară, excepţie făcând satele Totia şi Dumbrava. În funcţie de gradul de concentrare a locuinţelor şi a dependinţelor în cadrul vetrei se disting trei categorii de aşezări rurale: cu structură adunată; cu structură răsfirată şi cu structură risipită.

Aşezările cu structură adunată implică o concentrare ridicată a componentelor construite în cadrul vetrei. V. Surd (2003) consideră că atunci când 50% din suprafaţa vetrei este ocupată de construcţii putem vorbi de structură adunată. În categoria aşezărilor cu structură adunată pot fi încadrate marea majoritate a satelor din cadrul conurbaţiei, respectiv cele situate pe vaile Mureşului, Cernei şi Streiului.

Vetrele răsfirate presupun o intercalare a terenului agricol (grădini) între grupuri de construcţii. În cadrul conurbaţiei sunt specifice zonelor Dealurilor Devei, Coziei, Nandrului etc.

Aşezările cu structură risipită sunt acelea în care construcţiile sunt „împrăştiate" în întreaga suprafaţă a aşezării datorită condiţionăriilor reliefului. La nivelul conurbaţiei satul Grid se încadrează perfect în acest tipar.

7.3. Dotările cu rol central

Dotările cu rol central reprezintă puncte importante în viaţa comunităţilor umane rurale şi urbane, influenţând acţiuniile individului şi edificând rolul aşezărilor în cadrul sistemului. Dotările cu rol central reprezintă consecinţa directă a nevoilor individului dintr-un anumit spaţiu geografic. Distribuţia şi clasificarea structurilor cu rol central este dată de frecvenţa cu care o anumită dotare este accesată de către populaţie. Astfel după criteriul frecvenţei cu care sunt utilizate dotările cu rol central pot fi clasificate astfel:

- dotări de folosinţă zilnică: utilităţi publice, aprovizionare cu hrană etc.;
- dotări folosite frecvent: educaţie, medicale, social-religioase, transport şi comunicaţii etc.;
- dotări folosite ocazional: turistice, administrativ-fiscale etc.

Întrucât nu fiecare dotare cu rol central satisface identic nevoia individului se poate observa în interiorul fiecărei categorii o clasificare în funcţie de modul în care dotarea corespunde nevoilor individului, astfel putem identifica:

- dotări de bază;
- dotări satisfăcătoare;
- dotări superioare.

Dotările cu rol central sunt importante, alături de mărimea demografică şi de suprafaţa aşezărilor, în demersul de ierarhizare la nivelul conurbaţiei. Dotările cu rol central reprezintă de cele mai multe ori structurile care fac diferenţa dintre o aşezare prosperă şi atractivă şi o aşezare a cărei dezvoltare stagnează. În contextul existenţei unui sistem complex de aşezări cum este şi conurbaţia Deva–Hunedoara dotările cu rol central constitue un factor major în asigurarea coeziunii şi atragerii fluxurilor energetice. Cunoaşterea cu exactitate a distribuţiei dotărilor cu rol central constitue o necesitate imediată în demersul de planificare şi dezvoltare teritorială, distribuţia actuală reprezentând baza acestui demers.

Utilităţi publice

Asigurarea utilităţilor publice reprezintă o problemă extrem de importantă în cadrul oricărui sistem de aşezări. Absenţa sau deficienţe înregistrate în asigurarea uneia sau mai multor utilităţi publice creează probleme serioase în dezvoltarea aşezărilor. Utilităţile publice considerate de extremă importanţă sunt alimentarea cu energie electrică, apă curentă, canalizare, termoficare, gaze naturale şi colectarea deşeurilor. Reţelele de distribuţie ale acestor utilităţi publice sunt printre cele mai importante dotări cu rol central cu care este înzestrată o aşezare. Importanţa acestor dotări este mult mai mare în mediul urban unde chiar şi deficenţele minore în funcţionarea lor pot crea disconfort crescut locuitorilor şi deci inhiba dezvoltarea. Aceste reţele de utilităţi publice au, în funcţie de dezvoltarea fiecărei aşezări, o pondere diferită la nivelul conurbaţiei.

Reţeaua de distribuţie a energiei electrice. În era modernă aprovizionarea cu electricitatea a aşezărilor este primordială şi necesită infrastructură adecvată pentru producerea, distribuţia şi transformarea electricităţii in vederea consumului industrial şi casnic. La nivelul conurbaţiei procentul de conectare la reţeaua de energie electrică este de peste 99%, existând foarte puţine zone isolate sau aşezări temporare care nu beneficează de electricutate.

La nivelul conurbaţiei singura unitate producătoarea de energie electrică şi termică (prin cogenerare) este termocentrala Mintia. Energia produsă la termocentrala Mintia este distribuită în sistemul naţional prin staţia de interconexiune Mintia. Distribuţia şi transformarea energiei către consumatori se face la nivelul conurbaţiei prin staţiile de transformare Deva Vest, Deva Est, Simeria, Peştişu Mare, Hăşdat şi Călan. În afara acestor staţii electrice de transformare care au rolul de a transforma energia electrică de la tensiune de transport înaltă (400kv, 220kv, 110 kv) la tensiune de transport medie (35kv, 20kv, 10kv) există în fiecare localitate o serie de transformatoare automate care au rolul de a transforma electricitatea de la tensiunea medie la 220v, tensiunea standard folosită de consumatori casnici din România. Reţeaua de transport a energiei electrice la nivelul conurbaţiei cuprinde următoarele linii:

- linia de 400kv Mintia – Peştişu Mare ce aprovizionează SC Accrelor Mital SA şi parcul industrial din satul Peştişu Mare;
- linia de 220kv Orăştie–Băcia–Peştişu Mare; linie de aprovizionare secundară pentru Accrelor Mital;
- liniile de 110kv Deva Vest–Deva Est–Peştişu Mare, Deva Est–Călan, Peştişu Mare–Teliuc, Peştişu Mare–Hăşdat, Peştişu Mare–Călan–Orăştie;
- liniile de 35kv Peştişu Mare - Chişcădaga, Deva Vest–Simeria, Simeria–Peştişu Mare, Simeria–Călan;
- liniile de 20 kv care fac legătura cu majoritatea localităţilor rurale: Deva Est–Archia–Cozia–Almaşu Sec–Cîrjiţi–Popeşti–Chergeş, Deva Est–Cristur, Peştişu Mare–Josani–Nandru–Cutin–Dumbrava–Groş, Călan–Băcia–Petreni–Totia, Călan–Strei, Hăşdat–Nădăştia de Jos–Nădăştia de Sus;
- linia de 10 kv Hunedoara–Boş.

Reţeaua de distribuţie a apei potabile. Având în vedere faptul că apa este indispensabilă vieţii oamenilor este cunoscută preocuparea pentru construcţia de reţele de captare şi distribuţie a acesteia. Alimentarea cu apă potabilă a aşezărilor din cadrul conurbaţiei se face prin aducţiune din lacul Sântămăria-Orlea.

Conducta DN2000 mm porneşte de la staţia de tratare de la Sântămăria-Orlea la staţia de tratare de la Batiz spre Deva. Din această conductă se ramifică conductele care alimentează oraşele Călan şi Simeria dar şi municipiul Hunedoara. Alimentarea aşezărilor mai mici se face fie prin racord direct din conducta principală (ex. Batiz şi Băcia), fie din conductele secundare (ex: Strei-Săcel, Valea Sângeorgiului etc.) Pe lângă sursa de la Sântămăria-Orlea există surse secundare din foraje în zona municipiului Deva, municipiul Hunedoara având şi o sursă secundară din lacul de acumulare Cinciş.

Actualmente toate cele patru centre urbane beneficiază de alimentare cu apă, însă din cele 45 aşezări din mediul rural mai există 16 fără apă potabilă curentă: Archia, Răcăştia, Hăşdat Boş, Groş, Grid, Totia, Almaşu Sec, Cozia, Cârjiţi, Chergeş, Popeşti, Almaşu Mic, Dumbrava, Cutin şi Ciulpăz.

Pe lângă rezolvarea problemelor la aducţiunile de apă curentă prin programele menţionate mai sus, au fost propuse şi o serie de măsuri pentru îmbunătăţirea reţelelor[1]:

- reabilitarea şi extinderea sistemelor de alimentare cu apă în localităţile Batiz şi Hunedoara;
- staţii de pompare propuse în localităţile: Hăşdat, Răcăştia, Hunedoara (Ceangăi), Deva (Aurel Vlaicu), Peştişu Mare;
- reabilitare şi extindere reţele apă: Hăşdat, Răcăştia, Hunedoara, Deva, Archia, Streisângeorgiu, Ohaba Streiului, Strei-Săcel;
- reabilitare rezervoare înmagazinare apă: Hunedoara, Deva, Simeria, Mintia, Sântuhalm;
- construirea unui rezervor stocare apă în localitatea Archia.

[1] Extras din proiectul PATJ Hunedoara 2008–2010, publicat pe site-ul Consiliului Judeţean Hunedoara, accesat ianuarie 2011.

Tot conform P.A.T.J. pentru sporirea capacităţii de stocare şi distribuţiei apei în momentele de întrerupere a furnizării se proupun următoarele construcţii şi reabilitări de rezervoare:

- construirea unui rezervor cu capacitate 2X300mc în localitatea Archia, ce va fi alimentat prin pompare de la rezervorul de pe Dealul Paiului;
- construirea unui rezervor cu capacitate 2X300mc care va alimenta zona vestică a Cristurului;
- construirea unui rezervor pentru zona Bârcea Mare–Bârcea Mică, cu pompare din aducţiunea Sântămăria Orlea–Deva;
- construirea unui rezervor 2X300mc pentru zona Peştişu Mare;
- se propune construirea unui rezervor care să alimenteze zona înaltă a municipiului Hunedoara (zona Chizid) şi satul Hăşdat, staţia de pompare urmând a fi localizată în oraşul Călan, în partea veche;
- pentru zona Vulcan–Brădeanu se propune construirea unui rezervor situat în partea dreaptă a drumului Deva–Cozia.

Reţeaua de canalizare este construită în paralel cu serviciile de alimentare cu apă curentă însă întâmpină o serie de probleme particulare. De departe cea mai mare problemă se referă la subdimensionarea reţelei atât din punct de vedere al colectării cât şi din punct de vedere al epurării. Epurarea apelor se face în 6 staţii la nivelul conurbaţiei: Deva, Hunedoara - Buituri, Sântuhalm, Bârcea Mare, Călan şi Simeria. Dintre aceste staţii 4 sunt mixte rezidenţial-industrial (Hunedoara - Buituri, Bârcea Mare, Călan şi Simeria) şi nici una nu dispune de treaptă biologică.

Printr-un program european (ISPA - ***„Reabilitarea si modernizarea sistemului de alimentare cu apa si a sistemului de canalizare in orasele Deva si Hunedoara"*** - valoare proiect 49.929.663 euro[2]) demarat în anul 2006 se urmăreşte mărirea capacităţii reţelei de canalizare, modernizarea staţiei de epurare Deva (treaptă biologică la 350l/s), construcţia a nu mai puţin de 6 bazine de supraplin şi stocare, modernizarea şi renovarea staţiilor de epurare Sântuhalm, Hunedoara-Buituri şi Simeria şi nu în ultimul rând modernizarea staţiei Călan.

[2] http://www.apaprod.ro/sumar.htm

Reţeaua de distribuţie a gazelor naturale. Gazele naturale oferă un plus de comfort populaţiei atât în mediul urban cât şi în mediul rural, principala întrebuinţare în gospodărie a gazelor naturale fiind pentru gătit şi pentru încălzire.

Trebuie menţionat faptul că din cele 49 de aşezări din cadrul conurbaţiei beneficiază de sistem de alimentare cu gaze naturale doar 21: Deva, Hunedoara, Călan, Simeria, Cristur, Sântuhalm, Bârcea Mare, Bârcea Mică, Simeria Veche, Sântandrei, Săuleşti, Uroi, Cărpiniş, Băcia, Petreni, Tâmpa, Peştişu Mare, Streisângeorgiu, Calanu Mic, Batiz şi Strei.

Principalele conducte care asigură aprovizionarea conurbaţiei cu gaze naturale sunt: Simeria - Mintia (DN 300mm), Simeria - Hunedoara (DN 300mm), racord Deva din Simeria - Mintia (DN 200mm), racord Sântandrei din Simeria - Hunedoara (DN 200mm), racord Bârcea - Cristur din Simeria - Hunedoara (DN 200mm), racord Călan din Simeria - Hunedoara (DN 200mm) şi racord Băcia din Simeria - Hunedoara (DN 100 mm).

Colectarea şi depozitarea deşeurilor intră în atribuţiile autorităţilor locale care trebuie să asigure infrastructura de colectare, reciclare şi depunere a deşeurilor. Datorită investiţiilor majore din ultimii 3-4 ani realizate în mare parte prin fonduri europene s-a introdus colectarea deşeurilor în aproape toate localităţile din cadrul conurbaţiei.

Singurele localităţi în care nu s-a introdus colectarea sunt Cutin, Ciulpăz, Dumbrava, Groş, Totia şi Grid datorită distanţei mari faţă de rutele de colectare precum şi datorită numărului extrem de mic de locuitori.

În ceea ce priveşte colectarea selectivă aceasta are loc în doar o mică măsură fiind instalate pubele speciale pentru materiale reciclabile (plastic, lemn, metal) doar în centrele urbane şi în centrele de comună. Cea mai mare problemă la nivelul conurbaţiei este absenţa unui deponeu conform (ecologic), astfel că deşeurile sunt stocate în deponeurile neconforme de la Deva, Hăşdat şi Uroi. Începând cu 1 ianuarie 2013 aceste deponeuri ar fi trebuit închise iar deşeurile transportate către Timişoara (cel mai apropiat deponeu conform).

Serviciile de termoficare la nivelul sunt prezente exclusiv în mediul urban cu pondere variată în cele 4 aşezări urbane, cu grade diferite de acoperire: în municipiul Deva 91,11%, în municipiul Hunedoara 59,49%, în oraşul Simeria 43,08% şi în oraşul Călan 38,06%.

Reţelele de utilităţi publice reprezintă dotări cu rol central de bază folosite cu o frecvenţă zilnică de către toţi locuitorii conurbaţiei. Poziţionarea infrastructurii majore de transport aferentă reţelelor de utilităţi publice are un importanţă semnificativă asupra accesului locuitorilor la o anumită reţea. În mare parte aceste reţele sunt poziţionate în lungul liniilor majore de forţă ale teritoriului, putându-se observa acest lucru din studierea reţelelor de alimentare cu energie electrică, apă potabilă şi gaz.

La nivelul conurbaţiei reţeaua majoră de căi de comunicare împreună cu reţeaua majoră de transport a utilităţilor publice dezvoltate în luncilie reţelei hidrografice majore evidenţează direct prezenţa liniilor de forţă ale teritoriului şi indirect relaţiile puternice de cooperare între cele 4 centre urbane situate în lungul lor. Un exemplu edificator în acest sens este dat de către reţeaua de distribuţie a energiei electrice care este produsă în partea de vest a conurbaţiei la termocentrala Mintia iar energia este distribuită în lungul văii Mureşului către Deva, Simeria şi pe valea Streiului către Călan. Distribuţia energiei pe valea Cernei are loc prin staţia de transformare Deva est către Peştişu Mare, apoi Hăşdat ca în final bucla de transport a energiei electrice să fie închisă la Călan.

Mecanisme similare putem observa şi în cazul reţelelor de distribuţie a apei potabile dar şi a gazelor naturale, ambele reţele fiind amplasate în lungul linilor majore de forţă ale teritoriului.

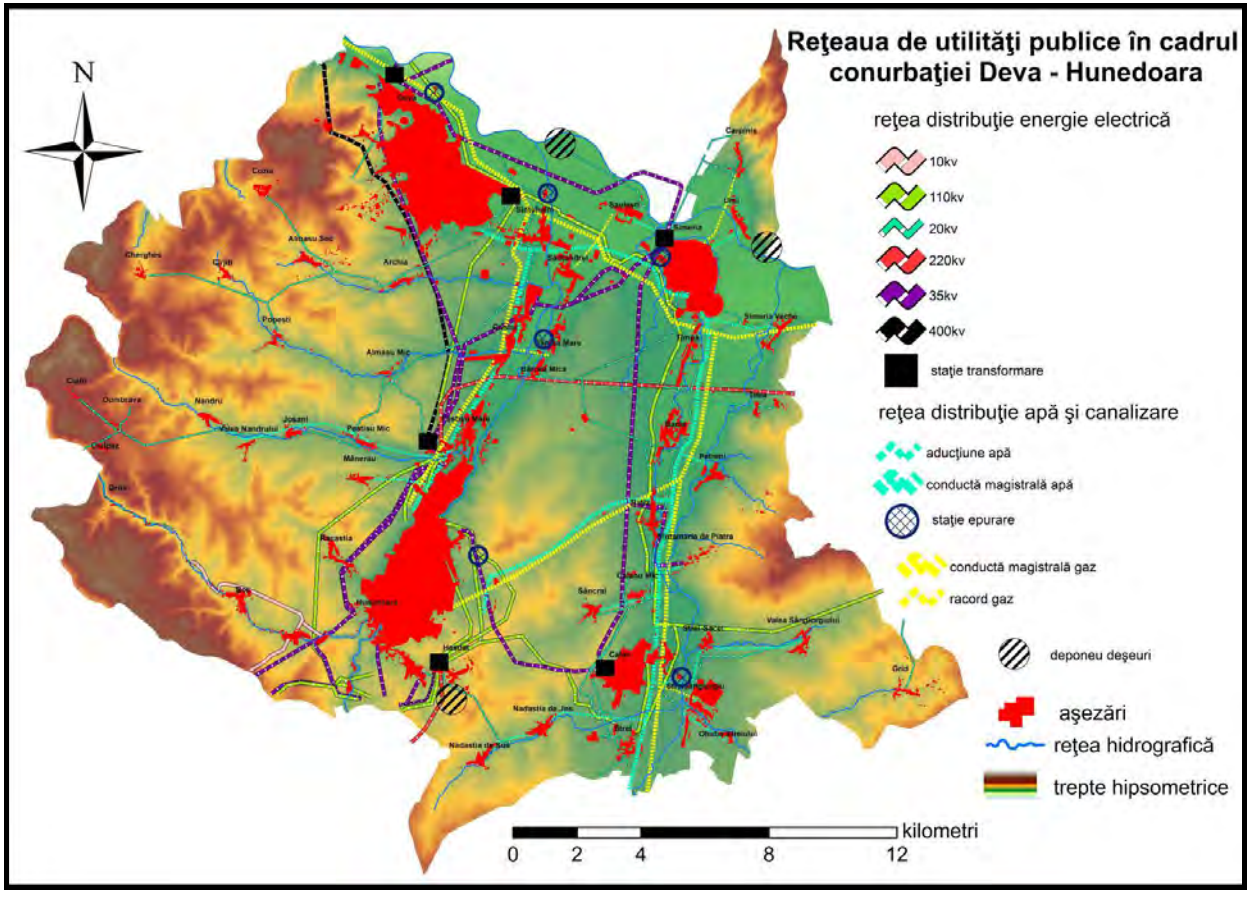

Fig. 31. *Reţeaua de utilităţi publice în cadrul conurbaţiei*

Dotări administrative

Organizarea teritoriului în unităţi administrative rurale sau urbane creează unele dintre cele mai importante structuri cu rol central de la nivelul teritoriului. Înzestrarea cu structuri administrative reprezintă un imbold puternic pentru o aşezare fiind unul dintre principalele motoare ale dezvoltării socio-economice. Din punctul de vedere al organizării administrative cele mai favorizate aşezări sunt cele care sunt declarate *centru de comună* în mediul rural, respectiv *municipiu* în mediul urban. În cadrul acestor aşezări funcţionează o serie de instituţii care au rol central şi consolidează puterea de polarizare a aşezării respective. Printre cele mai importante asemenea instituţii se numără: prefectura, consiliul judeţean, primăria de oraş sau comună, consiliul local, poliţia şi serviciul pentru situaţii de urgenţă.

Conform actualei împărţiri administrativ-teritoriale conurbaţia Deva–Hunedoara este formată din 4 unităţi administrative urbane (2 municipii şi 2 oraşe) şi 3 comune, fiecare având primărie şi consiliu local propriu.

Având în vedere că ***municipiul Deva*** este şi municipiu reşedinţă al judeţului Hunedoara pe lângă primărie şi consiliu local sunt loalizate aici toate structuriile deconcentrate la nivel judeţean. Practic prin instituţia prefecturii în Deva sunt prezente toate instituţile naţionale fapt care conferă o multitudine de avantaje locuitorilor proprii. Principalele structuri deconcentrate din Deva sunt: Casa Judeţeană de Pensii, Casa Judeţeană de Asigurări de Sănătate, Oficiul Judeţean pentru Ocuparea Forţei de Muncă, Inspectoratul Teritorial de Muncă, Direcţia Sanitar - Veterinară, Curtea de Conturi, Camera de Comerţ, Arhivele Naţionale, Direcţia Finanţelor Publice, Direcţia Judeţeană de Statistică etc.

În ***municipiul Hunedoara*** pe lângă primărie, consiliu local şi poliţia locală sunt prezente şi o serie de filiale ale instituţiilor prezente la Deva: Casa Judeţeană de Pensii, Casa Judeţeană de Asigurări de Sănătate, Direcţia Finanţelor Publice şi Oficiul Judeţean pentru Ocuparea Forţei de Muncă.

Oraşele Simeria şi Călan deţin şi ele o serie de structuri cu rol central care le permit să polarizeze spaţiul rural din vecinătate. Astfel atât în Simeria cât şi în Călan există filiale ale Casei Judeţeană de Pensii, Casa Judeţeană de Asigurări de Sănătate, Direcţia Finanţelor Publice etc.

În ceea ce priveşte ***centrele de comună Băcia, Cârjiţi şi Peştişu Mic***, după cum am menţionat şi anterior, acestea deţin structuri cu rol central minime dar suficiente pentru nevoile zilnice ale populaţiei.

Polarizarea comercială

Nevoia de aprovizionare cu hrană şi cu bunuri este una de bază iar dotările care satisfac această nevoie devin extrem de importante pentru viaţa de zi cu zi a locuitorilor. Dotările comerciale sunt clasificate în funcţie de bunurile pe care le comercializează, bunuri care determină frecvenţa cu care sunt folosite. Este evident că cea mai mare frecvenţă este cea a magazinelor care comercializează hrană, acestea fiind solicitate zilnic pe când acele magazine care comercializează produse de uz îndelungat sau produse specializate sunt frecventate mult mai rar, însă ele reprezintă dotări cu potenţial mare de polarizare a spaţiului.

Activitatea comercială a fost considerată în ultimii ani o parte importantă a creşterii economice şi implicit a nivelului de trai. Creştera activităţii de comerţ a dus la crearea de noi structuri de tip hipermarket sau supermarket care au schimbat radical modul în care locuitorii se comportă vizavi de cumpărături.

Magazinele Cash and Carry sunt pe departe cele mai complexe în domeniul alimentar şi nealimentar având o rază mare de atragere a potenţialilor clienţi. La nivelul conurbaţiei singurul magazin de acest fel se găseşte în municipiul Deva, fiind un magazin METRO care atrage clienţi din judeţ şi din afară dacă luăm în considerare faptul că magazine asemănătoare în regiune mai există doar în Timişoara, Arad, Oradea şi Sibiu.

Magazinele de bricolaj sunt specializate în comercializarea de materiale şi echipamente diverse pentru construcţii, reparaţii, decoraţiuni şi grădină. Singurul magazin de acest tip prezent la nivelul conurbaţiei este Praktiker, în Deva.

Hipermarket-urile sunt apropiate ca mărime şi complexitate de magazinele Cash and Carry însă accentul este pus pe raioanele alimentare şi bunuri cu durată de viaţă mică şi medie, atrăgând în general persoane şi din afara localităţii şi din zone învecinate care nu dispun de astfel de magazine. În această categorie sunt încadrate magazinele Auchan şi Kaufland. Magazinele Kaufland sunt prezente atât în Deva şi în Hunedoara pe când Auchan doar în Deva.

Centrele comerciale şi mall-urile reprezintă o colecţie de mai multe magazine (alimentare şi nealimentare) distribuite în acelaşi spaţiu. Acestea sunt amplasate în locul fostelor magazine universale din perioada comunistă sau sunt construcţii noi situate în zone centrale. Sunt prezente doar în Deva şi Hunedoara.

Supermarket-urile sunt magazine mai mici decât hipermarket-urile având în general raioanele alimentare bine dezvoltate, iar în rest puţine sortimente. Au fost considerate supermarket acele magazine care oferă cel puţin 500 de metri pătraţi spaţiu comercial (Lidl, Carrefour Market, Billa, Profi, Max Discount). Sunt prezente doar în mediul urban şi au o rază de polarizare mai redusă.

Minimarket -urile şi magazinele de cartier cu cel mult 200 de metri pătraţi spaţiu comercial şi sunt axate cu precădere pe vânzarea de produse alimentare. Sunt prezente în mediul urban şi în următoarele mediul rural în: Sântuhalm, Cristur, Sântandrei, Peştişu Mare, Băcia, Batiz şi Tâmpa.

Magazinele alimentare prezente atât în mediul urban cât şi în mediul rural (unde au rol de magazin sătesc) dispun de spaţii mici având o dinamică mare datorită fluctuaţilor economice intense. Actualmente există magazine alimentare în toate aşezările rurale din cadrul conurbaţiei.

Pieţele agroalimentare se organizează zilnic sau după un calendar prestabilit în locaţii fixe cunoscute. La nivelul conurbaţiei au fost identificate pieţe agroalimentare în următoarele localităţi: Deva (3 pieţe), Hunedoara (3 pieţe), Simeria (1 piaţă), Călan (1 piaţă) şi Băcia (1 piaţă).

Prezenţa ***instituţiilor bancare*** a cunoscut o dezvoltare fulminantă după 1989. Dacă în perioada comunistă singura instituţie bancară era C.E.C.-ul actualmente în România sunt aproape 50 de instituţii bancare prezente pe piaţă. La nivelul conurbaţiei, în mediul urban sunt prezente principalele 4 bănci de pe piaţă BCR, BRD, BT, CEC. În municipiile Deva şi Hunedoara mai există sucursale şi agenţii ale Banca Carpatica, Raiffeisen Bank, Alpha Bank şi Bancpost. În afara acestor unităţi în Deva mai există unităţi ale San Paulo Imi Bank, Pireus Bank, Millenium Bank, Banca Ţiriac şi Garanti Bank.

Tabel 34. *Repartiţia structurilor comerciale la nivelul conurbaţiei*

Localitate	Centru comercial	Metro	Praktiker	Hipermarket	Supermarket	Minimarket	Piaţă	Instituţii bancare
Deva	1	1	1	2	7	13	3	13
Hunedoara	1			1	6	11	3	8
Simeria					2	4	1	3
Călan					2	3	1	2
Săntuhalm						1		
Cristur						1		
Sântandrei						1		
Peştişu Mare						1		
Băcia						1	1	
Batiz						1		
Tâmpa						1		

Instituţiile de învăţământ

Instituţiile de învăţământ reprezintă dotări cu rol central esenţiale în funcţionarea societăţii umane, contribuind semnificativ la rolul central al aşezărilor. Instituţiile de învăţământ, asemenea altor dotări cu rol central, pot fi clasificate pe ranguri în funcţie de nivelul de educaţie pe care îl oferă, fiind organizate în sistem piramidal, la bază fiind creşele şi grădiniţele iar în vârf universităţile.

Toate unităţile de învăţământ preuniversitar din judeţul Hunedoara sunt subordonate Inspectoratului Şcolar Judeţean Hunedoara, acesta fiind şi sursa datelor prezentate în continuare (*http://isj.hd.edu.ro*). Inspectoratul Şcolar Hunedoara împreună cu Consiliile Locale şi Consiliul Judeţean asigură buna funcţionare a instituţiilor de învăţământ prin asigurarea resurselor financiare şi umane. De asemenea este de competenţa acestor trei instituţii, respectând legislaţia în vigoare, să decidă înfiinţarea, comasarea sau desfiinţarea diferitelor unităţi de învăţământ.

Instituţiile de învăţământ pot fi clasificate în: instituţii de învăţământ preşcolare (creşe, grădiniţe), primare (clasele I-IV), generale (I-VIII), liceale

şi postliceale (grupuri şcolare, şcoli de arte şi meserii, licee, colegii naţionale) şi universitare (universităţi, extensii universitare şi centre de formare continuă).

Unităţile de învăţământ liceale, datorită prezenţei aproape în exclusivitate în mediul urban, au o polarizare mare ce poate varia de la un nivel local până la nivel judeţean. Tipic unităţile de învăţământ de tip liceu atrag elevi din mediile rurale limitrofe ajungând să polarizeze până la 10 comune (în funcţie de densitatea reţelei urbane).

Unităţile de învăţământ gimnazial au un rol polarizator mai mic datorită prezenţei crescute în spaţiul geografic, fiind adesea întâlnite şi în mediul rural (în deosebi în centre de comună poziţionate favorabil şi cu potenţial demografic ridicat). Tipic aceste tipuri de unităţi de învăţământ polarizează spaţiul la un nivel supracomunal (1-3 comune).

Unităţile de învăţământ preşcolare şi primare au, datorită distribuţiei lor, cel mai mic rol de loc central adesea polarizând spaţiul la nivel subcomunal în mediul rural sau la nivel de cartier în oraşe. Cu toate că numărul mare de unităţi duce la o arie de polarizare mică rolul lor în societate şi în dezvoltarea unei localităţi nu trebuie neglijat.

Instituţii de învăţământ preşcolare şi primare

Creşele şi grădiniţele reprezintă primul contact al populaţiei cu sistemul de învăţământ. Sunt instituţii importante la nivelul comunităţilor deşi au rol polarizator redus. La nivelul conurbaţiei, în special în mediul rural, în cadrul şcoliilor primare funcţionează şi grupe de grădiniţă sau creşă datorită numărului redus de elevi şi datorită constrângerilor financiare. Conform situaţiei prezentate de către Inspectoratul Şcolar Hunedoara în anul şcolar 2011-2012 funcţionau la nivelul conurbaţiei un număr total de 43 creşe şi grădiniţe (15 unităţi specializate, 10 secţii în şcoli generale I-IV, 4 secţii în şcoli generale I-VIII şi 14 secţii în licee).

În mediul urban funcţionau 33 de unităţi cu un total de 4212 elevi distribuite astfel: în municipiul Deva 13 instituţii, în municipiul Hunedoara instituţii, în oraşul Călan două instituţii şi în oraşul Simeria două instituţii.

În mediul rural funcţionau 10 unităţi cu un total de 137 elevi distribuite astfel: Cristur, Răcăştia, Hăşdat, Peştişu Mare, Batiz, Nădăştia de Jos, Strei, Bârcea Mare, Cărpiniş şi Băcia.

Şcoliile primare reprezintă primul nivel de educaţie şcolară propriu-zisă. Acest nivel de educaţie este obligatoriu prin lege, fiind foarte bine reprezentat atât la nivel urban cât şi la nivel rural. La nivelul conurbaţiei funcţionau în anul şcolar 2010-2011 un total de 38 şcoli primare cu 4522 elevi (17 unităţi specializate, 10 secţii în şcoli generale I-VIII şi 11 secţii în licee).

În mediul urban există 21 unităţi de învăţământ cu un număr total de 4165 elevi distribuite astfel: în municipiul Deva 10 instituţii, în municipiul Hunedoara 7 instituţii, în oraşul Călan 2 instituţii şi în oraşul Simeria 2.

În mediul rural funcţionau 18 unităţi cu un total de 331 elevi distribuite astfel: Sântuhalm, Bârcea Mică, Cristur, Răcăştia, Hăşdat, Peştişu Mare, Bârcea Mare, Grid, Batiz, Nădăştia de Jos, Nădăştia de Sus, Sâncrai, Strei, Valea Sângeorgiului, Băcia, Cozia, Valea Nandrului şi Mânerău.

Instituţii de învăţământ gimnaziale

În România învăţământul gimnazial este considerat nivel de educaţie secundar şi este obligatoriu prin lege. Obligativitatea gimnaziului (sub forma iniţială de 3 ani de studiu) a fost impusă odată cu reforma din educaţie de după cel de Al Doilea Război Mondial, scopul regimului politic de atunci fiind alfabetizarea şi schimbarea mentalităţii societăţii. Actualmente gimnaziul include clasele V-VIII cu menţiunea că noua lege a educaţiei (Legea 1/2011) stipulează ca prima clasă de liceu (a IX-a) să fie mutată către gimnazii. La nivelul conurbaţiei funcţionau pentru anul şcolar 2011-2012 un total de 20 şcoli ce asigurau învăţământ gimnazial şcolarizând un total de 6945 elevi.

În mediul urban funcţionau 19 unităţi de învăţământ cu un 6889 elevi distribuite astfel: în municipiul Deva 9 instituţii, în municipiul Hunedoara 7 instituţii, în oraşul Călan o singură unitate şi în oraşul Simeria 2 instituţii.

În mediul rural funcţiona o singură unitate de învăţământ gimnazial în satul Băcia unde învăţau cu 56 elevi.

Instituţii de învăţământ liceale

Învăţământul liceal este obligatoriu în România până la clasa a XI-a însă accederea către forme de învăţământ superior se face după filnalizarea clasei a XII-a şi susţinerea examenului de bacalaoreat. La nivelul conurbaţiei unităţiile de învăţământ sunt distribuite exclusiv în mediul urban.

În anul şcolar 2011-2012 funcţionau la nivelul conurbaţiei un număr de 18 unităţi de învăţământ cu clase de liceu cu un efectiv total de 12528 elevi distribuite astfel: în municipiul Deva 11 instituţii, în municipiul Hunedoara 5 instituţii şi în oraşele Călan şi Simeria câte o unitate.

Instituţii de învăţământ superior

La nivelul conurbaţiei funcţionează o serie de instituţii de învăţământ superior fie cu sediul pe teritoriul conurbaţiei fie sub forma de filiale sau extensii ale altor instituţii. Pe teritoriul conurbaţiei sunt înregistrate Universitatea Ecologică „Traian" Deva fondată în 1990 şi Facultatea de Inginerie Hunedoara. Funcţionează sub forma unor extensii academice următoarele instituţii: Centrul Teritorial Deva al Academiei de Studii Economice Bucureşti, Universitatea Alma Mater Sibiu prin centrul regional Hunedoara şi Centrul de Învăţământ la Distanţă al Universităţii „Lucian Blaga" Sibiu.

Structura serviciilor medicale

Sistemul de sănătate este unul bine ierarhizat cuprinzând medici de familie, medici specialişti, farmacişti, ambulatorii, clinici şi spitale (tabel 35). De organizarea structurilor medicale şi asigurarea personalului medical necesar la nivelul conurbaţiei se ocupă Casa Judeţeană de Asigurări Hunedoara împreună cu Colegiul Medicilor cu fonduri alocate direct de la Ministerul Sănătăţii, Consiliul Judeţean şi Consiliile Locale.

Nivelul cel mai de jos în sistemul de sănătate este ocupat de către *medicul de familie* a cărui expertize sunt limitate, acesta fiind de cele mai multe ori medic generalist. Medicul de familie reprezintă primul contact al pacientului cu sistemul, acesta având rolul de a oferi consultaţii curente, de a prescrie tratamente şi de a oferii consiliere pacientului iar în cazul în care problemele de sănătate ale pacientului îi depăşesc atribuţiile îl îndrumă către un medic specialist. La nivelul conurbaţiei există, conform Colegiului Medicilor (*http://colegiulmedicilorhd.ro*) un număr de 90 de medici de familie, ceea ce înseamnă 1 medic la aproximativ 1900 de locuitori. Din păcate cabinetele acestor medici de familie sunt amplasate exclusiv în mediul urban fapt care are un impact negativ asupra celor peste 16000 de locuitori din mediul rural nevoiţi să facă naveta către centrele urbane.

Cei mai mulţi medici de familie sunt raportaţi în municipiul Hunedoara (39) urmat de municipiul Deva (36) apoi de oraşul Simeria (10) şi oraşul Călan (5).

Medicii de specialitate reprezintă treapta imediat superioară în cadrul sistemului sanitar şi sunt specializaţi într-un anumit domeniu. Pe lângă prezenţa lor în spitale şi în centre medicale aceştia îşi desfăşoară activitatea şi în cabinete medicale individuale. Fie că sunt chirurgi, dentişti, oftalmologi, cardiologi, ginecologi, neurologi sau specialişti în fizeoterapie aceşti medici oferă servicii vitale pentru comunitate. Din păcate asemenea medicilor de familie cabinetele lor sunt distribuite cu precădere în mediul urban: 101 în Deva, 35 în Hunedoara, şi câte 3 în Simeria şi Călan.

Farmaciştii reprezintă o categorie aparte de personal în cadrul sistemului sanitar fiind o legătură între medicii de familie sau medicii specialişti şi pacienţi în sensul în care aceştia oferă medicamentaţia prescrisă de medici. La nivelul conurbaţiei farmaciile sunt întâlnite strict în mediul urban, astfel: în Deva 17, în Hunedoara 16, în Simeria 5 şi în Călan 4 farmacii.

Serviciul ambulanţă este o structură specializată în tratamentul urgenţelor în ambulatoriu şi în transportarea pacienţilor către spitale pentru tratament. La nivelul conurbaţiei serviciile de ambulanţă sunt coordonate de către centrul judeţean din Deva care are structuri în fiecare municipiu şi oraş. Pe lângă serviciul de ambulanţă la nivelul Inspectoratului pentru Situaţi de Urgenţă funcţionează şi serviciul S.M.U.R.D. cu sediul în Deva.

Nivelul cel mai înalt în asigurarea de servicii medicale este reprezentat de către spital. *Spitalele* sunt structuri medicale complexe capabile să trateze cele mai complexe probleme de sănătate, fiind dotate cu paturi pentru tratarea pacienţior care necesită internare. În funcţie de competenţele şi dotările pe care le deţin spitalele sunt clasificate în spitale regionale de urgenţă, spitale judeţene, spitale municipale, spitale de specialitate, spitale generale şi centre de sănătate.

La nivelul conurbaţiei cel mai complex spital este *Spitalul Judeţean de Urgenţă Deva*[1] acesta asigurând cele mai multe servicii medicale cu o arie de polarizare la nivel judeţean. Existenţa unui spital în Deva este menţionată încă din anul 1854 însă spitalul cu structura actuală este mult mai nou fiind

[1] http://spitaldeva.ro/spital/

construit după Al Doilea Război Mondial iar corpul mare a spitalului datează de la sfârşitul anilor ’60. În anul 2011 funcţionau 33 de secţii specializate în clădirea principală precum şi la Dispensarul Nr.2 şi la Băile Sărate.

Al doilea spital ca mărime şi complexitate de la nivelul conurbaţiei este *Spitalul Municipal „Dr. Alexandru Simionescu" Hunedoara*[2] care este o unitate medicală complexă cu 17 specializări medicale având capacitatea de a polariza spaţiul la nivel zonal. Spitalul a fost organizat la începutul anilor ’70 datorită numărului tot mai mare de locuitori din Hunedoara fiind structurat într-o clădire modernă cu 5 corpuri fiecare cu 9 etaje.

Spitalul General Căi Ferate Simeria[3] este un spital mic având 4 specializări medicale în componenţa sa. Acest spital asigură tratamentul de bază pentru locuitorii din partea de nord-est a conurbaţiei, pentru probleme care depăşesc atribuţiile spitalului pacienţii sunt transferaţi fie la Deva fie la Hunedoara. Existenţa unui spital în oraş este legată de dezvoltarea sistemului de căi ferate şi de poziţia oraşului Simeria ca şi nod feroviar important. Odată cu dezvoltarea industriale apare primul spital pentru lucrătorii C.F.R. la începutul aniilor 1900, dezvoltarea ulterioară a acestui spital fiind legată de evoluţia oraşului Simeria.

Centrul de Sănătate Călan este reorganizat din fostul Spital Orăşenesc Călan fiind o unitate medicală cu statut de ambulatoriu de specialitate ce oferă tratament de urgenţă ce nu necesită internare precum şi consultaţii curente în sistem policlinică. Existenţa unui spital (sub forma unui dispensar medical) în Călan este menţionată încă de la începutul dezvoltării industriale, însă Spitalul Orăşenesc Călan a fost construit la începutul anilor ’70 în cartierul Călanu Nou. Actualmente este o unitate medicală fără personalitate juridică din 1 aprilie 2011 când a fost preluat de către Spitalul Judeţean Deva. Centrul nu are capacitatea de a face intervenţii chirurgicale şi nici internări, ultimele 15 paturi spitaliceşti fiind desfiinţate odată cu preluarea de către spitalul judeţean.

[2] http://www.spitalul-mun-hunedoara.info/
[3] http://www.spitalgeneralcfsimeria.ro/

Tabel 35. *Serviciile de ocrotire a sănătăţii la nivelul conurbaţiei*

	medici de familie	medici de specialitate	farmacii	serviciu ambulanţă	spitale
Deva	36	101	17	2	1
Hunedoara	39	35	16	1	1
Simeria	10	3	5	1	1
Călan	5	3	4	1	

Servicii şi structuri conexe sistemului de transport

În expunerea căilor de comunicaţii de la nivelul conurbaţiei din capitolul 6 nu au fost descrise în detaliu structurile conexe şi serviciile de transport cu potenţial de loc central fiind făcut doar un studiu tehnic asupra căilor de transoprt. În acest subcapitol vor fi tratate probleme referitoare la impactul pe care structurile conexe (gări, autogări, benzinării, vulcanizări şi service-auto) şi serviciile de transport îl au în promovarea unei localităţi în cadrul sistemului de aşezări din cadrul conurbaţiei şi de ce nu în cadrul sistemului naţional (tabel 36).

Gările şi transportul feroviar

Simpla prezenţă a unei gări sau a unui punct de oprire (haltă comercială sau haltă de mişcare) în cadrul unei localităţi este un factor ce stimulează dezvoltarea localităţii şi o face mai atractivă pentru locuitori, însă diferenţierea între gări sub aspectul numărului şi calităţii trenurilor care tranzitează aşezarea impune o studiere mai profundă a problemei. Pe lângă numărul de trenuri zilnice este foarte important rangul acestora (Regio, InterRegio, InterCity etc.) precum şi direcţiile predominante de trafic pe care aceste trenuri operează.

Municipiul Deva este tranzitat zilnic de 70 de garnituri de tren dintre care 4 InterCity, 26 InterRegio şi 40 Regio. *Trenurile InterCity* asigură legătura între Bucureşti şi graniţa de vest a ţării unde fac legătura cu trenuri internaţionale. Dintre trenurile *InterRegio* 4 fac legătura între vestul ţării şi capitală, 12 fac legătura între vestul ţări şi Transilvania, 6 fac legătura între Banat şi Moldova, 2 fac legătura între vestul ţări şi litoral şi 2 fac legătura între Transilvania şi Bucureşti. *Trenurile Regio* parcurg în distanţe mici şi oferă legături la nivel regional, judeţean şi local. În total dintre cele 40 de trenuri Regio 10 trenuri pe relaţia Simeria–Arad, 5 trenuri

între Petroşani şi Arad, 5 trenuri pe ruta Simeria–Săvârşin, 4 trenuri pe relaţia Simeria–Lugoj, 5 trenuri fac legătura între Arad–Teiuş 9, trenuri între Deva şi Simeria iar 2 trenuri asigură legătura între Timişoara şi Târgu Jiu.

Municipiul Hunedoara, deoarece este cap de linie, este tranzitat doar de către 10 trenuri regio, 6 pe relaţia Hunedoara–Simeria şi 4 pe relaţia Deva–Hunedoara, toate fiind operate de către Regiotrans.

Oraşul Simeria este tranzitat zilnic de 100 garnituri de tren datorită statutului său de nod feroviar. Din cele 100 trenuri 4 sunt InterCity, 26 InterRegio şi 70 Regio. *Trenurile InterCity* fac legătura între Bucureşti şi Curtici şi Teiuş şi Curtici. Trenurile *InterRegio* au trasee complexe, de diferite lungimi şi asigură conectarea întregii ţări după cum urmează: 4 fac legătura între vestul ţării şi capitală, 12 fac legătura între vestul ţări şi Transilvania, 6 fac legătura între Banat şi Moldova, 2 fac legătura între vestul ţări şi litoralul Mării Negre şi 2 fac legătura între Transilvania şi Bucureşti.

Trenurile Regio reprezintă 70% din traficul zilnic care tranzitează staţia Simeria, lucrul acesta datorându-se statutului de nod feroviar, astfel că nu mai puţin de 51 de trenuri dintre cele 70 se formează sau au staţia finală în Simeria. Trenurile cu formare sau cu staţie finală în Simeria asigură legături către următoarele destinaţii: Deva - 9 trenuri, Arad - 10 trenuri, Lugoj - 4 trenuri, Teiuş - 6 trenuri, Petroşani - 8 trenuri, Săvârşin - 4 trenuri, Subcetate - 2 trenuri, Ilia - 2 trenuri şi Hunedoara - 6 trenuri. Trenurile care nu se formează în Simeria circulă pe următoarele rute: Timişoara Nord - Târgu Jiu (2), Teiuş - Deva - Arad (6), Petroşani - Deva - Ilia (7), Deva - Blaj - Sighişoara (2) şi Lugoj - Cluj Napoca (2).

Oraşul Călan este tranzitat zilnic de către 20 de garnituri, dintre care 4 InterRegio şi 16 Regio. Cele 4 garnituri *InterRegio* fac legătura între vestul ţării şi Bucureşti. Dintre trenurile Regio 12 asigură legătura Ilia - Petroşani, 2 fac legătura între Timişoara şi Târgu Jiu iar 2 fac legătura între Simeria şi Subcetate.

Satul Săuleşti este tranzitat zilnic de 33 de trenuri cu regim *Regio*. Dintre acestea 12 circulă pe relaţia Simeria - Arad, 5 circulă pe relaţia Arad - Petroşani, 5 circulă către Teiuş şi Sighişoara, 4 circulă pe relaţia Simeria - Săvârşin, 3 circulă pe relaţia Deva - Simeria, 2 între Lugoj şi Blaj şi 2 între Ilia şi Cluj-Napoca.

Satul Tâmpa, deservit de staţia Simeria Triaj, este tranzitat zilnic de 15 trenuri cu regim *Regio*. Din cele 15 un număr de 13 circulă pe relaţia Ilia - Simeria - Petroşani iar 2 pe relaţia Simeria - Subcetate.

Satele Peştişu Mare, Cristur, Bârcea Mică, Bârcea Mare şi Sântandrei sunt tranzitate zilnic de 10 trenuri Regio, 4 pe relaţia Deva–Hunedoara şi 6 pe relaţia Hunedoara - Simeria.

Satul ***Simeria Veche*** este tranzitat zilnic de 14 trenuri Regio 6 circulă pe relaţia Simeria-Teiuş, 4 circulă pe relaţia Deva-Teiuş iar 4 Arad-Teiuş-Sighişoara.

Prin satele ***Băcia, Batiz şi Călanu Mic*** circulă zilnic un număr de 14 trenuri Regio. Dintre acestea 6 pe ruta Petroşani Simeria, 4 pe ruta Petroşani - Deva, 2 pe ruta Ilia - Petroşani şi 2 pe ruta Simeria - Subcetate.

Autogările şi transportul rutier

Autogările reprezintă structuri specializate având peroane de îmbarcare-debarcare, săli de aşteptare şi birouri de informaţii care deservesc curse pe trasee locale, judeţene, naţionale şi internaţionale. Prezenţa autogărilor, în special a celor ce operează curse naţionale şi internaţionale, la nivelul unei aşezări reprezintă un factor polarizator şi de asemenea o sursă suplimentară de venit la bugetul local datorită taxelor pe care transportatorii le plătesc. La nivelul conurbaţiei există teoretic 5 autogări în cele patru centre urbane (două în municipiul Deva), însă autogara din oraşul Călan este închisă şi abandonată de 5-6 ani.

În oraşul Simeria există doar peroane de îmbarcare-debarcare în zona gării fiind folosite doar pentru cursele interjudeţene.

Autogara din Hunedoara este situată la nord de gară de aici plecând cursele pe trasee judeţene şi naţionale, cursele ce asigură transportul local pleacă de regulă de pe platoul din faţa gării. Datorită poziţiei relativ izolate a municipiului Hunedoara nu sunt operate multe curse judeţene şi naţionale însă putem enumera cursele către Deva, Simeria, Călan, Haţeg, Petroşani, Timişoara şi Cluj-Napoca.

În municipiul Deva există două autogări, una administrată de către primărie şi una aflată în administrare privată ambele fiind situate în imediata vecinătate a gării. Autogara administrată de către primărie deserveşte în general traficul interjudeţean dar şi o parte din traficul

naţional fiind modernizată în anul 2009. Sunt operate curse pe trasee interjudeţene către Cârjiţi, Brad, Călan, Simeria, Hunedoara, Haţeg, Petroşani, Orăştie, Boholt, Rapolt, Hărău etc. Cursele pe trasee naţionale operate de aici au destinaţii precum Alba Iulia, Timişoara, Târgu-Jiu, Cluj-Napoca, Bucureşti, Craiova şi Petroşani.

Autogara privată deserveşte transportul în comun operat de către Tirius Trans şi de către Deva Trans, o parte din cursele pe traseele naţionale către Cluj-Napoca, Iaşi, Oradea şi Timişoara şi toate traseele internaţionale care au oprire în Deva. Principalele destinaţii internaţionale operate de aici sunt din ţări precum Italia, Spania, Franţa, Austria şi Germania principalul operator fiind Atlasib (care deţine o suprafaţă generoasă din autogara privată). Alţi operatori rutieri în autogara privată sunt Pletl, Eurolines şi Tabita Tour.

Benzinăriile, vulcanizările şi service-urile auto

Benzinăriile, deşi nu reprezintă în esenţă dotări de rol central, sunt structuri importante în viaţa comunităţiilor umane datorită nevoii constante de mişcare. La nivelul conurbaţiei există un număr mare de benzinării situate în municipii şi oraşe dar şi de-a lungul drumului european E68. Pe departe cel mai mare număr de benzinării este prezent în municipiul *Deva* totalizând 10 benzinării: 5 Petrom, 1 Agip, 1 MOL, 1 Lukoil, 1 OMV şi 1 Partener Rompetrol. În municipiul Hunedoara sunt 5 benzinării: 1 Petrom, 1 OMV, 1 Mol, 1 Agip şi 1 Lukoil. În oraşul Simeria sunt 2 benzinări, 1 Mol şi 1 Petrom. În oraşul Călan singura benzinărie este Lukoil. În mediul rural sunt consemnate 2 benzinări Petrom în Sântuhalm şi Peştişu Mare.

Vulcanizările şi service-urile auto la fel ca şi benzinăriile aduc un plus de confort pentru locuitori. Datele prezentate se referă doar la acele vulcanizări şi service-uri auto autorizate şi au fost compilate de pe site-ul Registrului Auto Român (http://www.rarom.ro/cs-uploads/service_hunedoara.html).

La nivelul întregii conurbaţii există un număr de 83 service-uri auto şi 11 vulcanizări distribuite astfel: în municipiul Deva 46 de service-uri auto şi 6 vulcanizări, în municipiul Hunedoara 17 service-uri şi 4 vulcanizări, în oraşul Simeria 6 service-uri şi o vulcanizare, în oraşul Călan un singur service, în satul Sântuhalm 9 service-uri, în satul Sântandrei 2 service-uri, în satul Peştişul Mare 1 service şi în satul Cristur 1 service.

Tabel 36. *Instituţii şi servicii din domeniul transportului la nivelul conurbaţiei*

	trenuri IC/zi	trenuri IR/zi	trenuri R/zi	autogări	benzinării	vulcanizări	service auto
Deva	4	26	40	2	10	6	46
Hunedoara	-	-	10	1	5	4	17
Simeria	4	26	70	1	2	1	6
Călan	-	4	16	1	1	-	1
Săuleşti	-	-	33	-	-	-	-
Tâmpa	-	-	15	-	-	-	-
Peştişu Mare	-	-	10	-	1	-	1
Cristur	-	-	10	-	-	-	1
Bârcea Mică	-	-	10	-	-	-	-
Bârcea Mare	-	-	10	-	-	-	-
Sântandrei	-	-	10	-	-	-	2
Simeria Veche	-	-	14	-	-	-	-
Băcia	-	-	14	-	-	-	-
Batiz	-	-	14	-	-	-	-
Călanu Mic	-	-	14	-	-	-	-
Sântuhalm	-	-	-	-	1	-	9

Servicii şi structuri de comunicaţii şi telecomunicaţii

Comunicarea interumană la distanţe mari reprezintă una dintre necesităţile de bază ale societăţii umane încă de la întemeierea primelor aşezări iar structuriile de tip poştă au fost întotdeauna apanajul aşezărilor dezvoltate. Primele servicii de comunicaţii se bazau pe curieri călare care transmiteau mesajele oficiale ale conducătorilor. Extinderea acestor servicii de curierat pentru persoanele obişnuite a însemnat începutul serviciilor poştale moderne. Datorită importanţei comunicării interumane structurile şi serviciile legate de domeniul comunicaţiilor şi telecomunicaţiilor sunt actualmente printre cele mai importante dotări cu rol central din cadrul aşezăriilor şi se află într-o continuă expansiune.

Serviciile poştale şi de curierat la nivelul conurbaţiei sunt asigurate de către compania de stat şi de unele companii private. Ponderea cea mai mare în servicii poştale şi de curierat şi totodată cea mai mare reţea de distribuţie

este deţinută de către S.N. Poşta Română S.A[4]. La nivelul conurbaţiei structura Poştei Române este următoarea:

- Oficiul Judeţean de Poştă este organizat în municipiul Deva;
- Oficii Poştale de Distribuţie Centralizată: în Deva şi Hunedoara;
- Oficii Poştale Complexe: Deva, Hunedoara, Călan şi Simeria;
- Oficii Poştale Rurale: Băcia, Cârjiţi, Sântuhalm şi Sântandrei;
- Ghişee Poştale Exterioare Rurale: Bârcea Mare, Batiz, Călanu Mic, Peştişu Mare şi Simeria Veche;
- Agenţii Poştale: Almaşul Mic, Almaşu Sec, Ohaba Streiului şi Uroi.

Principalele companii private de distribuţie poştală şi curierat care operează la nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara sunt:

- Cargus (membru al grupului DHL) - bază operaţională în municipiul Deva, punct de colectare/distribuţie în municipiul Hunedoara, asigură colectarea/distribuţia din toate aşezările conurbaţiei;
- Fan Courier - punct judeţean de lucru în municipiul Deva, asigură colectarea/distribuţia din toate aşezările conurbaţiei;
- Sprint Courier şi Express Courier – punct de distribuţie în municipiul Deva, acoperă toate celelalte aşezări cu costuri suplimentare;
- Urgent Courier, Nemo Courier şi Poşta Atlasib - puncte de lucru în municipiile Deva şi Hunedoara, acoperă toate celelalte aşezări cu costuri suplimentare.

Serviciile de telefonie fixă la nivelul conurbaţiei sunt asigurate de către principalii operatori de telefonie fixă prezenţi la scară naţională: Romtelecom, RDS&RCS şi UPC. Cea mai extinsă infrastructură de telefonie fixă aparţine operatorului Romtelecom, acesta fiind prezent în toate aşezările. Operatorii RDS&RCS şi UPC sunt prezenţi cu servicii de telefonie fixă exclusiv în urban.

Serviciile de telefonie mobilă ca şi în cazul telefoniei fixe sunt asigurate de către operatorii prezenţi la nivel naţional: Orange, Vodafone, Cosmote şi Zapp. Aceştia asigură acoperire teritorilală în peste 90% din aria conurbaţiei.

Serviciile de televiziune şi internet la nivelul conurbaţiei sunt oferite cetăţenilor sub două forme, prin conectare prin cablu sau prin satelit.

[4] http://www.posta-romana.ro/posta-romana.html

Serviciile de televiziune prin cablu sunt specifice zonelor urbane unde există posibilitatea de creării reţelei de distribuţie la costuri mici. Principalele reţele de distribuţie de televiziune prin cablu prezente la nivelul conurbaţiei sunt:

- UPC, prezent în toate cele 4 aşezări urbane şi în satul Sântuhalm, cu ofertă de telefonie analogică şi digitală;
- RDS&RCS România, prezent în toate cele 4 aşezări urbane;
- Romtelecom, cu serviciul Dolce TV, prin conectare la antene comune la nivel de bloc, prezent în toate localităţile urbane;
- operatorul DevaSat, prezent în municipiul Deva.

Conectarea prin satelit este avantajoasă din punctul de vedere al accesibilităţii, fiind asigurată conectarea în toate aşezările conurbaţiei, serviciul fiind oferit de către Romtelecom Dolce, DiGi TV, Boom TV şi Focus Sat.

- conexiunile de tip dial-up: prin intermediul reţelei de telefonie fixă, sunt conexiuni stabile, pot fi accesate din locaţiile în care există telefonie fixă.. Pentru acest tip de servicii operatorii la nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara sunt Romtelecom, UPC şi RDS&RCS;
- conexiunile prin fibră optică: conexiunea se face rapid, la viteze de maxim 100 Mb per secundă dezavantajul fiind investiţiile mari în ceea ce priveşte infrastructura necesară. La nivelul conurbaţiei acest tip de conexiune se regăseşte doat în mediul urban, fiind oferit de UPC şi RDS&RCS;
- conexiunea prin modem wireless: oferită de principalii operatori de telefonie mobilă doar în zonele în care aceste companii au acoperire pentru servicii de internet.

Serviciile de fax asigurate de către operatorii principali de telefonie fixă la nivelul conurbaţiei în locaţiile în care aceştia au dezvoltate reţele. Serviciile de fax sunt oferite de asemenea de către Poşta Română.

Dotări cultural-religioase şi de relaxare

Dotările cultural-religioase şi de relaxare reprezintă o categorie aparte de dotări cu rol central în cadrul aşezărilor fiind de multe ori dotări emblematice ale unei aşezări, dotări care conferă notorietate. Acest tip de dotări este unul aparte deoarece se adresează la două categorii distincte de

persoane, se adresează în primul rând locuitorilor aşezării respective şi se adresează apoi turiştilor sau persoanelor aflate în tranzit.

Structuri bisericeşti

Apariţia şi dezvoltarea diferitelor structuri bisericeşti este legată de nevoia ancestrală a omului de a crede într-o forţă spirituală superioară. În evoluţia umanităţii rolul credinţei în societate (fie ea mono sau pluriteistă) este demonstrat şi cunoscut istoric şi nu va fi tratat în această lucrare, însă, trebuie subliniat rolul diferitelor structuri bisericeşti în dezvoltarea localităţilor şi influenţa acestora asupra vieţii cotidiene din aşezare. La nivelul conurbaţiei, datorită evoluţiei istorice a teritoriului, cele mai importante confesiuni sunt cea ortodoxă şi cea catolică (romano şi greco). De asemenea sunt prezente şi alte confesiuni cum ar fi cele protestante, reformate, baptiste, penticostale etc.

Biserica Ortodoxă Română

Biserica Ortodoxă Română este prezentă pe teritoriul conurbaţiei prin Episcopia Devei şi Hunedoarei, care este una dintre cele mai noi episcopii ale acestui rit, fiind organizată în data de 29 noiembrie 2009 cu sediul la Deva[5].

Episcopia Devei şi Hunedoarei are în componenţa sa 252 de parohii cu 227 de filii, acestea fiind deservite de un număr de 270 de preoţi si diaconi, structuraţi în cinci protopopiate (Brad, Deva, Haţeg, Orăştie şi Petroşani) fiind extinsă în întregul judeţul Hunedoara. Sub aspectul reprezentării toate cele 49 de aşezări au acces la structuri ale Bisericii Ortodoxe Române, acestea fiind încluse în trei protopopiate: Deva, Haţeg şi Orăştie.

În protopopiatul Deva sunt incluse parorhiile Almaşul Sec împreună cu filiile Cozia şi Cârjiţi, Bârcea Mare cu filia Bârcea Mică, Boş cu filia Groş, Cristur cu filia Archia, Deva I-VI, Dumbrava cu filiile Ciulpăz, Cutin, Valea Nandrului şi Nandru, Hunedoara I-VII, Josani cu filia Peştişu Mic, Nădăştia de Sus cu filiile Nădăştia de Jos şi Hăşdat, Mânerău cu filia Răcăştia, Peştişu Mare cu filia Almaşu Mic, Popeşti cu filia Chergeş şi Sântandrei cu filia Sântuhalm.

[5] Informaţii obţinute de pe site-ul: http://www.episcopiadevei.ro/Istoric.aspx

În protopopiatul Haţeg dintre localităţile conurbaţiei sunt incluse doar parorhiile Călan cu filia Streisângeorgiu şi Ruşi cu filia Strei.

În protopopiatul Orăştie dintre localităţile conurbaţiei sunt incluse parorhiile Batiz cu filia Călanu Mic, Băcia cu filia Petreni, Chitid cu filia Ohaba Strei, Crişeni cu filia Sântămăria de Piatră, Grid cu filia Ocolişu Mic, Simeria, Simeria Biscaria cu filia Săuleşti, Simeria Veche cu filia Totia, Sâncrai, Tâmpa, Uroi cu filia Cărpiniş şi Valea Sângeorgiului cu filia Strei-Săcel.

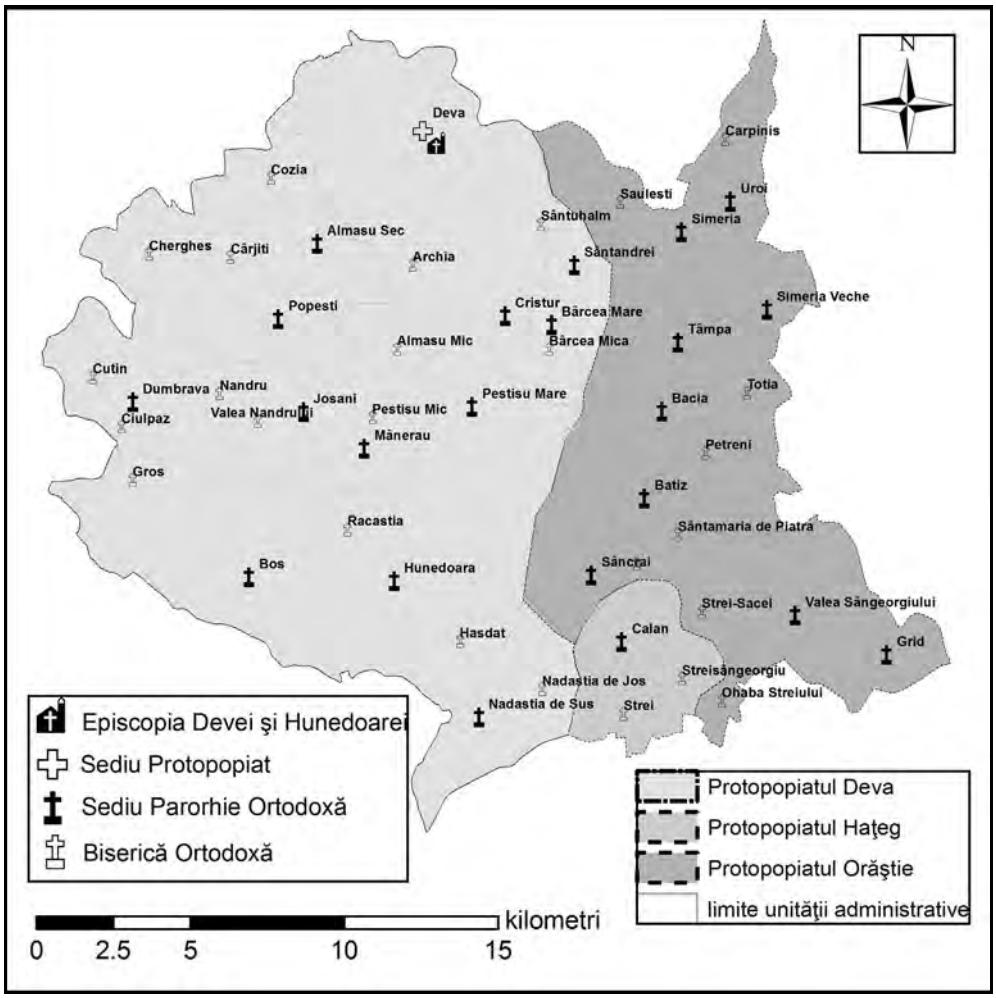

Fig. 32. *Organizarea Bisericii Ortodoxe Române la nivelul conurbaţiei*

Biserica Romano-Catolică şi Biserica Greco-Catolică

Apariţia şi dezvoltarea catolicismului pe teritoriul conurbaţiei este strâns legată de sporirea puterii Regatului Ungariei (în primă fază) şi apoi a Imperiului Hasburgic. Politica agresivă de convertire a populaţiei autohtone la catolicism şi apoi politica imperiului Hasburgic referitoare la colonizarea teritoriilor cu maghiari şi germani (de religie catolică) au creat condiţiile ca la începutul anilor 1800 biserica catolică să devină una dintre cele mai influente de pe teritoriul conurbaţiei.

Biserica Romano-Catolică este reprezentată la nivelul conurbaţiei prin Arhidieceza de Alba-Iulia[6] cu următoarele parorhii: Deva I, Deva II, Cristur, Hunedoara, Simeria şi Călan. Numărul mic de parorhii se datorează în mare parte exodului populaţiei de etnie maghiară din zonă, fapt ce a dus la restrângerea treptată a numărului de credincioşi şi la desfinţarea multor biserici sau cedarea unora dintre acestea către credincioşi de alte rituri.

Biserica Greco-Catolică este reprezentată la nivelul conurbaţiei prin Protopopiatul Hunedoara care este subordonat Eparhiei de Lugoj[7] şi care are în subordine parorhiile Deva, Hunedoara, Călan şi Simeria. Numărul mic de credincioşi şi avansul ortodoxiei după 1989 a însemnat renunţarea la multe din bisericiile din mediul rural unde numărul mic de credincioşi nu justifica existenţa unor parorhii, acestea fiind comasate cu cele din mediul urban.

Biserica Reformată (Calvinistă)

Biserica Reformată sau Calvinistă s-a născut din revolta persoanelor educate (studenţi, nobili) şi a negustorilor împotriva bisericii catolice şi a regulilor severe impuse de aceasta. Această revoltă începută în prima jumătate a secolului al XVI-lea a fost alimentată de condiţiile grele din Transilvania. Reforma are la bază patru principii, numite sole: "Sola Scriptura", "Sola Fide", "Sola Gratia" şi "Solus Christus". Întemeietorul confesiunii a fost Jean Calvin (1509-1564) un preot catolic francez. În Transilvania reforma calvină s-a bucurat de numeroşi aderenţi în rândurile claselor avute ale populaţiei maghiare şi a fost recunoscută oficial de principele Ioan Sigismund.

[6] Sursa informaţiilor este reprezentată de către site-ul http://www.catholica.ro

Biserica Reformată este organizată în două eparhii, Ardealului cu sediul la Cluj-Napoca şi Piatra Craiului cu sediul la Oradea fiind organizate 24 de protopopiate. Întreg teritoriul conurbaţiei este subordonat Protopopiatului Hunedoarei având în componenţă parorhiile Deva, Hunedoara, Simeria, Călan, Răcăştia, Peştişu Mare, Hăşdat şi Bârcea Mică-Cristur

Biserica Creştină Baptistă

Prima biserică baptistă a fost întemeiată de John Smith în Ţările de Jos în anul 1609. În prezent, baptiştii constituie una din cele mai răspândite confesiuni creştine protestante din lume, având biserici în peste 211 ţări şi state şi un număr de aproximativ 120 milioane de credincioşi. În România, prima biserică baptistă a luat fiinţă în anul 1856, în Bucureşti. Baptiştii se organizează pe baza principiului autonomiei bisericii locale şi practică aşa-numita „preoţie universală", sugerându-se prin aceasta că, în rândurile lor nu ar exista o distincţie între clerici şi laici. Pe lângă simplii fraţi şi surori există fraţii-păstori, fraţii-presbiteri sau fraţii-diaconi. Dezvoltarea Bisericii Baptiste în România a cunoscut cel mai mare avânt după 1990, multe bisericii şi comunităţi fiind ajutate în dezvoltarea lor de către comunităţi baptiste din S.U.A. şi din Olanda. La nivelul conurbaţiei sunt organizate biserici baptiste în Deva, Hunedoara, Peştişu Mare şi Streisîngeorgiu.

Uniunea Penticostală

Penticostalismul a fost fondat de predicatorul american Charles F. Parham la începutul anilor 1900 care a început să susţină că asupra celor credincioşi coboară Duhul Sfânt, aceştia căpătând darul vorbirii în limbi neînvăţate. Conform Bibliei, acest dar a fost primit de apostoli în ziua cincizecimii. Întrucât a cincizecea zi se traduce în limba greacă prin „penticosta", adepţii noii mişcări religioase au adoptat denumirea de penticostali. Din S.U.A. mişcarea penticostală s-a răspândit şi în Europa. Prima comuniune penticostală din România a apărut în localitatea Păuliş, judeţul Arad, în anul 1922. În anul 1950, Biserica Penticostală a fost recunoscută legal de către stat. Bisericile locale au ca intermediar între ele şi conducerea centrală şase comunităţi regionale: Arad, Braşov, Bucureşti, Cluj, Oradea şi Suceava. Bisericiile de pe teritoriul conurbaţiei sunt subordonate bisericii regionale de la Arad. Biserici Penticostale la nivelul conurbaţiei sunt în Deva, Hunedoara, Călan şi Simeria.

Biserica Creştină Adventistă de Ziua a Şaptea

Începutul existenţei Bisericii Adventiste de Ziua a Şaptea a fost marcat în ţara noastră de anul 1870, odată cu vizita pastorului polonez Chehonsky. În ciuda opresiunii şi a interdicţiei din partea statului, Biserica Adventistă s-a extins. În perioada interbelică s-a creat organizaţia centrală sub denumirea de Uniunea de Conferinţe a Bisericii Adventiste. În anul 1946, pentru prima dată Biserica este recunoscută provizoriu iar în anul 1950 este recunoscută oficial. Organul central de conducere al Bisericii este Uniunea de Conferinţe, care are în subordine 6 unităţi numite Conferinţe (Muntenia, Moldova, Oltenia, Transilvania de Sud, Transilvania de Nord şi Banat). Bisericiile Adeventiste din Deva, Hunedoara, Simeria şi Simeria Veche sunt subordonate Conferinţei Banat.

Instituţii şi dotări cultural-sportive

Instituţiile şi structurile culturale diferă mult calitativ şi cantitativ la nivelul conurbaţiei în funcţie de nevoile comunităţii, de fondurile şi interesul alocat pentru aceste activităţi. Prezenţa dotărilor cultural-sportive nu poate fi considerată obligatorie pentru un anumit tip de aşezare însă în decursul timpului prezenţa unor astfel de dotări poate să aducă beneficii sub aspectul prestigiului aşezării dar şi o serie de beneficii materiale. Se va analiza în continuare distribuţia unor structuri cum ar fi teatrele, cinematografele, muzeele, parcurile şi grădinile zoologice, stadioanele şi echipele sportive, sălile de spectacole, bibliotecile şi ziarele locale.

La nivelul conurbaţiei ***spectacolele de teatru*** sunt organizate de către Teatrul de Artă Deva şi de către Teatrul „Sfârleză" Hunedoara. Pe lângă spectacole proprii cele două teatre au colaborări cu trupe de teatru din Petroşani, Orăştie, Timişoara şi Cluj -Napoca.

Actualmente la nivelul conurbaţiei există doar două ***cinematografe*** funcţionale "Patria" Deva şi "Flacăra" Hunedoara. La nivelul conurbaţiei trebuie menţionate şi Parcul Dendrologic Simeria şi Grădina Zoologică Hunedoara ca şi structuri cu rol educativ-cultural.

În categoria ***sălilor de spectacole*** trebuie incluse Casele de Cultură şi Căminele Culturale. În categoria caselor de cultură intră cele trei instituţii din centrele urbane Deva, Hunedoara şi Călan iar în categoria căminelor

culturale cele din mediul rural. În mediul rural nu există structuri de tip camin cultural în satele Sântuhalm, Archia, Hăşdat, Boş, Groş, Săuleşti, Cărpiniş, Simeria Veche, Streisângeorgiu, Calanul Mic, Sântămăria de Piatră, Dumbrava, Cutin şi Ciulpăz.

Bibliotecile prezente la nivelul conurbaţiei sunt încadrate în două mari categorii: filiale ale Bibliotecii Judeţene şi biblioteci şcolare. Biblioteca Judeţeană Hunedoara are sediul central în Deva având în componenţă şi o filială în cartierul Dacia. Ca şi biblioteci filiale externe se pot enumera: Biblioteca Municipală Hunedoara, Biblioteca Orăşenească Simeria, Biblioteca Orăşenească Călan, Biblioteca Comunală Băcia, Biblioteca Comunală Cârjiţi şi Biblioteca Comunală Peştişu Mic. În ceea ce priveşte bibliotecile şcolare acestea sunt organizate de către instituţiile de învăţământ, fondul lor de carte cuprinde în principal bibliografie şcolară şi sunt deschise publicului doar în anumite condiţii.

La nivelul conurbaţiei funcţionează 5 ***ziare locale zilnice şi periodice***: Cuvântul Liber şi Hunedoreanul publicate în municipiul Deva şi Replica de Hunedoara, Mesagerul Hunedorean şi Servus Hunedoara publicate în Hunedora.

Sportul şi infrastructura sportivă la nivelul conurbaţiei sunt bine reprezentate prin:

- două săli multifuncţionale acoperite (Deva şi Hunedoara);
- 4 stadioane omologate pentru liga a II-a şi a III-a (Deva, Hunedoara, Simeria, Călan), 2 terenuri pentru liga a IV-a şi a V-a (Sântandrei şi Băcia);
- o echipă în liga a II-a (Mureşul Deva), două echipe în liga a III-a (FC Hunedoara şi CFR Simeria) o echipă în liga a IV-a (Victoria Călan), o echipă în liga a V-a (Agrocompany Băcia);
- echipa de popice de la Hunedoara;
- echipa de handbal CS Cetate Deva;
- echipa de futsal Cetate Deva.

Obiective turistice şi structuri de cazare

Prezenţa, dar mai ales valorificarea unui obiectiv turistic la nivelul unei aşezări poate aduce acesteia prestigiu şi în general o creştere a activităţii economice pe sectorul comerţ, cazare şi transport. Conurbaţia Deva–Hunedoara deţine un potenţial turistic şi un patrimoniu cultural-istoric şi arhitectonic de mare valoare atât pentru zonă cât şi pentru întreaga ţară. Pot fi încadrate ca şi monumente istorice cu valoare mare arhitecturală următoarele obiective turistice:

- în Deva: Ruinele Cetăţii Deva, Hotel Bulevard, Teatrul Orăşenesc de Estrada, Palatul Prefecturii, Palatul Magna Curia, Biserica Reformată, Mănăstirea Franciscană, Turnul bisericii ortodoxe din cimitir central şi Casina Romană (restaurant Bachus);
- în Hunedoara: Castelul Corvineştilor, Administraţia Uzinelor de Fier I.C.S.H, Biserica "Sfinţii împăraţi Constantin şi Elena" şi Biserica Reformată;
- în Simeria: Castelul Bella Fay şi Gara C.F.R. Simeria.

Un alt aspect important se referă la obiectivele turistice de tip muzeu. Din păcate la nivelul conurbaţiei funcţionează actualmente doar două muzee: Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane şi Casa Memorială Dr. Petru Groza, ambele în municipiul Deva.

Potenţialul turistic al zonelor naturale reprezintă cea mai mare resursă turistică pe care aşezările din cadrul conurbaţiei o au la îndemână, astfel au fost identificate următoarele puncte sau zone cu potenţial turistic:

- în municipiul Deva: Dealul Cetăţii, Pădurea Bejan şi Dealul Colţ;
- în municipiul Hunedoara: Pădurea Chizid;
- în oraşul Simeria: parcul Dendrologic;
- în oraşul Călan: zona turistică Strei;
- în satul Uroi: Măgura Uroi;
- în satul Călanul Mic: Băile Aquae;
- zona cu potenţial turistic de recreaţie Valea Nandrului;
- turism de drumeţie în zona Chergeş - Dumbrava - Groş;
- punct de belvedere în satul Cozia.

Pe lângă obiectivele turistice propriu-zise infrastructura de cazare are un rol foarte important în atragerea de turişti şi duce la sporirea prestigiului localităţii. La nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara au fost identificate următoarele structuri de cazare:

- în Deva: 1 hotel de patru stele, 2 hoteluri de 3 stele, 1 hotel de 2 stele, 8 pensiuni şi vile şi o tabără şcolară;
- în Hunedoara: 1 hotel de 3 stele, 6 pensiuni şi vile;
- în Simeria: 3 vile şi pensiuni;
- în Călan: 2 vile şi pensiuni;
- în satele Băcia şi Batiz câte un motel;
- în satele Cristur şi Peştişu Mare câte o pensiune turistică.

Concluzii

Dotările cu rol central sunt o imagine fidelă a dezvoltării actuale a unei aşezări însă reprezintă şi un bun indicator al poteţialei dezvoltări. Fără îndoială cele mai multe dotări cu rol central pot fi întâlnite în municipiile şi oraşele din cadrul conurbaţiei unde ele reprezintă o consecinţă a evoluţiei istorice (administrative şi cultural-religioase), o necesitate dictată de populaţie (comerciale, educaţionale, medicale şi de comunicare) şi nu în ultimul rând o constrângere dictată de poziţionarea geografică (utilităţi publice). Dotările cu rol central provin dintr-o serie largă de necesităţi umane şi în funcţie de specificul acelei activităţi sunt distribuite în teritoriu cu o anumită frecvenţă.

În rândul dotărilor cu rol central se poate observa de cele mai multe ori o încadrare pe ranguri care permite ca acestea să satisfacă atât nevoile de bază cât şi cele avansate. Cele mai bune exemple în acest caz sunt reprezentate de către instituţiile educaţionale şi de polarizarea comercială care sunt distribuite foarte clar la nivelul conurbaţiei, nivelele de jos fiind prezente în multe zone rurale (magazin alimentar, grădiniţă/şcoală primară) iar dotările de top doar în centre foarte dezvoltate (universităţi, centre comerciale).

La nivelul conurbaţiei nivelul de bază al dotărilor cu rol central are o frecvenţă foarte bună acoperind în mare şi aşezările rurale, cel mai bun exemplu în acest sens fiind accesul la reţeaua de energie electrică care

acoperă întreaga conurbaţie. Şi alimentarea cu apă potabilă, canalizare şi managementul deşeurilor sunt răspândite în mare parte din conurbaţie, excepţie făcând (momentan) aşezările din zona munţilor Poiana Ruscă. Odată ce dotările cu rol central devin mai specifice şi mai costisitoare de implementat se observă o restrângere a distribuţiei lor, exemplul grăitor în acest sens fiind distribuţia gazelor naturale care este prezentă şi în mediul rural însă doar în acele aşezări situate în lungul liniilor principale de forţă ale teritoriului (lunca Mureşului, Cernei şi Streiului).

Poziţionarea geografică reprezintă de altfel unul dintre factorii cei mai importaţi în distribuţia dotărilor cu rol central în teritoriu, sunt clar avantajate în acest caz aşezările situate în zonele de luncă şi de terase, în lungul liniilor de forţă majore ale teritoriului faţă de cele situate în zone greu accesibile. Această poziţionare a influenţat decisiv şi mărimea demografică observându-se o tendinţă clară de grupare a satelor mijlocii de-a lungul liniilor de forţă. Un exemplu bun de distribuţie a dotărilor cu rol central în zona liniilor de forţă este reprezentat de către prezenţa gărilor, a benzinăriilor şi a altor asemenea dotări în cadrul unor aşezări rurale cum ar fi Peştişul Mare, Băcia, Batiz sau Tâmpa.

De departe cele mai bine ierarhizate dotări cu rol cetral sunt cele din domeniul administrativ, astfel cele mai bune dotări sunt localizate în Deva, în Hunedoara, în Simeria şi Călan şi în fine în centrele de comună Băcia, Cârjiţi şi Peştişul Mic unde sunt prezente doar cele de bază.

Prin distribuţia lor în teritoriu dotările cu rol central creează o serie de relaţii de atragere sau respingere între aşezările din cadrul conurbaţiei şi astfel identificarea şi prezentarea lor reprezintă un instrument valoros pentru factorii de decizie care vor trebui să corecteze deficienţele identificate pentru o funcţionare optimă a conurbaţiei

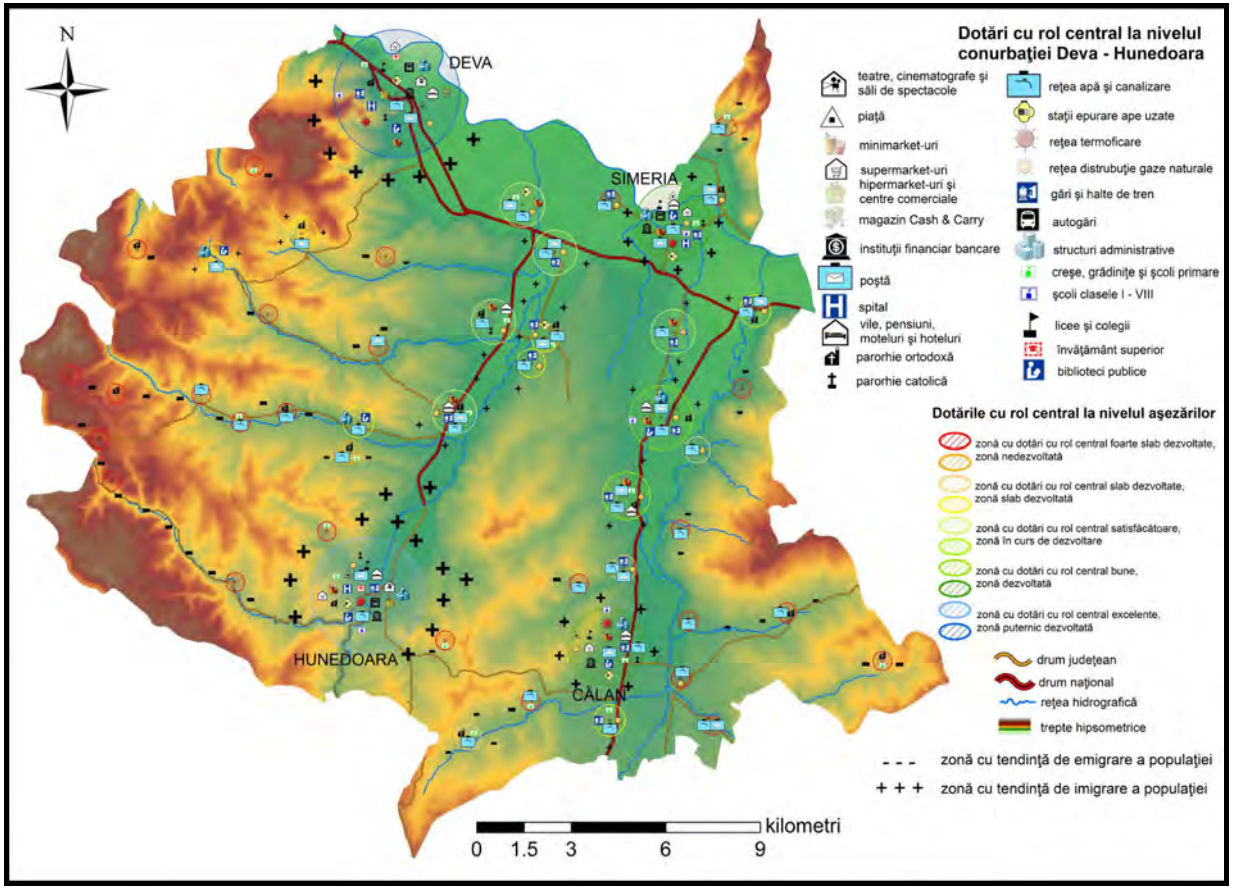
N
DEVA
SIMERIA
HUNEDOARA
CĂLAN
Dotări cu rol central la nivelul conurbației Deva - Hunedoara
teatre, cinematografe și săli de spectacole
piață
minimarket-uri
supermarket-uri hipermarket-uri și centre comerciale
magazin Cash & Carry
instituții financiar bancare
poștă
spital
vile, pensiuni, moteluri și hoteluri
parorhie ortodoxă
parorhie catolică
rețea apă și canalizare
stații epurare ape uzate
rețea termoficare
rețea distribuție gaze naturale
gări și halte de tren
autogări
structuri administrative
creșe, grădinițe și școli primare
școli clasele I - VIII
licee și colegii
învățământ superior
biblioteci publice
Dotările cu rol central la nivelul așezărilor
zonă cu dotări cu rol central foarte slab dezvoltate, zonă nedezvoltată
zonă cu dotări cu rol central slab dezvoltate, zonă slab dezvoltată
zonă cu dotări cu rol central satisfăcătoare, zonă în curs de dezvoltare
zonă cu dotări cu rol central bune, zonă dezvoltată
zonă cu dotări cu rol central excelente, zonă puternic dezvoltată
drum județean
drum național
rețea hidrografică
trepte hipsometrice
zonă cu tendință de emigrare a populației
zonă cu tendință de imigrare a populației
kilometri
0 1.5 3 6 9

Fig. 33. *Dotări cu rol central la nivelul conurbației*

7.4. Ierarhizarea aşezărilor în cadrul conurbaţiei

După cum am menţionat şi în capitolul 1 în România ierarhizarea aşezărilor are la bază Legea 351 din 24 iulie 2001- *Lege privind amenajarea teritoriului naţional – secţiunea a IV-a – Reţeaua de localităţi*. Această lege stabileşte ierarhia în funcţie de criteriul demografic şi de cel administrativ, fără să ia în considerare criterii socio-economice sau prezenţa unor structuri şi dotări cu rol de loc central la nivelul aşezărilor.

Principala problemă referitoare la acest tip de ierarhie, bazată pe criteriul demografic, constă în dinamica mare de la an la an sau de la recensământ la recensământ. Mai trebuie menţionat faptul că în momentul în care s-a elaborat legea s-au folosit date statistice parţiale din anul 1999. Având în vedere declinul accentuat din ultimii ani aceste date nu mai corespund cu realitatea, însă ierarhizarea nu a fost refăcută.

Legea 351 prevede în total un număr de 6 ranguri pentru aşezările din România: rangul 0 - Capitala României; rangul I - municipii de importanţă naţională; rangul II - municipii de importanţă interjudeţeană; rangul III - oraşe; rangul IV - sate reşedinţă de comună şi rangul V - sate componente ale comunelor şi sate aparţinând municipiilor şi oraşelor. Conform legii la nivelul conurbaţiei se pun în evidenţă patru ranguri ierarhice de aşezări:

- rangul II: municipiul reşedinţă de judeţ Deva (76.489/69.257 locuitori) şi municipiul Hunedoara (79.967/71.257 locuitori);
- rangul III: oraşul Călan (14714/13.030 locuitori) şi oraşul Simeria (14.571/13.895 locuitori)
- rangul IV: satele Băcia, Cârjiţi şi Peştişu Mic (toate sate reşedinţă de comună);
- rangul V: sate - 42 de aşezări.

Cum pentru prezentul studiu o ierarhizare generală, cum este cea dată de Legea 351, nu este suficient de analitică pentru a descifra funcţionarea conurbaţiei, am optat pentru o ierarhizare mai complexă care să ţină cont de structurile cu rol de loc central, de factorul demografic şi de dezvoltarea teritorială a fiecărei aşezări, după exemplul celor propuse de V. Surd (2005) şi Molnar, E., Maier, A., Ciangă, N(1975). Astfel autorii mai sus citaţi disting următoarele categorii de centre polarizante:

- centre urbane de coordonare naţională, capitala României (C);
- centre urbane de coordonare provinciale (Cluj-Napoca, Timişoara, Iaşi, Galaţi, Constanţa, Braşov şi Craiova) (P);
- centre urbane de coordonare regionale, localităţi cu rază de influenţă extrajudeţeană şi cu potenţial demografic ridicat (peste 175000 locuitori) (R);
- centre urbane de coordonare judeţene, oraşele şi municipiile reşedinţă de judeţ (J);
- centre urbane de coordonare zonală, cuprind în aria lor unul sau mai multe sisteme urbane (Z);
- centre urbane de coordonare locală, oraşe monoindustriale cu arie de convergenţă foarte redusă (L);
- centre supracomunale care au dotări superioare în domeniul educaţiei, sănătăţii sau industriei şi care astfel pot polariza mai multe sate sau chiar comune (S);
- centre de comună care polarizează mai multe sate şi au de asemenea funcţii administrative (C);
- centre subcomunale, care polarizează unul sau mai multe sate (Sc);
- sate, fără posibilitatea de a polariza spaţiul (s);
- sate izolate, aflate în regres (si).

Ierarhizarea aşezărilor din cadrul conurbaţiei după modelul prezentat mai sus reprezintă cea mai bună modalitate de a include diferitele dotări cu rol central descrise anterior în analiză, astfel se ţine cont de mărimea demografică, de suprafaţa construită, de diferitele structuri ale cultelor religioase, de instituţiile de învăţământ, de structurile şi serviciile medicale, de mobilitatea persoanelor prin studiul accesibilităţi (rutiere şi feroviare) şi structurilor cu rol polarizator (gări, autogări, benzinării, transport în comun etc.), de prezenţa utilităţilor publice, de polarizarea comercială, de potenţial turistic şi cultural, de rolul administrativ şi nu în ultimul rând de potenţialul economic, toate în încercarea de a crea o imagine reală, bazată pe un studiu amănunţit (fig. 34).

Fără îndoială ***municipiul Deva*** *ocupă treapta cea mai înaltă din ierarhie între aşezările componente ale conurbaţiei, cea de centru urban de coordonare judeţeană (J).* Acest lucru se datorează în principal rolului administrativ care

în decursul timpului i-a permis acumularea de structuri de coordonare judeţeană sporind astfel prestigiul şi aria de influenţă. Vorbim aici de Prefectură, de filialele judeţene ale unor instituţii naţionale cum ar fi Casa de Pensii, Casa Judeţeană de Asigurări de Sănătate, Oficiul Judeţean de Ocupare a Forţei de Muncă, Inspectoratul Teritorial de Muncă. etc..

Asigurarea serviciilor educaţionale complexe (la nivel preuniversitar) fac ca Deva să devină un centru de atracţie pentru zonele învecinate care oferă opţiuni limitate în materie de educaţie (pot fi incluse aici inclusiv oraşele Călan şi Simeria). Un alt atu pentru ocuparea acestei poziţii se referă la poziţionarea geografică bună care permite o accesibilitate foarte bună (E68, M200 şi A1) dublată de un trafic feroviar de calitate cu posibilităţi multiple de deplasare şi de prezenţa autogării cu trasee internaţionale. Utilităţile publice sunt printre cele mai bune oferind acces populaţiei la diverse servicii, primare (apă-canal, gaz etc.) şi la servicii cum ar fi internetul de mare viteză sau servicii rapide de poştă.

Rolul comercial este accentuat de prezenţa unor magazine cum ar fi Metro sau Praktiker care atrag clienţi şi din afara judeţului. Nu trebuie neglijat nici rolul cultural, prezenţa unui teatru cu sală de spectacole proprie, a unei săli de sport multifuncţionale, a diferitelor echipe sportive dar şi a Centrului Olimpic de Gimnastică constituind dotări mai mult decât satisfăcătoare.

Capitolele la care municipiul Deva este surclasat de către Hunedoara se referă la potenţialul demografic (conform datelor din anul 2002), potenţialul industrial (în ciuda restructurări masive a industriei) şi învăţământul superior (Facultatea de Inginerie Hunedoara).

Pe treapta a doua între aşezările conurbaţiei Deva–Hunedoara, se situează ***municipiul Hunedoara*** *având rolul de centru urban de coordonare zonală (Z)*. Situarea pe poziţia secundă se datorează în principal funcţiei administrative deţinute de către Deva dar şi poziţionării care face ca Hunedoara să fie relativ izolat, fără acces direct la un drum european sau autostradă şi cu legături feroviare slabe atât sub aspectul infrastructurii cât şi a numărului şi calităţii trenurilor.

În ceea ce priveşte alte aspecte cum ar fi învăţământul preuniversitar, sau serviciile medicale nu există deficienţe de nici un fel, reţelele fiind la fel

de bine puse la punct ca şi în cazul municipiului Deva. Se observă o subordonare faţă de municipiul Deva din punct de vedere al comerţului pe segmentul produselor şi serviciilor foarte specializate (de uz îndelungat). De asemenea un punct negativ pentru Hunedoara se referă la lipsa muzeelor şi la diversitatea culturală scăzută.

Atuurile Hunedoarei, cele care ar trebui dezvoltate în următoarea perioadă, sunt legate de industrie, învăţământul superior şi turism. Dezvoltarea bazată pe aceste direcţii ar putea foarte uşor compensa pentru rolul administrativ al Devei.

Cea de-a treia poziţie, *a centrelor de coordonare locală (L) este ocupată de către oraşele* ***Călan*** *şi* ***Simeria***. Aceste două oraşe, relativ noi, au fost construite în jurul industriilor emergente ale vremii (transportul feroviar şi metalurgia) acest lucru afectându-le irevocabil dezvoltarea. În ceea ce priveşte calitarea serviciilor oferite locuitorilor aceasta este aproximativ aceleaşi dacă ne referim la educaţie, servicii medicale, culte şi utilităţi. Similitudinile însă se opresc aici, referindu-ne la potenţialul demografic observăm că oraşul Călan este încadrat în categoria celor foarte mici (sub 10.000 locuitori) pe când oraşul Simeria este clasificat drept oraş mic (peste 10.000 locuitori), accesibilitatea şi calitatea reţelelor de transport este net în favoarea oraşului Simeria, acesta fiind un nod feroviar extrem de important fiind tranzitat de 100 de trenuri zilnic şi cu acces excelent către E68, E79 şi A1.

Însă aspectul cel mai important, în acest caz determinant, se referă la industria celor două oraşe, Simeria beneficiază pe lângă industria feroviară (transport, depou şi ateliere) de prezenţa fabricii de prelucrare a marmurei pe când oraşul Călan este ruinat din punct de vedere economic, din întreg Combinatul Victoria rămânând în funcţie doar societatea SC Cilindrul SA.

Aceste discrepanţe majore între cele două oraşe se pot accentua pe viitor odată cu dezvoltarea (preconizată) a oraşului Simeria. Pentru ca oraşul Călan să îşi poată păstra rangul de centru de coordonare locală este necesar ca în următorii ani să se dezvolte partea industrială şi chiar să se dezvolte o industrie bazată pe agricultură-legumicultură (cluster agro-alimentar).

Cea de a patra treaptă, a *centrelor supracomunale (S)* este ocupată de către satele ***Băcia, Cristur*** şi ***Peştişu Mare*** datorită structurilor cu rol central pe care le deţin. În cazul satului Băcia rolul administrativ este

important în extinderea influenţei asupra satelor vecine însă un rol la fel de important îl are prezenţa şcolii I-VIII care atrage elevi atât de la nivelul comunei cât şi din satele situate în afara acesteia (Batiz, Călanul Mic sau Sântămăria de Piatră). Nu trebuie neglijat nici faptul că satul beneficiază de apă curentă, canalizare şi gaze naturale, la acestea se adaugă poziţionarea bună în teritoriu, cele două halte de tren (14 trenuri zilnice), motelul din sat şi potenţialul agricol bun.

În cazul satului Cristur trebuie menţionată şcoala I-IV, accesibilitatea rutieră şi feroviară bună, utilităţile, pensiunea şi cel mai important dezvoltarea industrială (SC Macon SA, brutărie, depozit materiale construcţii etc.).

Satul Peştişu Mare se remarcă prin poziţionarea favorabilă, accesibilitatea bună, prezenţa utilităţilor publice, şcoala I-IV precum şi dezvoltarea industrială bună (parc industrial, SC ICSH Hunedoara SA şi triajul de marfă).

Pe cea de-a cincea treaptă, *a centrelor comunale (C),* pot fi plasate centrele de comună ***Cârjiţi*** şi ***Peştişu Mic***. Ocuparea acestei trepte de către Cârjiţi şi Peştişu Mic se datorează strict rolului administrativ avut, în afara acestuia satele fiind relativ slab dezvoltate. Astfel în Cârjiţi lipseşte alimentarea cu apă, canalizarea, gazul, nu există şcoală, legăturile cu restul satelor din comună sunt relativ slabe iar satul nu este dezvoltat industrial în plus are şi un potenţial demografic redus. În satul Peştişu Mic există apă şi canalizare, nu există însă şcoală, dezvoltarea industrială lipseşte iar potenţialul demografic este de asemenea redus.

A şasea treaptă, *a centrelor subcomunale (Sc)* este ocupată de către sate care în ciuda faptului că nu au rol administrativ au capacitatea de a polariza spaţiul adiacent datorită unor structuri cu rol central pe care le deţin. În această categorie sunt încadrate 17 sate la nivelul conurbaţiei: **Sântuhalm, Bârcea Mică, Mânerău, Săuleşti, Sântandrei, Bârcea Mare, Uroi, Cărpiniş, Batiz, Nădăştia de Jos, Nădăştia de Sus, Sâncrai, Valea Sângeorgiului, Calanu Mic, Strei, Tâmpa** şi **Valea Nandrului**.

Aceste sate au grădiniţă sau şcoală primară, apă curentă, canalizare şi gaz (parţial), acces la calea ferată (parţial) şi un obiectiv industrial sau turistic. Însă cel mai important este faptul că aceste localităţi sunt poziţionate în teritoriu astfel încât să poată oferi servicii de bază locuitorilor proprii şi celor din satele învecinate.

A şaptea treaptă, a *satelor (s)*, cuprinde acele aşezări care nu au structuri cu rol de loc central (sau acestea nu satisfac nevoile populaţiei) şi nici nu beneficiază de utilităţi (total sau parţial). Sunt poziţionate în teritoriu în aşa fel încât să fie influenţate de un centru urban sau rural mai puternic de care şi depind pentru satisfacerea nevoilor legate de educaţie, servicii medicale, culturale etc. Nu sunt considerate izolate iar potenţialul lor demografic, deşi adeseori scăzut (ex. Archia) le permite ca actualmente să fie stabile socio-economic.

În această categorie se încadrează 18 sate: **Archia, Răcăştia, Boş, Hăşdat, Simeria Veche, Streisângeorgiu Strei-Săcel, Ohaba Streiului, Grid, Sântămăria de Piatră, Petreni, Almaşu Sec, Chergeş, Cozia, Popeşti, Almaşu Mic, Josani** şi **Nandru**. În cazul satelor Archia, Răcăştia, Hăşdat şi Streisângeorgiu este posibil să asistăm la transformări pozitive în următorii ani datorită dezvoltării centrelor urbane apropiate, este posibil ca aceste sate să fie chiar asimilate total de centrele urbane. În ceea ce priveşte restul aşezărilor din această categorie, pentru ele trebuie gândite o serie de proiecte care să îmbunătăţească viaţa locuitorilo: apă curentă, canalizare şi a gaze naturale.

Pe utima treaptă, a opta, sunt situate *satele izolate (si)*, care au ca şi principal impediment pentru o dezvoltare normală poziţia în teritoriu şi potenţialul demografic extrem de scăzut. În această categorie sunt încadreate 5 sate: **Totia, Groş, Dumbrava, Ciulpăz** şi **Cutin**. Aceste sate sunt în pericol de a fi abandonate fiind înregistrat un declin continuu din 1850 până în 2002. Singurul sat cu peste 100 de locuitori este Totia, în rest cea mai mică populaţie se înregistrează în satul Cutin unde trăiau în anul 2002 doar 35 de oameni.

După cum se poate observa în figura 34 aşezările de rang 4, 5 şi 6 sunt grupate în zonele favorabile din luncile Mureşului, Cernei şi Streiului pe când cele de rang 7 şi 8 sunt grupate în zone mai nefavorabile, în special în zonele înalte ale munţilor Poiana Ruscă.

Această grupare a aşezărilor de diferite ranguri în diferite zone geografice nu este aleatorie ea încadrându-se într-un algoritm precis determinat de prezenţa diferitelor dotări cu rol central a căilor de transport (densitatea precum şi calitatea lor), constrângerile reliefului, evoluţia istorică şi socio-economică şi nu în ultimul rând constrângerile de natură administrativă.

După cum am evidenţiat şi la începutul acestui capitol influenţa factorilor morfologici în crearea actualului sistem de aşezări din cadrul conurbaţiei nu poate fi negată fiind evidenţiat de asemenea faptul că reţeaua hidrografică majoră a dat creat terasele ample pe care sunt localizate cele mai importante localităţi din cadrul conurbaţiei.

Pornind de la prezumţia că dotările cu rol central pot (în timp) genera fluxuri migratorii (fig. 33) rolul lor devine foarte important în demersul de ierarhizare, practic centrele de coordonare judeţeană şi zonală sunt echivalente cu zonele cu dotări cu rol central excelente (Deva, Hunedoara). Acelaşi algoritm se păstrează şi la nivelul centrelor de coordonare locală care sunt echivalente cu zonele cu dotări cu rol central bune (Simeria, Călan).

În mare măsură echivalenţa este valabilă şi la nivelul centrelor de coordonare supracomunală unde sunt regăsite trei centre cu dotări cu rol central satisfăcătoare (Băcia, Cristur şi Peştişul Mare). Încadrarea în categorie inferioară a celorlalte centre cu dotări satisfăcătoare a fost influenţată de proximitatea faţă de alte centre de coordonare superioare cu care au relaţii de subordonare sau de cooperare. Astfel Tâmpa este subordonat centrului local Simeria, Sântuhalm este subordonat centrului judeţean Deva iar Batiz şi Sântandrei cooperează cu Băcia rspectiv Cristur, acestea din urmă deţinând mai multe dotări cu rol central.

Nivelul centrelor de comună nu are o corespondenţă clară cu prezenţa dotărilor cu rol central, ambele aşezări încadrate în acest rang (Peştişul Mic şi Cârjiţi) fiind încadrate în categoria aşezărilor cu dotări cu rol central slab dezvoltate alături de alte aşezări care nu deţin funcţie administrativă.

În ceea ce priveşte restul aşezărilor care sunt încadrate în categoria centrelor subcomunale, a satelor şi a satelor izolate acestea sunt aşezări cu dotări cu rol central slab şi foarte slab dezvoltate. În cazul acestor aşezări în afara poziţionării şi a dotărilor cu rol central a cântărit mult şi potenţialul demografic, majoritatea acestor sate fiind încadrate în categoria satelor mici şi foarte mici.

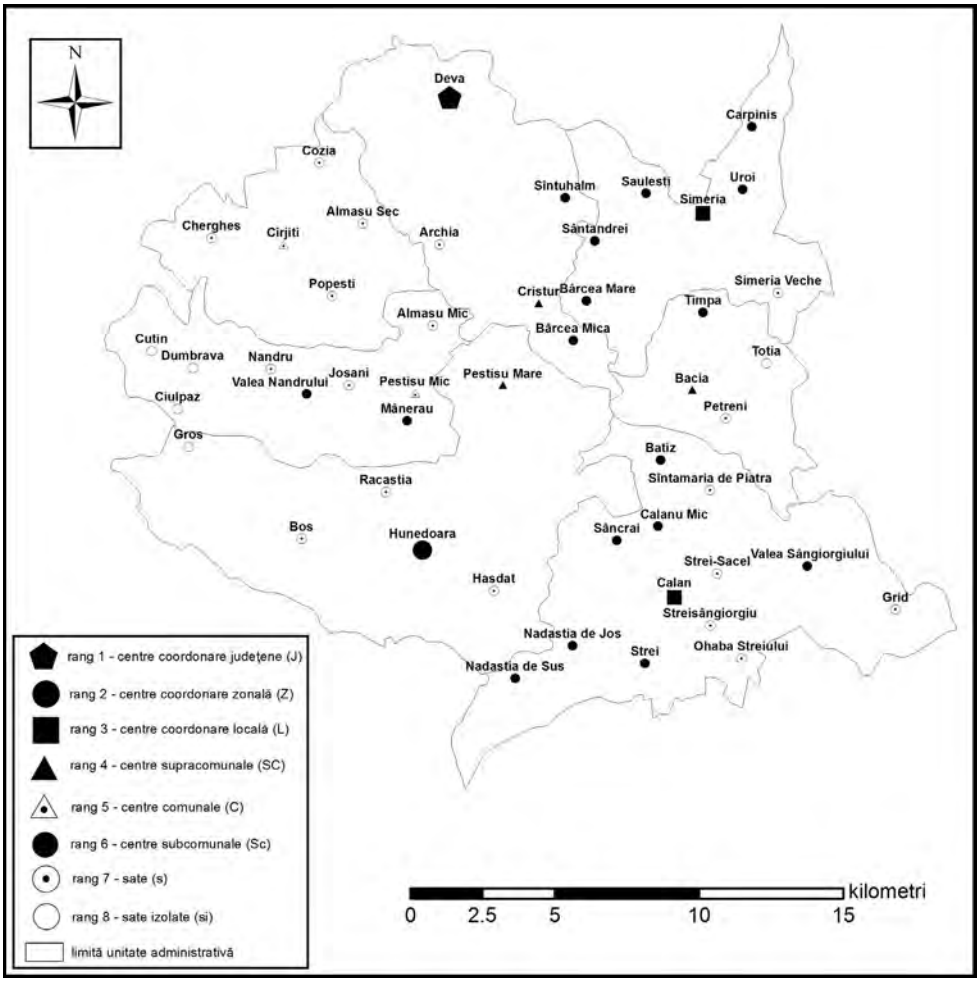

Fig. 34. Ierarhizarea aşezărilor în cadrul conurbaţiei

7.5. Zonele de influenţă ale aşezărilor din cadrul conurbaţiei

Stabilirea zonei de influenţă teroretice o însemnătate aparte în construcţia sistemului de aşezări, adesea fiind ultimul demers înainte de a descifra mecanismele şi relaţiile spaţiale dintr-un teritoriu dat. Motivul pentru care acest demers este ultimul efectuat are de a face cu necesitatea obţinerii de date referitoare la rangul unei aşezări, rang care în prezenta lucrare exprimă în primul rând capacitatea de a polariza spaţiul geografic.

Teoria locurilor centrale şi metoda poligoanelor Thiessen

Indiferent de momentul sau modul în care această analiză este efectuată ea are la bază *Teoria locurilor centrale elaborată de către Walter Christaller*. Teoria emisă de către Christaller este una de natură economică însă cu referire la un spaţiu geografic (ideal sau izotrop). Tocmai pentru că spaţiul geografic este complex şi variat, nicidecum izotrop, zonele de influenţă determinate cu ajutorul teoriei lui Christaller se numesc zone de influenţă teoretice/ideale (Rusu R., 2007 pag 462)[1].

Teoria locurilor centrale a fost elaborată în perioada interbelică de către W. Christaller fiind completată ulterior de către August Lösch în anul 1941. După război aceasta a fost dezvoltată de şcoala geografică anglo-saxonă fiind folosită şi ca instrument în planificarea teritorială. În această teorie *locul central* reprezintă o aşezare care furnizează bunuri şi servicii pentru populaţia proprie şi pentru populaţia aşezărilor vecine. Cerinţele teoriei lui Christaller sunt următoarele[2]:

- existenţa unui spaţiu izotrop în cadrul căruia transportul este la fel de ieftin în toate direcţiile iar costul transportului creşte direct proporţional cu distanţa;
- populaţia este distribuită uniform şi are aceleaşi nevoi şi acelaşi venit;
- resursele sunt uniform distribuite în spaţiu;
- bunurile şi serviciile sunt procurate întotdeauna de la cel mai apropiat loc central;
- locurile centrale de rang mai înalt satisfac nevoile de bunuri şi servicii specifice atât rangului lor, cât şi pentru toate locurile centrale de rang inferior;
- fiecare loc central va fi plasat cât mai departe de un posibil rival;
- la mijlocul distanţei între două locuri centrale de acelaşi rang clienţii vor gravita spre unul sau altul dintre aceste centre, în mod egal;
- rangul locurilor centrale este determinat de puterea de cumpărare, de cerere şi de tipul bunurilor şi serviciilor furnizate;
- nu există spaţii în afara sferei de influenţă a locurilor centrale.

[1] Rusu, R. (2007), *Organizarea spaţiului geografic în Banat*, Editura Mertom, Timişoara
[2] Surd, V. (2003), *Geografia aşezărilor*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca

În aceste condiţii presupunând că agenţii economici sunt localizaţi în aşezări cu loc central rezultă că aria de influenţă a locului central este un cerc. Rezultă astfel în spaţiul dat un număr de cercuri egale ca dimensiune ce reprezintă zonele de influenţă ale locurilor centrale de rang egal. Pentru ca aceste cercuri să ocupe spaţiul cât mai bine şi pentru a lăsa liber (nedeservit) între ele un spaţiu cât mai mic cercurile trebuie să fie tangente şi dispuse câte şase în jurul unui cerc central. Condiţiile iniţiale formulate nu acceptă ca porţiuni din spaţiu să nu fie deservite, astfel că soluţia este transformarea cercurilor în hexagoane care se intersectează perfect şi nu permit existenţa unor spaţii libere (fig. 35).

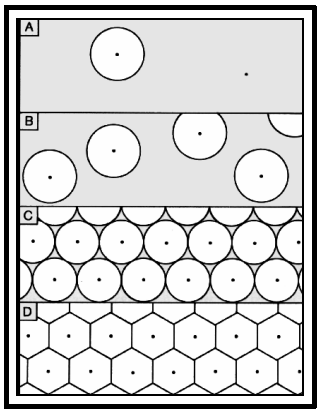

Fig. 35 *Teoria locurilor centrale - evoluţia conceptului*
A, B - locuri centrale sub formă concentrică - distribuţie aleatorie în spaţiu.
C - locuri centrale sub formă concentrică - distribuţie ideală în spaţiu.
D - locuri centrale sub formă hexagonală - distribuţie ideală în spaţiu.

Sursa imagine: http://www.yck2.edu.hk/onlinestudy

Una dintre problemele identificate la teoria locurilor centrale este legată de faptul că nu toate locurile centrale au acelaşi rang, astfel că se pune problema distribuţiei locurilor centrale de rang inferior în teritoriu. Este evident că aceste locuri centrale de rang inferior sunt distribuite în interiorul hexagoanelor mai mari (reprezentând locuri centrale superioare). În acest fel o nouă reţea de hexagoane de dimensiuni mai reduse (de rang inferior) este creată, având drept locuri centrale aşezările situate în colţurile hexagoanelor mai mari. Acest proces poate fi repetat astfel că sunt determinate hexagoane de dimensiuni tot mai mici, cu locuri centrale tot mai numeroase, de ranguri inferioare. În acest mod constantăm că există un loc central de rangul 1, două de rangul 2, şase de rangul 3, apoi 18, 54 etc. Numărul zonelor de influenţă pentru fiecare rang în parte se calculează adunând locurile centrale corespunzătoare rangului respectiv cu toate cele de rang superior:1, apoi 3 (1+2), 9 (1+2+6), 27, 81 etc.

Cea mai simplă metodă de determinare a zonele de influenţă teroretică respectând teoria lui Christaller (ca toţi locuitorii să fie deserviţi de un loc central) este metoda poligoanelor Thiessen. Această metodă consideră că indiferent de modul de dispunere în spaţiu a locurilor centrale clientul se va îndrepta către cel mai apropiat, aşadar această metodă nu ţine cont de ierarhia locurilor centrale iar zonele de influenţă astfel create sunt prezentate sub forma unor poligoane.

Dezavantajul legat de faptul că nu se ţine cont de ierarhizarea locurilor centrale poate fi ocolit prin generări succesive ale poligoanelor Thiessen pentru fiecare rang al locurilor centrale, până la rangul dorit. Cu fiecare rang inferior se adaugă pentru calculare şi aşezările cu rang mai mare.

Pentru calcularea poligoanelor Thiessen la nivelul conurbaţiei s-a folosit ierarhizarea din subcapitolul 7.4. Având în vedere că municipiul Deva este situat doar pe locul 4 în cadrul ierarhiei generale se vor calcula poligoanele Thiessen şi pentru rangurile 2 şi 3 (centrele de coordonare provincială şi cele de coordonare regională) pentru a avea o imagine clară asupra influenţei pe care acestea o au asupra teritoriului conurbaţiei. Începând cu nivelul 4, cel al centrelor de coordonare judeţeană aria de studiu se restrânge la judeţele limitrofe. Pentru centrele de coordonare zonală şi locală se va avea în vedere strict judeţul Hunedoara.

Nivelul 0 de influenţă în teritoriu, cel al centrelor de coordonare naţională aparţine exclusiv capitalei Bucureşti care are o influenţă teoretică asupra întregului teritoriu naţional datorită prezenţei celor mai importante structuri cu rol central.

Nivelul 1, cel al centrelor de coordonare provincială prezintă teritoriul naţional sub influenţa a 8 centre de coordonare provincială, capitala Bucureşti şi municipiile Timişoara, Cluj-Napoca, Iaşi, Braşov,Galaţi, Constanţa şi Craiova. În această situaţie conurbaţia se află la limita sud-vestică a influenţei centrului de coordonare provincială Cluj-Napoca, relativ aproape de influenţa centrului provincial Timişoara (fig. 36). În realitate prezenţa lanţului muntos al Carpaţilor Occidentali dar şi a Culuarului Mureşului face ca teritoriul conurbaţiei să fie la graniţa influenţelor dintre Timişoara şi Cluj-Napoca.

Nivelul 2, cel al centrelor regionale aduce o schimbare profundă prin apariţia centrelor regionale Sibiu, Arad şi Oradea (fig. 36). La acest nivel Cluj-Napoca împarte cu Sibiul influenţa teoretică asupra conurbaţiei, Sibiul în partea de sud-est şi Cluj-Napoca în rest, Aradul şi Timişoara se luptă pentru influenţa asupra zonei din partea de vest a conurbaţiei.

Acest mod de distribuţie a zonelor teoretice de influenţă este relativ conform cu realitatea dacă luăm în considerare faptul că până acum 4 ani când s-au deschis magazinele Metro şi Practiker în Deva populaţia conurbaţiei depindea de acest tip de serviciu de magazinele din Arad, Timişoara, Cluj-Napoca sau Sibiu. Dacă luăm în considerare accesul la învăţământ superior atunci cele patru centre atrag încă în mod egal tineri din cadrul conurbaţiei datorită diversităţii şi prestigiului universităţilor din Timişoara, Cluj-Napoca, Sibiu sau Arad.

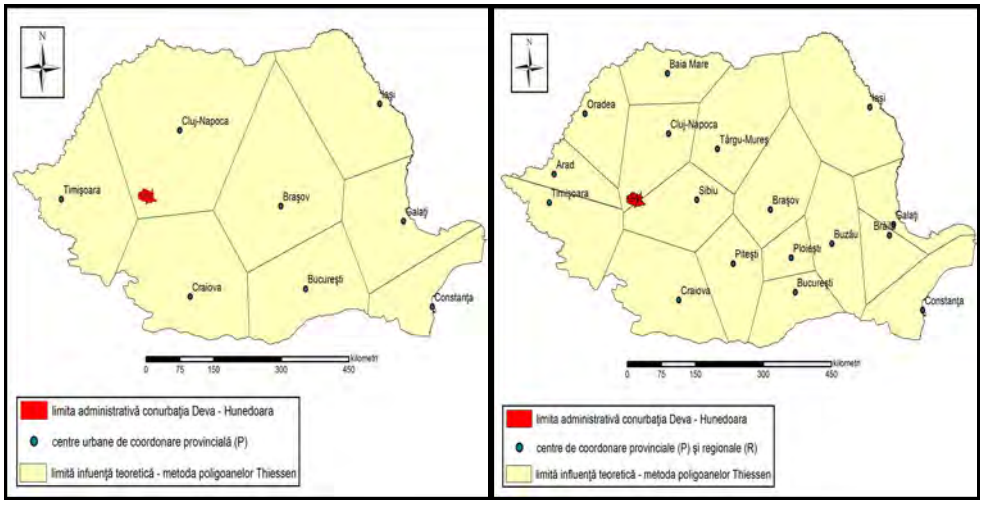

Fig. 36. *Limita de influenţă teoretică a centrelor de coordonare – Metoda Thiessen: centre provinciale (stânga), centre regionale (dreapta)*

La ***nivelul 3***, cel al centrelor de coordonare judeţeană municipiul Deva (ca şi centru de coordonare judeţeană) intră în competiţie cu municipii ca şi Alba Iulia, Târgu Jiu, Reşiţa dar şi Cluj-Napoca, Timişoara, Arad şi Oradea. Figura 37 surprinde lupta pentru influenţa în teritoriu unde Deva îşi exercită (teoretic) infuenţa în spre nord în afara judeţului polarizând o parte din spaţiile aferente judeţelor Alba, Bihor şi Arad. În acelaşi timp în partea de sud pierde influenţa asupra sistemelor de aşezări din zona Văii

Jiului în favoarea municipiului Târgu Jiu. În ceea ce priveşte influenţa teoretică asupra spaţiului aferent conurbaţiei Deva–Hunedoara, acesta intră în întregime sub influenţa municipiului Deva.

Conform rezultatelor analizei Thiessen în zona de influenţă a municipiului Deva ar intra şi oraşele Abrud şi Sebiş. În realitate datorită relaţiilor administrative dar şi datorită legăturilor de transport mult mai favorabile acestea intră sub influenţa centrelor judeţene Alba Iulia, respectiv Arad. În ceea ce priveşte zona de sud a judeţului influenţa municipiului Deva nu este prezentă la acest nivel (cel puţin teoretic). Trebuie însă să luăm în considerare faptul că municipiul Târgu-Jiu, deşi un centru judeţean puternic, este limitat în exercitarea influenţei asupra părţii sudice a judeţului Hunedoara datorită prezenţei lanţului muntos dar şi datorită relaţilor administrative şi economice pe care bazinul Văii Jiului le are cu municipiul Deva, majoritatea producţiei de cărbune din Valea Jiului mergând către Termocentrala Mintia fiind cunoscut rolul istoric al cărbunelui din Valea Jiului în dezvoltarea conurbaţiei Deva–Hunedoara.

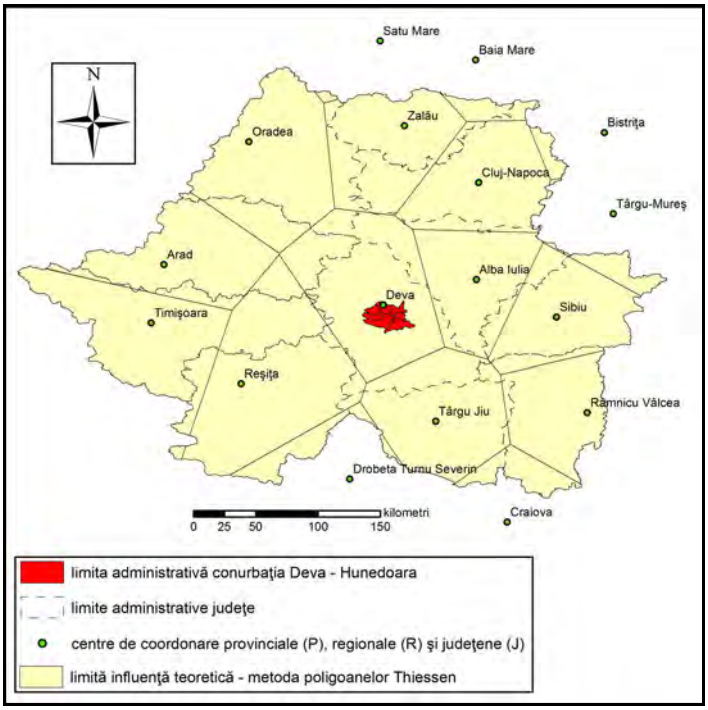

Fig. 37. *Limita de influenţă teoretică a centrelor de coordonare judeţeană – Metoda Thiesen*

La ***nivelul 4***, cel al centrelor de coordonare zonală au fost luate în considerare municipiile Hunedoara, Petroşani, Brad şi Orăştie din cadrul judeţului Hunedoara, dar şi municipiile Caransebeş, Lugoj şi Beiuş din afara judeţului pentru stabilirea zonelor de influenţă. În acest context ariile de influenţă ale municipiilor Deva şi Hunedoara sunt reduse de prezenţa municipiilor Brad, Orăştie şi Petroşani.

Prezenţa *municipiului Brad* face ca limita teoretică de influenţă a municipiului Deva să fie redusă până aproximativ în dreptul satului Săliştioara. În acest context râmân sub influenţa municipiului Deva următoarele oraşe şi comune: Simeria, Cârjiţi, Veţel, Dobra, Hărău, Certeju de Sus, Şoimuş, Ilia, şi parţial Gurasada, Brănişca, Bătrâna, Băiţa, Lăpugiu de Jos şi Balşa. În realitate influenţa municipiului Deva poate ajunge până în dreptul satului Vălişoara, unde este stopată datorită prezenţei reliefului muntos care constitue o barieră orografică importantă (fig. 38). Pe lângă acest aspect mai trebuie menţionaţi şi factorii socio-economici care măresc semnificativ aria de influenţă a municipiului Deva.

Prezenţa la acest nivel a *municipiului Hunedoara* compensează în mare măsură influenţa teoretică pe care municipiul Deva a pierdut-o în partea de sud a judeţului. Astfel, influenţa municipiului Hunedoara se *„întinde"* până în dreptul satului Pui (centru supracomunal) polarizând următoarele unităţi administrative: Băcia, Călan, Peştişu Mic, Cerbăl, Lelese, Ghelari, Teliucul Inferior, Bretea Română, Bunila, Lunca Cernii de Jos, Topliţa, Haţeg, Sântămăria Orlea, General Bertlod, Răchitova, Densuş, Toteşti, Sarmisegetuza, Râul de Mori şi Sălaşu de Sus şi parţial Boşorod şi Pui.

Municipiul Orăştie are o influenţă teoretică semnificativă la nivelul judeţului Hunedoara, astfel acesta are o zonă de influenţă în partea central vestică a judeţului care intră în concurenţă directă cu municipiile Deva şi Hunedoara reuşind să polarizeze următoarele arii administrative: Romos, Beriu, Mărtineşti, Turdaş, Rapoltu Mare, Geoagiu şi parţial Balşa, Orăştioara de Sus şi Boşorod.

În partea de sud-est a judeţului Hunedoara îşi face simţită influenţa *municipiul Petroşani*, înlocuind influenţa pe care municipiul Târgu Jiu o avea la nivelul centrelor de coordonare judeţeană polarizând următoarele unităţi administrative: Petroşani, Petrila, Aninoasa, Vulcan, Lupeni, Uricani, Băniţa, Baru şi parţial Pui şi Orăştioara de Sus.

La ***nivelul 5***, al centrelor de coordonare locală, sunt luate în calcul toate oraşele şi municipiile din judeţ şi oraşele şi municipiile limitrofe judeţului Hunedoara.

Aria de influenţă a municipiului Brad scade nesemnificativ, teoretic comunele Blăjeni şi Buceş intră sub influenţa oraşului Abrud, iar o parte din comunele Zam, Burjuc şi Lăpugiu de Jos intră sub influenţa oraşului Făget. În realitate relieful montan din partea de nord-est şi influenţa municipiului Deva în zona central-vestică a judeţului împiedică desfăşurarea zonelor de influenţă a oraşelor Abrud şi Făget. Apariţia la acest nivel a oraşelor Simeria, Geoagiu şi Zlatna face ca o parte din influenţa exercitată de municipiul Deva în partea central estică a judeţului Hunedoara să fie preluată de către acestea (fig. 38).

În partea de sud influenţa exercitată de către municipiul Hunedoara este mult diminuată de apariţia oraşului Haţeg care, cel puţin teoretic, polarizează o zonă întinsă situată între Bretea Română în nord şi satul Pui în sud. În realitate în partea de nord separarea zonei de influenţă se face în dreptul satului Silvaşu de Sus situat în nordul depresiunii Haţegului. Această depresiune este o barieră orografică formidabilă şi reprezintă principalul factor care determină stoparea extinderii influenţei municipiului Hunedoara către sud. În schimb în partea de sud a oraşului Haţeg principalul factor responsabil de dimensiunea mare a zonei de influenţă se referă la absenţa unui alt oraş între Haţeg şi Petroşani. Centrul de comună Pui (centru de coordonare supracomunală) este situat la 17 kilometri de Haţeg şi 25 faţă de Petroşani devenind astfel un loc ideal pentru crearea unui nou centru urban.

În ceea ce priveşte oraşele Simeria şi Călan acestea reuşesc cu succes să îşi impună influenţa în partea de est a conurbaţiei în faţa municipiului Orăştie. În acest caz limita teoretică de influenţă este reprezentată de către Dealurile Orăştiei, aşezările situate la vest intrând sub influenţa oraşelor Simeria şi Călan pe când cele din est intră sub influenţa municipiului Orăştie. În acest caz limita teoretică corespunde întradevăr cu limita reală, cele două sisteme de aşezări de pe valea Streiului şi pe valea Grădiştei fiind separate de un şir de dealuri ce le inhibă comunicarea şi schimburile socio-economice.

Analiza zonelor de influenţă teoretică a centrelor locale reprezintă un punct foarte important în determinarea zonei de influenţă a conurbaţiei. La acest nivel al centrelor de coordonare locală sunt cel mai bine vizibile zonele de influenţă teoretice, sunt vizibile neajunsurile sistemului de aşezări urbane (ca şi distribuţie în spaţiu) şi nu în ultimul rând pot fi conturate relaţiile teritoriale pe care centrele locale le au cu spaţiul învecinat. Dacă în această ecuaţie luăm în considerare şi diferitele bariere orografice şi particularităţi ale reliefului din zonă putem creiona pentru conurbaţia Deva–Hunedoara un set de limite teoretice de influenţă documentate şi bine argumentate.

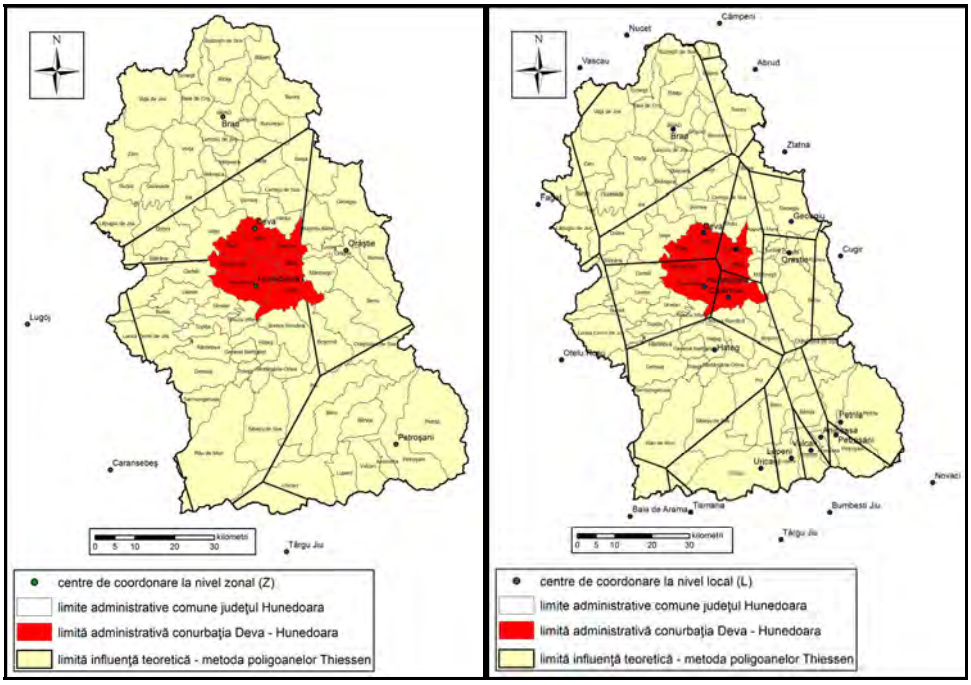

Fig. 38. *Limita de influenţă teoretică a centrelor de coordonare – Metoda Thiessen: centre de coordonare zonală (stânga), centre de coordonare locală (dreapta)*

Concluzii. Metoda poligoanelor Thiessen, cu toate că este uşor de aplicat şi permite crearea de diferite scenarii, este folosită aproape exclusiv pentru compararea zonelor de influenţă teoretice cu cele reale. Aplicarea metodei în spaţii intens urbanizate, aşa cum este judeţul Hunedoara, creează o serie de erori atât prin prisma modului de aplicare şi calculare a

ariilor de influenţă teoretică cât şi prin prisma particularităţii staţiului care formează două clustere distincte de oraşe în judeţul Hunedoara (în zona centrală - conurbaţia Deva–Hunedoara iar în zona de sud microregiunea Văii Jiului).

Modelul gravitaţional Reilly-Converse

Pentru a completa analiza spaţială referitoare la zonele de influenţă efectuată cu ajutorul metodei poligoanelor Thiessen se poate folosi *modelul gravitaţional Reilly-Converse* care reprezintă un mod de calcul al zonelor de influenţă care ia în considerare atât numărul de locuitori din aşezări cât şi distanţa dintre acestea. Astfel acest model este folosit pentru a stabili mult mai detaliat limitele dintre două arii de influenţă teoretice.

Modelul Reilly a fost propus de geograful american W.J. Reilly în anul 1929, acesta încercând să stabilească o legătură între modul de atracţie comercială a două localităţi şi legea lui Newton referitoare la atracţia universală.

Legea lui W.J. Reilly poate fi enunţată astfel: "atracţia comercială a două centre asupra spaţiului intermediar lor este direct proporţională cu mărimea centrelor şi invers proporţională cu pătratul distanţei dintre ele". În anul 1935 P.D. Converse porneşte de la ideea lui Reilly şi consideră că există un punct de frontieră între cele două oraşe unde volumul cumpărăturilor efectuate în cele două oraşe, este egal. Modelul devine cunoscut sub numele de Reilly-Converse şi are următorul enunţ matematic (Rusu, R., 2007 pag. 470)[3]:

Db = Dab/ 1+ √Pa/Pb, unde:

Db – atracţia zero dintre două cele 2 oraşe,

Dab – distanţa dintre oraşele a şi b,

Pa – populaţia oraşului mai mare,

Pb – populaţia oraşului mai mic.

La fel ca şi teoria locurilor centrale modelul Reilly-Converse are marele dezavantaj de a fi fost dezvoltat pe un spaţiu izotrop. Realitatea spaţială a unui teritoriu este departe de a constitui un spaţiu izotrop, discontinuităţile

[3] Rusu, R. (2007), *Organizarea spaţiului geografic în Banat*, Editura Mertom, Timişoara

cum ar fi lanţurile muntoase şi râurile reprezentând bariere orografice greu de trecut cu impact profund asupra zonelor de influenţă ale aşezărilor. Pentru a obţine rezultate mai adecvate unei realităţi complexe distanţa dintre aşezări poate fi considerată cea parcursă de-a lungul căilor de comunicaţie rutieră.

Una dintre problemele care rezultă din dezvoltarea acestei teorii pe un spaţiu izotrop se referă la posibilitatea redusă de generalizare a rezultatelor suprafeţelor ariilor de influenţă. Totuşi capacitatea acestei teorii de a estima punctul de echilibru dintre două zone teoretice de influenţă oferă posibilitatea rafinării rezultatelor obţinute prin metoda poligoanelor Thiessen.

Ariile de influenţă rezultate după aplicarea formulei Reilly-Converse nu au forma unor poligoane, ci mai degrabă forme neregulate, eliptice datorate diferitelor particularităţi ale sistemului de aşezări. Pentru că formula Reilly-Converse pune accent mare pe populaţia unei aşezări trebuie făcută precizarea următoare: centrul coordonator al sistemului de aşezări, respectiv aşezarea cu numărul cel mai mare de locuitori, are întotdeauna o zonă de influenţă care le include pe toate celelalte (ex: municipiul Bucureşti). Rusu. R.(2007, pag. 472)[4] menţiona că *„toate aşezările luate în considerare au o zonă de influenţă inclusă în zona de influenţă a unei aşezări de rang superior, cu excepţia aşezării aflate în fruntea ierarhiei sistemului de aşezări"* putem deci înţelege că toate centrele de coordonare regională au aria de influenţă inclusă în aria de influenţă a centrelor de coordonare provinciale etc.

La ***nivelul 1***, cel al centrelor de coordonare provinciale rezultatele metodei Reilly-Converse sunt foarte apropiate de metoda poligoanelor Thiessen datorită faptului că mărimea demografică a centrelor de coordonare provinciale este foarte apropiată. Adăugarea în ecuaţie a lungimii reale a sistemului de comunicaţii între două aşezări face ca rezultatele să fie mult mai apropiate de realitate. Astfel conurbaţia Deva–Hunedoara este situată la graniţa dintre ariile de influenţă ale centrelor provinciale Timişoara şi Cluj-Napoca, de asemenea influenţa centrului

[4] Rusu, R. (2007), *Organizarea spaţiului geografic în Banat*, Editura Mertom, Timişoara

Cluj-Napoca în partea sudică a judeţului Hunedoara este redusă. Situaţia în care se găseşte conurbaţia la acest nivel (la graniţa dintre 2 zone de influenţă) evidenţiază încă o dată necesitatea constituirii acesteia ca şi centru de coordonare regională. Acest demers este unul logic având în vedere distanţa dintre centrele provinciale (330 km între Timişoara şi Cluj-Napoca) precum şi poziţia favorabilă a conurbaţiei (intersecţia marilor fluxuri est-vest şi nord-sud).

La ***nivelul 2***, al centrelor de coordonare regională se constată o reducere a zonelor de influenţă teoretice datorită numărului mai mare de centre de coordonare. Cu toate acestea însă se observă că centrele de coordonare provinciale reuşesc să îşi menţină influenţa asupra unor zone extinse în ţară, acest lucru fiind datorat în principal mărimii demografice a centrelor provinciale dar şi datorită dispunerii în teritoriu a centrelor regionale. Rezultatele obţinute prin metoda Reilly-Converse sunt similare celor obţinute prin metoda poligoanelor Theissen observându -se şi în acest caz persistenţa unor arii de influenţă mari atribuite celor 7 centre provinciale.

Conurbaţia Deva–Hunedoara se află şi la acest nivel la graniţa dintre ariile de influenţă ale municipiilor Cluj-Napoca şi Timişoara, centrele regionale Sibiu şi Arad nereuşind să îşi extindă zona de influenţă către judeţul Hunedoara. În linii mari rezultatele analizei la acest nivel corespund cu realitatea, astfel deşi sunt centre universitare importante şi deţin aeroporturi Sibiul şi Aradul pierd net lupta în faţa centrelor provinciale, astfel aria lor de influenţă este redusă semnificativ. În plus aria centrelor regionale Sibiu şi Arad este restrânsă şi de prezenţa centrelor Oradea şi Târgu Mureş, care deţin structuri asemănătoare existând astfel o concurenţă intensă între ele.

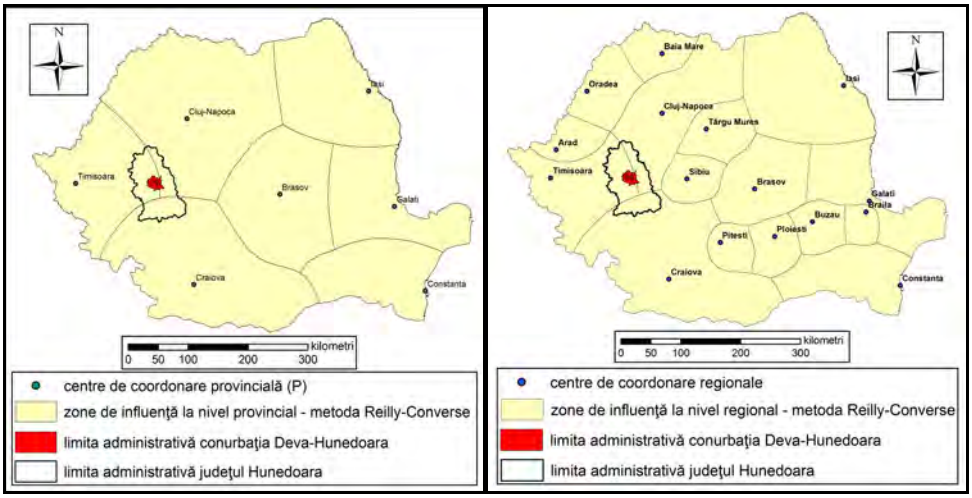

Fig. 39. *Limita de influenţă teoretică a centrelor de coordonare – Metoda Reilly-Converse: centre provinciale (stânga), centre regionale (dreapta)*

La ***nivelul 3***, al centrelor de coordonare judeţene rezultatele sunt similare cu cele obţinute prin metoda poligoanelor Thiessen. Municipiul Deva polarizează şi în acest caz marea majoritate a judeţului Hunedoara. Introducerea factorului demografic şi modul de calcul al ariilor de influenţă au condus la rezultate mult mai apropiate de realitatea din teren. Se observă şi prin această metodă că partea de sud a judeţului, ce corespunde zonei montane, se află sub influenţa municipiului Târgu Jiu. În realitate, după cum am mai menţionat, întreg teritoriul judeţului Hunedoara este polarizat de către municipiul Deva. Creşterea numărului de centre de coordonare la acest nivel face ca ariile de influenţă să se reducă semnificativ astfel încât fiecare centru polarizează teritoriul propriului judeţ.

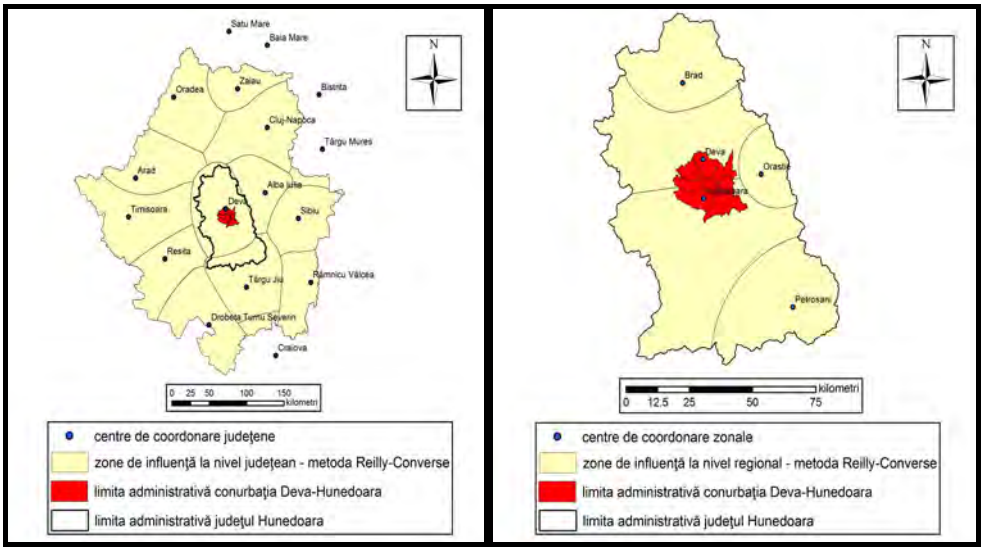

Fig. 40. *Limita de influenţă teoretică a centrelor de coordonare – Metoda Reilly-Converse: centre de coordonare judeţeană (stânga), centre de coordonare zonală (dreapta)*

La ***nivelul 4***, cel al centrelor de coordonare zonale au fost evidenţiate zonele teoretice doar pentru judeţul Hunedoara, fiind luate în calcul şi centre de coordonare zonale din vecinătatea judeţului (Lugoj şi Caransebeş). Se observă o schimbare fundamentală faţă de nivelul ierarhic superior (al centrelor judeţene) prin apariţia municipiilor Hunedoara, Brad, Orăştie şi Petroşani ca şi centre coordonatoare. Aria de influenţă a municipiului Deva este mult redusă faţă de nivelul anterior, acest lucru datorându-se concurenţei exercitate de municipiul Hunedoara. Municipiul Hunedoara acţionând ca şi nucleu al conurbaţiei Deva–Hunedoara preia mare parte din influenţa pe care Deva o avea în partea de sud a judeţului, însă aria acestuia este la rândul ei redusă de apariţia municipiului Petroşani ca şi centru coordonator în partea de sud, acesta la rândul lui preluând o mare parte din influenţa pe care municipiul Târgu Jiu o exercita la nivel judeţean.

La ***nivelul 5***, cel al centrelor de coordonare locală intervin în ecuaţie toate centrele urbane de pe teritoriul judeţului Hunedoara. Dată fiind această situaţie se observă o fragmentare mare a zonelor de influenţă teoreitce în special în zona de sud în sistemul de aşezări corespunzător Văii Jiului.

Rezultatele obţinute cu ajutorul metodei Reilly-Converse se diferenţiază net de cele obţinute prin metoda poligoanelor Thiessen datorită numărului mai mare de parametri luaţi în calcul. Metoda Reilly-Converse evidenţiază importanţa factorului demografic în determinarea zonelor de influenţă dar şi importanţa poziţionării în spaţiu a diferitelor centre de coordonare. Sunt avantajate de această analiză centre cum ar fi Deva, Hunedoara şi Brad care sunt situate la distanţe mari faţă de alte centre şi care astfel au arii de influenţă mai mari

Ca şi concluzie se putem considera că metoda Reilly-Converse oferă rezultate satisfăcătoare şi mai apropiate de realitatea din teren datorită introducerii în ecuaţie a factorului demografic şi a distenţei reale între aşezări însă faptul că metoda a fost dezvoltată pe un spaţiu izotrop reduce gradul de generalizare a rezultatelor. Metoda oferă rezultate bune în ceea ce priveşte stabilirea limitelor de influenţă (punctului de atracţie zero) însă nu se pot clasifica ariile de influenţă obţinute.

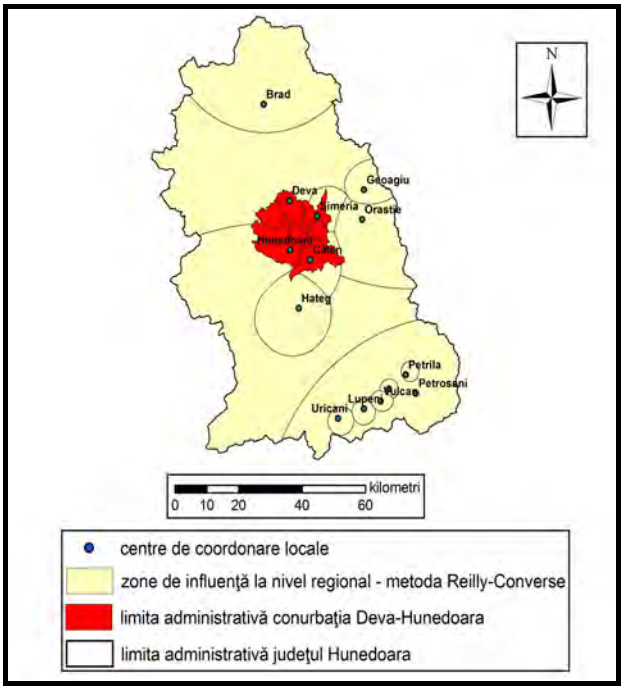

Fig. 41. *Limita de influenţă teoretică a centrelor de coordonare locale – Metoda Reilly-Converse*

Zonele de influenţă ale locurilor centrale

Determinarea unor zonelor de influenţă bazate pe puterea de polarizare a locurilor centrale reprezintă ultima analiză importantă şi vine să completeze delimitările obţinute prin metoda poligoanelor Thiessen şi metoda Reilly-Converse. Delimitarea de faţă are la bază calitatea şi cantitatea serviciilor oferite de către locurile centrale la diferite nivele. Este evident că şi prin această metodă cea mai mare arie de polarizare aparţine Capitalei României, Bucureşti care datorită funcţiilor socio-politice polartizează întreg teritoriul naţional.

La nivelul 1, cel al centrelor provinciale (conform ierarhizării propuse) zonele de influenţă corespund în mare parte cu regiunile de dezvoltare din România. Centrele provinciale au capacitate mare de polarizare a spaţiului datorită unor structuri care oferă servicii superioare în domenii cum ar fi asigurarea sănătăţii, transport, educaţie, industrial sau comercial la care se adaugă şi un potenţial demografic mare. Astfel în zona de influenţă a fiecărui centru provincial intră mai multe judeţe după cum urmează:

- municipiul Timişoara include judeţele Arad, Timiş, Caraş-Severin şi Hunedoara;
- municipiul Cluj-Napoca include judeţele Alba, Mureş, Bihor, Satu-Mare, Cluj, Sălaj, Maramureş şi Bistriţa-Năsăud;
- municipiul Iaşi include judeţele Suceava, Botoşani, Neamţ, Iaşi, Bacău şi Vaslui;
- municipiul Galaţi include judeţele Vrancea, Galaţi, Buzău şi Brăila;
- municipiul Constanţa (deşi este inclus împreună cu regiunea Galaţi într-o singură zonă de dezvoltare) include judeţele Tulcea şi Constanţa;
- municipiul Craiova include judeţele Mehedinţi, Gorj, Dolj, Olt şi Vrancea;
- municipiul Braşov include judeţele, Sibiu, Braşov, Covasna şi Harghita;
- municipiul Bucureşti include judeţele Argeş, Teleorman, Dâmbovița, Prahova, Ialomiţa, Călăraşi, Giurgiu şi Ilfov.

La nivelul 2, cel al centrelor regionale se observă diminuarea ariilor de influenţă a numărului mai mare de centre cu statut regional. Centrele de coordonare regională deţin structuri cu rol polarizator cu ajutorul cărora îşi extind aria de influenţă la nivelul mai multor judeţe. Printre aceste structuri se numără aeroporturile (de regulă de interes naţional), nodurile feroviare principale, structuri deconcentrate importante, universităţi şi centre medicale performante, sedii de bănci, reţele comerciale naţionale cu răspândire redusă în teritoriu, unităţi industriale mari etc. De asemenea centrele de coordonare regională au şi un potenţial demografic ridicat care le permite să exercite şi o polarizare a forţei de muncă şi derivat din aceasta o influenţă economică şi comercială.

Judeţul Hunedoara, deci implicit şi conurbaţia Deva–Hunedoara, se află şi la acest nivel sub influenţa municipiului Timişoara chiar dacă centrele regionale Arad şi Sibiu au o influenţă sporită în zonă. Faptul că judeţul Hunedoara se află şi la acest nivel sub influenţa municipiului Timişoara este datorat în principal rolului polarizator pe care Aeroportul Internaţional Timişoara, centrele universitare şi instituţiile descentralizate aferente regiunii de dezvoltare Vest le au în teritoriu.

Nivelul 3, cel al centrelor de coordonare judeţeană este ultimul nivel unde zonele de influenţa sunt de nivel judeţean, fiecare centru coordonând judeţul din care face parte. Deşi există zone din judeţul Hunedoara care conform rezultatelor metodei poligoanelor Thiessen se află sub influenţa unor centre de coordonare vecine acest lucru este stopat datorită influenţei de natură administrativă exercitată.

Această influenţă administrativă se manifestă prin structuri cum ar fi Prefectura, Episcopia Devei şi Hunedoarei, sucursalele judeţene ale băncilor şi toate structurile deconcentrate la nivel de judeţ (Casa de Pensii, I.T.M., Spitalul Judeţean, Casa de Asigurări de Sănătate etc.).

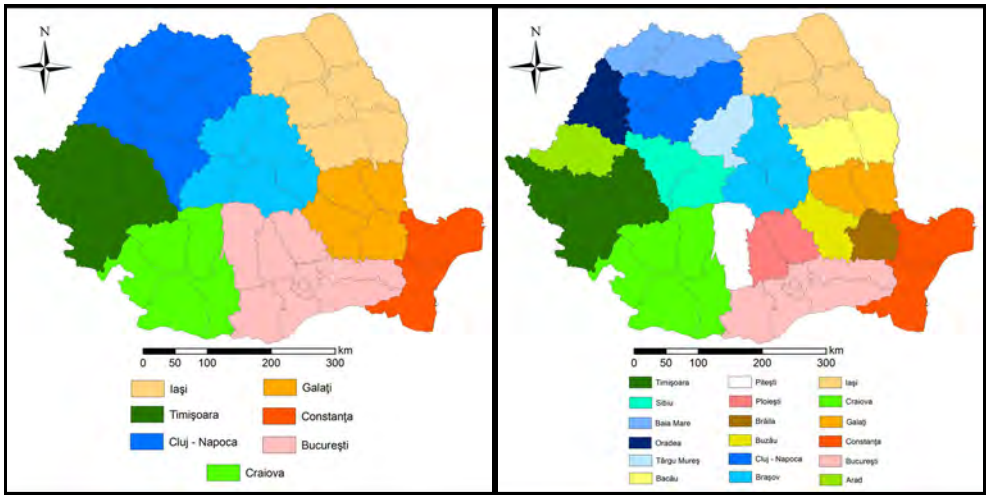

Fig. 42. *Limita de influenţă teoretică a centrelor de coordonare: centre provinciale (stânga), centre regionale (dreapta) – după Molnar(1975)*

Începând cu ***nivelul 4, cel al centrelor de coordonare zonală*** influenţa se manifestă strict la nivel de comună şi strict în interiorul aceluiaşi judeţ. La nivelul judeţului Hunedoara există cinci centre de coordonare zonală (Deva, Hunedoara, Brad, Orăştie şi Petroşani) iar distribuţia lor, dar mai ales numărul şi calitatea structurilor cu rol de loc central determină o influenţă disproporţionată în teritoriu.

În demersul de identificare a zonelor de influenţă s-a avut în vedere corelarea rezultatelor tuturor analizelor la nivel de judeţ: Thiessen, Reilly-Converse şi cea actuală referitoare la polarizarea de către locurile centrale.

Pentru determinarea rezultatelor la acest nivel s-a luat în calcul şi accesibilitatea de la nivelul comunei către centrul zonal şi de asemenea a fost analizată influenţa reliefului şi prezenţa diferitelor bariere orografice.

În partea de nord a judeţului ***municipiul Brad*** îşi extinde influenţa asupra 11 unităţi administrative toate situate în partea de nord a Munţilor Mataliferi, în Depresiunea Brad. Zona de influenţă a municipiului Brad este restrânsă tocmai datorită prezenţei lanţului muntos în partea sudică a zonei de influenţă, astfel că Pasul Vălişoara reprezintă practic punctul de atracţie zero între municipiile Deva şi Brad. Un alt factor important în stabilirea zonei de inflenţă l-a avut şi prezenţa Crişului Alb şi a infrastructurii rutiere aferente. În ceea ce priveşte structuriile cu rol de loc central putem

menţiona Spitalul Municipal Brad (cu 145 de paturi ce deserveşte întreaga zonă de nord a judeţului), Colegiul Naţional „Avram Iancu" (învăţământ liceal) şi instituţii centrale descentralizate. Cele 11 unităţi administrative care intră în aria de influenţă a municipiului Brad sunt Bulzeşti de Sus, Ribiţa, Luncoiu de Jos, Crişcior, Bucureşci, Buceş, Blăjeni, Baia de Criş, Brad, Tomeşti şi Vaţa de Jos.

Partea central-vestică a judeţului Hunedoara se află sub influenţa ***municipiului Deva*** şi cuprinde zona aferentă Culuarului Mureşului, partea sudică a Munţilor Metaliferi (Magureaua şi Săcărâmb) precum şi partea nordică a Munţilor Poiana Ruscă. Distribuţia formelor de relief, a căilor de comunicaţii dar şi rolul polarizator puternic al municipiului Deva a permis ca zona de influenţă a acestuia să cuprindă 18 unităţi administrative. Prezenţa în partea de est a municipiului Orăştie şi în partea de sud a municipiului Hunedoara a redus simţitor zona de influenţă. La acest nivel municipiul Orăştie are o influenţă semnificativă poloarizând teritoriul până în dreptul Culuarului Streiului, oraşele Simeria, Călan şi comuna Băcia reprezentând limita estică de influenţă a municipiului Deva. Cele 18 unităţi administrative aflate în aria de influenţă a municipiului Deva sunt Simeria, Călan, Deva, Cârjiţi, Bătrâna, Dobra, Lăpugiu de Jos, Zam, Burjuc, Gurasada, Vorţa, Ilia, Brănişca, Veţel, Vălişoara, Şoimuş, Băiţa, Hărău şi Certeju de Sus.

Partea sud-vestică a judeţului Hunedoara se află la acest nivel sub influenţa ***municipiului Hunedoara***. Zona aflată sub influenţa Hunedoarei corespunde în linii mari cu Depresiunea Haţegului şi masivele montane vecine (Poiana Ruscă, Ţarcu şi Retezat). Prezenţa masivelor montane, reţeaua de căi rutiere canalizate din zona de depresiune către centrul judeţului de-a lungul văii Streiului, numărul mare de instituţii cu rol polarizator (spital municipal, universitate, număr mare de licee etc.) dar şi lipsa unui alt centru de coordonare zonală în partea central sudică a judeţului au permis ca municipiul Hunedoara să deţină o zonă de influenţă foarte mare care cuprinde un număr de 22 de unităţi administrative: Sălaşu de Sus, Râu de Mori, Sarmisegetuza, Boşorod, Sântămăria-Orlea, Toteşti, Densuş, Bretea Română, Haţeg, General Berthelot, Răchitova, Topliţa, Teliucul Inferior, Ghelari, Cerbăl, Lelese, Bunila, Lunca Cernii de Jos, Peştişu Mic, Băcia, Hunedoara şi Călan.

Partea central-estică a judeţului Hunedoara se află în zona de influenţă a ***municipiului Orăştie***, zonă ce corespunde cu mare parte a Dealurilor Orăştiei (Cugirului), Podişului Dacic, Depresiunii Geoagiului şi Culuarului Mureşului. Concurenţa exercitată de municipiul Deva în partea de vest a redus simţitor aria de influenţă a Orăştiei pe direcţia est-vest, în schimb a permis extinderea acesteia pe direcţia nord-sud (favorizată şi de existenţa căilor de comunicaţii în acest sens). Datorită acestor limitări municipiul Orăştie are în aria de influenţă doar 9 unităţi administrative: Balşa, Geoagiu, Rapoltu Mare, Turdaş, Orăştie, Romos, Mărtineşti, Beriu şi Orăştioara de Sus.

În partea de sud a judeţului ***municipiul Petroşani*** are o arie de influenţă centrată în zona munţilor Retezat, Parâng şi Vâlcan şi în depresiunea Petroşani. Municipiul Petroşani deţine ca şi structuri cu rol de loc central Spitalul Municipal, Universitatea Petroşani, Colegiul Econimic, Liceul Teoretic şi Liceul de Informatică dar şi unităţiile miniere care reprezintă o puternică atracţie economică. Prezenţa reliefului preponderent muntos în zona de sud a judeţului face ca numărul unităţiilor administrative să fie relativ mic, însă suprafaţa acestora să fie mare, astfel sunt incluse în zona de influenţă a municipiului Petroşani doar 9 unităţi administrative: Uricani, Lupeni, Vulcan, Aninoasa, Petroşani, Petrila, Băniţa Baru şi Pui.

La nivelul 5, cel al centrelor de coordonare locală, numărul mare de localităţi urbane din judeţul Hunedoara produce o fragmentare mare a ariilor în zona centrală şi sudică. La acest nivel numărul centrelor de coordonare este de 14, cu 9 mai mult decât la nivelul anterior. La acest nivel există cazuri în care centrul de coordonare reuşeşte să polarizeze strict satele din unitatea administrativă căreia aparţine (ex: Uricani, Lupeni, Vulcan, Aninoasa şi Petrila).

Situat în partea de nord a judeţului, departe de alt centru de coordonare ***municipiul Brad*** este singurul centru a cărui zonă de influenţă nu se reduce faţă de nivelul anterior.

În partea central-vestică zona de influenţă a ***municipiului Deva*** este redusă doar în mică măsură de concurenţa cu oraşul Simeria ca şi centru de coordonare locală, astfel Deva *"pierde"* doar oraşul Simeria din aria sa de influenţă.

La acest nivel ***oraşul Simeria*** reuşeşte să polarizeze trei unităţi administrative: Simeria, Rapoltu Mare şi Băcia. Ca şi structuri cu rol central, pentru acest nivel, trebuie menţionat liceul, corpul de spital dar şi gara şi industria de transport în general.

Municipiul Orăştie este la rândul său afectat de prezenţa în număr mare a centrelor de coordonare locală, astfel că pierde în favoarea oraşului Simeria comuna Rapoltu Mare iar în favoarea ***oraşului Geoagiu*** două unităţi administrative: Geoagiu şi Balşa.

Pe departe cea mai dramatică schimbare la nivelul zonelor de influenţă apare în partea central-sudică dominată odinioară de către ***municipiul Hunedoara***. La acest nivel oraşul Haţeg, datorită structurilor cu rol central dar mai ales datorită poziţionări în Depresiunea Haţegului, reduce drastic influenţa municipiului Hunedoara care pierde în favoarea Haţegului toate unităţiile situate în Depresiunea Haţegului, Munţii Ţarcu, Retezat şi Poiana Ruscă (parţial), în total de 9 unităţi administrative. În afară de influenţa oraşului Haţeg, Hunedoara mai pierde influena asupra încă trei unităţi administrative datorită concurenţei venite din partea oraşului Călan, astfel că îşi mai manifestă influenţa doar asupra 9 unităţi administrative din zona Munţilor Poiana Ruscă.

Oraşul Haţeg, aşa cum am menţionat anterior, preia în mare parte influenţa municipiului Hunedoara din Depresiunea Haţegului şi zonele muntoase adiacente (9 unităţi administrative). Ca şi structuri polarizante acesta deţine un spital relativ modern, instituţii de învăţământ liceal, structuri de conducere ale bisericii ortodoxe dar şi o serie de instituţii descentralizate.

În partea de sud a judeţului se observă prezenţa masivă a centrelor de coordonare la nivel local, astfel că există 6 centre de coordonare pentru 9 unităţi administrative. Numărul mare de centre de coordonare locală este datorat atenţiei excesive care a fost acordată fostelor colonii miniere din Valea Jiului, astfel au fost decretate ca şi oraşe o serie de aşezări rurale care nu îndeplinesc condiţiile minime (Aninoasa şi Uricani). În fapt aceste oraşe sunt centre false care nu pot emite pretenţii de coordonare. Aceste centre reduc însă în mod semnificativ aria de influenţă a ***municipiului Petroşani*** astfel că de la 9 unităţi administrative polarizate anterior acesta mai polarizează doar 4 la acest nivel.

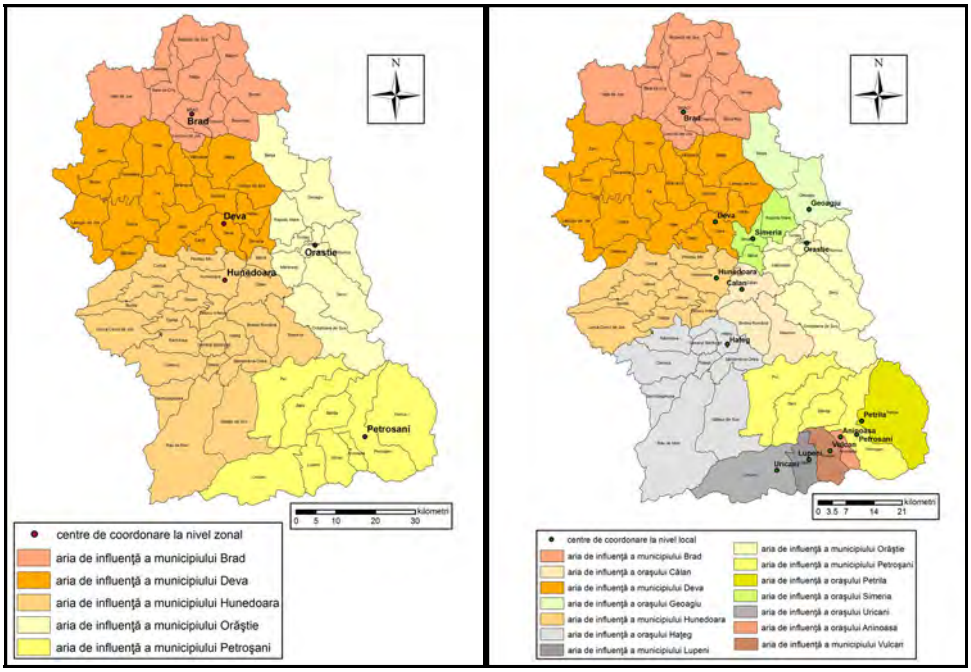

Fig. 43. *Ariile de influenţă a centrelor zonale (stânga) şi a centrelor locale (dreapta) – metoda locurilor centrale*

Concluzii

Zonele de influenţă ale aşezărilor din cadrul conurbaţiei reprezintă rezultatul interacţiunii dintre distribuţia spaţială, particularităţiile sistemului de transport, relieful şi barierele orografice şi nu în ultimul rând structurile cu rol central.

În funcţie de nivelul la care ne referim particularităţile zonelor de influenţă sunt influenţate decisiv de prezenţa structurilor cu rol central, astfel la nivele suprajudeţene (provinciale şi regionale) un rol important în delimitarea zonelor de influenţă îl au prezenţa aeroporturilor, a universităţilor, a instituţiilor descentralizate şi a unităţilor medicale de prestigiu. La nivelul centrelor de judeţ instituţiile administrative sunt cele mai importante în determinarea zonelor de influenţă, judeţul reprezentând actualmente unitatea de bază în împărţirea administrative teritorială a ţării.

La nivelele inferioare (zonale şi locale) sporeşte rolul pe care discontinuităţile reliefului şi reţeaua de căi de comunicaţii o au în determinarea

zonelor de influnţă. Alături de acestea se remarcă şi rolul important avut de prezenţa dotărilor cu rol de loc central. Delimitarea zonelor de influenţă s-a făcut cu ajutorul mai multor metode de analiză (Thiessen, Reilly-Converse, pe baza locurilor centrale) pentru a asigura o cât mai bună acurateţe a datelor şi pentru a crea o imagine mult mai apropiată de realitate. Indiferent de numărul de analize efectuate trebuie luat în considerare însă faptul că zonele de influenţă sunt dinamice iar actualizarea lor reprezintă o muncă continuă.

Principalii factori care determină dinamica zonelor de influenţă se referă la structura reţelei de căi de comunicaţii, la factorul demografic şi la dotările cu rol central. Nivelul inferior pentru care acest tip de analize a fost efectuat este cel al centrelor de coordonare locală, sub acest nivel numărul centrelor de coordonare creşte mult pe baza relaţilor administrative dintre aşezări dar şi datorită numărului mare de structuri cu rol de loc central. Delimitarea zonelor de influenţă în teritoriu pentru centrele de coordonare din judeţ este extrem de importantă pentru determinarea influenţei conurbaţiei Deva–Hunedoara ca şi structură asociativă, existând posibilitatea ca o mare parte din limitele unităţilor administrative componente să coincidă cu limitele întregii conurbaţii.

La nivel regional toate cele trei tipuri de analize asupra zonelor de influenţă au evidenţiat faptul că judeţul Hunedoara, datorită poziţionării sale nu poate intra sub influenţa unui singur centru regional existând o nevoie reală pentru crearea unui centru de coordonare puternic care să ofere locuitorilor servicii de calitate şi care să ajute la dezvoltarea judeţului.

Actualmente municipiul Deva, cel mai dezvoltat centru de la nivelul judeţului Hunedoara, polarizează spaţiul aferent judeţului strict din punct de vedere administrativ, neputând rivaliza însă cu centrele regionale în domenii precum educaţia superioară, serviciile medicale sau transportului aerian. Dezvoltarea dotărilor cu rol central din aceste domenii în Deva sau în centrele apropiate ar trebui să devină prioritară pentru înbunătăţirea vieţii tuturor locuitorilor din judeţ.

7.6. Structura sistemului de aşezări

Având date concrete referitoare la ierarhizarea, structurile cu rol central şi polarizarea spaţiului pentru aşezările din cadrul conurbaţiei (şi nu numai) putem evidenţia structura sistemului de aşezări. După cum menţiona şi I. Ianoş (2000, pag 34) „sistemele de aşezări sunt ansambluri constituite prin seturi de relaţii de interdependenţă între mai multe aşezări (urbane şi rurale)..."[5] astfel coeziunea spaţiului este dată de specificul relaţiilor dintre acestea. Studiul aşezărilor prin prisma fenomenului sistemic este relativ nou (începutul aniilor 1960) însă s-a născut din nevoia revizuirii conceptelor cunoscute despre aşezări şi alinierea lor cu realitatea contemporană în care concentrarea umană cuoaşte noi dimensiuni.

I. Ianoş mai menţionează şi faptul că orice sistem de aşezări are două componente de bază: elemente şi relaţii; elementele sunt reprezentate de către aşezări sau ansambluri de aşezări iar relaţiile sunt cele care conectează toate elementele în cadrul sistemului. În modul gândit şi prezentat de către autor realizăm repede faptul că ansamblurile de aşezări din cadrul sistemului pot fi conurbaţii, aglomeraţii sau zone metropolitane, deci subsisteme bine definite şi documentate ce pot fi integrate cu uşurinţă în sistemul de aşezări ierarhic superior.

În ceea ce priveşte relaţiile dintre elementele sistemului aceste derivă din nevoile populaţiei şi din impunerile administrative şi politice ale spaţiului în care se află sistemul. Astfel cele mai importante relaţii sunt cele de servicii, urmate de cele politico-administrative, economice şi demografice.

Relaţiile de servicii prin prisma numărului lor sunt cele mai complexe şi sunt capabile să genereze forţe de atracţie care converg în general spre centrul sistemului. Cele mai importante relaţii sunt cele comerciale, care în funcţie de comportamentul individului pot determina structuri teritoriale.

Relaţiile politico-administrative, prin impunerile create, afectează toate celelalte tipuri de relaţii limitându-le. Acest tip de relaţii sunt extrem de importante la nivelele inferioare ale ierarhiei sistemului unde alte tipuri de

[5] Ianoş, I., Humeau, J.-B. (2000), *Teoria sistemelor de aşezări umane – studiu introductiv*, Ed. Tehnică, Bucureşti

relaţii lipsesc sau sunt slab reprezentate (la nivel de comună sau între diferite sate).

Relaţiile economice se bazează pe specializarea aşezărilor, specializare derivată din exploatarea resurselor disponibile. Teoretic acest tip de relaţii este cel mai stabil, însă, în contextul socio-economic actual, suferă transformări profunde care pot conduce la modificări majore în cadrul sistemului.

Relaţiile demografice, influenţate evident de deplasările zilnice sau definitive ale populaţiei sunt consecinţă a nevoilor legate de muncă, educaţie etc. şi pot genera schimbări mari în cadrul sistemului prin fenomenele de migrare urban-rural şi depopulare. Actualmente, la nivelul conurbaţiei, ca o consecinţă a climatului socio-economic naţional fenomenul de depolulare este cel mai evident ducând la scăderi importante ale populaţiei.

Datorită varietăţii mari a sistemelor de aşezări se impune clasifiarea acestora, putând fi determinate 2 tipuri mari de tipologii: în funcţie de tipul predominant al aşezării (urban sau rural) şi în funcţie de nivelul spaţial (local, regional, naţional şi supranaţional).

În cazul primului tip de clasificare lucrurile sunt relativ simple având de a face cu delimitarea unor sisteme bine definite şi restricţionate din punct de vedere al tipului de aşezări, în cazul celei de-a doua clasificări lucrurile sunt puţin mai complicate având de a face cu o scară spaţială relativ întinsă, de la sisteme locale la sisteme continentale.

Întrucât sistemele de aşezări sunt prezente în cadrul diferitor spaţii naţionale este relativ greu de acceptat o succesiune unanim acceptată de sisteme de aşezări. După cum menţiona şi I. Ianoş (2000, pag. 102) *„... scara locală nu diferă ca şi concept, încât suportă orice comparaţie, indiferent de mărimea statelor"* însă problemele apar atunci când ne referim la scara regională, autorul menţionând că *„ceea ce este regional într-un caz, poate fi local în altul, suprafaţa statelor jucând rol important în delimitarea acestor categorii*". În acest context este posibil ca diferitele sisteme regionale identificate la nivelul unor state de mărimi diferite să nu poată fi comparate. În ceea ce priveşte succesiunea sistemelor putem identifica următoarele tipuri: locale, regionale, naţionale, supranaţionale, continentale şi în fine sistemul mondial.

Sistemele locale sunt situate la nivelul inferior al ierarhiei aşezărilor putând însă să se extindă până la nivele supralocale. Aşezarea principală în cadrul sistemului este fie o reşedinţă de comună sau poate fi chiar un mic oraş. După cum am menţionat şi anterior determinarea sistemelor depinde în mare parte de structura teritoriului şi de nivelele administrative acceptate. În cazul României interpunerea între nivelul local şi cel regional a nivelului judeţean (rar întâlnit la nivel european) permite ca de multe ori sistemele locale să fie asimilate celor judeţene, considerate subregionale. Acest lucru este frecvent în zonele în care sistemul urban este slab dezvoltat, cu puţine oraşe şi având o coeziune teritorială slabă. Din punct de vedere funcţional centrul local oferă servicii din domeniul învăţământului (inclusiv liceu), al ocrotirii sănătăţii (dispensare centre sau chiar spital), servicii bancare şi financiare, oferă posibilitate crescută de expediere a bunurilor şi o mobilitate crescută a populaţiei prin servicii specializate.

La nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara pot fi identificate 7 sisteme locale unde centrele coordonatoare sunt municipiile Deva şi Hunedoara, oraşele Simeria şi Călan şi centrele de comună Băcia, Cârjiţi şi Peştişul Mic. Dacă în cazul municipiilor Deva şi Hinedoara şi oraşelor Simeria şi Călan pe lângă relaţiile administrative pot fi observate şi relaţii comerciale, pentru educaţie sau pentru ocrotirea sănătăţii, în cazul centrelor rurale relaţiile principale în sistem sunt de ordin administrativ.

Sistemele zonale pot fi identificate în zone intens urbanizate reprezentând legătura dintre centrele locale şi cele subregionale. Aşezarea centrală în cadrul sistemului este de obicei un municipiu sau un oraş puternic, care deţine o serie de funcţii ce îi permit să concentreze o serie de aşezări de rang inferior, aşezări pe care le domină prin extinderea funcţiei comerciale, educaţionale, sanitare, culturale şi de multe ori industriale. Aceste sisteme permit (în cazul în care şe doreşte) un supracontrol administrativ, putând acţiona ca unităţi administrative intermediare între comune şi judeţ. În fapt acest lucru s-a şi realizat în trecut, respectiv în perioada 1950-1968 când au funcţionat raioanele ca şi unitate administrativă. Astfel în cadrul judeţului Hunedoara au funcţionat raioanele Deva, Hunedoara, Brad, Orăştie, Haţeg şi Petroşani, acestea fiind similare sistemelor zonale actuale, neavând însă personalitate juridică în

cadrul acestui sistem intermediar. Aşezările centrale din fiecare sistem deţin îndeajuns de multe structuri cu rol central şi funcţii pentru a putea satisface nevoile locuitorilor din sistemele pe care le subordonează.

În cadrul conurbaţiei se observă că Deva şi Hunedoara deţin rolul de aşezare centrală atât pentru sistemele locale cât şi pentru cele zonale, fiind un fapt firesc privit prin prisma dotărilor şi funcţiilor celor două aşezări. Având în vedere că între cele două aşezări, Deva şi Hunedoara, există o strânsă legătură trebuie evidenţiat faptul că cele două sisteme zonale se comportă practic ca şi un întreg. Acest lucru înseamnă în esenţă că, *conurbaţia se comportă ca şi un sistem zonal în cadrul judeţului Hunedoara.*

Sistemele subregionale sau judeţene sunt specifice teritoriului naţional românesc, judeţul fiind o unitate intermediară între comună şi regiune. La nivel subregional, judeţean în cazul nostru, rolul administrativ primează în determinarea aşezării centrale a sistemului.

Adesea aşezarea centrală, un municipiu sau un oraş puternic dezvoltat, este un centru administrativ vechi care de-a lungul timpului a acumulat funcţii şi şi-a consolidat locul în cadrul sistemului naţional. Pe lângă funcţia administrativă se observă prezenţa funcţiei economice, de învăţământ, de ocrotire a sănătăţii etc., fapt care determină o subordonare a tuturor aşezărilor din teritoriul în care aşezarea deţine rolul central, judeţul în cazul nostru.

Aşezarea centrală în cazul judeţului Hunedoara este municipiul Deva care subordonează funcţional toate aşezările din judeţ, structurate în sisteme zonale şi locale. În prin prisma existenţei conurbaţiei Deva–Hunedoara putem considera că aceasta (conurbaţia) reprezintă aşezarea centrală din sistemul jdeţean.

Sistemele regionale, formate în jurul unor centre extrem de puternice au ca şi scop principal echilibrarea sistemului de aşezări prin distribuirea funcţiilor în teritoriu. În cazul României, pentru a corecta centicitatea capitalei Bucureşti, s-au stabilit începând cu 1998 regiunile de dezvoltare.

În cadrul regiunii vest, unde este inclus judeţul Hunedoara aşezarea centrală este Timişoara. Aceasta a fost aleasă datorită funcţiilor capabile să deservească populaţia la nivel regional. Conurbaţia Deva–Hunedoara devine în acest context subordonată Timişoarei, prin rolul de aşezare

centrală în cadrul sistemului subregional. Din această postură dirijează spre baza sistemului fonduri şi proiecte implementate de către Agenţia de Dezvoltare Regională Vest, a cărui sediu este în Timişoara.

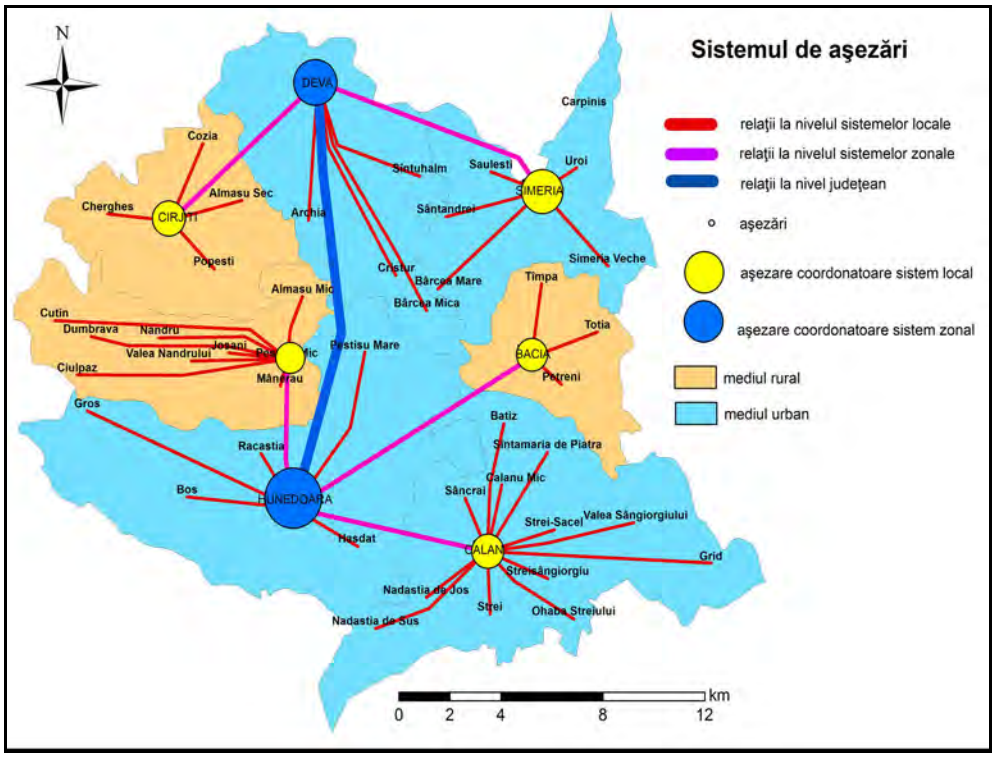

Fig. 44. *Sistemul de aşezări din cadrul conurbaţiei Deva – Hunedoara*

7.7. Conurbaţia Deva–Hunedoara, structură, funcţie şi polarizare în teritoriu

La începutul acestui capitol menţionam faptul că structura conurbaţiei Deva–Hunedoara este formată din 49 de aşezări urbane şi rurale. Acestea au fost analizate demografic, după mărimea suprafeţei construite, le-au fost analizate structuriile cu rol de loc central iar pentru cele mai importante s-au calculat arii de influenţă, toate aceste demersuri având ca şi scop determinarea structurii interne a conurbaţiei şi a modului în care aceste aşezări interacţionează între ele pentru a forma o structură asociativă funcţională şi performantă.

Evident că este practic imposibilă determinarea tuturor relaţiile ce au loc între diferite aşezări, însă pe baza elementelor studiate anterior se pot identifica o serie de relaţii universal valabile la nivelul conurbaţiei:

- toate aşezările din cadrul conurbaţiei *sunt subordonate administrativ municipiului Deva,* datorită rolului de municipiu reşedinţă de judeţ;
- polarizarea educaţională are rol decisiv în stabilirea unor fluxuri zilnice rural-urban pentru satisfacerea nevoii de educaţie. Polarizarea educaţională creează relaţii distincte între aşezările care nu oferă servicii educaţionale şi centrele recunoscute ca fiind furnizoare de astfel de servicii;
- relaţia între Deva şi Hunedoara este una de echilibru, bazată pe un dualism administraţie-comerţ/industrie-educaţie-turism;
- pentru servicii medicale locuitorii din mediul rural apelează la unul dintre centrele urbane Deva, Hunedoara, Simeria sau Călan, enumerate în ordinea importanţei;
- polarizarea comercială, economică şi industrială puternică aferentă municipiilor Deva şi Hunedoara creează premizele regresului unor aşezări slab dezvoltate (demografic şi teritorial);
- liniile de forţă principale, aşa cum au fost ele identificate, reprezintă zone propice pentru dezvoltarea teritorială a aşezărilor pe când liniile de forţă secundare favorizează dezvoltarea de activităţi şi spaţii agricole;
- repartiţia reliefului impune dispunerea fluxurilor principale în zonele de luncă şi convergenţa restului de fluxuri către acestea.

Relaţiile enumerate mai sus stau la baza structurii funcţionale a conurbaţiei, structură alcătuită în jurul celor două nuclee Deva şi Hunedoara. În vecinătatea acestora gravitează restul aşezărilor care sunt dependente, în diferite măsuri, de serviciile oferite de nuclee. Având în vedere specificul conurbaţiei şi ierarhizarea aşezărilor sunt identificate şi o serie de aşezări cu rol polarizator secundar din rândul centrelor de coordonare locală şi supracomunale care influenţează modul de funcţionare a conurbaţiei (Simeria, Călan, Băcia).

Evidenţierea structurii interne a conurbaţiei Deva–Hunedoara este facilitată de folosirea choremelor, care în accepţiunea lui I. Ianoş (2000, pag.

107)[6] exprimă acţiuni, proiecte şi rezultate, reprezentând „semnătura" societăţilor pe spaţiul în care trăiesc.

Formele prin care se exprimă choremele sunt alcătuite din trei figuri geometrice de bază: punctul, linia şi suprafaţa. Organizarea spaţiului cu ajutorul coremelor are la bază şapte semne: *aria* care reprezintă spaţiul analizat sub forma unui cerc, pătrat, dreptunghi sau poligon; *punctul* care poate reprezenta o gospodărie, locaţie sau o localitate; *linia*, cu dublă semnificaţie, de separare a spaţiului sau de cale de comunicaţie; *fluxul* ce marchează o asimetrie şi o direcţie determinantă a unei acţiunii; *pasajul* care face legătura între două spaţii deschise; *variaţia* care indică o creştere sau o scădere (demografică, teritorială etc.) şi *gradientul* care indică trecerea de la valori ridicate la valori scăzute şi invers.

Combinarea acestor semne produce o varietate mare de înţelesuri şi legi formând un adevărat alfabet al geografiei care ajută la elucidarea multor relaţii spaţiale, permiţând totodată interpretarea generală a spaţiilor complexe. Cu toate că sunt uşor de folosit dar mai ales de interpretat nu sunt acceptate de mulţi autori (sau chiar şcoli geografice) care preferă metode mult mai descriptive pentru înţelegerea spaţiului geografic studiat.

Pentru a studia şi a reprezenta grafic structura internă a conurbaţiei Deva–Hunedoara şi pentru a include cu succes analizele efectuate anterior consider că o reprezentare a spaţiului cu ajutorul choremelor este de preferat din moment ce informaţia prezentată în capitolele anterioare este greu de structurat într-o formă grafică simplă. Am evitat prezentarea informaţiilor sub forma unei hărţi pentru că detaliile prezentate pot denatura cu uşurinţă mesajul simplu pe care o reprezentare schematică (coremică) îl tranzmite.

Analiza choremică prezentată are ca şi scop evidenţierea zonelor cu potenţial ridicat de dezvoltare şi a relaţiilor dezvoltate între acestea. Scopul final fiind identificarea principalele zone în care sunt necesare intervenţii pentru a asigura o dezvoltare echilibrată a conurbaţiei.

Teritoriul conurbaţiei este dominat de către bipolul Deva–Hunedoara care ocupă zona centrală determinând crearea unei zone cu puternice accente urbane între cele două nuclee. Restul teritoriului conurbaţiei poate

[6] Ianoş, I. (2000), *Sisteme teritoriale, o abordare geografică*, Ed. Tehnică, Bucureşti

fi privit ca având un rol predominant de sprijin, de externalizare a funcţiilor. În acest spaţiu nici o aşezare nu reuşeşte să obţină o cvasi-independenţă de dotările cu rol central oferite de nucleul Deva–Hunedoara astfel că în ciuda prezenţei altor două centre urbane fluxurile zilnice dominante rămân cele spre Deva şi Hunedoara.

Dependente de serviciile oferite de către Deva şi Hunedoara sunt şi multe arii situate în afara conurbaţiei, în special cele din imediata apropiere. Un bun exemplu sunt aşezările situate la nord de Mureş care depind de Deva pentru nevoile legate de educaţie, ocrotirea sănătăţii sau comerţ.

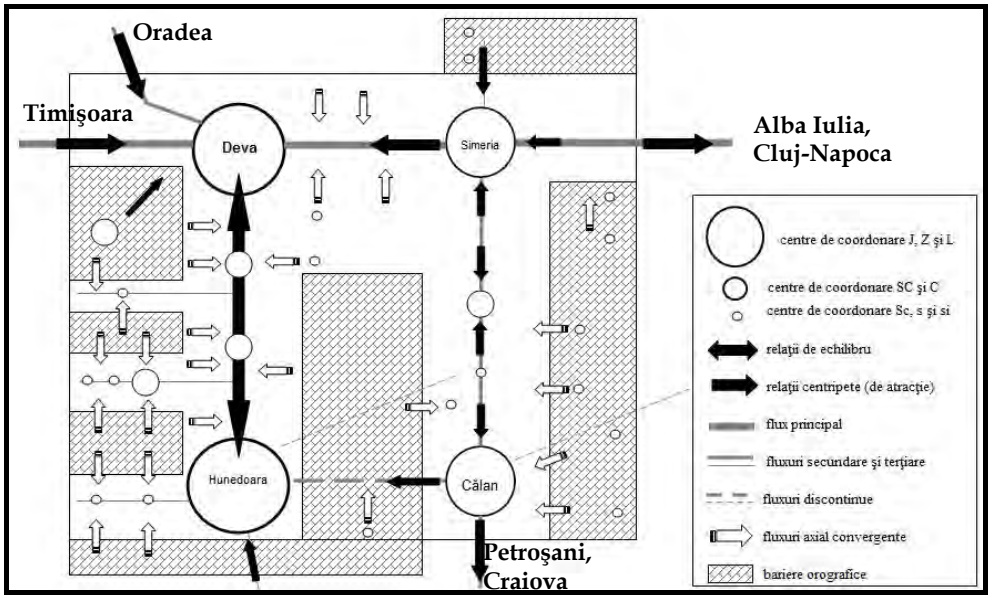

Fig. 45. *Conexiunile plan-spaţiale*

Principalele două aşezări cu rol de sprijin în cadrul conurbaţiei sunt Simeria şi Călan, ambele foste oraşe monoindustriale, ele reuşind să atragă fluxuri zilnice din zonele de discontinuitate apropiate (Dealurile Hunedoarei de Est şi Dealurile Orăştiei) însă în mod neaşteptat sunt concurate de către centrul supracomunal Băcia care oferă servicii în domeniul educaţiei şi industriei creând astfel o discontinuitate în relaţia Simeria - Călan. De altfel discontinuităţile, de natură orografică au un rol

cheie în crearea unor relaţii la nivelul conurbaţiei observându-se tendinţa de formare de fluxuri ce converg către axele de dezvoltare structurate de-a lungul principalelor văi de la nivelul conurbaţiei.

De multe ori însă barierele orgogrfice sunt greu de trecut cerând fluxuri discontinue inhibând dezvoltarea unor zone. Este şi cazul Dealurilor Hunedoarei de Est care nu permit dezvoltarea normală a relaţiilor dintre Hunedoara şi Călan, aceste dealuri reprezentând un mare impediment încă de la dezvoltarea industrială a zonei când surplusul de cocs produs la Călan ajungea cu greu la Hunedoara fiind transportat pe calea ferată cu ocol prin Simeria. Cu toate că există o barieră orografică între Hunedoara şi Călan există o serie de servicii (medicale, comerţ, industrie, educaţie) care fac ca oraşul Călan să fie atras de către Hunedoara.

Pe de altă parte între Deva şi Simeria nu există discontinuităţi care să inhibe dezvoltarea unor relaţii zilnice sau periodice. Ca şi în cazul anterior oraşul Simeria este dependent de municipiul Deva pentru satisfacerea unor nevoi legate de asigurarea sănătăţii, educaţie şi comerţ, însă în acest caz se observă şi o atenţie spotită pe care oraşul Simeria o are datorită rolului de nod feroviar, asfel că de multe ori distribuţia produselor pe calea ferată se face la/de la Simeria (în ciuda zonei de triaj relativ generoase existent la Deva).

Relaţia centrală din cadrul conurbaţiei este fără îndoială cea dintre Deva şi Hunedoara, istoria celor două aşezări fiind legată încă din momentul atestării lor documentare în secolul XIII. De-a lungul timpului relaţia dintre cele două aşezări a fost privită întotdeauna sub două aspecte: subiectiv, prin ochii locuitorilor, a fost şi este o competiţie şi obiectiv, privită în general a fost şi este o relaţie de cooperare.

Încă de la început dualismul administraţie-industrie a fost privit cu scepticism de către locuitorii din Hunedoara care considerau că merită să deţină întietatea în ceea ce priveşte luarea deciziilor administrative din moment ce sunt principala forţă economică din zonă. Frustrarea rezultată din crearea acestui dualism se menţine şi astăzi, fiind alimentată artificial de către unii politicieni care consideră că în conurbaţie Hunedoara ar trebui să domine şi să ia majoritatea deciziilor. Perioada în care manifestarea cea mai clară a unui dualism administraţie–industrie a fost evidenţiată a fost

perioada regimului comunist în care dezvoltarea industriei hunedorene atrăgea forţă de muncă şi din Deva. În această perioadă locuitorii din Hunedoara au devenit din ce în ce mai nemulţumiţi că marea majoritate a profitului generat de către C.S.H. era investit în dezvoltarea Devei dar şi a altor oraşe şi municipii din ţară. Studiată obiectiv această perioadă poate fi descrisă de mentalitatea comunistă des exprimată de către liderii locali, judeţeni şi naţionali ai P.C.R. şi anume *crearea unei Românii multilateral dezvoltate*. În opinia liderilor comunişti singurul mod în care acest lucru putea fi realizat era prin redistribuirea profitului obţinut de către un obiectiv industrial pentru dezvoltarea altor zone.

În acest context afirmaţia conform căreia Hunedoara ar trebui să fie centrul administrativ având o industrie generatoare de profit este doar o impresie în subconştientul colectiv al unora dintre locuitorii Hunedoarei. Această afirmaţie poate fi demontată doar prin simplul studiu al capitolului de faţă, care demonstrază faptic că Deva are mai multe dotări cu rol central fiind îndreptăţită să *"conducă"* (dacă poate fi vorba de aşa ceva la nivelul unei conurbaţii).

Dacă la nivelul relaţiei dintre Deva şi Hunedoara lucrurile sunt relativ clare trebuie stabilit rolul pe care aşezările rurale îl au în cadrul conurbaţiei. Acesta reprezintă o conlucrare a factorilor geografici, socio-economici şi administrativi la nivelul fiecărei aşezări, existând trei tipuri generale de roluri pe care aşezările rurale le vor avea: extensie a urbanului, coordonare comunală şi reorganizare a spaţiului. În primul caz aşezările situate între cele patru centre urbane devin, odată cu extinderea urbanului, spaţii urbane preluând în acest sens şi unele funcţii. În cel de-al doilea caz o serie de aşezări rurale vor asigura procesul de tranziţie către urban a zonelor situate de-a lungul fluxurilor secundare şi terţiare prin oferirea de servicii de calitate superioară în toate domeniile. Ultima categorie de aşezări care vor reorganiza spaţiul se referă la cele izolate care fie îşi vor continua regresul şi astfel vor dispărea fie se vor transforma în centre agricole şi îşi vor găsi o poziţie de echilibru în teritoriu.

Totalitatea acestor relaţii identificate precum şi multitudinea de date colectate şi prezentate în capitolele anterioare îşi pot găsi utilitatea în încercarea de a crea un model de dezvoltare al conurbaţiei Deva–Hunedoara bazat pe organizarea sistemelor naturale şi antropice.

La baza organizării şi dezvoltării spaţiului geografic aferent conurbaţiei se află substratul geologic iar grefat pe acesta, cel morfologic şi hidrografic. Împreună aceste trei sisteme invariabile reprezintă baza pe care toate celelalte sisteme mobile sunt grefate. Importanţa structurii geologice, a morfologiei şi a reţelei hidrografice în structurarea şi dezvoltarea conurbaţiei este maximă, aceste sisteme predestinând dezvoltarea socio-economică a spaţiului prin crearea de spaţii ideale de habitat în zonele de luncă. Poziţionarea actuală a aşezărilor omeneşti este pe departe de a fi o întâmplare, rolul celor trei factori fiind determinant, însă în final omul a fost cel care a stabilit ordinea dezvoltării aşezărilor.

Conlucrarea factorilor morfologici şi hidrologici a condus la dezvoltarea unui spaţiu de luncă semi închis de relieful de munte, însă predestinat tranzitului, reţeaua hidrografică sculptând două axe majore de comunicare printre masivele montane. Axa principală aferentă Mureşului pe direcţia est-vest şi cea secundară pe direcţia nord-sud aferentă Streiului.

Sistemul astfel delimitat, deşi izolat de masive montane în toate părţile permite tranzitul prin trei puncte cheie în dezvoltarea sistemului:

- *spre vest şi spre nord* intrarea-ieşirea din sistem corespunde cu trecerea între sectoarele Lipova–Deva şi Deva–Şebeş a Culoarului Mureşului, în zona în care Mureşul îşi schimbă direcţia de curgere spre SV (la Mintia);
- *spre est* intrarea-ieşirea din sistem corespunde cu schimbarea cursului râului Mureş spre NV, în amonte de confluenţa cu Streiul, schimbare determinată de contactul cu Munţii Şureanu între Simeria Veche şi Turdaş;
- *spre sud* intrarea-ieşirea din sistem corespunde cu trecerea între Depresiunea Strei–Cerna şi Depresiunea Haţeg–Petroşani, pe cursul râului Strei în aval de Subctate.

Aceaste puncte de acces bine definite au creat condiţiile optime ca în interiorul sistemului relaţile între aşezări să fie puternice, acest fapt permiţând în primul rând dezvoltarea lor în număr mare şi apoi gruparea lor de-a lungul lunciilor şi dezvoltarea conurbaţiei în lungul celor trei luncii. Totodată barierele orografice şi existenţa punctelor de intrare-ieşire a condus la izolarea sistemului, relaţiile cu aşezările situate în afara lui sunt

sporadice, acestea făcând parte din alte sisteme. În vest se conturează sistemul rural Dobra - Ilia, în nord sistemul Brad, în est sistemul Orăştie - Geoagiu iar în sud sistemul Haţeg. Caracterul de izolare între sisteme derivă din faptul că aşezările centrale din aceste sisteme dispun de dotări cu rol central (liceu, spital, magazine etc.) prin care îşi menţin populaţia, împiedicând mişcările migratorii majore spre alte sisteme.

Suprapunerea reţelelor de căi de comunicaţie şi sistemelor de aşezări peste sistemul natural format din structura geologică, morfologie şi reţeaua hidrografică a dat naştere unui sistem adaptativ, variabil care a trebuit să se plieze după rigorile impuse de cadrul natural. Această supunere a factorului uman a fost evidenţiată în cadrul întregului sistem (ca parte integrantă a Culuarului Mureşului, sectorul Sebeş - Deva) de către V. Zotic (2007) care consideră că *„reţeaua de aşezări organizată în sisteme de aşezări se constituie ca primă structură antopică organizată a spaţiului din Culoarul Mureşului care s-a adaptat evolutiv după structura reţelelor naturale ale spaţiului"*[7].

În continuare pentru crearea unui model de dezvoltare a conurbaţiei ierarhizarea aşezărilor precum şi a căilor de comunicaţii este crucială. După cum am arătat anterior fiecare aşezare din sistem are capacitatea de a polariza spaţiul în funcţie de rangul atribuit, însă este foarte important ca această polarizare a spaţiului să nu fie una punctuală, ea trebuie să fie în concordanţă cu cea a aşezărilor vecine din sistem, formând axe de dezvoltare în lungul principalelor linii de forţă.

Formarea acestor axe de dezvoltare trebuie să ţină însă cont şi de capacitatea de tranzit în cadrul sistemului, grefată pe principalele caracteristici morfo – hidrografice.

Cea mai importantă axă de dezvoltare (de importanţă internaţională) prezentă la nivelul conurbaţiei este cea care se suprapune peste Culuarul Mureşului, fiind parte integrantă a sistemului de transport european, Colidorul IV. Această axă cuprinde o serie de structuri de transport majore (autostrada A1, E85 şi magistrala M200) fiind cea mai importantă legătură spre Europa de Vest.

[7] Zotic, V.(2007), *Organizarea spaţiului geografic în Culuarul Mureşului, sectorul Sebeş-Deva.*, Editura Presa Clujeană, Cluj-Napoca

Urmează ca şi importanţă axa naţională de dezvoltare nord-sud Simeria–Călan situată în Depresiunea Strei - Cerna. Această axă asigură legătura cu partea de sud a ţării prin Defileul Jiului.

Ca şi axă de importanţă judeţeană poate fi considerată Sântuhalm–Hunedoara, aceasta fiind o zonă de trafic intens situată între municipiile Hunedoara şi Deva. Această axă reprezintă principala zonă de dezvoltare a conurbaţiei, observându-se un fenomen intens de umplere a spaţiului în lungul ei.

În continuare se poate identifica o axă de dezvoltare zonală între Hunedoara şi Călan, care va contribui esenţial la dezvoltarea conurbaţiei prin întărirea relaţilor dintre cele două axe de dezvoltare prezentate anterior.

Pot fi identificate şi axe de dezvoltare locale ce au rolul de a asigura distribuirea fluxurilor din axele de rang superior. Se încadrează aici axele Hunedoara–Groş, Hunedoara–Teliucul Inferior, Hunedoara–Silvaşu de Jos, Peştişu Mare–Nandru, Deva–Cârjiţi, Peştişu Mare–Cârjiţi, Călan–Bretea Română, Călan–Ohaba Streiului şi Călan–Valea Sângeorgiului.

Spaţiile libere cuprinse între axele de dezvoltare, denumite de către G. Gusti (1974) „ochi ai reţelei cardinale" reprezintă un spaţiu ecologic în care predomină sistemele naturale (pădurile) sau cele agro-naturale (terenuri arabile, păşuni, fâneţe), rolul lor principal fiind acela de producţie şi de echilibru faţă de zonele dezvoltate ale axelor. Existenţa zonelor ecologice la nivelul conurbaţiei este un factor important de echilibru al spaţiului, acestea pe lângă rolul strict de producţie putând asigura şi servicii de recreere şi industrie secundară derivată din prelucrarea lemnului (existând suprafeţe mari de păduri în zona munţilor Poiana Ruscă). Spaţiul ecologic poate fi împărţit în zone cu agricultură dezvoltată intensiv, zone cu agricultură extensivă sau de subzistenţă şi zone forestiere.

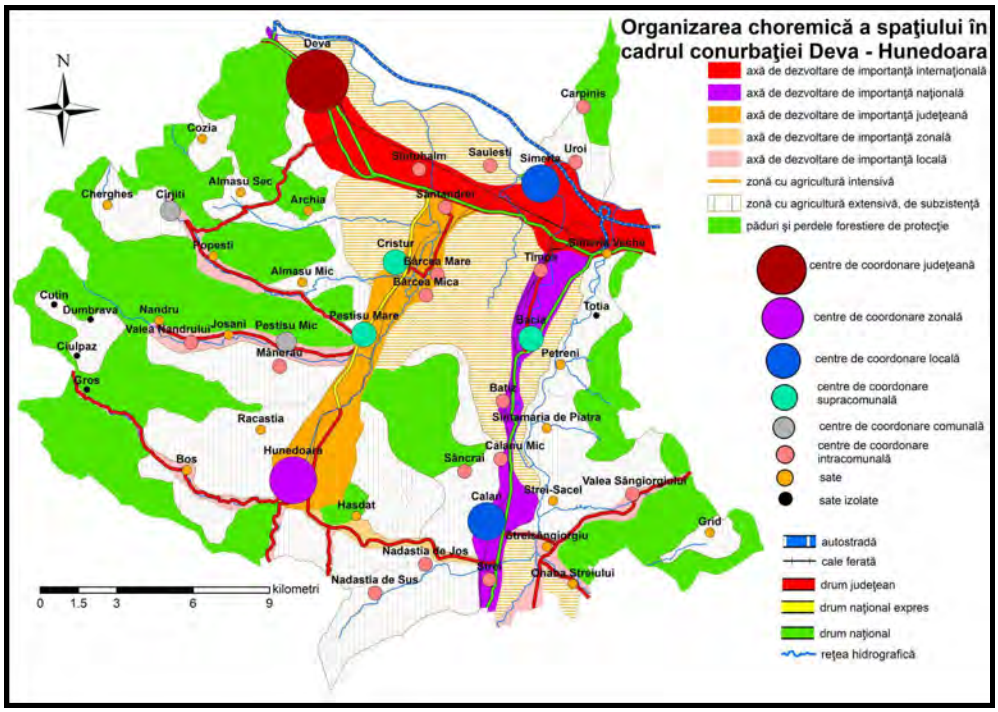

Fig. 46. *Expresia choremică a organizării spaţiului geografic în cadrul conurbaţiei Deva–Hunedoara*

Descifrarea structurii interne şi modul de funcţionare a conurbaţiei ne duce mai aproape de răspunsul la întrebarea din capitolul 1: *care va fi rolul conurbaţiei Deva–Hunedoara în sistemul naţional de aşezări?* Este evident că rolul conurbaţiei în sistemul naţional trebuie să fie în concordanţă cu nevoile de dezvoltare a acestuia la nivel naţional, regional şi judeţean dar şi cu nevoile populaţiei din apropiere (judeţ şi regiune).

La nivel naţional una dintre cele mai importante probleme identificate de către geografi şi evidenţiată de către P.AT.N. şi analizele rezultate din elaborarea acestuia se referă la rolul central pe care Bucureştiul îl are în coordonarea sistemului naţional de aşezări. Crearea regiunilor de dezvoltare ca şi mod de rezolvare a problemei legate de centralitatea excesivă nu este cea mai fericită variantă din moment ce aceste regiuni au limite trasate artificial iar în modul de funcţionare a lor nu s-a ţinut cont de posibilitatea ca centrele regionale, incluse în aceste regiuni să fie încurajate să se dezvolte teritorial şi socio-economic.

Având în vedere cele enumerate în capitolele anterioare dar şi prevederile Legii 351/2001 cu modificările ulterioare şi în concordanţă cu articolul 4, alineantul 2^1 din legea 109/2010 considerăm că *"rolul conurbaţiei Deva–Hunedoara în sistemul naţional de aşezări este echivalent cu cel al unui municipiu de rang I"*. La baza acestei afirmaţii stă analiza dotărilor cu rol central din cadrul conurbaţiei, poziţionarea şi conjunctura în care conurbaţia se dezvoltă şi nu în ultimul rând dezvoltarea propusă a conurbaţiei.

Legea 351/2001 impune o serie de condiţii cadru pentru ca un municipiu să fie considerat de rang I, criteriul demografic fiind practic singurul care nu este actualmente îndeplinit. Având însă în vedere scăderea accentuată a populaţiei din ultima perioadă (reflectată de rezultatele parţiale ale recensământului din 2011) putem considera criteriul demografic redundant, el fiind oricum ignorat de către factorul politic în luarea deciziilor în ceea ce priveşte decretarea de noi municipii şi oraşe. Conurbaţia compensează însă criteriul demografic prin poziţia geografică favorabilă (situată la intersecţia fluxurilor europene şi naţionale), prin identitatea puternică a locuitorilor din cadrul conurbaţiei (exprimată prin ataşamentul faţă de locuri şi istorie), prin accesibilitatea excelentă (oferită de infrastructura aferentă Coridorului IV PanEuropean), prin structurile edilitare moderne dar şi prin capacitatea economică ridicată (datorată concentrării umane dar şi prezenţei industrilor cu tradiţie în zonă).

Poate mai important decât toate cele enumerate mai sus este faptul că în sistemul naţional de aşezări este nevoie de o structură cum este conurbaţia Deva–Hunedoara, argumentele în favoarea unui nou municipiu de rangul I în zonă fiind următoarele:

- conurbaţia deţine dotări cu rol central asemănătoare centrelor regionale (aşa cum au fost ele înţelese în scopul prezentului studiu) iar pe viitor poate concura sub toate aspectele cu acestea;
- conurbaţia este situată la jumătatea distanţei dintre Timişoara şi Cluj-Napoca, influenţa acestora în zonă fiind limitată;
- poziţionarea geografică reprezintă principalul atuu al conurbaţiei, zona ocupată de judeţul Hunedoara şi implicit de conurbaţia fiind considerată o zonă de tranzit între provinciile istorice Banat şi Transilvania;

- prezenţa barierelor orografice importante atât în partea de nord cât şi în partea de sud a conurbaţiei limitează influenţa centrelor regionale vecine Oradea şi Craiova şi creează o oportunitate de dezvoltare teritorială într-un spaţiu puternic fragmentat;
- intersecţia fluxurilor principale pe direcţia est-vest şi nord-sud pe teritoriul conurbaţiei accentuează nevoia creării unui nou centru de coordonare;
- dezvoltarea teritorială şi socio-economică a centrelor urbane din cadrul conurbaţiei dar şi a centrelor urbane apropiate (Orăştie, Brad, Haţeg) creează bazele dezvoltării unei structuri puternic urbanizate în zona central vestică a României;
- înfrastructura rutieră şi feroviară existentă şi proiectele propuse şi/sau aflate în execuţie contribuie semnificativ la dezvoltarea zonei precum şi la sporirea atractivităţii acesteia pentru locuitori şi agenţi economici.

Considerând toate cele enumerate mai sus se poate concluziona, fără nici o ezitare, că *rolul conurbaţiei Deva–Hunedoara în sistemul naţional de aşezări va fi de centru regional de echilibru teritorial între provinciile Banat şi Transilvania, echivalentul unui municipiu de rangul I*.

Odată clarificată problema rolului conurbaţiei Deva–Hunedoara în sistemul naţional de aşezări atenţia se îndreaptă spre cuantificarea zonei de influenţă pe care aceasta o are în teritoriu. Sesizând faptul că simpla însumare a zonelor de influenţă aferente tuturor aşezărilor din cadrul conurbaţiei ar rezulta în neconcordanţe am optat pentru reanalizarea zonei de influenţă considerând conurbaţia ca unitate administrativă. Pentru a efectua această analiză se impun următoarele două clarificări: conurbaţia este considerată centru de coordonare regională iar numărul de locuitori în cadrul prezentului studiu este de 171324 reprezentând suma aferentă tuturor aşezărilor din cadrul conurbaţiei în anul 2002.

Ca şi centru de coordonare regională conurbaţia Deva–Hunedoara va intra în competiţie directă cu Timişoara, Arad, Oradea, Cluj-Napoca şi Sibiu care sunt centre de coordonare cu tradiţie cu structuri cu rol central importante şi cu relaţii teritoriale care le permit să controleze zonele de influenţă foarte bine. Pentru conurbaţia Deva–Hunedoara va fi greu să se

impună ca şi centru de coordonare deoarece deşi deţine multe structuri cu rol central importante valoarea lor este net inferioară celor din centrele vecine. Vorbim aici de facultăţi şi universităţi, de spitale, de structura economică, de sectorul financiar-bancar, de educaţia populaţiei şi nu în ultimul rând de infrastructura aviatică.

La nivelul învăţământului superior centrele din Deva şi Hunedoara sunt net inferioare celor din Timişoara sau Sibiu. Pe de altă parte trebuie menţionat faptul că în contextut tot mai accentuat al unei crize economice acestea s-au dezvoltat datorită numărului mare de studenţi din interiorul judeţului. Ocrotirea sănătăţii este un alt aspect important la care conurbaţia nu poate (momentat) concura cu centrele regionale învecinate. Deşi modernizate spitalele din cadrul conurbaţiei nu pot rivaliza cu cele vecine datorită prestigiului pe care acestea le au dar şi datorită numărului mai redus de specializări. Dezvoltarea profesională a forţei de muncă şi dinamica acesteia reprezintă un alt dezavantaj în competiţia cu celelalte centre regionale din zonă.

Forţa de muncă din conurbaţie formată în special din persoane fără studii superioare este consecinţa industrializării excesive din perioada comunistă şi supraspecializării într-un domeniu îngust cum este metalurgia. Cu toate că există măsuri active de reconversie din fonduri UE şi o deschidere mai mare către formarea continuă forţa de muncă va rămâne încă o bună perioadă de timp sub standardele moderne.

Pe departe cel mai mare minus pe care conurbaţia îl are faţă de centrele vecine este lipsa unui aeroport, fie el şi de interes regional. Cum studiile de fezabilitate şi sursa finanţării pentru transformarea aerodromului Săuleşti în aeroport regional întârzie este de aşteptat ca locuitorii conurbaţiei să beneficieze de un aeroport propriu cel mai devreme în 2016.

Dezvoltarea unor relaţii stabile în teritoriu dar şi obţinerea recunoaşterii statutului de centru de coordonare regională este un proces îndelungat fiind legat de dezvoltarea teritorială, a căilor de comunicaţie şi nu în ultimul rând de stadiul de implementare a unor proiecte de dezvoltare la nivel naţional, judeţean şi local.

Prin prisma problemelor enumerate mai sus înţelegem că influenţa conurbaţiei la nivelul centrelor regionale va fi limitată (cel puţin într-o

primă fază a dezvoltării). O extindere a zonei de influenţă a conurbaţiei în afara judeţului Hunedoara este posibilă dar improbabilă datorită concurenţei ci celelalte centre regionale. Vorbim practic de o limitare a influenţei în interiorul propriului judeţ, asemănătoare cu cea a Aradului, conurbaţia Deva–Hunedoara urmând să preia şi funcţia administrativă a judeţului. Trebuie făcută următoarea menţiune: *zona de influenţă identificată ce corespunde cu limita judeţului Hunedoara este o zonă de* ***influenţă îndepărtată*** *ce poate fi fragmentată la nivele inferioare de către centrele de coordonare zonale şi locale*. Locuitorii din aşezările aflate în această zonă de influenţă îndepărtată depind de conurbaţia Deva–Hunedoara pentru o serie de servicii legate de administraţia centrală şi judeţeană, servicii medicale diverse, învăţământ preuniversitar şi universitar şi nu în ultimul rând servicii legate de mobilitatea bunurilor şi persoanelor pe distanţe mari.

Zona de influenţă medie sau mijlocie reflectă adevărata putere de polarizare a conurbaţiei, individul având la acest nivel de luat o decizie asupra serviciului pe care îl foloseşte (referindu-ne aici la servicii legate de educaţie, sănătate şi comerţ). La acest nivel conurbaţia intră în concurenţă directă cu centrele de coordonare zonală Brad, Orăştie şi Petroşani astfel că aria ei de influenţă scade semnificativ. În procesul de stabilirea a zonelor de influenţă la acest nivel sunt determinane o serie de dotări cu rol central cum ar fi liceele (în special cele specializate), spitalele performante cu capacitate mare de polarizare, centrele comerciale specializate dar şi centrele industriale. Se individualizează astfel trei sisteme cvasi-independente în care influenţa conurbaţiei este foarte limitată.

Primul sistem este coordonat de către municipiul ***Brad*** fiind situat în partea nordică a judeţului Hunedoara, în depresiunea Bradului din munţi Apuseni. Ca şi centru de coordonare zonală Bradul se află în centrul "ţării Zarandului", beneficiind de o lungă istorie în această zonă reuşeşte să limiteze cu succes influenţa conurbaţiei în mare parte datorită barierei orografice a Munţilor Apuseni dar şi datorită reţelei de căii de comunicaţii rutiere convergente către Brad.

Al doilea sistem de coordonare zonală este cel al municipiului ***Orăştie*** situat în partea central estică a judeţului Hunedoara. Municipiul Orăştie este un centru cultural vechi, fiind legat de numele său prima tipăritură în

limba română dar şi istoria dacilor, acesta fiind aşezarea centrală din "zona Orăştie-Grădişte". Influenţa acestuia în teritoriu este mult redusă de concurenţa cu conurbaţia Deva–Hunedoara astfel că reuşeşte doar să polarizeze zone reduse din lunca Mureşului şi zona nordică a Munţilor Şureanu, respectiv zona cunoscută sub numele de Dealurile Orăştiei sau Dealurile Cugirului.

Ultimul centru de coordonare zonală şi cel mai puternic este municipiul ***Petroşani*** care coordonează un sistem întreg format din 6 aşezări urbane grupate în microsistemul Văii Jiului. Această zonă puternic industrializată şi individualizată are totuşi o influenţă scăzută la nivelul judeţului Hunedoara datorită condiţionăriilor reliefului, cu toate că deţine o serie de structuri cu rol central de nivel superior (facultate, spital municipal performant şi industrie dezvoltată).

În acest context conurbaţia Deva–Hunedoara îşi extinde zona de influenţă asupra a trei părţi istorice din judeţul Hunedoara: *zona Valea Mureşului* ce corespunde părţii central vestice a judeţului, *Ţinutul Pădurenilor* ce corespunde cu zona Munţilor Poiana Ruscă şi *Ţara Haţegului* ce corespunde cu zona central sudică a judeţului Hunedoara ***delimitând zona de influenţă mijlocie sau medie***.

Aceste trei zone concentrează mare parte din suprafaţa judeţului Hunedoara, influenţa conurbaţiei fiind propagată de-a lungul fluxurilor principale pe Valea Mureşului (est-vest), pe Valea Streiului (nord-sud), către nord spre Munţii Metaliferi şi către sud-vest pe Valea Bistrei spre Poarta de Fier a Transilvaniei. În cadrul acestei zone de influenţă relaţia individului cu spaţiul vecin, tiparul relaţiilor între zonele istorice, existenţa unor importante structuri cu rol central în centrele zonale şi predominanţa spaţiului rural este determinantă în limitarea zonelor de influenţă a marilor oraşe sau structuri asociative. Spaţiul rural este perceput în acest caz ca o zonă în care influenţa predominantă este cea a centrelor locale sau supracomunale, acestea acoperind în mod satisfăcător necesităţile populaţiei rurale.

Zona de influenţă apropiată, reflectată de către puterea de polarizare a localităţilor urbane din cadrul conurbaţiei, reprezintă zona în care peste 75% din activităţiile zilnice ale individului sunt legate într-un fel sau altul

de structuri şi servicii oferite de către conurbaţie. Această zonă de influenţă apropiată, denumită *primară* sau *umland* de către unii geografi, este supusă unor presiuni externe mari venite din partea centrelor de coordonare locală care oferă servicii de bază şi locuri de muncă dar şi din partea unor centre supracomunale puternice care reuşesc să ofere servicii asemănătoare centrelor locale.

Oraşul ***Haţeg*** este primul şi singurul centru de coordonare locală care scade semnificativ zona de influenţă apropiată a conurbaţiei preluând practic controlul asupra *Ţării Haţegului* polarizând 10 zece comune. Haţegul se impune ca şi centru de coordonare locală datorită atracţiei generate de către dotări cum ar fi spitalul municipal, liceul dar şi de centrele comerciale (Billa, Lidl). Poziţionarea geografică este şi ea extrem de importantă în acest context, oraşul Haţeg fiind situat la intersecţia a două fluxuri rutiere importante: DN66 Simeria-Petroşani cu DN 68 Haţeg-Caransebeş.

Ghelariul fragmentează zona vestică de influenţă a conurbaţiei (zona Munţilor Poiana Ruscă). Istoria Ghelariului este legată (la fel ca a multor aşezări din Munţii Poiana Ruscă) de exploatarea resurselor de fier şi lemn. În perioada comunistă acesta a ajuns la apogeul dezvoltării sale datorită rolului important avut în economia zonei, construindu-se aici un mic corp de spital pentru mineri dar şi un liceu cu profil industrial, scopul clar fiind de a transforma (la un moment dat) localitatea în oraş. După închiderea mineritului a suferit un proces natural (în astfel de cazuri) de depopulare, ajungând la puţin peste 2000 de locuitori la recensământul din 2002. Merită însă menţionat că liceul împreună cu impozanta catedrală ortodoxă reuşesc să păstreze Ghelariul ca şi forţă de atracţie locală în zona Munţilor Poiana Ruscă reuşind să polarizeze un număr de 6 comune (Topliţa, Ghelari, Lelese, Lunca Cernii de Jos, Cerbăl şi Bunila) cu o populaţie de aproximativ 5000 de locuitori.

Ilia fragmentează partea vestică de influenţă a conurbaţiei în zona de luncă a Mureşului. Spre deosebire de Ghelari care este un centru aflat în decădere, Ilia este un centru aflat în plină dezvoltare. Poziţionarea geografică favorabilă, lipsa centrelor urbane pe Valea Mureşului între Deva şi Lipova, construcţia nodului rutier Ilia ca şi parte integrantă a autostrăzii Lugoj-Deva dar şi prezenţa unui liceu ca şi structură cu rol polarizator duc la restrângerea influenţei conurbaţiei în zonă. În acest context Ilia îşi extinde

zona de influenţă asupra a 8 comune Bătrâna, Dobra, Burjuc, Lăpugiu de Jos, Ilia, Gurasada, Vorţa şi Zam cu un total de peste 14000 de locuitori.

Datorită acţiunii celor trei centre Haţeg, Ghelari şi Ilia ***zona de influenţă apropiată a conurbaţiei Deva–Hunedoara*** *se extinde asupra 20 de unităţi administrative cu o suprafaţă de 1423 hectare şi o populaţie de 202612 locuitori*.

La prima vedere zona de influenţă apropiată poate părea mică având în vedere numărul ridicat de structuri polarizante prezente la nivelul conurbaţiei, însă trebuie avut în vedere un aspect extrem de important şi anume că reţeaua de aşezări urbane a judeţului Hunedoara este a doua ca mărime în România după cea a judeţului Prahova. După cum am menţioant şi anterior în stabilirea zonelor de influenţă medie şi apropiată individul este piesa centrală iar nevoile lui şi distanţa sunt principalii factori edificatori ai acestor zone. În acest context trebuie admis faptul că locuitorii din comunele aflate la graniţa zonei de influenţă sunt în permanenţă "tentaţi" de către centre de coordonare rivale conurbaţiei. Cele mai disputate comune din acest punct de vedere sunt Brănişca (de către Ilia), Vălişoara şi Băiţa (de către Brad), Rapoltul Mare, Turdaş şi Mărtineşti (de către Orăştie) şi Bretea Română şi Boşorod (de către Haţeg).

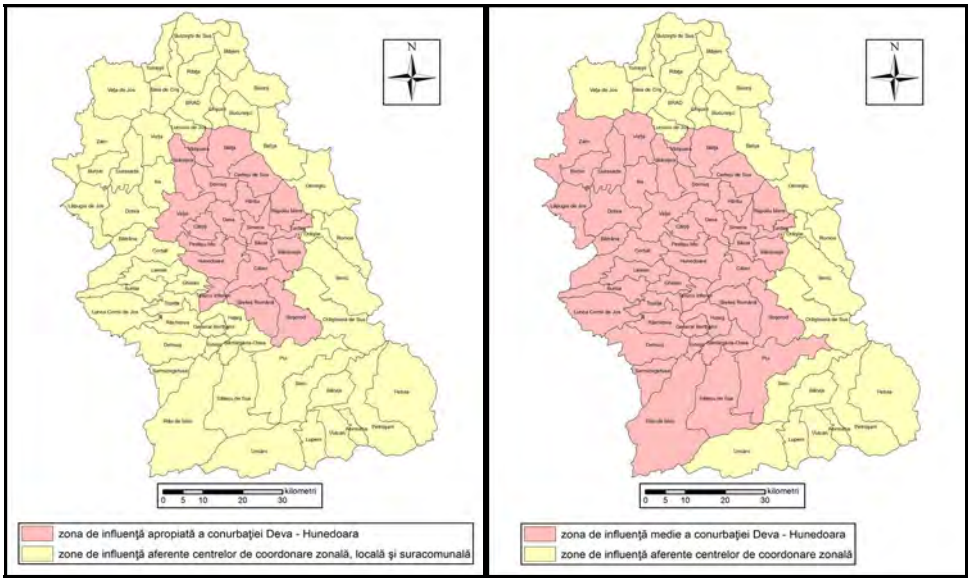
N
0 5 10 20 30
kilometri
zona de influenţă apropiată a conurbaţiei Deva - Hunedoara
zone de influenţă aferente centrelor de coordonare zonală, locală şi suracomunală
N
0 5 10 20 30
kilometri
zona de influenţă medie a conurbaţiei Deva - Hunedoara
zone de influenţă aferente centrelor de coordonare zonală

Fig. 47. *Conurbaţia Deva–Hunedoara:*
zona de influenţă medie (stânga), zona de influenţă apropiată (dreapta)

Analizarea zonelor de influenţă ale aşezărilor şi a conurbaţiei Deva–Hunedoara la nivel judeţean permite descrierea unui ultim tip de relaţii între aşezări, cel de sprijin. Acest tip de relaţie este specific tuturor centrelor de coordonare, indiferent de rangul lor, sprijinul fiind acordat unui centru de coordonare superior (în cazul nostru conurbaţia Deva–Hunedoara) de către centrele de rang inferior. Deşi teoretic conurbaţia Deva–Hunedoara polarizează toate centrele de coordonare zonală, locală şi supracomunală din cadrul judeţului relaţii de sprijin pot fi identificate pentru centrele Brad, Orăştie, Haţeg, Ghelari şi Ilia.

Centrele de coordonare enumerate mai sus sunt dispuse în jurul conurbaţiei în interiorul a două zone circulare situate la 30, respectiv 40 de kilometri faţă de centrul geometric conurbaţiei Deva–Hunedoara (considerat satul Cristur). În prima zonă sunt situate centrele Orăştie, Haţeg, Ghelari şi Ilia, acestea putând fi incluse practic în zona de influenţă apropiată a conurbaţiei. În cea de-a doua zonă este inclus municipiul Brad în partea de nord şi de asemenea poate fi inclus centrul supracomunal Pui (viitor centru urban).

Aceste zone evidenţiază puterea de polarizare a conurbaţiei şi demonstrează că între centrele de coordonare aflate în interiorul primei zone şi conurbaţie există relaţii directe şi complexe. Aceste relaţii nu sunt restrânse doar la serviciile pe care conurbaţia le oferă ci sunt relaţii bilaterale în care ambele părţi au de câştigat. Cel mai bun exemplu este cel refeitor la folosirea spaţiul agricol, conurbaţia nu dispune de suprafeţe suficiente pentru agricultură astfel că o bună parte a produselor agricole provin din zonele de influenţă ale acestor centre. Alte exemple pot fi folosirea pădurilor din zona Ghelariului sau şi mai important folosirea amenajărilor hidrotehnice şi hidroenergetice din zona Haţegului pentru aprovizionarea cu apă şi cu energie electrică a conurbaţiei. Deci este important de înţeles că aceste centre nu reprezintă atât un pericol pentru conurbaţie cât reprezintă o oportunitate de conlucrare a cărei finalitate este îmbunătăţirea calităţii vieţii pentru toţi locuitorii acestor zone şi dezvoltarea conurbaţiei.

În ceea ce priveşte centrele din cea de-a doua zonă (Brad şi Pui) situaţia este puţin diferită. În primul rând municipiul Brad (cu toate că este un centru în decădere) din poziţia de centru de coordonare zonală şi datorită poziţionării geografice evită să intre în competiţie cu conurbaţia. Există şi aici relaţii de conlucrare însă acestea sunt mai greu de evidenţiat şi cuantificat. Centrul supracomunal Pui, după am menţionat şi anterior, este

candidatul perfect pentru a deveni un nou centru urban situat între Haţeg şi Petroşani. În acest context acesta încearcă să îşi dezvolte structuri polarizatoare cu ajutorul cărora să concureze cu oraşul Haţeg şi municipiul Petroşani. Referitor la rolul său în zona de influenţă a conurbaţiei acesta este minor, eventual ar fi legat de aprovizionarea cu alimente.

Toate acestea fiind spuse putem considera fără nici o ezitare că *toate centrele de coordonare identificate în cadrul primei zone au ca şi scop susţinerea conurbaţiei şi extinderea influenţei acesteia în teritoriu iar centrele din cea de-a doua zonă sunt centre cu potenţial concurenţial într-un viitor apropiat*.

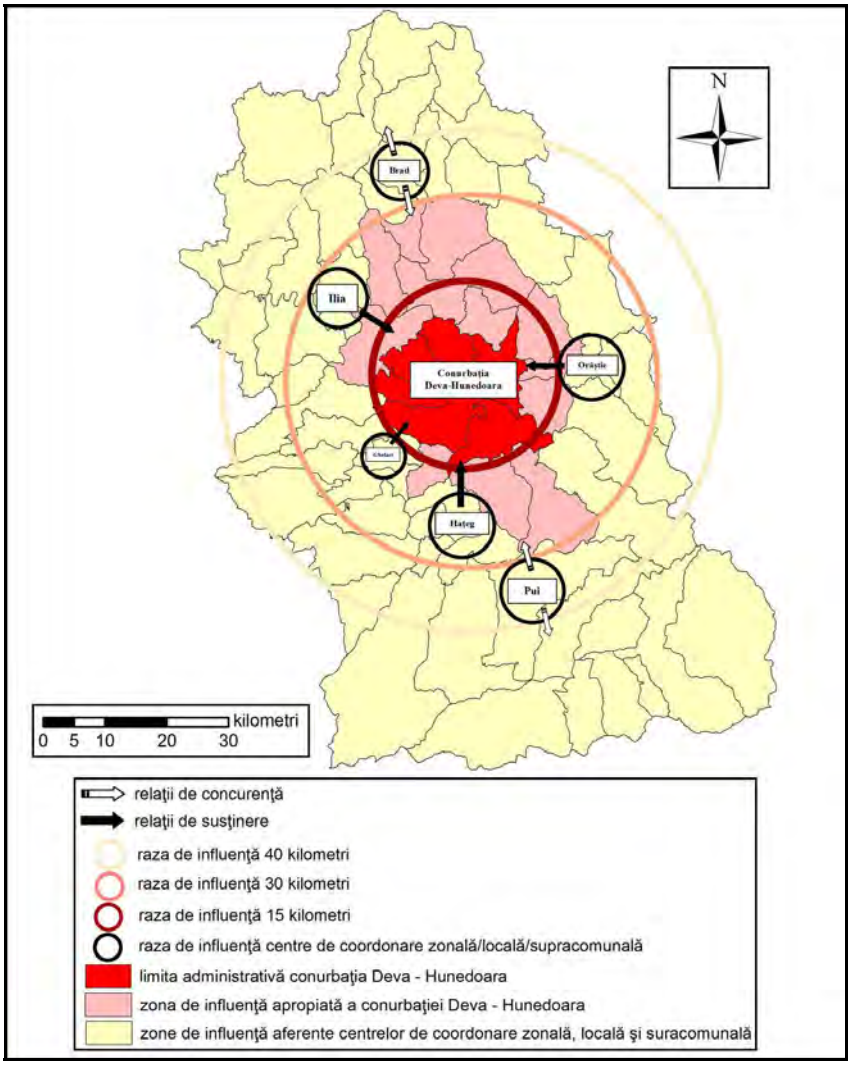

Fig. 48. *Conurbaţia Deva–Hunedoara – influenţe şi relaţii în teritoriu*

CAPITOLUL 8

DUALISMUL FUNCŢIONAL DEVA–HUNEDOARA

Pornind de la ideea enunţată de către Jaqueline Bejeau-Garnier, care consideră că între aşezările ce formează o conurbaţie trebuie să existe o conlucrare pentru rezolvarea unor probleme comnune, putem considera că există o complementaritate funcţională sau chiar un *dualism*. Complementaritatea sau dualismul este exprimat şi cuantificat prin funcţiile aşezărilor componente ale conurbaţiei şi reprezintă unul dintre pilonii care susţine dezvoltarea acesteia.

Dezvoltarea şi funcţionarea unei conurbaţii este rezultatul conlucrării dintre evoluţia plan-spaţială, resursa demografică şi totalitatea funcţiilor, toate fiind interdependente. Deşi inseparabile, aceste componente se comportă diferit atunci când ne referim la zone cu potenţial de conurbaţie. Astfel populaţia unui oraş poate fi influenţată (negativ) de lipsa sau dezvoltarea inadecvată a funcţiei economice, însă se poate dezvolta dacă în apropiere (oraşul/oraşele vecine) găseşte locuri de muncă iar în oraşul propriu există alte funcţii care să compenseze această lipsa locurilor de muncă (comerţ, educaţie, administraţie). Exemplul anterior este grăitor pentru perioada industrială de după 1945 a conurbaţiei Deva–Hunedoara când marea majoritate a locurilor de muncă erau create în Hunedoara, locuitorii din Deva fiind obligaţi să facă naveta zilnică pentru a munci la C.S.H.

Evoluţia dualismului dintre Deva şi Hunedoara este o consecinţă directă a dezvoltării celor două aşezări încă din perioada Evului Mediu: Deva centru administrativ, militar şi comercial iar Hunedoara ca centru militar, indutrial şi economic. Se observă că în perioada Evului Mediu ambele aşezări au avut rol militar acest lucru fiind o consecinţă directă a statutului oraşelor în cadrul comitatului. Atât Deva cât şi Hunedoara au

avut statutul de oraş liber în cadrul Principatului Transilvaniei sau a Regatului Ungariei, acest lucru însemnând că aveau drept de autoconducere, dreptul de a deţine fortificaţii şi chiar armată.

În timp evoluţia dualismului dintre Deva şi Hunedoara poate fi împărţită în patru perioade distincte: prima perioadă anterioră Evului Mediu, a doua cuprinsă între Evul Mediu şi construcţia Uzinelor de Fier Hunedoara, a treia între construcţia U.F.H. şi sfârşitul perioadei comuniste şi ultima din 1990 până în prezent. În fiecare din aceste perioade dezvoltarea independentă şi acumularea de funcţii a oraşelor Deva şi Hunedoara a creat condiţii specifice de manifestare a dualismului.

Perioada anterioară Evului Mediu este caracterizată de existenţa oraşelor-târg Deva şi Hunedoara ambele având funcţie militară (fortificaţii anterioare Cetăţii Devei şi Castelului Corvineştilor), funcţie comercială (desfăşurarea târgurilor şi pieţelor) precum şi o serie de funcţii care le diferenţiau. La Deva era concentrată puterea administrativă a zonei (fiind proprietate a diferiţilor nobili care aplicau legea feudală) iar la Hunedoara era concentrată breasla meşteşugarilor care prelucrau fierul de la atelierele din Ţinutul Pădurenilor.

Slaba dezvoltare plan-spaţială a aşezărilor precum şi instabilitatea socio-politică reprezintă factori restrictivi în dezvoltarea oricăror relaţii de colaborare între Deva şi Hunedoara. Mai trebuie menţionat faptul că în această perioadă manifestarea oricărei forme de complementaritate funcţională sau dualism a avut o intensitate extrem de scăzută datorită numărului redus de locuitori dar mai ales dezvoltării independente a târgurilor Deva şi Hunedoara. Totuşi putem identifica un *pseudo-dualism administraţie-industrie* manifestat prin impunerea funcţiei dominante, cea administrativă. Acest pseudo-dualism reprezintă baza de la care oraşele s-au dezvoltat (prin consolidarea funcţiilor) în centrele complexe de astăzi.

Perioada cuprinsă între Evul Mediu (anul 1265) şi construcţia Uzinelor de Fier Hunedoara (anul 1882) este marcată de sporirea puterii maghiare în Transilvania şi odată cu aceasta creşterea importanţei centrului administrativ Deva. Începând cu anul 1333 este atestat comitatul Hunedoara a cărui centru administrativ este stabilit la Deva. Odată cu obţinerea acestei funcţii importanţa aşezării creşte devenind un orăşel

însemnat în Transilvania. Creşterea rolului administrativ a localităţii Deva este urmată şi de creşterea rolului militar (Cetatea Devei devine sediul unei gardizoane maghiare) şi apoi, datorită poziţiei geografice favorabile, a comerţului.

În tot acest timp Hunedoara se bazează pe rolul de *târg de fier* câştigat anterior, fiind folosite la maxim atelierele de prelucre a fierului pentru consolidarea funcţiei economice. În această perioadă se intensifică relaţiile între Deva şi Hunedoara datorită impunerilor administrative ale puterii maghiare observându-se consolidarea dualismului administraţie-industrie. Această consolidare a însemnat intensificarea comerţului cu produse de fier din Hunedoara către puterea maghiară reprezentată la nivel local de nobilimea din Deva. Desele schimbări politice survenite în secolele XIV-XIX au creat un sentiment de nesiguranţă generală ducând astfel la perioade mari de timp în care dezvoltarea socio-economică şi teritorială a Devei şi Hunedoarei a stagnat, fiind influenţată şi evoluţia dualismului dintre cele două. Doar după instalarea imperiului dualist în 1867 apar primele semne ale unei dezvoltări economice constante, fapt ce creează un avânt considerabil dezvoltării dualismului administraţie-industrie.

În această perioadă crearea şi susţinerea dualismului între Deva şi Hunedoara este determinată de factorul politic, conducerea politică fiind cea care a decis dezvoltarea aşezărilor pe baza capacităţilor existente.

Perioada cuprinsă între construcţia U.F.H. şi căderea regimului comunist în 1989 reprezintă cea mai profundă schimbare structurală la nivelul conurbaţiei, în această perioadă oraşele Deva şi Hunedoara s-au dezvoltat având la bază funcţiile acumulate anterior. Deva s-a dezvoltat în continuare ca şi centru administrativ (al Comitatului Hunedoara până în 1918 iar ulterior al judeţului Hunedoara) acumulând în plus funcţii în domeniul comerţului, industriei şi ocrotirii sănătăţii. Între timp Hunedoara s-a dezvoltat ca oraş monoindustrial bazat strict pe siderurgie celelalte funcţii fiind subdimensionate nevoilor locuitorilor (comerţ şi ocrotirea sănătăţii). Această dezvoltare a dus la intensificarea dependenţei faţă de oraşul Deva şi evoluţia către dualismul administraţie-comerţ/ industrie prin crearea unor relaţii de cooperare între cele două oraşe. Astfel hunedorenii se deplasau la Deva pentru a cumpăra o mare parte a

bunurilor de uz îndelungat, pentru a plăti diferite taxe şi pentru a se trata iar pe de altă parte majoritatea devenilor erau dependenţi de industria siderurgică din Hunedoara pentru locuri de muncă.

Nevoia de satisfacere a nevoilor locuitorilor celor două oraşe în această perioadă creează condiţiile optime pentru dezvoltarea de proiecte comune de natură tehnico-edilitară şi socio-economică în zona centrală a judeţului Hunedoara în care bipolul Deva–Hunedoara ocupa rolul de conducere administrativă şi economică.

Proiectele cele mai importante implementate în comun de către cele două oraşe s-au refeit la asigurarea alimentării cu apă curentă, construcţia reţelelor de canalizare, modernizarea căilor de comunicaţii rutiere şi feroviare, ocrotirea sănătăţii, crearea de locuri de recreere, învăţământ superior şi nu în ultimul rând creşterea eficienţei economice.

Construcţia sistemului de staţii de tratare a apei Sântămăria Orlea - Batiz şi a staţiei de epurare a apelor de la Sântuhalm reprezintă poate cel mai mare proiect comun derulat de către Deva şi Hunedoara şi a presupus o serie de lucrări de regularizare a cursului râului Strei dar şi construcţia a două staţii de tratare a apei, a 8 bazine de retenţie, a unei conducte magistrale între Sântămăria Orlea şi Deva şi construcţia conductelor pentru colectarea apelor menajere din Deva şi Hunedoara.

Un alt proiect comun a fost modernizarea legăturii rutiere dintre Deva şi Hunedoara şi crearea unei variante ocolitoare pentru satul Cristur.

În domeniul ocrotirii sănătăţii cele două oraşe au colaborat la construcţia spitalului municipal Hunedoara, iniţial ca şi secţie externă a spitalului din Deva apoi ca şi unitate cu personalitate juridică proprie. Crearea unei instituţii de învăţământ superior a fost principalul proiect dezvoltat în oraşul Hunedoara, acesta fiind de o importanţă deosebită şi pentru locuitorii din Deva. În Deva unul dintre principalele proiecte implementate s-a referit la înfinţarea diferitelor institute de cercetare şi proiectare în domeniul minier şi siderurgic. Principalul beneficiar al muncii depuse aici a fost Combinatul din Hunedoara care drept urmare s-a dezvoltat continuu până în 1989.

Implementarea acestor proiecte comune a condus la o dezvoltare fără precedent a oraşelor Deva şi Hunedoara, acestea venind practic unul către

celălalt în decursul evoluţiei lor. Putem concluziona astfel că în această perioadă *evoluţia dualismului reflectă dezvoltarea socio-economică şi teritorială a conurbaţiei*.

Perioada dintre 1989 şi prezent este total diferită faţă de cele anterioare din prisma evoluţiei climatului socio-economic. Astfel asistăm la o reaşezare şi redimensionare a funcţiilor pe care oraşele Deva şi Hunedoara le deţin. Se observă o diminuare (generală la nivel naţional) a funcţiilor economice şi renunţarea la structuri industriale energofage, o creştere spectaculoasă a funcţiei comerciale şi financiare şi consolidarea funcţiei de învăţământ superior.

În cazul Hunedoarei transformările de după 1989 sunt cel mai bine evidenţiate de restructurarea industriei siderurgice, această restructurare fiind cuantificată prin restrângerea producţiei (ca şi tonaj dar şi varietate de produse) şi prin scăderea numărului de locuitori ca o dublă consecinţă a restructurării industriei şi a unui spor natural negativ. Restructurarea funcţiei industriale este un proces continuu, scopul fiind viabilizarea economică a părţilor rămase din fostul C.S.H. şi dezvoltarea altor activităţi conexe cu tradiţia siderurgiei.

În ceea ce priveşte dezvoltarea unor alte funcţii noi care să compenseze reducerea industriei trebuie amintite funcţia de recreere şi turism şi cea de învăţământ superior. Dacă funcţia de recreere şi turism se află în forma sa incipientă de dezvoltare, autorităţile încercând acum să integreze zona în circuite istorice care să cuprindă lacul Cinciş, furnalul Govăjdia şi Ţinutul Pădurenilor, funcţia de învăţământ superior s-a dezvoltat continuu încă din anii ’70 când funcţiona o şcoală de subingineri la Hunedoara (devenită între timp Facultatea de Inginerie Hunedoara), ulterior după 1989 s-au deschis în Hunedoara filiale ale Universităţii Lucian Blaga Sibiu şi ale Universităţii Alma Mater Sibiu.

Pe de altă parte conjunctura favorabilă în care Deva s-a găsit după anul 1989, cea de reşedinţă de judeţ, a permis ca funcţia administrativă să fie consolidată (mai ales după începerea procesului de descentralizare dar şi după implementarea regiunilor de dezvoltare în România). Concomitent cu funcţia administrativă s-a dezvoltat şi funcţia comercială prin construcţia structurilor comerciale în apropierea DN7. În dezvoltarea şi consolidare

funcţiei comerciale infrastructura de transport rutieră şi poziţionarea geografică au fost factorii determinanţi pentru multitudinea de structuri construite atât în lungul DN7 cât şi în diferitele cartiere ale oraşului.

În ceea ce priveşte derularea sau sprijinirea de proiecte comune între Deva şi Hunedoara acestea s-au intensificat în perioada de după 1989 (cu precădere în perioada premergătoare aderării la U.E.). Proiectele majore derulate au fost în domeniul infrastructurii tehnico-edilitare şi de transport: reabilitarea şi modernizarea reţelelor de apă şi canalizare din municipiile Deva şi Hunedoara, modernizarea DN68B Sântuhalm–Hunedoara la standard de drum naţional expres şi sprijinirea construcţiei autostrăzii Deva–Orăştie.

Referitor la tipul şi funcţionarea dualismului în această perioadă trebuie menţionat faptul că în principiu se păstrează dualismul *administraţie-industrie* dezvoltat anterior chiar dacă am asistat la redimensionarea funcţiei industriale în Hunedoara. Putem considera că în acest dualism un rol important îl deţin şi funcţiile secundare, comercială şi culturală în cazul Devei şi turistică şi de învăţământ în cazul Hunedoarei. Starea actuală a dualismului dintre Deva şi Hunedoara poate fi cuantificată şi prin studiul populaţiei active din cele două aşezări dar şi prin studiul zonelor funcţionale ale aşezărilor.

Referitor la studiul populaţiei se observă că la nivelul municipiului Hunedoara o pondere ridicată a populaţiei este angajată în sectorul prelucrător, respectiv 29,60%, în total în sectorul secundar dominat de industrie fiind angajată 41,05% din populaţia activă. Prin contrast în municipiul Deva procentul celor ce lucrează în sectorul prelucrător este de 21,11%, iar per ansamblul sectorului secundar procentul este de 31,58%.

Dacă ne referim la ponderea persoanelor angajate în sistemul administrativ aceasta este de 6,78% în Deva şi doar 4,27% în Hunedoara. Deşi diferenţa poate părea mică, în termeni reali este vorba de peste 1000 persoane în plus care sunt angajate în Deva. Studiind în amănunt sectorul terţiar, cel al serviciilor observăm că balanţa se înclină net în favoarea Devei unde 55,13% din populaţie este angajată în sectorul terţiar faţă de 40,54% în municipiul Hunedoara.

După cum se poate observa şi din tabelul 37 originea şi evoluţia diametral opusă a celor două municipii este „trădată" de specificul lor actual exprimat prin ponderea populaţiei angajate în diferite sectoare de activitate.

Tabel 37. *Distribuţia populaţiei active pe sectoare de activitate în Deva şi Hunedoara*

Sector de activitate (%)	industria prelucrătoare	total industrie - sector secundar	administraţie publică	total sector terţiar
Deva	21,11	31,58	6,78	55,13
Hunedoara	29,60	41,05	4,27	40,54

Datele prezentate în tabelul 37 prezintă o structură simplă dar cuprinzătoare a modului în care sunt distribuite funcţiile în cadrul bipolului Deva–Hunedoara, nu doar din prisma funcţiilor dominante ci ca şi grad de dezvoltare generală. Caracterul puternic industrial al Hunedoarei se păstrează cu toate reducrile din ultimii 20 de ani, iar în cazul Devei se observă predominarea funcţiei terţiare întocmai cu modul în care ea a fost gândită în perioada comunistă.

Contrastul dintre oraşul industrial, Hunedoara şi oraşul burghez, al funcţionărimii şi comercianţilor Deva se observă nu doar prin structura ocupaţională dar şi prin prisma zonelor funcţionale.

Analiza zonelor funcţionale la nivelul conurbaţiei se vrea un demers sintetic de delimitare a unor zone cu caracteristici asemănătoare fără a intra în detalii asupra instituţiilor prezente acolo, acestea fiind prezentate în subcapitolul 7.3. sub denumirea de dotări cu rol central.

8.1. Zonele funcţionale la nivelul conurbaţiei

Analiza conurbaţiei sub aspect funcţional este baza oricărui demers viitor de planificare sau restructurare teritorială cu scopul precis de îmbunătăţire a calităţii vieţii populaţiei. Intervenţiile viitoare în structura internă a aşezărilor trebuie să fie fundamentate şi argumentate astfel încât viitoarele structuri tehnico-edilitare sau comerciale să poată fi susţinute de către aşezare şi locuitorii săi, să contribuie la dezvoltarea socio-economică a întregului sistem şi nu în ultimul rând să se încadreze în specificul aşezării dat de evoluţia sa istorică.

Actualmente regulamentele de urbanism şi amenajare a teritoriului consideră că fiecare aşezare din România are în administrare două tipuri de teritoriu, intravilan şi extravilan care împreună formează teritoriul administrativ.

Teritoriul extravilan este în general mai puţin supus modificărilor antropice generate de către diferitele activităţi umane. Tipic acestui teritoriu îi sunt atribuite funcţii de susţinere cum ar fi cea agricolă, de transport, industrie sau recreere. În mare parte în capitolul 3 au fost acoperite aspecte privind aceste teritorii din extravilan astfel că nu considerăm oportună o nouă detaliere. Teritoriul extravilan este cuprins între limita administrativă şi limita intravilanului aşezării.

Delimitarea zonelor funcţionale la nivelul conurbaţiei este un demers dificil datorită diversităţii mari a spaţiului în care aceasta se dezvoltă. Vorbim aici de diversitate morfologică, antropogenă şi nu în ultimul rând de o diversitate ecologică sporită. După cum s-a evidenţiat şi în capitolul 7 conlucrarea acestor factori determină o structură complexă, structură descifrată sub aspect choremic. Rămâne însă de stabilit modul în care conurbaţia funcţionează în prezent precum şi modul în care se va dezvolta pornind de la funcţiile existente.

Folosind date referitoare la utilizarea terenului, căile de comunicaţie, evoluţia şi ierarhizarea localităţilor precum şi relaţiile descifrate cu ajutorul analizei choremice, zonele funcţionale la nivelul conurbaţiei pot fi împărţite astfel: zona cu funcţii complexe (rezidenţă, producţie şi servicii) aferene nodurilor reţelei, zona cu funcţie rezidenţială secundară, zona culuarelor principale de transport, zone agricole, zone forestiere şi de protecţie ecologică, şi zone de recreere şi agrement (aceste ultime trei zone fiind apanajul exclusiv al zonelor ecologice sau a „ochilor"). La rândul lor aceste zone pot fi împărţite în subzone în funcţie de diversitatea funcţiilor concentrate.

Zonele cu funcţii complexe sunt reprezentate la nivelul conurbaţiei de către centrele urbane Deva, Hunedoara, Simeria şi Călan. Acestea reprezintă zone în care se contopesc mai multe funcţii necesare vieţii de zi cu zi a locuitorilor cum ar fi funcţia de rezidenţă, funcţia comercială, funcţia administrativă, funcţia industrială etc. Condensarea acestor multitudini de funcţii în centrele

urbane permite eliberarea spaţiului adiacent oraşelor şi încurajează dezvoltarea funcţiilor suport (transport, agricolă, de agrement etc.).

Zonele cu funcţie rezidenţială secundară sunt reprezentate de către aşezările rurale din cadrul conurbaţiei. Tipologia spaţiului rural impune de cele mai multe ori ca funcţia principală a acestor zone să fie cea de producţie (fie ea şi de subzistenţă), funcţia secundară fiind cea de rezidenţă, rareori putând fi identificată o a treia funcţie (industrială, comercială sau în domeniul serviciilor)

Aceste zone sunt în general slab dezvoltate teritorial, însă în unele ocazii favorabile se pot identifica concentrări de aşezări rurale în lungul unor axe de dezvoltare, acesta fiind şi cazul axelor Sântuhalm - Cristur - Peştişu Mare, Sântandrei - Bârcea Mare - Bârcea Mucă, Tâmpa - Băcia - Batiz şi Peştişu Mic - Josani - Valea Nandrului - Nandru. Primele trei concentrări sunt avantajate de poziţionarea în lungul culoarelor de transport, fiind zone cu potenţial de urbanizare astfel că singura axă cu adevărat rurală este Peştişu Mic - Nandru.

Culuarele de transport reprezintă zonele în care sunt concentrate atât structuri rezindenţiale secundare dar mai ales infrastructura necesară tranzitului teritoriului. Această infrastructură este formată din totalitatea căilor rutiere, feroviare precum şi din structuri ale sistemului energetic naţional, conducte magistrale de apă şi gaz, linii telefonice şi alte asemenea structuri de transport de informaţie şi materie. La nivelul conurbaţiei aceste culuare de transport corespund cu liniile majore de forţă ale teritoriului şi ocupă suprafeţe întinse.

Sunt încadrate în această categorie axele de dezvoltare internaţionale (Deva - Simeria), naţionale (Simeria - Călan) şi judeţene (Sântuhalm - Hunedoara). De asemenea în cadrul culuarelor de transport sunt localizate şi mari obiective industriale. Cele mai importante exemple de asemenea obiective industriale sunt cele situate pe axa judeţeană Sântuhalm - Hunedoara (Macon SA, Parc Industrial Peştişu Mare şi Acrellor Mittal SA) şi zona triajul CFR situat pe axa naţională Simeria - Călan între satele Tâmpa şi Băcia.

Zonele agricole sunt prezente la întreg nivelul conurbaţiei însă distribuţia şi întinderea acestora este influenţată de către factorii morfologici,

hidrografici şi antropici. Din interacţiunea acestor trei factori s-au format două tipuri de zone agricole, în funcţie de poziţionarea acestora şi de modul de exploatare: zone agricole intensive şi zone agricole extensive.

Zonele agricole intensive sunt zonele cel mai favorabil amplasate în teritoriu, de regulă în luncile şi terasele Mureşului, Cernei şi Streiului şi sunt caracterizate prin o fragentare redusă a terenului şi o posibilitate mare de mecanizare. Aceste zone au fost reduse constant ca urmare a dezvoltării antropice astfel că actualmente potenţialul agricol al conurbaţiei este limitat. Cele mai mari astfel de zone agricole sunt localizate în lunca Mureşului între Deva şi Simeria, între Simeria şi Batiz şi la sud de oraşul Călan în lunca Streiului, între Sântuhalm şi Peştişu Mare în lunca Cernei şi în partea sudică a Dealurilor Hunedoarei de Vest.

Zonele agricole extensive sunt caracterizate printr-o fragmentare excesivă a parcelelor datorită poziţionării mai nefavorabile pe care se dezvoltă. Sunt zone în care agricultura se practică cu precădere de către populaţia rurală cu scopul precis de asigurare a existenţei. Aceste zone sunt poziţionate în imediata apropiere a vetrelor aşezărilor rurale şi au o dinamică redusă fiind în mare parte nemodificate în ultima sută de ani datorită evoluţiei teritoriale slabe a aşezărilor rurale.

Zonele forestiere şi de protecţie ecologică sunt caracterizate printr-o grupare excesivă dată de limitarea factorilor morfologici astfel că se întâlnesc cu preponderenţă în zona Dealurilor Coziei, Nandrului, Govăjdiei Hunedoarei de Vest, Hunedoarei de Vest, Dâncului şi Uroi.

Evolutiv acestea se află în plin proces de restrângere ca urmare a formării zonelor agricole extensive, fiind documentată restrângerea suprafeţelor de pădure în ultimi 100 de ani. Rolul acestor zone este acela de protecţie antierozională, de producţie silvică şi de zonă de producţie agricolă terţiară (fructe de pădure, ciuperci, vânat). În ceea ce priveşte componenţa lor sunt în general păduri în amestec formate din făgete, stejărişuri şi mai rar brad şi molid.

Zonele de agrement şi turism sunt relativ slab dezvoltate la nivelul conurbaţiei, fiind în general punctiforme localizate în imediata vecinătate a centrelor urbane sau în zone cu potenţial turistic natural crescut.

Cele mai dezvoltate zone de agrement sunt dealul Cetăţii, zona cabana Căprioara şi pădurea Bejan din Deva, pădurea Chizid din Hunedoara, parcul Dendrologic din Simeria, Băile Romane din Călanul Mic, complexul turistic Simeria Veche, Mărura Uroi, zona Cheile Nandrului şi zona Groş.

După cum se observă şi în figura 49 zonele funcţionale nu sunt distribuite aleatoriu în teritoriu ci reprezintă consecinţa evoluţiei socio-umane într-un teritoriu bine structurat şi dezvoltat din punct de vedere tehnico-edilitar şi economic. Se observă că toate zonele funcţionale complexe (aşezările urbane) sunt conectate între ele de zona culoarelor de transport, în interiorul cărora sunt poziţionate diferite structuri industriale cu mare însemnătate pentru teritoriul dat.

În ceea ce priveşte restul zonelor funcţionale acestea se structurează în vecinătatea zonelor prezentate anterior şi repezintă zone de suport, zone de producţie şi recreere.

Pe de altă parte teritoriul intravilan este partea din suprafaţa administrativă a unei aşezări ce cuprinde totalitatea suprafeţelor construite şi amenajate ce compun unitatea administrativ-teritorială de bază delimitată prin Planul Urbanistic General (P.U.G.). În interiorul teritoriului intravilan orice intervenţie de construcţie sau amenajare are loc doar după întocmirea şi aprobarea Planurilor Urbanistice Zonale (P.U.Z.) şi de detaliu (P.U.D.). Elaborarea P.U.G.-ului are ca şi scop limitarea extinderii haotice, limitarea fenomenului de *urban sprawl*, conservarea terenului şi crearea unor structuri funcţionale ce oferă calitate şi confort în viaţa locuitorilor. Având în vedere complexitatea spaţiului la nivelul unei aşezări urbane (fie ea şi de mărime medie) este necesară divizarea acestuia în unităţile sale de bază: zone, subzone şi unităţi teritoriale de bază.

După cum menţiona şi V. Surd (2005, pag. 373) zona funcţională reprezintă un segment al teritoriului intravilan ce îndeplineşte un anumit rol în cadrul unei localităţi (locuire, producţie, servicii, transport, protecţia mediului, etc.), dimensiunea şi diversitatea zonei fiind direct proporţională cu mărimea localităţii. Putem considera astfel că în cadrul localităţilor mici sau din mediul rural este dificilă identificarea unor zone funcţionale din moment ce fiecare gospodărie în parte are diferite zone (de locuit, de depozitare, de producţie etc.).

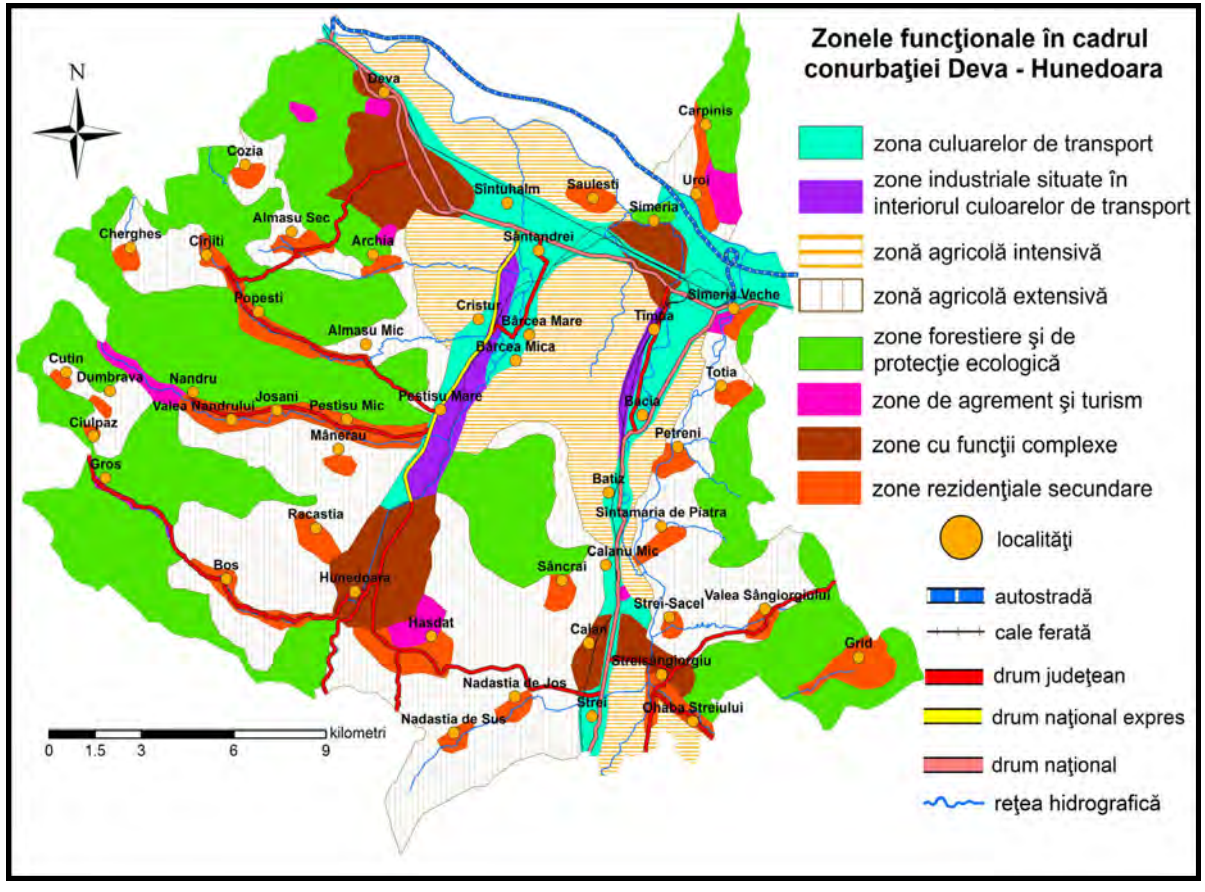

Fig. 49. *Zonarea funcţională şi suturarea plan-spaţială la nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara*

În acelaşi sens *subzona* reprezintă o suprafaţă din cadrul zonei având particularităţi (estetice, funcţionale, arhitecturale, economice etc.) care o disting de restul zonei. Pe de altă parte Unitatea Teritorială de Referinţă (U.T.R.) reprezintă baza teritoriul intravilan având trăsături foarte apropiate din punct de vedere spaţial, estetic sau arhitectural. La nivelul aşezării U.T.R.-urile sunt de regulă proprietăţi sau grupuri de proprietăţi, uneori ansamble rezidenţiale care au aceleaşi trăsături fiind de multe ori rezultatul unor P.U.D.-uri sau P.U.Z.-uri.

Legătura dintre zonele, subzonele funcţionale, U.T.R.-uri şi documentaţiile PUG-urilor sunt stipulate legistlativ numerotându-se uniform în cadrul acestora din urmă după cum urmează: zona cu literă mare, subzona cu literă mică iar unitatea teritorială de referinţă cu cifre.

Numărul mare de subzone şi U.T.R.-uri prezente la nivelul unui oraş a impus necesitatea structurări funcţionale ale acestora în funcţie de dispunere, mărime şi trăsături comune astfel încât să putem gestiona şi înţelege mai uşor funcţionarea oraşului în ansamblu.

Astfel V. Surd consideră că zonele funcţionale ale unui oraş complex sunt:

- *zona de locuinţe şi funcţiuni complementare*. Are rolul de rezidenţă, dar sunt prezente şi funcţii complementare, cum ar fi cea comercială, de învăţământ, recreere şi de transport, zonele de locuit fiind organizate în cartiere aflate în relativă autonomie faţă de oraş datorită funcţiilor complementare prezente;
- *zona centrală şi alte zone cu funcţiuni complexe*. Este de obicei zona cea mai veche a oraşului (nucleul iniţial) având valoare istorică, clădirile fiind de patrimoniu, îndeplineşte de multe ori rolul de C.B.D (Central Business District) fiind de asemenea supusă unor restricţii de construcţie;
- *zona parcurilor şi locurilor de recreere.* Cuprinde subzona parcurilor orăşeneşti, parcurile sportive şi pe cele de agrement având rol estetic şi de recreere cu o importanţă deosebită în menţinerea echilibrului natural-antropic la nivelul oraşului;
- *zona de unităţi industriale şi agricole*. Asigură un minim necesar de alimente şi bunuri locuitorilor fiind amplasată în general la periferia

oraşului în zone în care direcţia dominantă a vântului asigură o dispersare a noxelor şi mirosurilor în afara zonelor locuite;

- *zona de gospodărire comunală*. Include ca subzone cea a construcţiilor şi amenajărilor edilitare specifice, a cimitirelor şi a amenajărilor pentru salubritate. Prin serviciile pe care le prestează, asigură sănătatea zilnică a oraşelor (degajarea deşeurilor, igiena străzilor, întreţinerea şi paza cimitirelor etc.);
- *zona de activităţi balneo-turistice*. Este o zonă cu resurse naturale (ape cu proprietăţi curative), edificii şi instalaţii specifice având rol de întreţinere a sănătăţii;
- *zona cu destinaţie specială*. Se referă la amplasamentele realizate în scopuri de apărare (cazărmi, poligoane etc.), prezervări de terenuri pentru obiective de interes naţional şi judeţean, precum şi terenuri interzise temporar sau definitiv pentru construcţii;
- *zona cu instituţii şi servicii*. Cuprinde subzonele unităţilor de învăţământ, sanitare şi de cultură, acestea fiind distribuite pe întreg teritoriul oraşului;
- *zona căilor de comunicaţie şi a construcţiilor aferente*. Cuprinde subzona căilor rutiere, a celor feroviare, aeroportuare şi portuare.

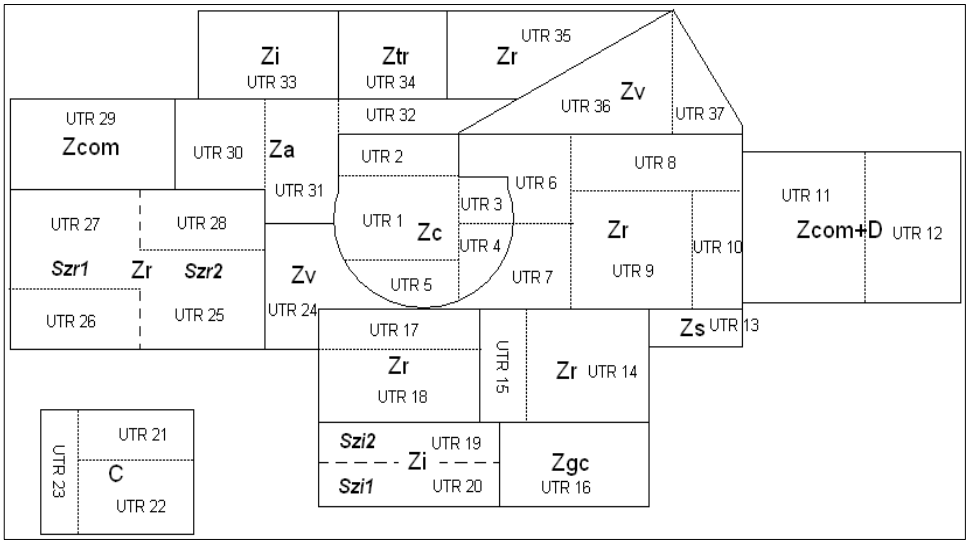

Fig. 50. *Zonele funcţionale (Z), subzonele (Sz) şi unităţile teritoriale de referinţă (U.T.R.) din cadrul intravilanului* (după V. Surd - Amenajarea teritoriului şi infrastructuri tehnice, 2005)

Zonele funcţionale ale municipiului Deva

La nivelul municipiului Deva *zona de locuinţe şi funcţiuni complementare* ocupă majoritatea suprafeţei intravilanului adică 542,6 hectare (52,64%). Evoluţia istorică şi dezvoltarea ca şi centru administrativ a permis păstrarea unor zone relativ extinse cu locuinţe individuale ce ocupă 33,99% din suprafaţa intravilană fiind incluse aici cartierele Viile Noi, Aurel Vlaicu, Vulcan, Ceangăi dar şi părţi din cartierele Mărăşti, Progresu şi Mureşul.

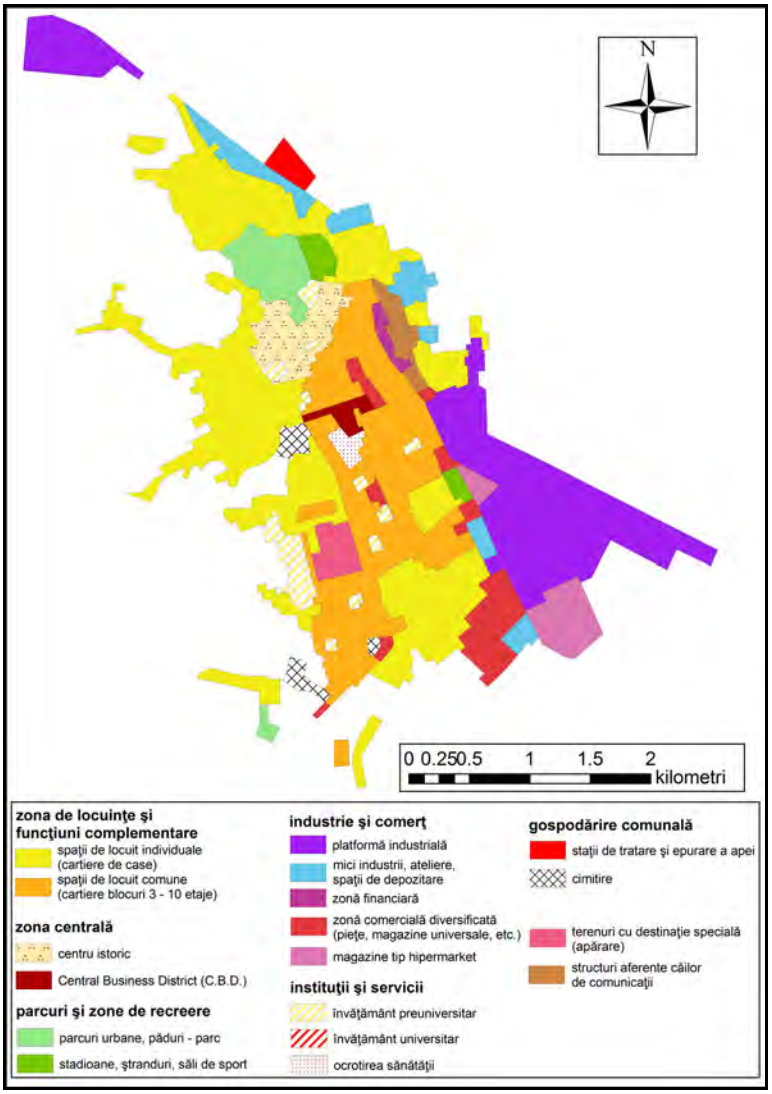

Fig. 51. *Zonele funcţionale la nivelul municipiului Deva*

Pe de altă parte cartierele de locuinţe comune cu blocuri de 4 până la 10 etaje sunt specifice oraşului postbelic fiind create după modelul oraşelor socialiste. Cele mai importante asemenea cartiere sunt: Dacia, Mărăşti, Micro 15 şi Minerul.

Zona centrală şi alte zone cu funcţiuni complexe ocupă o suprafaţă redusă la nivelul municipiului de doar 42,85 hectare (4,15%) însă aici sunt amplasate o serie de instituţii importante cu rol central cum ar fi Prefectura, Camera de Comerţ, I.T.M., Administraţia Fiscală Judeţeană, Judecătoria, Arhivele Judeţene, Casa de Pensii, Oficiul de Muncă, Agenţia Judeţeană de Protecţia Mediului etc. care sunt extrem de importante în susţinerea funcţiei administrative a municipiului. În afară de aceste structuri cu rol central zona prezintă şi un interes deosebit din punct de vedere arhitectural şi turistic, fiind zona istorică pietonală a municipiului.

Zona parcurilor şi locurilor de recreere amenajate cuprinde Parcul Cetate, zona Stadion, Sala Sporturilor, ştrandul şi platoul Cabana Bejan din apropierea cartierului Micro 15 totalizând 48,44 hectare (4,68%) din suprafaţa municipiului.

Zona unităţilor industriale şi a spaţiilor comerciale ocupă o suprafaţă generoasă în intravilan (313,32 hectare sau 30,24%) cu toate că oraşul nu a fost gândit niciodată ca şi oraş industrial, fapt evidenţiat de structurile industriale prezente pe principala platformă industrială. Astfel în cele 153 de hectare ale platformei nu se găseşte nici o societate comercială care să se ocupe direct cu extragerea sau prelucrarea unei resurse minerale, marea majoritate a societăţilor fiind prelucrătoare terţiale (fabrica de mobilă, moara, fabrica de textile etc.). Mai mult această zonă este dominată de către zone de depozitare a bunurilor de consum şi de către depozite de carburant.

Pe de altă parte dezvoltarea zonelor comerciale din ultimii 20 de ani face ca la nivelul municipiului zonele comerciale de tip hipermarket şi zonele comerciale diverse (pieţe, magazine universale etc.) să ocupe o suprafaţă generoasă de 77,92 hectare (7,52%). Avansul acestor zone a creat premizele dezvoltării zonei financiare ca şi zonă complementară, aceasta ocupând o suprafaţă de 5,58 hectare aferentă sediilor sucursalelor unor mari bănci din România. Împreună zona financiară, comercială diversă şi cea a hipermarketurilor ocupă 8,06% din suprafaţa intravilanului.

Zona cu instituţii şi servicii cuprinde subzona aferentă structurilor de învăţământ preuniversitar precum şi subzona structurilor de ocrotire a sănătăţii. Împreună aceste două subzone funcţionale ocupă o suprafaţă modestă de doar 35,55 hectare (3,44%). Dacă în cazul subzonei cu învăţământ superior putem observa o distribuţie la întreg nivelul municipiului subzona cu ocrotirea sănătăţii este amplasată grupat în zona centrală a oraşului.

Zona de gospodărire comunală include la nivelul municipiului staţia de epurare a apei precum şi o serie de bazine pentru distribuţia apei potabile. De asemenea în cadrul acestei zone sunt incluse şi cele 3 cimitire ale municipiului (Central, Eminescu şi Cimitirul Eroilor). Întreaga zonă ocupă o suprafaţă redusă de doar 21,52 hectare (2,09%).

Zona cu destinaţie specială include singura structură militară din intravilan ocupând o suprafaţă de 14,47 hectare (1,40%) în zona cartierului Minerul.

Zona căilor de comunicaţie şi a construcţiilor aferente include zona gării şi autogării împreună cu structurile de depozitare şi triaj ocupând 14,09 hectare (1,36%).

Tabel 38. Zone şi subzone funcţionale la nivelul municipiului Deva

zona funcţională	subzone	suprafaţa (hectare)	suprafaţa (%)
zona de locuinţe şi funcţiuni complementare	spaţii de locuit individuale	349.31	33.99
	spaţii de locuit comune	193.29	18.65
zona centrală	centru istoric	34.95	3.38
	C.B.D.	7.90	0.77
parcuri şi zone de recreere	parcuri urbane, păduri - parc	36.07	3.48
	stadioane, ştranduri, săli de sport	12.37	1.20
industrie şi comerţ	platforme industriale	185.11	17.86
	mici industrii, ateliere, spaţii de depozitare	44.71	4.32
	zonă financiară	5.58	0.54
	zonă comercială diversificată	45.39	4.38
	magazine de tip hipermarket	32.53	3.14

zona funcţională	subzone	suprafaţa (hectare)	suprafaţa (%)
instituţii şi servicii	învăţământ preuniversitar	29.87	2.89
	ocrotirea sănătăţii	5.68	0.55
gospodărire comunală	staţii de tratare şi epurare	8.65	0.84
	cimitire	12.87	1.25
terenuri destinaţie specială	unităţi militare	14.47	1.40
structuri aferente căilor de comunicaţii	gara, autogara şi zona de triaj şi manevre aferente	14.09	1.36
Total		1036.44	100

Zonele funcţionale ale municipiului Hunedoara

La nivelul municipiului Hunedoara *zona de locuinţe şi funcţiuni complementare* ocupă 508,54 hectare (47,51%). Dezvoltarea controlată a oraşului de după cel de al doilea război mondial a creat premizele apariţiei unor spaţii de locuit comune destinate forţei de muncă migratorii care ocupă ponderi apropiate de spaţiile de locuit individuale specifice vechiului oraş. Astfel spaţiile de locuit comune ocupă 244,25 hectare fiind reprezentate de către cartierele O.M. şi Micro 1-7 iar spaţiile de locuit individuale ocupă 264,29 hectare fiind reprezentate de cartierele Centru, Ceangăi, Buituri şi Chizid.

Zona centrală şi alte zone cu funcţiuni complexe ocupă o suprafaţă de 59,00 hectare (5,52%) fiind împărţită în două zone distincte: zona Castel - Primărie - Biserica Sf. Nicolae cu rol de centru istoric şi zona Rusca cu rol de C.B.D.. Această divizare a zonei centrale este datorată evoluţiei istorice a oraşului. În perioada postbelică de consolidare şi extindere a oraşului zona istorică cuprinzând Castelul Corvineştilor, fostul loc de târg şi biserica Sf. Nicolae împreună cu cimitirul vechi reformat au fost abandonate ca şi zonă centrală în favoarea unui amplasament nou situat mai la nord-est unde a fost construită Casa Municipală de Cultură, un hotel precum şi un complex comercial, zona devenind în subconştientul locuitorilor adevăratul centru al oraşului.

Zona parcurilor şi locurilor de recreere amenajate cuprinde zona celor două stadioane Constructorul şi Michael Klein, trei parcuri situate în imediata apropiere a C.B.D. şi zona Grădina Zoologică din apropierea pădurii

Chizid. În total aceste zone ocupă o suprafaţă de 56,72 hectare (5,31%). Datorită modului de dispunere a principalelor cartiere de blocuri există şi alte spaţii cu suprafeţe mici având destinaţia de locuri de joacă însă ponderea şi suprafaţa lor sunt reduse.

Zona unităţilor industriale şi a spaţiilor comerciale ocupă o suprafaţă de 369,37 de hectare (34,55%) şi reprezintă consecinţa directă a dezvoltării monoindustriale a oraşului începând cu anul 1882. Pe departe cea mai mare suprafaţă este ocupată de platforma industrială din vestul oraşului 335,03 hectare, aici funcţionând pe rând U.F.H., C.S.H., Siderurgica SA şi apoi Acrrelor Mitall. Cu toate că în ultimi 20 de ani activitatea industrială în Hunedoara s-a restrâns constant caracterul de oraş industrial încă este prezent, funcţionând aici o serie de industrii primare, secundare şi terţiare dar şi un parc tehnologic unde îşi desfăşoară activitatea 20 de firme.

Alte zone cu industrie sunt distribuite punctual la nivelul oraşului însă ocupă suprafeţe reduse, fiind vorba aici de industrii prelucrătoare din domeniul textil sau din domeniul auto, procentul ocupat de acestea fiind de doar 1,92%.

În ceea ce priveşte componenta comercială a oraşului aceasta este redusă, doar 14,80 hectare (1,39%) reprezentând sectorul de pieţe, magazine universale şi parţial magazine de tip hipermarket.

Zona cu instituţii şi servicii cuprinde subzona aferentă structurilor de învăţământ preuniversitar, universitar şi subzona structurilor de ocrotire a sănătăţii. Aceste trei subzone ocupă împreună o suprafaţă de 41,81 hectare (3,92%), majoritatea fiind ocupată de către subzona învăţământului preuniversitar. În ceea ce priveşte subzona de ocrotirea sănătăţii aceasta ocupă 9,96 hectare.

Zona de gospodărire comunală cuprinde cele 5 cimitire ale oraşului ce ocupă 1,31%.

Zona cu destinaţie specială include singura structură militară din intravilan ocupând o suprafaţă de 12,26 hectare (1,15%) în zona cartierului Chizid

Zona căilor de comunicaţie şi a construcţiilor aferente include zona gării şi autogării împreună cu structurile de depozitare ocupând 7,77 hectare (0,73%).

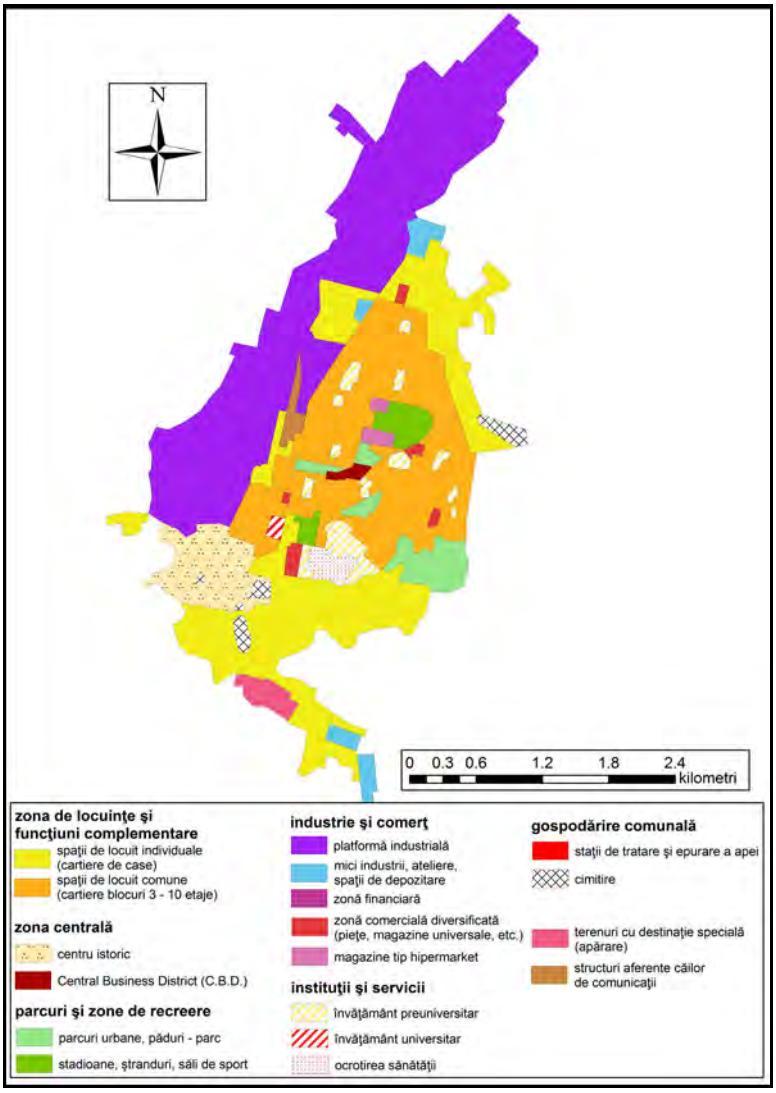

Fig. 52. *Zonele funcţionale la nivelul municipiului Hunedoara*

Tabel 39. *Zone şi subzone funcţionale la nivelul municipiului Hunedoara*

zona funcţională	subzone	suprafaţa (hectare)	suprafaţa (procente)
zona de locuinţe şi funcţiuni complementare	spaţii de locuit individuale	264.29	24.67
	spaţii de locuit comune	244.25	22.84
zona centrală	centru istoric	55.30	5.17
	C.B.D.	3.70	0.35

zona funcţională	subzone	suprafaţa (hectare)	suprafaţa (procente)
parcuri şi zone de recreere	parcuri urbane, păduri - parc	36.53	3.42
	stadioane, ştranduri, săli de sport	20.19	1.89
industrie şi comerţ	platforme industriale	334.03	31.24
	mici industrii, ateliere, spaţii de depozitare	20.54	1.92
	zonă comercială diversificată	8.89	0.84
	magazine de tip hipermarket	5.91	0.55
instituţii şi servicii	învăţământ preuniversitar	29.19	2.73
	învăţământ universitar	2.66	0.25
	ocrotirea sănătăţii	9.96	0.94
gospodărire comunală	cimitire	13.99	1.31
terenuri destinaţie specială	unităţi militare	12.26	1.15
structuri aferente căilor de comunicaţii	gara, autogara şi zona de triaj şi manevre aferente	7.77	0.73
Total		1069.46	100

Concluzii

Zonarea funcţională a conurbaţiei derivă din constrângerile impuse de către factorii naturali şi antropici prezenţi. Astfel, poziţionarea zonelor agricole, a aşezărilor, a căilor de transport şi a altor zone funcţionale prezente la nivelul conurbaţiei se datorează interacţiunii dintre diferiţii factori naturali.

Omul este cel mai puternic factor modelator, factorul antropic transformând practic toate zonele funcţionale. Aşezările urbane sunt practic rezultatul suprem al intervenţiei omului în natură. Dezvoltarea oraşelor a presupus crearea tuturor structurilor necesare vieţii într-un spaţiu restrâns. La nivelul centrelor urbane sunt concentrate zone rezidenţiale, comerciale, industriale, de recreaţie, de servicii şi transport, de gospodărire comună şi zone cu rol de apărare, toate aceste oferind spaţiului o complexitate extrem de ridicată.

Fără un organ director care să coordoneze acţiunile de planificare teritorială la nivelul conurbaţiei care să permită o serie de intervenţii dirijate în zone critice, zonele funcţionale se vor dezvolta în continuare după decizii luate la nivel local. Delimitarea strictă a dualismului este imposibilă, *el trebuie privit ca şi manifestarea unor relaţii socio-economice informale ce există între două aşezări care sunt părţi egale într-o structură asociativă de tip conurbaţie*.

CAPITOLUL 9

STRATEGIA DE DEZVOLTARE A CONURBAŢIEI DEVA–HUNEDOARA

Pornind de la starea de fapt existentă identificată în capitolele anterioare şi având stabilit ca şi scop final dezvoltarea plan-spaţială şi socio-economică a conurbaţiei considerăm că se impune prezentarea unui set de măsuri de intervenţie şi planificare cu scopul dezvoltării unitare a teritoriului.

Lipsa unui organism care să reglementeze şi să coordoneze dezvoltarea conurbaţiei creează o serie de probleme: care sunt proiectele prioritare, cine trebuie să le implementeze, cu ce fonduri, care este beneficiarul final şi poate cel mai important cum poate intervenii populaţia pentru impunerea unui anume proiect. Având toate aceste dileme este evident că strategia de dezvoltare şi implicit proiectele aferente trebuie să fie în concordanţă cu rolul propus pentru conurbaţie, anume acela de municipiu de rang I, de echilibru între Banat şi Transilvania. În acest sens vor fi prezentate în continuare o serie de măsuri-cadru pe baza cărora să se dezvolte viitoare alte proiecte propuse şi validate de populaţie.

Măsurile prezentate în continuare vizează dezvoltarea intercomunitară, infrastructura de transport, dezvoltarea urbană, dezvoltarea rurală, populaţia şi mediul de afaceri, mediul înconjurător şi turismul. Planul de măsuri prezentat în continuare este în concordanţă cu strategia de dezvoltare a judeţului Hunedoara (2007-2013) şi cu planurile de dezvoltare ale centrelor urbane din cadrul conurbaţiei. Au fost introduse ca măsuri de intervenţie şi rezolvările unor probleme punctuale descoperite pe parcursul elaborării lucrării de faţă.

Obiectivul 1: dezvoltarea intercomunitară

Măsuriile şi ideeile prezentate în continuare derivă din nevoia creării unui organism de conducere la nivelul conurbaţiei, organism care să elaboreze şi să implementeze strategii şi proiecte în concordanţă cu principiile de dezvoltare propuse pentru conurbaţie. Astfel cele două principii majore ce trebuie respectate pentru dezvoltarea conurbaţiei sunt: principiul dezvoltării durabile şi principiul integrării în cadrul regional, naţional şi internaţional. În mod ideal toate obiectivele, măsuriile, peogramele şi proiectele prezentate în continuare vor converge către dezvoltarea conurbaţiei conform principiilor enumerate anterior.

Măsura	Programul	Proiectul
1. Constituirea unei asociaţii de dezvoltare intercomunitară		
Crearea şi stabilirea statutului asociaţiei	Crearea asociaţiei de dezvoltare	1. Asocierea tuturor entităţiilor administrative; 2. Identificarea formei juridice optime; 3. Crearea structurii directoare şi a substructuriilor; 4. Identificarea surselor de finanţare pentru asociaţie;
	Stabilirea statutului şi scopului asociaţiei	1. Identificarea şi adoptarea principiilor generale care vor sta la baza dezvoltării conurbaţiei; 2. Crearea şi adoptarea statutului conform principiilor adoptate;
2. Integrarea conurbaţiei în politiciile de dezvoltare regionale, naţionale şi internaţionale		
Obţinerea statutului juridic	Modificarea legislaţiei actuale	1. Realizarea de studii socio-politice care să releve neesitatea înfiinţării unor structuri asociative precum conurbaţiile; 2. Crearea de grupuri de lobby pentru modificarea legislaţiei; 3. Modificarea legiilor în vigoare şi stabilirea rangului conurbaţiei în cadrul sistemului naţional de aşezări;
Integrarea în regiune		1. Statutarea rolului conurbaţiei la nivel regional; 2. Asigurarea resurselor socio-umane în vederea îndeplinirii rolului repartizat; 3. Crearea şi modernizarea legăturilor între conurbaţie şi centrul de regiune; 4. Crearea sistemului de e-management şi e-administraţie la nivelul conurbaţiei şi integrarea la nivel de regiune;

Măsura	Programul	Proiectul
Integrarea la nivel naţional şi internaţional		1. Încadrarea conurbaţiei în cadrul naţional şi internaţional şi stabilirea unui rol conform potenţialului soico-economic existent; 2. Modrnizarea facilităţiilor de transport pentru asigurarea integrării optime a populaţiei la nivel naţional şi internaţional; 3. Crearea strategiilor de promovare la nivel naţional şi internaţional.
3. Asigurarea finanţării pentru proiectele de dezvoltare		
Obţinerea de finanţare	Finanţare naţională	1. Înfinţarea unui organ la nivelul conurbaţiei capabil să gestioneze atragerea finanţării; 2. Crearea unui oficiu de *found raising* pentru atragerea de donaţii; 3. Managementul eficient al fondurilor pentru dezvoltare provenite din surse naţionale.
	Finanţare internaţională	1. Atragerea de fonduri europenee pe programele prioritare aflate în derulare; 2. Asocierea cu alte entităţii administrativ teritoriale în vederea obţinerii de finanţare pentru proiecte regionale.

Obiectivul 2: infrastructura de transport şi energie

Măsurile prezentate în continuare vizează dezvoltarea şi modernizarea structurilor de transport (rutier, feroviar şi aerian) în vederea integrării cât mai bune a conurbaţiei în regiunea de dezvoltare şi creşterea accesibilităţii populaţiei. Obiectivul energie urmăreşte asigurarea stabilităţii sistemului energetic în condiţiile creşterii consumurilor specifice.

Măsura	Programul	Proiectul
1. Infrastructura de transport rutier		
Conectarea optimă a DN7 şi DN68 cu autostrada A1	Modernizarea infrastructurii rutiere	1. Construcţia unui nod complex de acces în zona „Izvor"; 2. Eliminarea sensuri giratorii provizorii de la Veţel şi ieşirea vestică Deva;
Construcţia centurii ocolitoare a municipiului Hunedoara	Extinderea infrastructurii rutiere şi construcţia de noi drumuri	1. Proiectarea şi construcţia centurii de ocolire a municipiului Hunedoara; 2. Asigurarea conectării cu infrastructura de transport existentă prin sensuri giratorii;
Modernizarea DN7 sector Deva - Simeria	Extinderea infrastructu-rii rutiere şi construcţia de noi drumuri	1. Lărgirea drumului la două benzi pe sens de circulaţie pe sectorul Sântandrei - Simeria;

Măsura	Programul	Proiectul
		2. Asigurarea marcajelor corespunzătoare; 3. Delimitarea mediană cu conuri sau parapeţi de protecţie în zonele cu risc crescut de accidente; 4. Instalarea de parapeţi de protecţie în satul Sântuhalm;
Sporirea siguranţei pe sectoarele cu risc sporit de accidente	Sporirea siguranţei traficului	1. Instalare marcaje de avertizare; 2. Monitorizarea traficului prin camere fixe; 3. Educare continuă participanţi trafic; 4. Crearea de pasarele pietonale în zonele cu risc de accidente (Sântuhalm, Cristur, Peştişu Mare, Băcia);
Modernizarea drumuri judeţene	Întreţinerea şi modernizarea drumuri judeţene principale şi secundare	1. Întreţinere curentă DJ 708E, DJ 687J, DJ 687E, DJ 687, DJ 668B, DJ 700 şi DJ 700A; 2. Aplicare marcaje rutiere; 3. Întreţinere şi decolmatare rigole scurgere;
Modernizare şi construcţie drumuri comunale	Îmbunătăţirea accesibilităţii intercomunale	1. Întreţinere şi modernizare DC 127, DC 113, DC 142; 2. Modernizare drumuri agricole principale Almaşul Sec - Archia, Almaşul Mic - Cristur, Hunedoara - Batiz; 3. Construcţie drum comunal Bârcea Mică - Peştişu Mare - Hunedoara şi Totia - Petreni - Strei Săcel - Călan;
2. Infrastructura de transport feroviar		
Reabilitarea M200	Modernizarea M200 în vederea atingeri vitezei constructive de 160 km/oră	1. Retehnologizare, automatizare şi desfinţare racorduri linii neutilizate; 2. Automatizarea treceri la nivel cu barieră; 3. Modernizare gări (Simeria, Deva);
Întreţinere M202	Întreţinere curentă şi modernizări aferente	1. Întreţineri curente cu scopul eliminărilor restricţilor de trafic; 2. Modernizare treceri la nivel; 3. Desfinţare racorduri neutilizate;
Întreţinere şi reparaţii M207	Întreţinere curentă şi modernizări aferente	1. Identiicarea zonelor critice sub aspectul siguranţei traficului şi remedierea acestora; 2. Desfinţare racorduri neutilizabile; 3. Întreţineri curente cu scopul eliminărilor restricţilor de trafic;
Racord M207 - M200	Construcţie căi ferate	1. Construcţie racord în zona Săuleşti şi construcţie linie cale ferată Săuleşti - Deva paralel cu M200;
Armonizare timpi de circulaţie		1. Armonizarea traficului de călători pe relaţia Deva - Simeria - Hunedoara cu nevoile reale ale populaţiei;

Măsura	Programul	Proiectul
Înfiinţare rută turistică Hunedoara - Ghelari	Îmbunătăţirea accesibilităţi feroviare; Sprijin pentru zone turistice	1. Reconstrucţia liniei de cale ferată cu ecartament îngust Hunedoara - Govăjdia - Ghelari; 2. Analizarea posibilităţii construcţiei unui punct de racord cu M207;
3. Infrastructura de transport aerian		
Construcţia aeroport regional Săuleşti	Construcţie aeroporturi	1. Construcţia unui aeroport regional prin modernizarea actualului aerodrom; 2. Atragere de parteneri pentru efectuare de curse aeriene către aeroporturile din Timişoara, Sibiu şi Cluj-Napoca; 3. Construcţia heliport; 4. Construcţia terminal cargo;
4. Infrastructura energetică		
Îmbunătăţirea reţelei de transport şi distribuţie	Retehnologizare linii transport	1. Retehnologizare linii 20Kv şi modernizare unde se impune; 2. Modernizare transformatoare automate;
	Retehnologizare staţii transformare	1. Retehnologizare staţii transfomare Deva, Peştişu, Hăşdat, Simeria şi Călan;
Creşterea eficienţei energetice la consumatori	Reducerea consumurilor specifice	1. Înlocuirea becurilor la iluminatul stradal; 2. Educaţie şi constientizare populaţie; 3. Încurajarea folosiri resurselor energetice regenerabile;
Dezvoltarea producţiei energetice regenerabile	Construcţia de noi capacităţi de producţie a energiei hidro	1. Construcţie hidrocentrală Şoimuş; 2. Construcţia microhidrocentrale pe Cerna şi Strei.
5. Infrastructura de transport de date		
Asigurarea accesului la informaţie publică	Crearea reţelei de informare publică online	1. Revizuirea actualelor portale oficiale de informare; 2. Crearea unei structuri unitare la nivelul conurbaţiei; 3. Încurajarea diseminării informaţiei în mediul online; 4. Crearea infrastructurii de distribuţie a datelor în mediul rural; 5. Crearea de puncte de informare (interactive) cu o densitate minimă de 1 punct/aşezare urbană şi minim 10 puncte la nivel urban; 6. implementarea *funcţionarului electronic* în administraţia locală;
Integrarea în sistemul naţional		1. Implementarea sistemelor automate de preluare a datelor; 2. Crearea de puncte INFO de diseminare a informaţiei parvenite de la nivel naţional;

Obiectivul 3: dezvoltarea urbană

Măsurile prezentate în continuare vizează dezvoltarea urbană, încurajarea dezvoltării teritoriale raţionale, dezvoltarea dotărilor cu rol central, diversificarea activităţii economice şi dezvoltarea cooperării între centrele urbane din cadrul conurbaţiei. Prin măsurile prezentate în continuare se doreşte în primul rând dezvoltarea funcţională a conurbaţiei şi dezvoltarea axelor Deva–Hunedoara, Deva–Simeria, Simeria–Călan şi Călan–Hunedoara.

Măsura	Programul	Proiectul
1. Infrastructura de transport		
Îmbunătăţirea accesului interurban	Construcţia de noi legături rutiere	1. Legătură secundară între Deva şi Hunedoara prin construirea unui drum Deva - Archia - Cristur - Hunedoara; 2. Legătură Deva - Simeria în lunca Mureşului prin continuarea străzii Depozitelor către Simeria; 3. Construcţia de piste de biciclete paralele cu actuala reţea rutieră între centrele urbane;
Dezvoltarea reţelei rutiere urbane	Construcţia de noi străzi	1. Sistematizarea străzilor în noile zone de dezvoltare propuse; 2. Construcţie străzi noi în zona Brădeanu - Vulcan (Deva); 3. Construcţie străzi noi în zona Valea Seacă (Hunedoara); 4. Construcţia de pasaje supraterane peste calea ferată în Deva în zona str. Griviţei, str. Balata şi str. Bălata; 5. Construcţia de pasaje supraterane peste calea ferată în Simeria în zona str. Traian şi str.DJ688 la ieşirea spre Tâmpa.
	Realizarea de parcări subterane	1. Realizarea de parcări subterane în zonele centrale a oraşelor; 2. Construcţia de parkinguri supraterane în cartierele oraşelor;
	Dezvoltarea zonelor pietonale	1. Identificarea de zone pietonale în zonele centrale şi extinderea către cartiere;
Dezvoltarea transportului în comun la nivel urban	Creşterea mobilităţii populaţiei	1. Dezvoltarea transportului în comun în Deva şi Hunedoara; 2. Introducerea transportului în comun în Simeria şi Călan; 3. Construcţia şi modernizarea staţiilor; 4. Realizarea de noduri de transfer între diferitele tipuri de transport încomun;

Măsura	Programul	Proiectul
2. Utilităţi publice		
Alimentarea cu apă	Modernizarea reţelei de alimentare cu apă	1. Reabilitare staţilor de tratare apă Sântămaria Orlea, Batiz, Sânpetru; 2. Reabilitarea actualelor rezervoare de stocare a apei; 3. Realizarea de noi rezervoare în Deva şi Hunedoara;
	Modernizarea reţelei de canalizare	1. Reabilitare şi modernizare staţii de epurare Deva, Simeria, Hunedoara şi Călan; 2. Extindera reţelelor existente către noile zone de dezvoltare;
Alimentarea cu gaze naturale	Modernizarea reţelei de alimentare cu gaze naturale	1. Modernizarea staţilor de presurizare; 2. Extindera reţelelor existente către noile zone de dezvoltare;
3. Clădiri publice		
Rabilitarea clădiri de patrimoniu	Măsuri de conservare şi eficentizare a clădirilor din zona istorică	1. Renovare clădiri aflate în patrimoniul autorităţilor locale; 2. Reabilitarea centrelor istorice; 3. Identificarea de noi zone cu potenţial cultural -istoric;
Revitalizarea zonelor CBD	Construcţia de zone comerciale centrale în Deva şi Hunedoara	1. Realizarea de BID (busines improvemet district), a unui parteneriat între proprietarii privaţii şi sectorul public; 2. Implementarea conceptului de strada comercială în Deva şi Hunedoara
Reabilitarea termică	Reabilitarea termică a clădirilor	1. Reabilitarea termică a clădirilor publice; 2. Sprijinirea reabilitării termice a locuinţelor; 3. Accesarea de fonduri europenee pentru reabilitarea termică;
4. Dezvoltarea servicilor publice urbane		
Crearea de zone de petrecere a timpului liber	Dezvoltarea parcurilor urbane	1. Crearea pădurii-parc Chizid; 2. Amenajare pădurea Bejan; 3. Întreţinere şi modernizare Parc Dendrologic Simeria; 4. Amenajare parcul Operei - Deva
	Amenajări peisagistice pentru petrecerea timpului liber	1. Zone de picnic şi grătare în apropierea râurilor Cerna, Strei, Peştişului, Zlaştiului şi Ursului;
Accesul la cultură	Diversificarea activităţilor culturale	1. Realizarea unui sistem unic de administrare integrată a acestor centre de cultură; 2. Dezvoltarea zilelor municipiilor Deva şi Hunedoara şi a oraşelor Simeria şi Călan; 3. Sustinerea spectacolelor de teatru şi în oraşele Simeria şi Călan.

Obiectivul 4: dezvoltarea rurală

Măsurile prezentate în continuare au ca şi scop îmbunătăţirea vieţii populaţiei din mediul rural şi încadrarea acesteia cu adevărat în cadrul conurbaţiei. Prin măsurile prezentate în continuare se urmăreşte de asemenea atenuarea discrepanţelor rural – urban. Măsurile prezentate au la bază analiza distribuţiei dotărilor cu rol central, utilizarea terenurilor precum şi modul de evoluţie istorică. Se urmăreşte de asemenea identificarea de zone rurale cu specific similar pentru care se pot propune programe de dezvoltare comune.

Măsura	Programul	Proiectul
1. Reţele de utilităţi publice		
Îmbunătăţirea accesului la reţeaua de apă potabilă	Construcţia de reţele de utilităţi publice	5. Aducţiunea de apă din reţea pentru satele Archia, Răcăştia, HăşdatBoş, PopeştişiAlmaşuMic; 6. Construcţia de forajepentrualimentarea cu apă potabilă a satelorDumbrava, Cutin,Ciulpăz,Groş, Grid, Totia,Almaşul Sec, Cozia, Cârjiţi şi Chergeş; 7. Construcţia de sisteme de canalizare pentru satele menţionate;
	Construcţia şi modernizarea de rezervoare de stocare	3. Construcţia de rezervoare de stocare în zona satelor Răcăştia, Peştişu Mare, Cristur, Uroi;
Îmbunătăţirea accesului la reţeaua de gaze	Construcţia de reţele de utilităţi publice	1. Branşamente gaz natural pentru toate localităţile din cadrul conurbaţiei;
Îmbunătăţirea calităţii vieţii	Îmbunătăţirea accesibilităţii	1. Pietruirea şi asfaltarea drumurilor din vetrele satelor; 2. Întreţinerea drumurilor comunale şi agricole principale
	Ocrotirea sănătăţii	1. Oferirea de facilităţi pentru medicii de familie care işi deschid cabinete în mediul rural; 2. Înfinţarea centrelor de permanenţă în zonele rurale, urmând să fie asigurată de către medici de familie şi farmacişti în centrele de comună;
	Reducerea vulnerabilităţii populaţiei din mediul rural	1. Regularizări şi decolmatări de albii pentru pârâurile Ursului, Peştişului, Sâncraiului şi Gridului; 2. Stabilizarea alunecărilor de teren active;

Măsura	Programul	Proiectul
	Educaţie	1. Identificarea şcolilor viabile din mediul rural şi dezvoltarea sistemului de transport şcolar; 2. Educaţie şi formare continuă pentru persoanele mature;
Diversificarea activităţilor economice	Susţinerea agriculturii ecolgice	1. Sprijinirea înfiinţării de culturi ecologice; 2. Dezvoltarea pieţelor de desfacere a produselor ecologice; 3. Educaţie şi consultanţă pentru producători; 4. Sprijinirea asocierii între micii producători; 5. Înfiinţarea şi modernizarea de livezi şi plantaţii de vie; 6. Construcţia de bălţi şi heleştee;
	Sprijinirea activităţilor legate de silvicultură	1. Înfiinţarea de centre de colectare a ciupercilor şi fructelor de pădure în Cozia, Almaşul Sec, Cârjiţi, Chergeş, Dumbrava, Groş şi Boş; 2. Dezvoltarea de pepiniere; 3. Împădurirea şi întreţinerea suprafeţelor aflate în tranziţie;
	Sprijinirea agroturismului	1. Consultare şi sprijin financiar pentru construcţia de micro pensiuni eco-turistice (1-3 camere) în satele Cozia, Almaşul Sec, Cârjiţi, Chergeş, Dumbrava, Cultin, Ciulpăz, şi Groş; 2. Promovarea meseriilor tradiţionale, a portului şi a manifestărilor cultural-astistice.

Obiectivul 5: populaţia şi mediul de afaceri

Măsurile prezentate în continuare vizează încurajarea dezvoltării resurselor umane şi a mediului de afaceri cu scopul declarat de diversificare a activităţilor economice şi recuperării decalajelor în pregătirea profesională a populaţiei.

Măsura	Programul	Proiectul
1. Asigurarea accesului la educaţie		
Reablitarea şi modernizarea reţelei de educaţie	Reparaţii şi modernizări clădiri	1. Reabilitare termică cladiri instituţii de învăţământ; 2. Dotare laboratoare şi acces internet; 3. Racordarea tuturor instituţilor la reţelelor de apă, canalizare şi gaze naturale;

Măsura	Programul	Proiectul
	Construcţia de noi unităţi de învăţământ	1. şcoală I-VIII în satele Cristur şi Peştişu Mare; 2. analizarea posibilităţii înfiinţării unui liceu în mediul rural;
	Amenajare de spaţii pentru elevii navetişti	1. Amenajarea de centre de studiu în incinta liceelor şi şcolilor gimnaziale din mediul urban; 2. Reabilitarea căminelor şi introducerea regimului hotelier pentru a permite cazarea pe perioade scurte a elevilor;
	Modernizarea infra-structurii universitare	1. Modernizarea campus Hunedoara; 2. Construcţie campus Deva;
Promovarea programelor de formare continuă	Acces şi participare la formare profesională continuă	1. Furnizare de cursuri de calificare şi recalificare a angajaţilor; 2. Acordare de sprijin şi stimulente angajaţilor în vederea participării la formarea continuă; 3. Sprijinirea angajatorilor pentru a încuraja participarea la formarea continuă a angajaţilor, inclusiv prinstimulente; 4. Sprijinirea campaniilor de conştientizare şi informare precum şi a serviciilor de consiliere încarieră;
2. Creşterea gradului de ocupare a forţei de muncă		
Creşterea numărului de angajaţi	Reducerea numărului de şomeri	1. Organizarea de module de recalificare/ reconversie, perfecţionare, consiliere pentru şomeri; 2. Dezvoltarea spiritului şi culturii antrepre-noriale în sistemul de învăţământ;
	Încurajarea înfiinţării de noi locuri de muncă	1. Oferirea de facilităţi fiscale angajatorilor; 2. Încurajarea diversificării activităţii industriale; 3. Creare Parcuri Tehnologice Simeria şi Călan;
3. Dezvoltarea serviciilor de ocrotire a sănătăţii şi serviciilor sociale		
Îmbunătăţirea reţelei sanitare	Creşterea calităţii servicilor medicale	1. Construirea unui nou spital pentru întreaga conurbaţie; 2. Modernizaarea spitalului Simeria şi a Centrului Călan; 3. Construirea de centre de permanenţă în mediul rural;
Asigurarea protecţiei sociale	Regândirea reţelei de asistenţă socială la întreg nivelul conurbaţiei	1. Construirea/reabilitarea clădirilor pentru servicii sociale, asistenţă socială, culturală, cămine de bătrîni, cantine sociale; 2. Identificarea zonelor cu potenţial pentru centre integrate în societate, semisustenabile
	Sprijinirea elevilor cu situaţie precară	1. Facilităţi pentru participarea la formarea profesională pentru copii ce provin din grupuri dezavantajate; 2. Acordarea de burse pentru elevii cu o situaţie precară

Obiectivul 6: mediul înconjurător

Măsurile prezentate în continuare vizează ameliorarea calităţii mediului în zonele afectate şi promovarea dezvoltării durabile cu scopul direct de reducere a zonelor poluate şi care actualmente sunt neutilizabile. Îmbunătăţirea calităţii mediului este una din condiţiile de bază pentru ca dezvoltarea teritorială a conurbaţiei să continue.

Măsura	Programul	Proiectul
1. Factorul apă		
Îmbunătăţirea stării cursurilor de apă	Intervenţie activă asupra cursurilor de apă	1. Decolmatarea şi recalibrarea cursurilor de apă neamenajată; 2. Realizarea de diguri de protecţie în zonele în care se impune; 3. Înfiinţarea şi întreţinerea canalelor de desecări şi de irigaţii;
	Intervenţie pasivă asupra cursurilor de apă	1. Monitorizarea calităţii apei; 2. Educaţie continuă asupra importanţei surselor de apă şi protejarea lor;
2. Factorul aer		
Reducerea poluării aerului	Reducerea şi dispersia emisilor poluante	1. Montarea de filtre pentru particole, SOx, NOx la Termocentrala Mintia; 2. Evacuareagazelor la înălţimepentru a favoriza dispersia şi diluţia; 3. Monitorizarea emisilor pe drumurile intens circulate A1, DN7, DN68, DN68B; 4. Reducerea emisilor prin încurajarea folosirii transportului în comun şi autovehicolelor hibrid;
3. Gestionarea deşeurilor		
Îmbunătăţirea caltăţii serviciilor de salubritate	Reducerea deşeurilor la rampă	1. Construcţia unui deponeu ecologic comun întregii structurii asociative; 2. Construcţia de centre de selectare primară a deşeurilor; 3. Realizarea unui centru de reciclare şi promovarea activă a reciclării selective a deşeurilor; 4. Educaţia continuă;
Reducerea suprafeţelor ocupate de zone cu deponee sau halde	Reprocesarea şi ecologizarea rampelor de gunoi active	1. Închiderea rampelor de la Deva, Uroi, Hăşdat şi Călan. 2. Indentificarea de tehnologii pentru reprocesarea deponeelor şi reducerea suprafeţelor degradate;
	Reprocesarea şi ecologizarea haldelor de zgură şi steril	1. Reprocesarea haldelor de zgură de la Hunedoara şi Simeria şi ecologizarea perimetrului; 2. Ecologizarea şi împădurirea haldelor de steril de la flotaţii şi mine şi împădurirea acestora;

Măsura	Programul	Proiectul
4. Monitorizarea şi protecţia solului		
Monitorizare parametrii sol	Crearea hărţii suprafeţelor de sol degradate şi poluate	1. Cartarea zonelor cu risc de poluare chimică; 2. Cartarea zonelor cu alunecări, ravene sau ogaşe;
Protecţia solului	Măsuri active	1. Plantarea de culuare verzi în lungul căilor rutiere intens circulate; 2. Reabilitareaecologică a terenurilor din zonele afectate;
	Măsuri pasive	1. Educarea publicului referitor la rolul şi protecţia solului;
5. Biodiversitatea		
Fondul forestier şi cinegetic	Exploatarea raţională a resurselor	1. Dezvoltareaeconomicădurabilă a exploatărilor forestiere; 2. Realizarea de refacere a zoneiforestiere (în zona fostelor exploatări miniere); 3. Inventarierea fondului cinegetic şi menţinerea vânatului în limitele impuse de lege;
Arii protejate - dezvoltare şi protecţie	Gestiunea ariilor protejate	1. Stabilirea unor planuri de gestiune a zonelor protejate aflate peteritoriulconurbaţiei; 2. Realizarea unor zone de tampon de minim 100m faţă de păduri şi zonele protejate (în special pentru zonele aflate în vecinătatea oraşelor); 3. Colaborarea cu ONG-uri, şcoli, universităţi pentru acţiuni de conservare şi protejare a siturilor 4. Educarea populaţiei cu privire la importanţa ariilor protejate în viaţa locuitorilor; 5. Integrarea ariilor protejate în circuitele turistice.

Obiectivul 7: turism

Măsurile prezentate în continuare promovarea zonelor turistice şi integrarea acestora în circuite judeţene şi naţionale în vederea creşterii prestigiului conurbaţiei Deva–Hunedoara. O parte a măsurilor prezentate se regăsesc în strategia de dezvoltare a judeţului Hunedoara pentru perioada 2007-2013.

Măsura	Programul	Proiectul
Infrastructura de turism	Modernizarea infrastructurii de turism	1. Refacerea infrastructurii de acces la obiectivele turistice pentru realizarea unor circuite turistice; 2. Dezvoltarea infrastructurii de acces la zonele protejate din Deva (Pădurea Bejan, Dealul Cetăţii, Dealul Colţu, Dealul Zănoaga), Simeria (Parcul Dendrologic), Hunedoara (Pădurea Chizid) 3. Înfinţarea de centre de informare turistică; 4. Modernizarea infrastructurii de acces către zonele cu potenţial turistic (Dealul Coziei, Cheile Nandrului, zona turistică Groş); 5. promovarea obiectivelor turistice simbol: Cetatea Deva, Castelul Corvineştilor, Parcul Dendrologic;
	Restaurarea obiectivelor turistice	1. Reabilitarea Castelului Corvineştilor şi a Cetăţii Deva; 2. Reabilitarea clădirilor din centrele istorice; 3. Reabilitarea parcurilor, nuzeelor şi grupurilor statuare;
	Crearea de noi zone turistice	1. Crearea de zone de agrement pe malul Mureşului, pârâul Ursului, pârâul Almaşu, Cerna, Pădurea Bejan şi Strei; 2. Crearea muzeului Fierului şi Industriei în Hunedoara; 3. Realizarea căii ferate turistice Hunedoara - Ghelari;
Promovarea turistică	Promovarea turistică	1. Creareea de pachete turistice competitive şi promovarea lor adecvată; 2. Crearea şi promovarea produselor turistice specifice conurbaţiei; 3. Promovarea la târguri şi expoziţii.

9.1. Model de dezvoltare al conurbaţiei Deva–Hunedoara

Pe baza măsurilor propuse anterior dar şi în urma analizelor diverse asupra conurbaţiei se poate propune un model de dezvoltare pe zone cu caracteristici similare (agricultură, industrie, turism, transport etc.). În cadrul acestor zone se impun măsuri similare care să ajute la dezvoltarea potenţialului existent (natural şi antropic) în vederea integrării zonei în sistemul conurbaţiei. Indentificarea şi dezvoltarea unei zone după un tipar general nu exclude de nici un fel posibilitatea dezvoltării altor activităţi socio-economice dacă se ivesc oportunităţi sau dacă starea de fapt o va cere.

Este clar, cel puţin într-o primă fază, că dezvoltarea conurbaţiei nu va avea aceeaşi intensitate peste tot, decalajele existente între mediul urban şi cel rulal fiind actualmente foarte mari. Recuperarea decalajelor de către mediul rural se va face etapizat odată cu implementarea diferitelor proiecte. În prima fază accentul se va pune fără îndoială pe dezvoltarea axelor interurbane şi uniformizarea serviciilor oferite de către centrele urbane urmând ca apoi, etapizat, să se reducă decalajele între mediul rural şi cel urban.

În funcţie de potenţialul şi nevoile de dezvoltare se pot identifica la nivelul conurbaţiei 4 tipuri de zone de dezvoltare: zona serviciilor, industriei şi transportului, zona agriculturii intensive, zona agriculturii ecologice, zona silviculturii şi agroturismului (fig. 53). În aceste zone se vor desfăşura şi activităţi conexe însă în pondere redusă.

Zona de dezvoltare a serviciilor, industriei şi transporturilor, suprapusă principalelor linii de forţă ale teritoriului situate în lungul lunciilor Mureşului, Cernei şi Streiului reprezintă zona principală de dezvoltare a conurbaţiei. În prezent zona este dominată de către centrele urbane care polarizează spaţiul adiacent şi încurajează dezvoltarea urbană doar în imediata apropiere. Migrarea funcţiei industriale în afara centrelor urbane va permite o conectare mai bună la coridoarele de transport prin evitarea unor restricţii de trafic (prezente în mod frecvent în mediul urban) şi va permite ca terenul astfel eliberat să poată fi utilizat de comunitatea locală pentru proiecte de dezvoltare intercomunitară.

În urma implementării diferitelor măsuri o serie de dotări specifice urbanului se vor reloca în lungul benziilor uniformizând astfel zona. Beneficiind şi de un input major generat de către tranzitul zilnic zona se va dezvolta în continuare cu repeziciune acaparând funcţii şi dotări care îi vor conferi cu adevărat atributul de zonă urbană.

Relocarea serviciilor şi industriei vor aduce beneficii majore şi populaţiei rurale aflate în zonele învecinate a căror locuitori vor simţii o îmbunătăţire semnificativă în calitatea vieţii de zi cu zi având o accesibilitate crescută la servicii. Pe lângă dezvoltarea principală serviciilor, industriei şi transporturilor se va încuraja şi dezvoltarea agriculturii intensive având în vedere potenţialul agricol ridicat din zona de luncă.

În cadrul acestei zone de dezvoltare se regăsesc 20 de aşezări urbane şi rurale cu potenţial de dezvoltare mare care vor beneficia direct de pe urma dezvoltării zonei.

Zona de dezvoltare a agriculturii intensive va fi situată în zona dealurilor Hunedoarei de Est cu două componente distincte, în partea nordică unde sunt prezente suprafeţe generoase de nivelare se va practica agricultura iar în partea de sud vor predomina livezile şi plantaţiile de vie. Amplasarea zonei agricole astfel este dictată de lipsa disponibilităţii terenurilor arabile în zona de luncă, de fragmentarea redusă a suprafeţelor de teren şi de absenţa vetrelor de aşezări.

Cu toate că o mare parte a terenului aferent acestei zone este deţinut de către persoane fizice şi de către persoane juridice private se impune crearea unor structuri asociative care să gestioneze eficient terenul, eventual să investească în utilaje agricole, sisteme de irigaţie şi sisteme de depozitare a produselor.

Zona de dezvoltare a agriculturii ecologice va cuprinde partea nordică a dealurilor Devei şi partea estică a dealurilor Coziei şi Nandrului. În această zonă proprietatea agricolă este puternic fragmentată fiind folosită la practicarea agriculturii de semi-subzistenţă. Acest tip de folosire a terenului este preferat pentru înfinţarea de culturi ecologice deoarece se poate face etapizat datorită fragmentării mari şi datorită fenomenului de abandon, astfel o mare parte a terenurilor nu au fost lucrate în ultimii 5-10 ani, fiind ideale pentru practicarea acestui tip de agricultură putând fi înfinţate culturi ecologice imediat.

Pentru ca dezvoltarea producţiei agricole ecologice să fie încununată de succes va fi nevoie de educarea populaţiei referitor la cele mai bune practici ecologice dar şi de promovarea produselor obţinute prin organizarea de puncte de vânzare comune (după modelul Farmer's Market) şi încurajarea consumului autohton. În această zonă de dezvoltare sunt cuprinse 8 aşezări cu potenţial socio-economic moderat care pot susţine dezvoltarea agriculturii ecologice.

Zona de dezvoltare a silviculturii şi a agroturismului va ocupa o pondere importantă la nivelul conurbaţiei, fiind incluse aici ariile intens împădurite din zona vestică (Dealurile Coziei, Nandrului, Hunedoarei de

Vest şi Govăjdiei) zona dealurilor Orăştiei şi zona Uroi–Cărpiniş. Fiind zone cu potenţial turistic natural mare se va sprijinii dezvoltarea activităţilor de agroturism.

Agroturismul va fi dezvoltat în paralel cu industria silvică care poate devenii principala sursă generatoare de capital pentru dezvoltarea zonei. Explatarea lemnului într-o măsură durabilă va trebui să fie principala activitate industrială a zonei, creându-se un ciclu complet de exploatare. Ciclul va trebui să se bazeze pe existenţa unui număr de 5-10 gatere unde materialul lemnos extras să fie procesat, resturile neutilizabile în continuare în ciclul industrial urmând a fi vândute pentru lemn de foc iar rumeguşul să fie brichetat şi valorificat.

Agroturismul în zonă va trebui dezvoltat pornind de la moştenirea culturală valoroasă pe care „pădurenii" o deţin. În mare parte în această zonă de dezvoltare sunt incluse 17 aşezări cu potenţial socio-economic redus.

Concluzii

Elaborarea şi implementarea proiectelor enumerate anterior presupune o ierarhizare a lor în funcţie de nevoia individului, având în vedere că acesta reprezintă punctul central în jurul căruia trebuie clădită structura conurbaţiei.

Este lesne de înţeles că toate proiectele enumerate anterior vor genera dezvoltarea conurbaţiei, însă în mod diferit. Analizând, din perspectivă istorică, modul în care s-a dezvoltat conurbaţia putem observa că motorul principal a fost cel industrial. Cum o dezvoltare industrială la o scară similară celei de acum 50 de ani este imposibilă trebuie identificate noi puncte tari de la care să se pornească.

Punctele forte ale conurbaţiei sunt reprezentate de disponibilitatea mare de teren pentru construcţii şi accesibilitatea crescută în lungul principalelor linii de forţă. Astfel primele proiecte necesare dezvoltării conurbaţiei trebuie să fie legate de ***modernizarea căilor de transport şi încurajarea dezvoltării industriale***.

Este evident că odată cu implementarea proiectelor petru dezvoltarea industrială vor fi necesare investiţii în modernizarea forţei de muncă prin

educaţie continuă şi reconversie profesională. După implementarea acestor proiecte capitalul generat va trebui investit cu precădere în zonele rurale pentru eliminarea decalajelor urban-rural, acest lucru însemnând investiţii în infrastructură şi servicii pentru mediul rural.

Cele mai importante intervenţi vor trebui să fie dirijate către zona serviciilor, industriei şi transporturilor, aceasta reprezentând coloana vertebrală a conurbaţiei. Principalele proiecte implementate aici vor fi cele referitoare la crearea parcurilor industriale, crearea de noi centuri de ocolire, creşterea gradului de instruire a populaţiei, refacerea zonelor afectate de poluare.

Pe locul al doilea în ceea ce priveşte necesitatea intervenţiilor se află zonele de dezvoltare a agriculturii ecologice şi zona agriculturii intensive. Aceste zone au un potenţial mare de generare de capital însă sunt deficitare la capitolul infrastructură şi dezvoltarea resurselor umane.

Cea de-a treia zonă, a silviculturii şi agroturismului, considerată o zonă de „rezervă", poate contribui semnificativ la dezvoltarea întregului ansamblu odată cu implementarea proiectelor referitoare la reţelele de utilităţi publice, dezvoltarea infrastructurii turistice şi dezvoltarea serviciilor pentru populaţia din mediul rural.

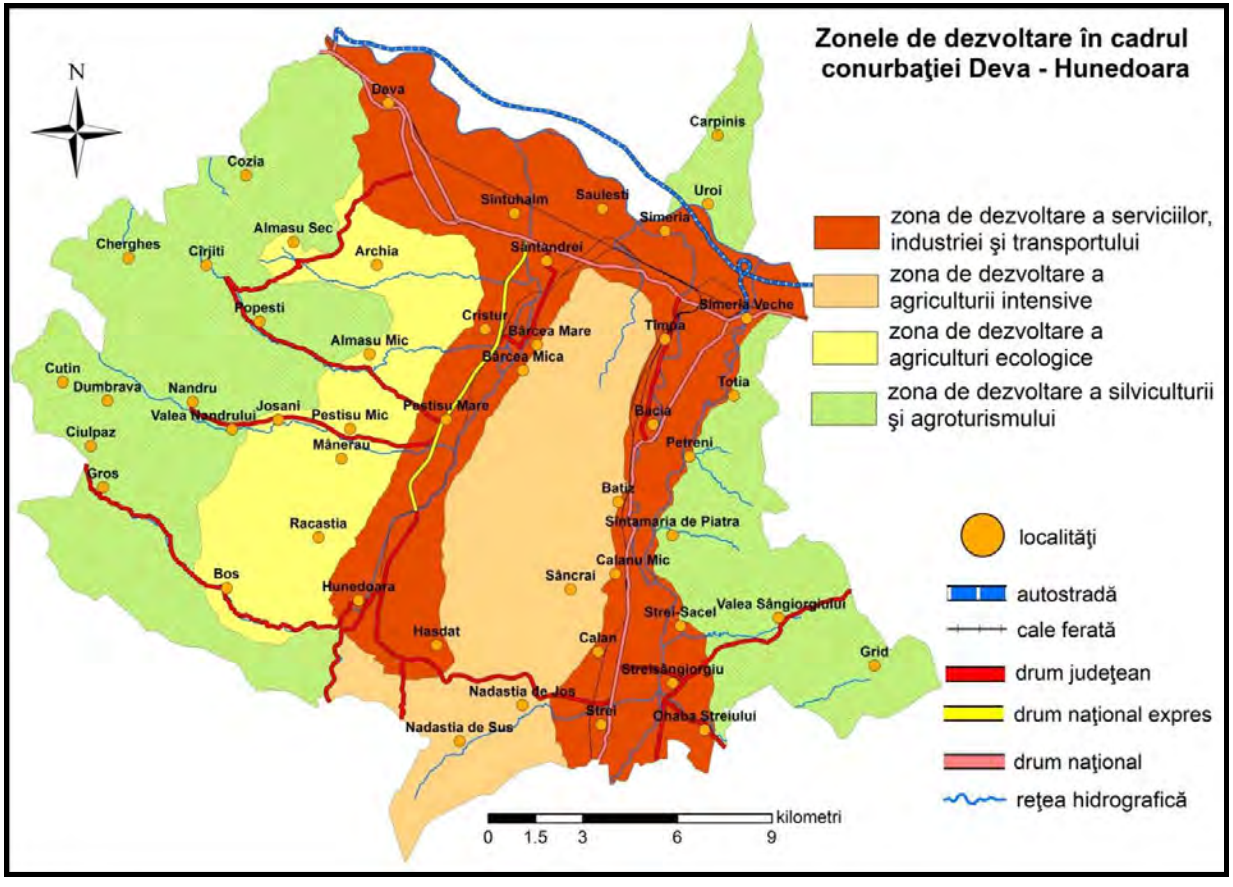

Fig. 53. *Zonele de dezvoltare la nivelul conurbaţiei Deva–Hunedoara*

CONCLUZII GENERALE

Sintetizând vasta informaţie din prezentul studiu se impune prezentarea următoarelor concluzii, succinte dar cuprinzătoare:

1. Morfologia constitue primul factor edificator al conurbaţiei prin condiţionarea modului în care structurile antropice sunt grefate pe suportul morfologic, observându-se o aglomerare de tip "snop" în zonele de luncă şi o răsfirare a acestor în zonele de deal şi munte.
2. Utilizarea terenurilor la nivelul conurbaţiei este echilibrată, majoritatea terenurilor având destinaţie agricolă (52,77%). Prin modul actual al utilizării terenului şi din studierea tendinţelor viitoare de schimbare nu vor rezulta dezechilibre odată cu evoluţie conurbaţiei.
3. Studiul dinamicii populaţiei conurbaţiei în perioada 1850-2011 relevă un proces intens de creştere divizat în patru perioade: 1850-1910 cu creştere moderată, 1910-1930 marcată de război şi instabilitate socio-economică, 1930-1992 marcată de o creştere artificială ca urmare a politicilor economice şi demografice şi 1992-2011 marcată de un declin demografic ca urmare a migraţiei externe şi sporului natural scăzut.
4. Evoluţia administrativă a teritoriului studiat evidenţiază tendinţa de centralizare şi de reducere a numărului de unităţi administrative. Se evidenţiază în decursul evoluţiei administrative dezvoltarea centrelor urbane puternice Deva, Hunedoara, Simeria şi Călan în defavoarea altor centre administrative tradiţionale.
5. Evoluţia socio-economică şi plan-spaţială a aşezărilor din conurbaţie se datorează conlucrării mai multor factori socio-economici şi politici. Principalii factori care au impulsionat această evoluţie sunt Imperiul Hasburgic, exploatarea resurselor de fier, construcţia căii ferate Arad-Alba Iulia, colonizarea populaţiilor maghiare, unirea Transilvaniei cu Regatul României, regimul comunist şi schimbarea politică din anul 1989.

6. Sistemul major de căi de comunicaţie reprezintă rezultatul unei evoluţii istorice a relaţiilor între mariile centre urbane ca urmare a intensificării schimburilor socio-economice. Sistemul de căi de comunicaţie, centrat pe liniile de forţă principale, reprezintă "sistemul nervos" al conurbaţiei.
7. Pe baza analizei dotărilor cu rol central, poziţionării geografice şi a conjuncturii favorabile în care se dezvoltă, rolul conurbaţiei în sistemul naţional de aşezări este echivalent cu cel al unui municipiu de rang I.
8. Dotările cu rol central sunt o imagine fidelă a dezvoltării actuale a conurbaţiei. Prin distribuţia lor acestea creează o serie de relaţii de atragere sau respingere între aşezările din cadrul conurbaţiei dând naştere unor zone puternic dezvoltare între aşezările urbane, în lungul liniilor de forţă.
9. Zonele de influenţă ale aşezărilor reprezintă rezultatul interacţiunii dintre distribuţia spaţială, particularităţile sistemului de transport, relieful şi barierele orografice şi nu în ultimul rând structurile cu rol central.
10. Zonarea funcţională în interiorul conurbaţiei derivă din constraingerile impuse de factorii naturali şi antropici prezenţi. Zonele favorabile, situate în luncile râurilor sau pe terasele acestora devin zone cu agricultură intensive unde se concentrează aşezările umane mari şi căile de transport principale. În lungul acestor căi de comunicaţii principale se dezvoltă zone intens urbanizate. În zonele considerate mai puţin favorabile se dezvoltă suprafeţe cu agricultură extensivă, care acompaniază zonele rezidenţiale secundare (rurale) precum şi pădurile şi zonele de protecţie ecologice.
11. Contextul istoric în care municipiile Deva şi Hunedoara au evoluat a creat condiţiile dezvoltării socio-economice diferite şi implicit apariţia unor zone şi subzone funcţionale diferite. Aceste zone, împreună cu dotările cu rol central de la nivelul aşezărilor, dau specificul celor doi poli: Deva centru administrativ şi cultural iar Hunedoara, prin excelenţă centru industrial.

12. Delimitarea şi cuantificarea strictă a dualismului este imposibilă, dualismul trebuie privit ca şi manifestarea unor relaţii socio-economice informale ce există între două aşezări care sunt părţi egale într-o structură asociativă de tip conurbaţie.
13. Dualismul format între Deva şi Hunedoara, pe baza necesităţilor de sprijin reciproc în domenii punctuale, evidenţiat în decursul timpului, se va estompa odată cu dezvoltarea conurbaţiei şi contopirea teritorială a aşezărilor componente.

Având în vedere toate cele evidenţiate anterior putem considera că prin dualitatea celor două centre urbane principale, Deva şi Hunedoara, prin tendinţele de evoluţie, fuziune şi continuitate spaţială a teritoriului construit, prin intensitatea legăturilor şi diversitatea acestora, managementul comun al deşeurilor, surse comune de alimentare cu apă, densitate generală ridicată a populaţiei şi utilizarea intensivă a terenurilor agricole se justifică din plin existenţa conurbaţiei a cărei analiză am efectuat-o în prezentul studiu.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Bairoch, P. (1988), *Cities and Economic Developement*, University of Chicago Press, Chicago.
2. Bejeau-Garnier, Jaqueline, Chabot, G. (1971), *Geografia urbană*, (traducere) Editura Ştiinţifică, Bucureşti.
3. Bellu, R., (2006), *Mica Monografie a Căilor Ferate din România*, Editura Filaret, Bucurşti.
4. Benedek, J. (2004), *Amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
5. Biarez, S. (1976), *Ideological planing and contingency programming: the case of the Lile - Roubaix - Tourcoing conurbation, 1967-1976* (articol scanat, localizat în baza de date J Store).
6. Carter, H. (1983), *An Introduction to Urban Historical Geography*, Edward Arnold Publishers.
7. Cândea, Melinda, Bran, Florina, (2001), *Spaţiul Geografic Românesc; Organizare, amenajare, dezvoltare durabilă*, Ed. Economică, Bucuresti.
8. Cipolla, C. - M., (1993). *Before the Industrial Revolution: European Society and Economy, 1000-1700,* London Press.
9. Cocean, P., Zotic, V., Puiu, V., Moldovan, C., (2010), *Amenajarea teritoriului suburban al municipiului Bistriţa*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
10. Cucu, V. (1970), *Oraşele României*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti.
11. Cucu, V., Vlăsceanu, Gh., Urucu, V. (1987), *Oraşele milionare ale lumii*, Edit. Albatros, Bucureşti.
12. Drăgoescu, A. (coordonator)(1997), *Istoria României-Transilvania volumul I*, Editura "George Bariţiu", Cluj-Napoca.
13. Floca, O., Şuiaga, V. (1936), *Ghidul judeţului Hunedoara*, Tipografia Românească, Deva.
14. Gaschet, F. (2002), *The new intra-urban dynamics: Suburbanisation and functional specialization in French cities*, Regional Science, RSAI.
15. Geedes, P.(1915*), Cities in evolution*, Williams & Norgate, London.
16. Green, N. (2007), *Functional Polycentricity: A Formal Definition in Terms of Social Network Analysis*, Urban Studies, vol 44, October 2007, Routlege Publishing.
17. Gusti, G. (1974), *Forme noi de aşezare. Studiu prospectiv de sistematizare macroteritorială*, Editura Tehnică, Bucureşti.
18. Healey, Patsy (2009), *City Regions and Place Development*, Regional Studies, vol 43, July 2009, Routlege Publishing.

19. Ianoş Gh., (2004), *Geografia solurilor cu noţiuni speciale de pedologie*, Editura Mirton, Timisoara.
20. Ianoş, I. (1987), *Oraşele şi organizarea spaţiului geografic*, Editura Academiei, Bucureşti.
21. Ianoş, I. (2000), *Sisteme teritoriale, o abordare geografică*, Ed. Tehnică, Bucureşti.
22. Ianoş, I., Humeau, J.-B.(2001), *Teoria sistemelor de aşezări umane*, Ed. Tehnică, Bucureşti.
23. Jacobs, Jane (1969), *The Economy of Cities*, Random House Inc, New York.
24. Knox, H. (2010), *Cities and organisation: The information city and urban form*, Culture and Organization, vol 16, September 2010, Routlege Publishing.
25. Lazăr, I.(2008), *Monografia oraşului Simeria*, Editura Emia, Deva.
26. Lăzărescu, C. (1977), *Urbanismul în România*, Ed. Tehnică, Bucureşti.
27. Lynch, A.-K. (1981), *Wath Is the Form of a City, and How Is It Made?* in Good City Form, MIT Press.
28. Mykhnenko, V., Turok, I. (2008), *East European Cities - Patterns of Growth and Decline, 1960-2005*, International Planning Studies, vol 13, Routlege Publishing.
29. Molnar, E., Maier, A., Ciangă, N. (1975), *Centre şi arii de convergenţă din România*, Studia Univ. Babeş-Bolyai, Seria Geographia.
30. Meeus S.-J., Gulinck H. (2008), *Semi-Urban Areas in Landscape Research: A Review*, Living Rev. Landscape Res., vol. 2.
31. Mills E.-S., Miesszkowsky P. (1993), *The causes of metropolitan suburbanization*. Jurnal of Economic Perspectives.
32. Nielsen, S.-B., Morten, E. (2000), *Assessing the potential for change in urban infrastructure systems*, Environmental Impact Assessment Review, Elsevier.
33. Oncu, M., (2000), *Culuarul Mureşului (sectorul Deva - Zam) Studiu Geoecologic*, Editura Focul Viu, Cluj – Napoca.
34. Parr, B.-J. (2004), *The Polycentric Urban Region: A Colser Inspection*, Regional Studies, vol 38, May 2004, Carlfax Publishing.
35. Parr, B.-J.(2007), *Spatial Definitions of the City: Four Perspectives*, Urban Studies, vol 44, February 2007, Routlege Publishing.
36. Păunescu, A. (1980), *Evoluţia istorică pe teritoriul României din paleolitic până la inceputul neoliticului*, Studii şi Cercetării de Istorie Veche şi Arheologie, nr. 31.
37. Popa R. (1988), *La începuturile Evului Mediu românesc. Ţara Haţegului*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
38. Reid, H.-E.(2008), *Caracteristics, Causes, and Effects of Sprawl: A Literature Review*, Urban Ecology, vol 21, Springer, 2008.
39. Resmeriţă, I. (1972), *Vegetaţia din jurul Devei*, Sargeţia, Seria Ştiinţe naturale, Publicaţie a Muzeului Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva.
40. Robinson, G. W. S., *British Conurbations in 1951* (articol scanat, localizat în baza de date J Store).

41. Rodriguez-Pose, A. (2008), *The Rise of the "City-region" Concept and its Development Policy Implications*, European Planning Studies Vol. 16, No. 8, September 2008, Routlege Publishing.
42. Romein, A. (2004), *Spatial planing in competitive polycentric urban regions: some practical lessons from Northwest Europre*, in CityFutures –An international conference on globalism and urban change, Chicago.
43. Romulus, V.-I.(2007), *A doua epistolă către hunedoreni*, Ed. "Neutrino", Reşiţa.
44. Rusu, R. (2007), *Organizarea spaţiului geografic în Banat*, Editura Mertom, Timişoara.
45. Surd, V. (2001), *Geodemografie*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
46. Surd, V. (2003), *Geografia aşezărilor*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
47. Surd, V., Bold, I., Zotic, V., Chira, Carmen (2005), *Amenajarea teritoriului şi infrastructuri tehnice*, Edit. Presa Universitară Clujeana, Cluj-Napoca.
48. Surd, V., Puiu, V., Păcurar, B., Cepoiu, Loreta, Zotic, V., Bărăian., S. (2013), *Planul Urbanistic General al Municipiului Cluj -Napoca. Matricea Geografică*
49. Stobart, J. (2003), *Identity, Competition and place promotion in the Five Towns*, Jurnal of Urban History, nr. 30, 2003, Cambridge University Press.
50. Svodoba, T.(2009), *Cărbunele şi drumurile sale de fier*, Caietele Petro-Aqua, Petroşani.
51. Sykora, L., Mulicek, O. (2009), *The micro-regional nature of functional urban areas (FUAs): lessons from the analysis of the Czech urban and regional system*, Urban Research and Practice, vol 2, November 2009, Routlege Publishing.
52. Şuiaga; V.(2010), *Deva - Contribuţii monografice*; vol. 1; Editura Emia; Deva.
53. Tănăsescu, C., (1985), *Date privitoare la oraşul şi cetatea Devei în secolele VI şi XVII*, Sargeţia, vol XVIII-XIX
54. Varga E. Árpád (1999) în: *Recensământul din 1910 Transilvania*, Traian Rotariu (coordonator), Maria Semeniuc, Mezei Elemér Editura Staff, Bucureşti.
55. Yang, Y., Zang, H., Wang, X.-R., Schoubert, U., (2010), *Urban Land-Zoning Based on Ecological Evaluation for Large Conurbations in Less Developed Regions: Case Study in Foshan, China*, Journal of Urban Planning and Development, ASCE
56. Zotic, V. (2005), *Componentele operaţionale ale organizării spaţiului geografic*, Ed. Presa Clujeană, Cluj-Napoca.
57. Zotic, V.(2007), *Organizarea spaţiului geografic în Culuarul Mureşului*, sectorul Sebeş-Deva., Editura Presa Clujeană, Cluj – Napoca.
58. ***Harta geologică a R.S.R. Sc. 1:200000, Foaia Deva (cu notă explicativă); Harta geologică a R.S.R. Sc. 1:200000, Foaia Orăştie(cu notă explicativă)
59. ***Harta solurilor din România. scara. 1:500.000
60. ***http://mocanitahunedoara.wordpress.com
61. ***http://www.sips.ro/prefectura/index.php?id=63
62. ***http://earth.unibuc.ro

63. ***http://spitaldeva.ro/spital/
64. *** http://www.cfrcalatori.ro/reteaua-cfr
65. *** http://www.cnadnr.ro/pagina.php?idg=111
66. *** http://mapstor.com/map-sets/country-maps/romania.html
67. ***http://www.catholica.ro
68. ***http://www.cjcluj.ro/zona-metropolitana-urbana/
69. ***http://www.cjhunedoara.ro/documente/Proiect%20de%20hoarare%20Conurbatie.pdf
70. ***http://www.episcopiadevei.ro/Istoric.aspx
71. ***http://www.posta-romana.ro/posta-romana.html
72. ***http://www.primariadeva.ro/pagina/transport-public-local;
73. ***http://www.primariahd.ro/
74. ***http://www.regiotrans.ro
75. ***http://www.spitalgeneralcfsimeria.ro/
76. *** http://www.infofer.ro/
77. ***http://www.spitalul-mun-hunedoara.info/
78. ***http://ro.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Josephinische_Landaufnahme_pg183.jpg
79. ***http://fotohd.wordpress.com/category/orasul-muncitoresc-om/
80. ***http://www.replicahd.ro
81. ***http://csvcalan.wordpress.com/galerie-foto
82. ***http://www.isj.hd.edu.ro/images/fisiere/retea1213.pdf
83. ***Ordin al M.T. nr. 49/27.01.1998 pentru aprobarea Normelor tehnice privind proiectarea şi realizarea străzilor în localităţile urbane
84. ***PATJ Hunedoara 2008-2010
85. ***PUG Deva - 1998
86. ***PUG Hunedoara - 1998
87. *** Legea 351/2001 - Lege privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului naţional - Secţiunea a IV-a - Reţeaua de localităţi
88. ***Panul de dezvoltare al municipiului Deva pentru perioada 2007-2013
89. ***Panul de dezvoltare al municipiului Hunedoara pentru perioada 2007-2013
90. ***Recensământul populaţiei din 1992
91. ***Recensământul populaţiei din anul 2002
92. ***http://www.hunedoara.insse.ro/phpfiles/comunicat%20preliminar_jud_hd%20_24%20aug.2012.pdf
93. ***Anuarul "Socec" al României Mari, 1924-1925
94. *** www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002/hdetn02.pdf
95. ***http://www.cjhunedoara.ro/documente/Proiect%20de%20hoarare%20Conurbatie.pdf
96. *** http://www.cjhunedoara.ro/documente/PATJ.pdf

Anexa 1 – Dinamica populaţiei în perioada 1850–2002

Localitatea	1850					1880				
	total	români	maghiari	germani	altă etnie	total	români	maghiari	germani	altă etnie
Deva	2129	1038	517	255	319	3935	1794	1442	451	248
Sântuhalm	415	402	-	-	13	479	454	-	4	21
Archia	115	113	-	-	2	134	134	-	-	-
Cristur	515	460	11	-	44	473	408	45	8	12
Bârcea Mică	242	226	5	-	11	271	225	30	1	15
Hunedoara	1937	1275	284	237	141	2303	1531	469	210	93
Buituri	320	313	3	-	4	187	178	3	1	5
Zlaşti	524	386	12	7	119	536	488	2	2	44
Răcăştia	683	161	476	13	33	702	540	137	6	19
Peştişu Mare	843	425	360	-	58	733	410	303	-	20
Hăşdat	424	105	319	-	-	433	199	200	8	26
Boş	672	633	24	2	13	735	694	15	-	26
Groş	124	122	-	-	2	119	118	-	-	1
Simeria	340	316	-	9	15	1354	417	517	276	144
Bârcea Mare	236	202	16	-	18	183	162	18	-	3
Sântandrei	500	492	-	-	8	619	581	4	1	33
Săulești	302	293	7	-	2	337	327	2	-	8
Simeria Veche	388	323	14	-	51	500	437	30	6	27
Uroi	428	383	33	-	12	449	380	20	26	23
Cărpiniş	237	225	-	1	11	243	217	2	9	15
Călan	165	165	-	-	-	736	184	176	233	143
Streisân--georgiu	429	400	14	-	15	446	385	33	7	21
Batiz	572	498	3	-	71	550	521	3	-	26
Călanu Mic	146	146	-	-	-	170	150	10	2	8
Strei-Săcel	295	295	-	-	-	290	281	1	2	6
Sântămăria de Piatră	556	551	2	-	3	599	567	12	3	17
Sâncrai	563	563	-	-	-	650	627	6	-	17
Valea Sângeorgiului	622	582	17	-	23	640	596	13	2	29
Grid	472	472	-	-	-	538	521	3	-	14
Ohaba Streiului	150	150	-	-	-	176	166	-	4	6
Strei	211	211	-	-	-	269	242	24	-	3
Nădăştia de Sus	675	675	-	-	-	724	707	-	-	17
Nădăştia de Jos	627	614	10	-	3	636	591	21	-	24
Băcia	558	278	182	-	98	586	266	243	10	67
Tâmpa	290	290	-	-	-	316	299	8	2	7
Totia	395	380	12	-	3	353	330	9	3	11
Petreni	394	388	-	-	6	520	503	3	-	14
Peştişu Mic	248	191	30	-	27	254	213	20	14	7
Almaşu Mic	170	163	-	-	7	222	204	9	-	9
Nandru	285	274	-	-	11	264	248	2	4	10
Mânerău	458	450	-	-	8	465	446	-	3	16
Valea Nandrului	338	333	-	-	5	325	315	-	-	10

Josani	456	445	-	-	11	389	372	1	-	16
Dumbrava	404	403	-	-	1	453	438	-	-	15
Ciulpăz	Date raportate la satul Dumbrava					Date raportate la satul Dumbrava				
Cutin	Date raportate la satul Dumbrava					Date raportate la satul Dumbrava				
Cârjiţi	303	293	-	-	10	350	340	-	-	10
Popeşti	205	202	-	-	3	301	269	-	-	32
Chergheş	390	380	-	-	10	417	388	-	-	29
Cozia	212	212	-	-	-	337	320	4	-	13
Almaşul Sec	285	279	-	-	6	343	316	10	-	17
Total	22248	18176	2351	524	1197	27044	20499	3850	1298	1397
Total (%)	100	81,69	10,56	2,35	5,40	100	75,79	14,23	4,79	5,19

Localitatea	1910					1930				
	total	români	maghiari	germani	altă etnie	total	români	maghiari	germani	altă etnie
Deva	8654	2417	5827	276	134	10509	5318	3708	398	1085
Sântuhalm	602	586	10	-	6	641	602	34	-	5
Archia	152	152	-	-	-	166	165	-	-	1
Cristur	555	396	159	-	-	1190	407	773	-	10
Bârcea Mică	321	243	78	-	-	278	233	45	-	-
Hunedoara	4520	1789	2457	187	87	4600	2677	1414	211	298
Buituri	234	209	25	-	-					
Zlaşti	686	632	45	5	4					
Răcăştia	972	163	804	-	5	780	260	501	8	11
Peştişu Mare	747	378	349	2	18	715	407	293	1	14
Hăşdat	562	112	386	1	63	510	118	317	2	73
Boş	775	769	6	-	-	746	739	4	-	3
Groş	128	128	-	-	-	130	130	-	-	-
Simeria	4396	613	3574	178	31	3897	2001	1425	297	174
Bârcea Mare	363	243	118	2	-	277	258	19	-	-
Sântandrei	906	863	21	-	22	847	825	8	-	14
Săuleşti	459	441	14	-	4	492	474	7	-	11
Simeria Veche	656	512	124	10	10	572	522	21	15	14
Uroi	528	484	34	8	2	533	514	8	1	10
Cărpiniş	298	286	4	2	6	304	304	-	-	-
Călan	1024	228	620	159	17	1238	586	126	514	12
Streisân--georgiu	740	439	290	11	-	722	452	260	1	9
Batiz	640	508	30	102	-	697	529	17	151	-
Călanu Mic	188	151	10	2	25	179	178	1	-	-
Strei-Săcel	329	323	6	-	-	321	316	-	-	5
Sântămăria de Piatră	527	516	2	-	9	443	434	2	-	7
Sâncrai	641	641	-	-	-	523	522	-	-	1
Valea Sângeorgiului	602	574	25	-	3	523	523	-	-	-
Grid	588	588	-	-	-	544	544	-	-	-
Ohaba Streiului	181	180	1	-	-	160	159	1	-	-
Strei	391	273	111	7	-	317	241	68	3	5
Nădăştia de Sus	742	742	-	-	-	613	611	2	-	-
Nădăştia de Jos	654	629	17	-	8	566	564	2	-	-
Băcia	732	334	356	32	10	665	358	300	7	-

Târnpa	526	410	105	6	5	657	584	43	1	29
Totia	196	185	11	-	-	318	318	-	-	-
Petreni	599	599	-	-	-	543	532	6	1	4
Peştişu Mic	277	250	25	2	-	264	239	15	-	10
Almaşu Mic	225	212	13	-	-	196	193	3	-	-
Nandru	271	266	5	-	-	290	287	3	-	-
Mânerău	479	478	1	-	-	413	408	3	-	2
Valea Nandrului	369	360	9	-	-	320	296	4	-	20
Josani	401	398	2	1	-	338	336	2	-	-
Dumbrava	487	464	4	-	19	357	357	-	-	-
Ciulpăz	Date raportate la satul Dumbrava					Date raportate la satul Dumbrava				
Cutin	Date raportate la satul Dumbrava					Date raportate la satul Dumbrava				
Cârjiţi	382	380	-	2	-	328	325	2	1	-
Popeşti	401	401	-	-	-	342	342	-	-	-
Cherghеş	427	423	4	-	-	287	284	3	-	-
Cozia	496	476	6	9	5	484	468	4	3	9
Almaşul Sec	443	404	1	2	36	391	376	1	-	14
Total	40472	23248	15689	1006	529	40761	27807	9477	1615	1865
Total (%)	100	57,44	38,76	2,48	1,32	100	68,21	23,25	3,96	4,58

Localitatea	1956					1966				
	total	români	maghiari	germani	altă etnie	total	români	maghiari	germani	altă etnie
Deva	16879	12227	3420	391	841	26286	21128	4059	668	431
Sântuhalm	date raportate la municipiul Deva					683	663	17	2	1
Archia	163	163	-	-	-	127	127	-	-	-
Cristur	1443	479	952	4	8	2264	1049	1202	8	5
Bârcea Mică	312	276	36	-	-	327	294	32	-	1
Hunedoara	36498	30018	3852	1726	902	64199	55664	5358	2193	984
Buituri										
Zlaşti										
Răcăştia	date raportate la municipiul Hunedoara					822	310	505	6	1
Peştişu Mare	1221	731	482	-	8	2387	1989	385	11	2
Hăşdat	611	231	373	-	7	878	655	214	9	-
Boş	date raportate la municipiul Hunedoara					692	689	2	1	-
Groş	date raportate la municipiul Hunedoara					107	107	-	-	-
Simeria	7706	6785	737	152	32	8009	7108	673	194	34
Bârcea Mare	327	313	9	-	5	485	471	10	4	-
Sântandrei	854	854	-	-	-	919	915	2	1	1
Săuleşti	date raportate la oraşul Simeria					442	441	1	-	-
Simeria Veche	date raportate la oraşul Simeria					564	543	14	7	-
Uroi	date raportate la oraşul Simeria					547	539	7		1
Cărpiniş	date raportate la oraşul Simeria					245	245	-	-	-
Călan	4105	2688	987	346	84	7542	6060	1009	364	109
Streisân--georgiu	736	420	310	6	-	818	502	300	5	11
Batiz	740	577	15	148	-	803	633	4	166	-
Călanu Mic	219	219	-	-	-	249	249	-	-	-
Strei-Săcel	286	286	-	-	-	287	286	1	-	-
Sântămăria de Piatră	322	322	-	-	-	314	314	-	-	-
Sâncrai	384	384	-	-	-	413	412	1	-	-
Valea Sângeorgiului	476	476	-	-	-	441	441	-	-	-

Grid	464	464	-	-	-	444	444	-	-	-
Ohaba Streiului	168	168	-	-	-	165	165	-	-	-
Strei	396	396	-	-	-	285	284	1	-	-
Nădăştia de Sus	541	541	-	-	-	515	514	1	-	-
Nădăştia de Jos	488	488	-	-	-	472	468	3	1	-
Băcia	753	502	242	8	1	806	640	157	8	1
Tâmpa	607	582	12	6	7	737	717	7	13	-
Totia	224	224	-	-	-	200	200	-	-	-
Petreni	453	451	2	-	-	434	433	1	-	-
Peştişu Mic	239	228	10	-	1	245	233	12	-	-
Almaşu Mic	186	186	-	-	-	169	169	-	-	-
Nandru	232	229	3	-	-	304	300	3	1	-
Mânerău	432	432	-	-	-	414	414	-	-	-
Valea Nandrului	249	249	-	-	-	249	246	3	-	-
Josani	290	290	-	-	-	295	295	-	-	-
Dumbrava	108	108	-	-	-	85	85	-	-	-
Ciulpăz	85	85	-	-	-	83	83	-	-	-
Cutin	86	86	-	-	-	75	75	-	-	-
Cârjiţi	256	256	-	-	-	217	217	-	-	-
Popeşti	304	304	-	-	-	272	272	-	-	-
Chergheş	242	242	-	-	-	198	198	-	-	-
Cozia	419	419	-	-	-	341	340	1	-	-
Almaşul Sec	325	323	2	-	-	331	326	5	-	-
Total	80829	64702	11444	2787	1896	128186	108958	13984	3662	1582
Total (%)	100	80,04	14,15	3,44	2,37	100	84,99	10,90	2,85	1,26

Localitatea	1977					1992				
	total	români	maghiari	germani	altă etnie	total	români	maghiari	germani	altă etnie
Deva	57435	49689	6396	831	519	76207	68196	6426	685	900
Sântuhalm	631	586	31	2	12	549	439	38	1	71
Archia	146	146	-	-	-	84	84	-	-	-
Cristur	1806	648	1153	2	3	1376	537	835	2	2
Bârcea Mică	316	294	18	-	4	222	190	32	-	-
Hunedoara	76451	68071	5817	1728	835	78551	71721	5080	696	1054
Buituri										
Zlaşti										
Răcăştia	651	324	323	3	1	564	256	304	4	-
Peştişu Mare	1363	1037	313	13	-	1293	1018	260	10	5
Hăşdat	495	275	216	4	-	374	218	125	5	26
Boş	660	654	4	2	-	471	468	2	-	1
Groş	99	99	-	-	-	84	84	-	-	-
Simeria	10090	9275	571	195	49	11946	11222	525	128	71
Bârcea Mare	592	575	15	2	-	422	407	5	2	8
Sântandrei	872	858	8	-	6	665	656	5	-	4
Săuleşti	387	375	12	-	-	289	282	1	1	5
Simeria Veche	602	596	6	-	-	387	385	1	1	-
Uroi	436	430	6	-	-	390	387	3	-	-
Cărpiniş	227	227	-	-	-	212	211	1	-	-

Călan	7683	6362	869	283	169	10849	9730	799	226	94
Streisân--georgiu	722	464	242	9	7	603	415	175	10	3
Batiz	743	561	1	106	75	604	575	9	7	13
Călanu Mic	227	226	1	-	-	174	172	1	1	-
Strei-Săcel	288	282	6	-	-	192	188	3	1	-
Sântămăria de Piatră	260	252	2	-	6	200	199	-	1	-
Sâncrai	288	288	-	-	-	228	228	-	-	-
Valea Sângeorgiului	419	419	-	-	-	345	345	-	-	-
Grid	434	434	-	-	-	368	368	-	-	-
Ohaba Streiului	156	156	-	-	-	126	126	-	-	-
Strei	280	257	23	-	-	376	369	7	-	-
Nădăştia de Sus	468	467	1	-	-	361	359	1	-	1
Nădăştia de Jos	429	425	4	-	-	312	310	1	1	-
Băcia	763	649	105	9	-	625	496	113	5	11
Tâmpa	838	822	12	4	-	699	678	15	-	6
Totia	194	191	3	-	-	129	129	-	-	-
Petreni	407	405	-	1	1	515	504	8	3	-
Peştişu Mic	239	220	15	2	2	176	173	2	1	-
Almaşu Mic	169	157	12	-	-	88	88	-	-	-
Nandru	275	275	-	-	-	230	224	2	4	-
Mânerău	383	383	-	-	-	283	283	-	-	-
Valea Nandrului	216	215	1	-	-	169	167	-	1	1
Josani	287	287	-	-	-	198	197	1	-	-
Dumbrava	74	74	-	-	-	54	53	1	-	-
Ciulpăz	84	84	-	-	-	60	60			
Cutin	67	67	-	-	-	43	43			
Cârjiţi	218	218	-	-	-	159	156	-	-	3
Popeşti	287	287	-	-	-	210	210	-	-	-
Chergheş	170	170	-	-	-	114	114	-	-	-
Cozia	320	320	-	-	-	198	198	-	-	-
Almaşul Sec	271	266	5	-	-	184	184	-	-	-
Total	170918	149842	16191	3196	1689	192958	174102	14781	1796	2279
Total (%)	100	87,66	9,47	1,86	1,01	100	90,23	7,66	0,93	1,18

Localitatea	1850					2002				
	total	români	maghiari	germani	altă etnie	total	români	maghiari	germani	altă etnie
Deva	2129	1038	517	255	319	65873	60534	4708	244	387
Sântuhalm	415	402	-	-	13	553	475	44	2	32
Archia	115	113	-	-	2	92	91	1	-	-
Cristur	515	460	11	-	44	1388	631	746	1	10
Bârcea Mică	242	226	5	-	11	1351	1251	93	3	4
Hunedoara	1937	1275	284	237	141	68452	64372	3343	231	506
Buituri	320	313	3	-	4					
Zlaşti	524	386	12	7	119					
Răcăştia	683	161	476	13	33	595	336	255	4	-
Peştişu Mare	843	425	360	-	58	1276	1071	201	4	-
Hăşdat	424	105	319	-	-	376	281	65	5	25

Boş	672	633	24	2	13	489	487	2	-	-
Groş	124	122	-	-	2	69	69	-	-	-
Simeria	340	316	-	9	15	11354	10928	334	63	29
Bârcea Mare	236	202	16	-	18	413	407	5	1	-
Sântandrei	500	492	-	-	8	722	708	14	-	-
Săuleşti	302	293	7	-	2	316	310	5	1	-
Simeria Veche	388	323	14	-	51	457	448	6	2	1
Uroi	428	383	33	-	12	400	398	2	-	-
Cărpiniş	237	225	-	1	11	233	231	2	-	-
Călan	165	165	-	-	-	9359	8685	537	99	38
Streisân--georgiu	429	400	14	-	15	618	437	179	2	-
Batiz	572	498	3	-	71	572	557	9	6	-
Călanu Mic	146	146	-	-	-	145	145	-	-	-
Strei-Săcel	295	295	-	-	-	211	206	5	-	-
Sântămăria de Piatră	556	551	2	-	3	162	161	-	1	-
Sâncrai	563	563	-	-	-	206	203	3	-	-
Valea Sângeorgiului	622	582	17	-	23	324	321	2	-	1
Grid	472	472	-	-	-	305	305	-	-	-
Ohaba Streiului	150	150	-	-	-	120	120	-	-	-
Strei	211	211	-	-	-	384	380	3	1	-
Nădăştia de Sus	675	675	-	-	-	339	337	2	-	-
Nădăştia de Jos	627	614	10	-	3	285	285	-	-	-
Băcia	558	278	182	-	98	710	626	80	4	-
Tâmpa	290	290	-	-	-	708	695	13	-	-
Totia	395	380	12	-	3	100	100	-	-	-
Petreni	394	388	-	-	6	279	278	-	1	-
Peştişu Mic	248	191	30	-	27	173	170	2	-	1
Almaşu Mic	170	163	-	-	7	85	85	-	-	-
Nandru	285	274	-	-	11	204	199	1	4	-
Mânerău	458	450	-	-	8	303	303	-	-	-
Valea Nandrului	338	333	-	-	5	183	177	6	-	-
Josani	456	445	-	-	11	212	212	-	-	-
Dumbrava	404	403	-	-	1	40	40	-	-	-
Ciulpăz	Date raportate la satul Dumbrava					55	55			-
Cutin	Date raportate la satul Dumbrava					35	35			-
Cârjiţi	303	293	-	-	10	155	155	-		-
Popeşti	205	202	-	-	3	168	168	-		-
Cherghеş	390	380	-	-	10	104	103	-	1	-
Cozia	212	212	-	-	-	184	183	1		-
Almaşul Sec	285	279	-	-	6	187	187	-		-
Total	22248	18176	2351	524	1197	171324	158941	10669	680	1034
Total (%)	100	81,69	10,56	2,35	5,40	100	92,77	6,22	0,39	0,62

ISBN: 978-973-595-901-2